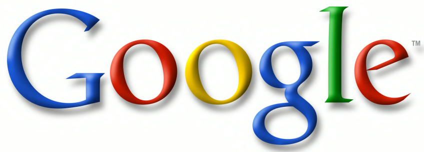

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 08158031 2

JÁVOR ORVOS

ÉS

SZOLGÁJA BAKATOR AMBRUS.

SZESZÉLYES REGÉNY

FÁŸ ANDRÁSTÓL.

ELSŐ KÖTET.

PEST, 1855.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

JÁVOR ORVOS ÉS SZOLGÁJA.

ELSŐ KÖTET.

JÁVOR ORVOS

ÉS SZOLGÁJA,

BAKATOR AMBRUS.

SZESZÉLYES REGÉNY

FÁŸ ANDRÁSTÓL.

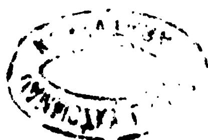

ELSŐ KÖTET.

PESTEN.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

1855.

ELŐSZÓ OLVASÓIMHOZ.

A könyvek előszavait rendesen olvasatlanul szokta átforgatni az olvasó, s ha nem csalatkozom: rendesen igaza is van ebben. Ritkán nem kimérési czégérek azok. A szerző szerénytelenül szerénykedik azokban, gyönge erejét, de literaturánknak erős hiányát s maga hazafiui ihletét emlegeti; a kiadó pedig, ugyan veri fejéhez a közönségnek, pártfogott szerzője javára, a tömjén-füstölőt! Gyakran olly lényegtelen a könyv tartalmához az előszó, mint robogó hintó előtt a kengyelfutó; sőt prózaiságával sokszor ollyformán paralyzálja a legszellemibb könyv költőiségét, mint kies fekvésü falunak minden regényességét, biró háza előtt a — kaloda!

Én egész tisztelettel esedezem, előszavamat a kivételek sorába számittatni: mert az sáfárkodásomróli számadásomat foglalja magában; pedig ugy hiszem, nyomoru vagy igen nagy ur-gazdának kell annak lenni, ki még a neki beadott számadásokat sem tekinti át.

Nem egy szónokunk, irónk allegóriázott már azzal, hogy a világ egy szinpad, mellyen mindnyájunknak jutott egy-egy szerepecske, kisebb vagy nagyobb, fényesebb vagy homályosabb, hálásabb vagy hálátlanabb, víg vagy szomoru; mindegy! a függöny legördültével, egyik ugy megérdemli a maga tapsát, mint a másik, hogyha jól vitte szerepét.

A szerep-osztásnál jutott egy kínteljes az irónak is; nem, mintha hálátlan és tapsban meddő volna szerepe, hanem mert nehéz és kétes felfogása az — pedig a felfogástól függ a szerep jó vagy hibás kivitele — s szerepének tévesztései nem csak fütytyel, de némi compunctióval is járók. A silány iró időt lop, gyomrot ront, epét mozdit, eszet, képzeletet ficzamít, s jöhet, hogy álom-kórt is segit elő;

azon korcsmároshoz hasonlit ő, ki zamatos ó bor helyébe, ólomczukrost tesz fel vendége elébe. A jobb iró tapogatódzik mint farkassötétes, s nem bir a közönségnek, vagy nem akar az időszerinti irodalmi divatnak izlésére akadni, erőt veszteget s jó Sisyphussal görgeti a sziklát! — És különösebben a regényiró, nyomott embere ezen kétélü szereplésnek. Midőn ez pályájára lép, derült mosolylyal és nyájas integetéssel áll előtte, rakott virágágy közepében, egy deli leányka; előző szivességgel szólitja fel őt, hogy szines és illatos virágiból, kény és kéj szerint szaggasson, s kössön tetsző füzéreket azokból. Szaggat is a regényiró szines és illatos virágot, kezdi belőle kötözni füzéreit; de a virágra s mindig csak virágra, miként véli, ráún közönsége — mert változatosság az emberi kebel frisitő ventilje — s hogy hozzája alkalmazkodjék, vegyit virágfüzére közé, azok számára, kik a nehéz szagnak baráti: rutát, az émelyt kedvelőkére, csodafát és belindeket, a büzt óhajtókéra bürköt, és prüszkölni kivánókéra csa-

lánt; miből gyakran az következik, hogy arányt tévesztve füzérében, a rosz szag jóval fölözi a kedves illatot, mi ismét a jobb szaglásuakkal fintorittat orrot. Ezt sejtve a jóakaratos regényiró, hogy a praedomináló rosz szagot előzze, s az elfintorodott közönségi orrot is ismét visszafintoritsa, jó bőkezüséggel inti meg füzérét — pézsmával, mellynek idegrázó ereje elhat szinte a velőkig. Igy jut csepegés alól csorgás alá!

És mégis, a regényiró marad az én emberem! s pályája azon kegyencz-ösvényem, mellyen kedvtelve és kedvtöltve lejtegetni óhajtnék. A Ding-an-sichnak rovására róvjam-e, ha némellyek vele visszaélnek vagy nem akadnak a nyitjára? Maga a pálya dicső! Ez az élet, miként én fogom fel a dolgot, egy mindegyikünk bölcső- és sir-közi utjára teritett vászondarab, mellyet a sors, fényes és gyászszegekkel vegyesen, körülményeinkhez szegezget. A jó akaratos regényiró fölfeszegeti a foglyozó szegeket, vásznunkat lobogó vitorlákul használja fel, phantazi-

ájának könnyü szellőkkel repülő hajójára, vagy Mongolfier léghajóját vonja be vele, s bekalandoz szárazat, vizet és léget, hogy életutunkra valami jobbacskát, szebbecskét birhasson összeteremtgetni, mint a mivel a valónak rögei, kátyui sértik lábainkat; vagy legalább egy nyájasabb panorámát, kaleidoscopot tarthasson sovár szemeink elébe, mellyben jobb és szebb valamit lássunk, mint a mivel birunk, vagy tán becses magunk is vagyunk. A lelket zsugoritva tartó valóból, átrepittet bennünket, a sejtelmek és óhajtások szabad világába. Nem gyönyörü, ennivaló egy fi az illy regényiró?

Egyedül ültem iróasztalomnál géniusommal — mert géniusa van mindenkinek, olylyan a micsodás — s miután irói vajudás segélyetül körmömet már nem rághattam, az idő kegyelmesen fölmentvén aggkoromat e mütéttől és minden fogfájástól — gond-teljes főmet kezembe támasztám s fontolgatám: mi legyen iránya regényemnek? — mert hogy regényiró legyek, tisztán állt előttem, már

csak a szegezett vászondarab szoritása miatt is. Felvonám phantáziám hajójára lobogó vitorlákul vásznamat; sorban lejtettek kalandutam körül: a pisztolyok, tőrök, bitófák kínés vérpadok, Socrates méreg-kelyhe, az emberi nyomorok egész legiója, s a halálnak extra-gyors fuvarjai; kezőket összefogva lejtettek előttem a rablók, gyilkosok, méregkeverők, árvákat fosztogatók, özvegyeket nyomorgatók, tartományokat pusztitók, sátáni adjunctusok — egyszóval emberiség salakjainak és szörnyetegeinek, minden valódi és kohólt repraesentánsai — én végtől végig borzadoztam, mintha láz környékezne s kiesett kezemből a toll. Kinéztem domb-tetőn álló szobám ablakán s bus-komolyan kalandoztak szemeim a láthatárban. Aranynyal szegélyezte a kelő nap a hegyek ormait, tüzszikrákkal hinté meg a völgy csergedező patakját, magasztaló dalt zengett légben a pacsirta, s alatta enyelgő munkások kezdék napi munkáikat. — Nem; igy kiálték fel; ez a világ és élet nem lehet olly rosz, hogy abból csak el-

vetemültség példányaival bírhasson kedveskedni a regényiró phantáziájának; mi szükség hát regényét bűzös, mérges növények herbarium vivumává alkotnia? Ha deriteni vágyunk a viharos életet, mi szükség azt korom-sötétté boritni előbb, hogy végre lélekzet-könnyitésül egy derüfoltocskát vagy bárány felhőcskét csillogtathassunk elő? nem kivánatosabb-e megforditva, egészen derülteket állitnunk elő; s csak közbe-közbe, monotonia-kerülésül egy-egy kis borulatocskát, vagy bárány felhőcskét hajtogatnunk egünk azurjára? A phantázia, gondolnám, alkosson hidat ég és föld, ne pedig föld és pokol között; szépitse az életet nyájas sejtelmek és vágyak által, és ne keseritse, undokitsa el azt irtózatokkal és embergyülöletekkel. Lázas és nem alkotó phantáziának kell tekintnem azt, melly az emberi szivből, a pokolnak mártásos csészét csinál! Ha létezik nyomor embertársaink közt — mint létezik is elég! segitsem-e még képzeletem lancetájával is scarificálni a vérző sebeket? ha felebarátaim között találkozik elve-

temültség — mit tagadnunk alig lehet! — ne vessek-e inkább fátyolt az emberiség e rák fenéjére — mellyben annyi része lehet csak a nevelés elmulasztott vagy tévesztett correcturájának is! — mint közvetett szeretetlen szemrehányás gyanánt, némi irói kéjjel legelészszek rajta? Az ember, szeretem hinni, téved és tévesztetik, de nem typusos undok; miért bélyegeztem tehát őt? hiszen ha a müvész, legmagasztosabb ihletéseiben, istent, isten-embert, angyalt alakit, még csak emberalakot vesz fel; mi mutatja, hogy az ember mégis legnemesebb lény az ember gondolatában, képzetében. S feledjem-e, hogy a régi plasticai müvészet, melly mindenkor arra munkált, hogy nemes és magasztos érzelmeket ébreszszen, megvetette az undokokat?

Patenier Joachim hires tájfestészt, a 16. század elejéből legtöbben kárhoztatják, hogy majd minden, nem utolsó jelességü festményeinél, egy természetes ugyan, de kissé illedelmetlen posituráju műtétet végző parasztot csempészett be az utótájba. S ugy vélem,

méltán is kárhoztatják őt; noha Patenier festész természet-hűn adá a naponként előforduló műtétet. Nem hibásabb-e nálamnál azon regényiró, ki csaknem természetellenes fokig halmozza fel az emberi, gyakran némi kedvteléssel és hirlesztéssel űzött elvetemültségeket, hogy felcsigázott várást, borzadályt, iszonyatot idézhessen elő, s végre egy igazságkiszolgáltató justice de lit-tel és kivajudott házasságkötéssel, ismét egyensulyba hozhassa, az olvasónak lázas rohamokban keresztül zaklatott vérét? Ezen eljárás igen ollyforma, gondolám, mintha Jávor orvosom, előbb decoctumokkal, elixirekkel, assa foetida-lapdacsokkal s tán pézsma-adagokkal is megrontaná szám izét s gyomromat, hogy végre egy pohárka tokajival helyrehozhassa mindkettőt. Megköszönném neki!

Azonban holla! sejtek valamit! Ezek az irók, s köztök regényirók is, ármányos ficzkók! Hátha ők a contrario működnek, miként elásott ital fölébe tüzet rakunk, hogy meghűtsük amazt? Tudniillik gonosznak, bün

barlangjának, siralom-völgyének festegetik a világot, és mephistophelesi elfajult adeptusoknak, s már itt e földön lángoló máglyára érdemes söpredéknek az emberiséget, hogy mi olvasók, elriasztatva a képzelet világától, annál nyájasabban simuljunk a valódihoz, melly sajátunk, s ekként kénytelenittessünk meredező hajszálokkal felkiáltani: csak mégis jobb nekünk itt temporizálni in diebus nostris, a noha sokhiányu s nem csekély elhangoltatásu világban; de a hol még is nem garázdálkodik olly esze veszett gazdálkodás, mint a képzelet világaiban! — Eh bien! ám lássák regényiróink! Ezen modor a contrario kissé csiklandósnak tetszik nekem. Az ördögöt nem tanácsos még falra festeni is, annál kevésbbé papirra!

Én már gyönge idegzetemnél fogva is, nem merem ki magamat ezen térre a contrario. Nem, kedves barátim a közszeretetben! jámbor olvasóim! Én embertársamat ugy szeretem tekinteni, mint kedvelt étkemet, a rúdon sültet. Tudom, hogy tiszta vajat, nem

dohos finom lisztet, fris tojást, tejet, mandulát vettek hozzá, és mégis ollykor van eset, hogy a sütemény nem izlik számnak; mert szakácsném vagy keletlen hagyta vagy megégette. És a jó anyagokból alkotott, mennyei szikrákkal electrizált ember körül, mennyit nem kotyfol a legindiscrétebb szakácsné a világon — a nevelés! mennyit nem zsarnokoskodik nála, sors és körülmények! Miért ne kiméljem s óvjam czégéritéstől közte azt, ki boldogtalanul megbotlott, vagy tán el is esett? S nincs-e szintugy okom kimélni olvasóimat is? kik kegyesek nekem szánni néhány óráikat, reménylve, hogy enyhet, ész- és szivélleményt lelendnek soraimban? Nincs-e elég sors- és önmagunk-okozta nyomor és inség az életben, nincs-e elég unalom, kedvetlenség, panasz és egyenetlenség a háznál, hogy még magam is képzeletiekkel neveljem, mulattatás örve alatt ezeket? Nincs-e másfelől világunkban uton utfélen elhintve, az örömnek és gyönyörnek magva? nem szép-e a természet szinte az elbájolásig? nincs-e az emberi ke-

belbe oltva, a széppnek, jónak, nagynak, nemesnek érzete, s a tulvilági örök harmoniának elősejteménye? nem alapérzeményünk-e a szeretet? mik mind, visszahangoztatva a phantázia világaiban, képesek kiemelni a halandót a föld rögeiből, s nemesb szárnyokat fűzve rája égfelé segitni őt, honnan jobb magát vevé?

Ezeket szólám és gondolám, egyedül ülve geniusommal, s szikla-erős lőn regényirói határozatom. Nem! ez lőn eltökélésem; én nem czáfolgatom, ha bár közvetve is, szép világunk optimismusát! azon regényiró collegáimnak hagyom ezt, kiknek kedélyébe, természet vagy sors, kelletinél több kovászt vagy oltót vetett; ajánlom nekik olvasóul Maximinus császárt, kiről azt regéli a historia, hogy mosolyt, kaczajt nem ismert soha! Hiszen a régi görögök és romaiak, még haragos isteneiket is vigsággal, tánczokkal, játékokkal engesztelgették. Enyhet találjon nálam az olvasó, vigaszt és öröm-sympathiát. Maga az élet adjon nekem rámákat, mikbe

jellemfestményeimet illeszszem, és ne magát az életet törjem, erőszakoljam önkénytesen alkotott arabesk rámákba. Fölkeresem embertársaimban — csak csekély machineriával, nem halmozott szereplőkkel, — mert hiszen a világhistóriát is csak néhány ember alkotja, a többi csak statista — az isteni szikrát, azon földi vegyületekkel, mikkel azt gyöngéi és bohóságai burkolják; s igy mig olvasóm ama szikrát méltatja, szivesen megmosolyogja ezeket, egyszersmind szerencsés leend alkalmat nyerni, saját maga gyöngéit és bohóságait is megmosolyoghatni! S e méltányos kölcsönösség, ha nem csalatkozom, nyájasabb füszere az életnek, mint az örökös pézsmázás és assafoetidázás. Mert a mint Lessing bölcs Náthánjában szól:

Der Wunder höchstes ist,
Daß uns die wahren echten Wunder so
Alltäglich werden können, werden sollen.

És ekként született e jelen szeszélyes regényi kisérlet.

I. FEJEZET.

Kakasd topographiája.

Tisztes agg szüz Európa egyik czombján, a nagy és kis trochanterek szomszédságában, fekszik szép magyar hazánk, gazdagon rengő kalászföldjeivel és gyakran szük kenyerével, kövér rétjeivel és sovány hus-fontjaival, classicus szőlő-hegyeivel és kegyeletlen kezek mütétein, áthajtott silány boraival. E paradoxon haza, mint a „kis tükörben“ tanultuk, felsőre osztatik, hová gyárak, és alsóra, hová gépek kellenének, és mindkettőre, hová sok kellene! Az alsónak, ugymint gépkiáltónak egyik megyéjében, alig félórányira Beke vártól, a megye székvárosától, fekszik kies halmocskán, az országos hirü Kakasd helység

buja kövér dülőivel, de annál renyhébb lakosival; mert nyirfa és szorgalom nem szeretik a kövér földet.

Kakasd — némellyek szerint Kákásdnak lenne nevezendő — azon alatta tárkozó mocsárfenékről, melly elég tág háboritatlan collegátust ismer még Magyarország határai között, és vizi tökkel, béka-nyállal, jelesül pedig bőséges kákával benőtten terül el; melly utóbbitól vette omenes nomenét, és mellynek évenkinti áldásos vágatása, átalkodottan gátlá mind e mai napig a mocsár lecsapolását és körülbelől ötven zsiros holdnak, a pignoratarius békáktól és pióczáktól lehető visszaváltását. Az *a* betüfölötti ékezéséket a Kákásd névben, miként honi oklevél- és codex-buváraink állitják, nyomdáinkban, az álmos könyvek, szerencse-kerekek, Argyrus király és tündér Ilona szép historiáinak sürü nyomatásai koptatták le, igy veszett a falun a Kakasd név. — Mások ellenben a Kakasd név mellett harczolva, azt egy régi, még a huszszíták korából fenmaradt és egyfelül a

fogadó, másfelől egy puszta malom közelében, már némi ferdüléssel álló haranglábtól származtatják, mellynek tetejében egy ércz kakas áll, hirnevére nézve nem csekélyebb Mahumed dicső kakasánál, mellynek feje áthatott mind a hét egen. Ugyanis a helybeli fogadós, Adut Jakab, még a kinpadon sem vallana mást, minthogy a harangláb kakasa, minden nagy-pénteken éjféli tizenkét órakor megszólal; miként azt nem csak maga, saját két nem csekély fülével, hanem több ivói is épületesen hallották. A fogadós, hű apostola a jövedelmes csodának — mert nagy-pénteken egész éjjel hemzsegett nála, várva a kakas-szót, a nép — hálából rendesen több kakast tartott udvarán, mint tyukot, s minthogy azokat a harangláb közelében álló szin padlására szoktatá hálásra, mindenkor megujult nagy-pénteken a falu csodája, segitvén azt a fogadós borának exaltátioi is, mikben szivesen látjuk a csodákat. Hogy a kakasdi kakas, többi collegáitól eltérve, éjfélkor és nem hajnalban kukorikolt, hihető onnan ered, hogy ő okulva

Péter kakasa szomoru példáján, nehogy csodatagadásra nyujtson alkalmat, jobbnak látta akkor szólalni meg, mikor a világ mélyen alszik és senki sem ügyel szavára, ha bár Kakasdon nem érte is czélját; melly dicséretes szerénység, ujabbkori csodatevőinknek nem épen tulajdona, noha kakas-szavaik elhangzásai napi renden vannak.

Egyébiránt Kakasdnak igen egy a pólmagassága a budaival; miért is hires *Bánom*-hegyén jó bort terem, mielőtt az tudniillik Ádut Jakab kezelése alá jutna. Kik avatottabbak ennek háza körül, állitják, hogy Jakab gazda ollyforma óvatossággal él borai körül, millyennel esős időben a szüretelő palócz, ki keresztül tett csomoszló fájával fedi be kádját, az omló eső ellen. Tudniillik történetem korában, Kakasd falujában, több városink példájára, annak földesurai, szintolly baráti lévén a colonicalis purismusnak, mint neologusaink, philológjaink, és terminológistáink a nyelvbelinek — nem telepitettek meg egyént Izrael élelmes fiai közől — ki Szetényi

Ignácznak és Adut Jakabnak még nagyobb élelmességük miatt, nem is egy könnyen juthatott volna Kakasdon zöld ágra. Minek az lőn a következménye, hogy Adut fogadós, egy maga szedi be és égeti ki saját katlanán az egész falu törkölyét, maga birja egyedül és concurrentiátlanul az urasági és urbéri bor- és pálinka-mérést; e szerint ezen regálét, cum adnexis cunctis rectis et curvis, egymaga monopolizálván, s határtalan iránytüje lévén a falu ugy mértékletességi erényének mint egészségi állapotának, sőt miután a gyulasztó italok valódi taplói, vagy — minthogy kiment már divatból a tapló — valódi gyufái a vétkeknek, kormány-lapátja levén erkölcsiségének is — nem tulajdonithatni részéről egyébnek, mint nemes öntagadásnak azt, hogy borát, pálinkáját csak három anynyiért mérte, mint mennyibe magának került; mert ebbeli nyerméréséklését még korán sem kárpótolta azon negyedecske, melylyel itczéjét kisebbre szabta; valamint azt sem róhatni egyébre mint aggodalmas ember-szeretete

rovására, hogy italait, ivóinak képessége és mámoraik fokozata szerint, tán némi homoeopathiai sejtelemből, annyira diluálgatta, hogy elvégre borában, pálinkájában, vegytani műtéttel is alig lehete a bort és pálinkát fölfedezni. Felebaráti szeretetre mutatott nála, azon szép bizalom is lakos társai iránt, minélfogva uj bor, buza, tengeri vagy munka fejében, hitelre is mérte italait, a várást, miként méltányos, részint kréta kettős fogásával, részint önkénytes árszabásokkal egyenlitvén ki, harmad és negyed-iziglen.

A halom közepén uralmilag kitünve áll a Szetényi Ignácz, ujabb birtokos kastélya, két végén tornyos bástyákkal s közepén olly ebédlői három nagy ablakkal, hogy félni lehet, miként a szoba kiugrik rajtok, a minthogy azokon a vagyonosság szép könnyen ki, és eladósulás még könnyebben besétálhatott. E sétacsere meg is történt a törzs-birtokos, kakasdi báró Hetyey Jónás idejében; és az eladósulás sétája helyet csinált Szetényi Ignácz urnak, ki is legszükebb markúságával —

minthogy óvatosan, marokkal szedett be és ujjai közt adott ki — szerencsésen egyet forditott a sétacserén, ugy hogy a vagyonosság tevé be- és eladósulás ki-sétáját. A három ablak felett pompázik, aranyzott réz czimere a Hetyey nemzetségnek, egy gólya, melly patkót tart a szájában. Miként jutott a jó gólya a patkóhoz? vagy patkó a gólyához? mind e mai napig rejtély és polémiai tárgy a heraldicusok között. Leghihetőbb azoknak véleményük, kik traditio nyomán azt állitják, hogy Hetyey, II. Lajos Csele patakjába fuladt lovának patkóját találta meg, melly érdemeért kapta adományul Kakasdot, s ennek taváról czimerül a patkós gólyát: tanuságul arra, hogy hajdan is relativa idea volt az érdem!

A kastély uralgó és alkalmas helyzete mutatja, miként Kakasdon a Hetyey-udvar az ős eredeti lak, mellynek kiválasztását még szabad kéz eszközölte. Kastély mögött tágas kert nyult el, történetemkori izlés szerint alakokra nyírett fákkal és néhány homokkői faun-szoborral, miket az eső cseppjei saepe

cadendo annyira megviselének már, hogy bizonyos körülmények közt, nőnek nem vala tanácsos rájok pillantani. A mostani birtokos meghagyá ugyan ezen eső által himlőhelyezett szobrokat; de mint hasznosnak barátja, konyha-kertet alakita a czifrából, csupán egy emberre számitott utacskákkal. Kert mögött tág csűr, ugy látszik, még az egész határ allodiaturás és dézsmás termésére számitva.

A kastély mostani birtokosa Szetényi Ignácz ur, mint hajdani könyvnyomtatónak idősbik fia, a mult század közepe táján még nem született uraságra — azóta kissé változott a világ s a betük hálásabbak lettek — miért is szatócsságot űze mindaddig, mig nem egy nagybátyai végrendelet, őt a kis boltból meglehetősen nagy uraságra szólitá. Azonban a kalmári előszeretet, nem hagyá el őt uraságában is. Az a naponkénti pénzcsepegés jól esett csorgás mellett is szivének; ennélfogva uri laka egyik utczai szögletében most sem nélkülözheté a nyitott boltot, mellyben egy nyereség-izékes szolga által, maga kezére

árulgata sót, dohányt, szalonnát, pipát, bicskát, lapátot, villát, tűt, czérnát, galandok minden nemeit és czín-mosó karikákat. — Folyosóját és ebédlőjét annyira megszükiték a tele zsákok, véka és subalternusai, ugymint fél-, negyed-vékák s csapófa, a fenekes és feneketlen hordók s más gazdasági szerek, hogy a folyosón kissé megáldott testű embernek, az ebédlő-terem ajtajáig behatolni nem vala könnyebb feladat, mint restaurátiók és installátiók alkalmával a megye tereméig. A tág ebédlőben minden vala inkább található mint vendég és vendégség. Mert Szetényi Ignácz ur nem tractált, és a vendég-szeretetet magyar betegségnek nevezgeté, már chronologice is, közvetlenül a csömör előtt. Saját szobájában, a szögletekben, hosszabb rövidebb rovások, öl, rőf, font, mázsa s a t. állanak, vas horgu fogason kamra-, pincze-, hambár-kulcsok függenek, kopott zöld posztóju, még kalmári maradványu asztalán jegyzékes naptár, felütve annak kamat-táblájára, jegyzőkönyvek és számokkal tele irt papir-szeletek feküsznek.

De van a Szetényi udvarban egy szobácska, egyszerü kevés bútorral csinos és tiszta, benne a falu felőli ablakban csinos kötő-asztalka, az asztalkán kötő-kosárka, zöld bársonynyal bevont varró-vánkoska, és egy izmosabb tűre akasztott ezüst gyűszű, egy női arczképpel és falon függő néhány festménynyel együtt, mindnyája anyai örökségek; mert Ignácz ur nem vala barátja a butorozás kiadásainak. Ezen szobácska, a Szetényi udvar szentek szentje, s a kis szent benne Márika, Szetényi Ignácznak leánya, fájától kissé messze esett almácska.

A falu halma egyik élén, egy domus nemonis et omnium áll, tudniillik egy megyei quártélyház. Az illy nemü házak rendszerint lebegnek szükség és kényelem, épség és rozzantság között; mert ideiglenes használóik azt az elvet szokták követni: ki utól marad, zárja be az ajtót, s csak reparálgatnak ideiglenesen, mignem végre a mállott posztó nem állja többé a varrást. Jóformán megviselve vette által e nemonis házat elődjétől, annak

mostani lakosa, Jávor Elek megyei orvos ur is; de a rendszerető férfiu épitett, javitott, keritett, s olly állapotba helyezé azt, minővel emberek emlékezete óta nem dicsekedhetett.

A halom homlokával átellenben, Avar Máté, kakasdi kisebb birtokos és megyei mezei biztos háza áll; nagy teremnek mondható szoba mellett, jobbra balra egy-egy kis szobával, kamrával, vizjárásos pinczével, melly száraz intervallumaiban tisztes börtönül, a nedvesekben pedig pro judicio aquae frigidae, makacsabb delinquensek vallatására használtatik; egy öblös cselédszobával, a jövő menő mezei hadnagyok számára. Az udvar kertje, és annak örökös belföldi növényei: a bogács, paraj, lapu és belindek, a ház mentében diszelegnek.

A balfelőli kis szoba, rendes kőköpenye Avar urnak. Annak egyik szögletében, néhány izmos és ószerü tajték- és cserep pipa, miskolczi szárakkal és rimaszombati csutorákkal fölkészitve, a másikban fokos és karabély, harmadikban fekete bárány bőrös nyeregszerszám, és negyedikben egy kandalló áll, mellyben

csak ugy nevezett criminális hidegekben pislogott egy kis fogpiritó tüzecske; mert Avar ur sokat tartott, hideget, meleget kiálló katonás természetére. S meg is kell vallanunk, hogy a már ötvenet jóval meghaladt férfiu, kivül belül kemény egy levente vala, kit korunkban ifjaink, a mértékletességi eredmény ritka példányaul tán csodálni is sziveskednének, mert fegyvertelen szemeivel annyira meglátta most is a fekvő nyulat, mennyiről ők a csinos nőcskét is csak sejtik, czukrászmivet nem ismert hiánytalan fogzatával, diót, mogyorót, sőt mandulát is roppantgatott; ha benevolizálása közben megrivalgott, szépek körüli selypegéshez nem szokott hangja holmi kósza mennydörgéskével fölért, és ha kissé gerjedelmesebben lépdelt, ritka szoba padozat nem recsegett léptei alatt. Őt ugyan nem minden szinpadi tragicai jelenet fakasztá könyre, sem minden hitvány légvonatka ajándékozá meg csúzzal; a minthogy a betegséget mindeddig csak azon egyetlen csömörke után szerencsés ismerni, mellyet egyik nagy ur la-

lakomájában a teknősbéka okoza neki, mit csirke-becsinált helyett vőn magához.

A nagy teremben, mellyben áll Avar urnak hivatalos, zöld, s egyszersmind délre fejéren teritett nagy asztala — e kettős rendeltetés hajdan, mint tudjuk, némi compatibilitásban állt egymással — chronologiai renddel lógnak a falakon, a raboktól elvett delicti corpusok, emlékjegyek, apró zsákmányok, kulcsok, kötél-hágcsók, hosszu és kurta vaskeztyűk, békók, guzsak, szijak, kötelek; szögletekben pedig botok, furkók, bunkósok, gerundiumok, csákányok, fokosok, törő-vasak, vésők, balták, s más efféle butorzatai az elferdült emberiségnek, szép egyetértésben hevertek, noha egykor majd mindegyike, házsártban koponyákat szaggatott be. Az ajtóval átellenben psychológiai tekintetből Idvezitőnk feszülete áll, intő a belépő gonosztevőt, hogy ne feledje drága áron megváltott emberi méltóságát, és hogy az isten szeme belát a sziv legelrejtettebb redőibe is, ezért a tagadás csak nyomoru és ideiglenes palliativum.

És Avar biztos urnak vallatási szigora, különben is meglehetősen értett a makacsabb tagadások megtöréséhez.

A jobb felőli kis szoba, egykor női lak vala, most, mióta üres, folyvást zárva áll, és maga Avar is, kerülve a kedvetlen emlékeztetéseket, kerül lépni be ajtaján, s igy belső falait évek óta nem látta már.

Biztos ur kertje alatt a kákás tó terül el; miért is nyárban, az egyiptomi tiz csapás másodikában szép része van; mert a brekeketoáx-tuu-concertet, fölemelt ár nélkül ugyan, de cselédei feleleteit is alig érthetve, hallja regtől estig, a mikor aztán a rendes dijt, a pénztárnokoskodó szunyogok szedik be vére bőségéből. Öszi szelekben szinte a tórul olly zúgást okoz éjjel a hajlongó nádas káka, hogy ollykor egy egész nyulszivűbb sereget megszalaszthatna. Azonban minden kellemetlenségnek akad kárpótló oldala is. A biztos lepuffant néha kertje garádjából, egy-egy vad ruczát, szárcsát, vagy vizi snepfet, kiapportiroztatja azokat kedves vizslájával, garçonnal,

sőt megtörténik az is, hogy ülepes hálójával néhány kárászt és czigány-halat vonat ki vacsorájára. — Jávor orvos szintén utilizálja a tavat olly vérszopó pióczákkal látván el belőle magát, mellyek bár melly uzsorással versenyezhetnének.

Biztos ur lakától balra a fogadó áll, Adut Jakab fogadós szobáján kivül, egy nagy ivó- és egy vendég-szobával. Minthogy Kakasd országutba nem esik s a székváros is közelében fekszik, vendégkiáltó fogadóját biztosan nevezhetnők korcsmának, ha ezen szót tőlünk magyaroktól Leschka nem reclamálná, és a fogadó udvarán csakugyan nem állna sárfenékben egy nyilt kocsi-fészer, melly csalhatatlanul nem kisebb jelensége a fogadói qualificatiónak, mint összegalyabitott értekezés a tudósságnak. Vendég ritkán téved be a kakasdi fogadóba; miért is Adutné igen ollyformán bánik a vendég-szobával, mint még éltünkben elkészitett kryptánkkal szoktunk bánni, tudniillik más interimalis szükségekre használjuk azt. Termett és hitel-törlesztésü

tengerijét, tilolt kenderét rakja beléje, vagy kotlós tyukjait, ludjait ülteti benne, mikre a négy falon függő festmények: tavasz, nyár, ősz és télasszonyságok, védszellemek gyanánt pillognak alá; a tükör szegére vörös és fokhagyma-fentőket, paprika- és mák-füzéreket raggat; egyik szögletben az ugorkás-tonna érleli a maga tartalmát, másikban az akózóvas hever, már trepanált és még trepanálandó lopó-tökök társaságában. — Ezen interimalitásnak az a következménye, hogy ha még is be talál tévelyedni a kakasdi fogadóba a szobás vendég, Adut, Adutné és szolgálója, nemkülönben kapkodnak, mint egykor a régi Róma „Hannibal ad portas!“ rikoltásra. Ekkor Adutné fél édes és fél savanyu, tehát édes-savanyu mosolylyal erőteti be a vendéget a maga szobájába, hol ablakok és lócza fölött, tarka mázas tányérak, kancsók, bögrék, tükör felett múlt aratási kalász-koszoru, egy padlásig vetett mennyezetes nyoszolya s ajtó és négyszegü zöld kályha közt monotonice biczegő tokos fal-óra a butorok; s hol a ven-

dég várakozási unalmát, ha nem restel felnyulni a mester-gerendára, nem csak az ebben az esztendőben nyomatott „Álmos könyv“ hanem az annyira képzelet-ragadó „Hármas história“ is enyhítheti addig, mig az aduti háznép, a vendég-szoba gálába-tételével elkészülhet. Ez nem épen egy pillanatnak mive; miért is nem vehetni rossz néven Adutnak és élte felének, hogy ők napkeleties kényelmi hajlamuknál fogva, felróvják a betévedt vendég erszényére, az alkalmatlanságot is, mellyet okoz, és azon czukor-adatokat is, mik a vendég-szoba többszöri kifüstölésére — mert egyszerivel nem igen lehete beérni — elvesztegettetik.

Oldalt a fogadó mellett, mint tudjuk, a kakasos harangláb áll, és e mellett Szetényi Ignácz ur juhakla. Tul ezen a magyar falvak rendes punctum finaléi, Kakasdnak is záradékaul, czigánykunyhók görnyedeznek, miknek lakói iszonyatos muzsikát és szegkovácsságot üznek, és kiknek élelmükre, a kenyérből és isten igéjéből — minthogy Kakasd csak filiája

Mákfalvának — szük kevés jut ugyan; de annál több esik — a vizből és levegőből!

E szerint meghordozván olvasómat, Kakasdnak, hol kerek-tapasztó sáru, hol szemet, tüdőt ostromló poru utczáin, sőt bebukkanni is hagyván őt egy pár udvarba, lássuk: mi történt e hir-neves magyar faluban?

II. FEJEZET.

Jávor a nök szobájában.

A mult század beszakadásánál a jelenbe, azon fagy- és hó-gazdag télen, mellyen a farkasok olly bizodalmasan fraternizáltak juhaklainkkal, december-hónak 25-dik napján, estveli hét órakor tizenkét perczkor történt, hogy Jávor Elek, megyei főorvos, Avar Mátéval, a megye mezei biztosával, kivel az utban találkozék, a maga pitvarán belépett. A nők szobájából fül- és sziv-szaggató gyermek-sirás hangzott elébe. — Ez napam asszony paedagogiájának gyönyörü zenéje, komám, mondá Avarnak Jávor, s komájával beszóla a nőkhöz. A kis Juliska vala az, ki torka szakadtával zengedezett, s kit Lucza asszony,

Jávornak napája, és Katinka neje, pép- és nedv-tömögetéssel sietének megnyugasztalni. Bakator Ambrus, a szolga, gyapot-dugdosással tiltogatá, a kontár asztalos-kiigazitásu ablakok nyiladozásain be-beaudientiázgató téli szelet. Szives köszönés után rálegyinte elefánt-csontos nád-pálczájával, Ambrus vállára a biztos.

Miben fáradozol pohos? kérdi.

Gyapottal beeszkábálom az ablakok hiányos lyukait, tens uram; mert a sok idő miatt már régiek; felelt Ambrus, s olly állásba tevé magát, hogy több legyintéstől féltett háta fal felé essék; mert biztos ur kissé vaskos tréfáit jól ismeré.

Bár ne tennéd szolga! mond Jávor; vinnéd inkább ama pár illatozó virág-cserepet a cselédszobába által. Óhajtnám, nőink egy izlésüek volnának, ujabb Róma nőivel, kik nem barátnéi a virág-illatnak. Ládd szolga folytatá szavait Ambrushoz — hihető, hogy a nők is értsenek azokról — a csecsemők csontjai lágyabbak, a cerebellum nálok érzékenyebb,

s a szagló-ideg gyöngébb, mikre erős illat és romlott lég, veszélyesen hathatnak. És itt a szobában a kábitó gőz és hőség szinte az elszéditésig! És te gyapottal tiltogatod el a gyermek-szobától, melly különben is alig részesül szellőztetésben a fris léget! hermetice spontolod be ártatlan gyermekemet, miként aequator alá menendő szeszt!

Ambrusnak, ha magasabb fogalmat vagy megbizást adának elébe, szokása volt felvonni szemöldjét, sürüen pislogni, jeléül annak, hogy miként gőzhajó ventilje sűrübben füstöl a keményebb tüzelésre, az ő feje is vajudóbban müködik a fogasabb eszmék fűtésire. Ambrus most is kulcsolt kezekkel, homlokán magasra felvont szemölddel, sűrün pislogatva, mint nyári száraz villámlások, s igy munkás eszme-vajudásban, hallgatta Jávor szavait; mikből azokat, miket nem értett, helyeiken hagyta, a virág-cserepeket pedig hónaljai alá szoritván, nem épen kisérete nélkül Lucza savanyus tekintetének, kivitte a szobából.

Juliska folyvást zengedezett, s közel volt már a rekedéshez.

Én nem tudom: mi leli, ma ollyan rosz ez a gyermek! szóla Lucza asszony, fogyatékán türelmének.

Protestál, édes napácskám, csaknem bizonyossággal merném állitani, protestál az örökös pép és édes nyalat ellen; mond Jávor. Mert Máté komám! a protestatio nem csak azért szokott mérges lenni, hogy sérelem esett rajtunk, hanem azért is, hogy semmit sem tehetünk egyebet ennek elháritására.

A biztos mosolygva javallást intett.

Ez a szegény férgecske is rabbá van téve, ártatlan kis kacsói prés közé szoritva, mint valami egyiptomi múmiának! folytatá szavait Jávor, mellyek alatt oldozgatá fölfelé a kisded pólyáit. Tevését a napa egy kis fejcsóválással, Katinka nyájas mosolylyal szemlélgette. — Már korán hozzá szoktatjuk a gyermeket a tétlenséghez!

Ebben igazad lehet, Élek koma! megjegyzé gordon-hangjával a biztos; a gyermek

korán hozzá szokik, hogy csak szája legyen szabad s csak ennek vegye hasznát, lepólyázott kezei pedig elszoknak a cselekvésről. Gyanitom: számos szónokolgató, de tétlen hőseinknek csecsemő koraikban lepólyázták volt kezeiket!

Nincs különben! buzgott Jávor; nézd, milly kedvtelve viczkand a kis nő-miniature, hogy feloldoztam! milly hálásan mosolyg rám! Tegyük félre azt az átkozott pépet és nyalatot! egész áldott nap azzal gyötrik szegénykét!

Uram fia! sápita Lucza asszony; ha sir a gyermek. —

Hadd sirjon, édes napácskám! az emberi bajoknak nem legutóbbika ugyan az éhség, de nem is egyedül valója! Sirva nő a gyermek. Ez tüdejének, sőt egész test-alkotmányának minden commotiója. Pedig mozgás az egész mindenség egyik törvénye, eleme. A föld és minden planéták forognak, a lég mozog, a tengernek hármas mozgása van, folyóink folynak, a pára felszáll és leesik, az

egész természet működik és körzik; egyedül Juliskánk vesztegeljen-e mint egy mola? A sirás erőt és akaratot fejteget a gyermeknél, mi szükség azt egyre-másra dühös étvágynak venni? Vegye inkább napácskám, az illy jeles torkot mint Juliskánké, nyájas jelenségül, hogy idővel tetsző hymnusokkal fogja magasztalni az ég urát, ki neki lételt ada, és kegyelettel áldást kérni azokra, kik őt gyámoltalan korában hiven ápolák!„

És kezességül arra, megjegyzé Avar, hogy ha egykor férjhez menend, csengő hangja leend végszó a háznál.

Lucza asszonyra, ki elég recsegő hanggal ugyan, de annál több szenvedélylyel énckelgette zsoltárait, s különösen a CII-iknek, noha ápolt teste a másfél mázsát meghaladta, ezen szavait; „Bőröm csontaimhoz ragadt, keserves siralom miatt“ nem kellemetlenül hatottak Jávor végszavai. Képzelete nyájasan szárnyalt azon időig előre, mellyben kedves unokája, templomokban és azokon kivül, szép csengésü szavát megeresztendi, s lelki épü-

lésre buzduland és buzditand. Épen egy nyájas mosoly lebegett ajkai körül: de csakhamar elfojtotta azt vejének ujabb gáncsa, melylyel a forró kályháju szobában, a dunna közé takarást kárhoztatta, és ebben Juliskát párhitott mártásos tehén-sültnek nevezé.

Lucza asszonynak, két szóváltási strategiája volt a háznál. Egyike az, hogy, mint idősebb, tapasztalataira hivatkozott; másika pedig, hogy ürügyet keresett szóváltó ellenfelére háritni a bajnak okát. Követé ezuttal is strategiáit.

Ahhoz kedves fiam uram, nem értenek a férfiak; szóla lángoló arczczal; nekik lehet eszök tudós dolgokra: honnan merre tart a szél járása? miért süt a nap nyárban forrón, és télben hidegen? vagy mit kell beadni a betegnek? de magát az élet tudományát, a nő, kivált a tapasztalt nő, biztosabban tapintja, mint a férfi kiokoskodja. A gyermek-ápolás egészen más! Nekem hat gyermekem volt fiam uram! —

Mellyből öt, korán is elbucsúztaték ez

árnyék világtól, édes napácskám, a hatodik pedig, az én kedves Katinkám, ki jóságaért, a patriarchák hosszu életére és egészségére volna érdemes, alig erősebb egy árnyékban kelt növénynél!

Az Isten mindnyájunkkal szabad! felele élesen Lucza, és ha fiam uram nem kötné magát arra, hogy leányom maga szoptasson —

Mondja meg, jó asszonyám, kérdé az enyhület és jóakarat hangjával a vő, miért adá a bölcs természet az emlőt párosával a nőnek? Csupán idomért-e, miként két réz gombot uri lakok tetőin? És ha dajka lopja el anyától az első gyöngéd ápolást, dajka éteti a gyermeket teste tejével, vagy idegen péppel, később még idegenszerübb táplálékok adják a gyermek chylusát, vérét, nedvét, még később idegen kezek, idegen éghajlatok alá jut, s végre világ és annak folyása, sors, pálya, körülmények igénylik a gyermeket, s ezeknek mindegyike kölcsönöz, vesz, told átalakitgat körülte többet kevesebbet — mi marad végre érdemül, hála-igényül, és kegyelet-ápolóul a

szülék számára? Tehát Juliskám csak annyit köszönjön-e egykor nekem — itt lágyultan emelé, az az alatt teljesen kipólyázott gyermeket az ég felé — csak annyit köszönjön-e szeretett Katinkámnak, hogy egy kétes jövöjü lételt adánk neki? Hátha az élet, a lét, mellyet adánk neki, nyomasztva nehézkedik egykor rája, s tán épen az elhanyagolt ápolás és nevelés miatt nehézkedik rája, s megátkozza a szülék léti ajándékát? — Nem nem, szeretett magzatom, mi szüleid, jótevőid óhajtunk lenni, a dolog teljes értelmében! A természetben minden emlős állat, maga tejével táplálja magzatát; mi sem leendünk pártosok a természet szent törvénye ellen. Ne légy szeretett leánykám, szakadt lánczszeme a mindenségnek, mellyhez tartozol, szülei gyöngédség kössön téged ahhoz, mitől emberi fonákság olly sokakat elszakaszt! Szerencse, hogy tág a világ és kerek; különben sok bohó bezúzná badar szökdelése közben szögleteiben a maga oldal-bordáit! Szerencse, hogy sok ember ferdeségét kiegyenliti a jótevő

természet pót-ereje, s az emberi oktalanságok distóniáit, szelid harmoniává olvasztgatja az isteni kegyelem. Különben számüzetnie kellene a földről azon legbájosabb kegyeletnek, melly az emberiség szeretet-lánczának első szeme. Isten ne vegye bünül, napácskám, Katinkám! én hajló vagyok kétkedni, hogy az olly anya, ki idegent ereszt anyai gondjaiba és jogaiba, igazán szereti férjét; különben el nem hanyagolná kölcsönös szeretetük édes zálogát! És vélitek-e kedvesim, folytatá az orvos hevülettel szavait, hogy a csecsemő a maga zsenge érzékeivel, nem eszmél korán ápolónéjára? Nem érez szivecskéjében korán vonzalmat ahhoz, ki őt vérével, gondjával az első életbe beavatja? Nézzétek kedvesim, nem mered-e már is szelid mosolylyal rám kis Juliskánk szeme, hogy őt rabság alól feloldozám? Nem nyilatkoztatja-e gyönge hálaját. —

Itt egyszerre félbe szakasztá sziv-ömledezéseit az orvos; mert a kis Juliska, használva feloldoztatása által nyert szabadságát, hálájá-

val végig önté vala zöld bekecsét szabaditójának.

Az az átkozott sok pép és nyalat! kiálta Jávor, átadva a gyermeket édesdeden nevető nejének, ki azt mintegy áthatva férje szavaitól, gyöngédséggel szorítá emlőihez, mig a napa, ki hahotában, adá ki káröromét, hogy ekként lakolt férfi-beavatkozás a női dolgokba, Ambrussal, a hála-teljes bekecs tisztogatásának esének.

A hála, Elek barátom, megjegyzé Avar, nem először fizet igy a világban! Jöhet, Juliskád egykor nő korában, al grosso üzendi, férje irányában az efféle hálát!

Kopogtattak az ajtón, s egy sovány, duodez-kiadásu termet, moly-izékes posztócsurapében, melly mintegy vád-irat vala sorsa ellen, lépett be azon. Jávor orvos ur után tudakozódván, egy levelkét nyujta ennek által. Bakator Ambrus, sajátos ujság-vágyával, majd elölrül, majd hátulról czirkálgatá az idegent, Avar pedig, biztosi állásával járónak vélve a politiai felügyelést, szemügyre vette

alakját s azt vetegette magában s ha nem egyezik-e az valamellyik személy-leirással a megye-currenseiben?

Hová való kigyelmed? kérdé az alatt, mig Jávor a levelet átfutotta.

Egész Magyarországra, tens uram! mint a fa-kilincs! most legközelébb Szegedről jövök.

Mi járatban van?

Expressus vagyok.

Diák szó szerint, látom; mert ollyan, mint egy kifacsart czitrom! Ha gyöngy-buvár volna, sok nehezék kellene testéhez, hogy tenger-fenékre szállhasson!

Mióta megégtem, beteges vagyok, s egészen kiszáradtam; mond petitio-szerü alázatossággal az embercse.

Megégett? tán házas?

Nem, tens uram, nőtlen vagyok.

Ugy hát csak megperzselődött, de nem égett meg!

Jávor kivivé magával az expressust, a maga szobájába, s Ambrus is utánok kulloga.

Ej ej komám uram! még mindig a régi ellenszenves a nők irányában?

Számban az ízök! felelt a biztos. Fájdalom, lakodalom után, nem előtte szoktunk fontolgatni!

De olly hosszu idő alatt, csak feled valamit az ember? megjegyzé Katinka.

Embertől és feledni — valótól függ. Én már valóban megégtem, fenekig égtem komácskám! mond gúnyos mosolylyal Avar; nem mint az iménti keszeg embercse!

Tévedni, emberi dolog, megbocsátni, isteni! mond engesztelő szivélyességgel simogatva a biztos vállait Katinka.

Nem, nem soha! felelt borúsan rázva meg nádpálczáját Avar. Azóta, isten bocsássa bűnömet a rab-vallatásnál is kérlelhetlenebb vagyok. El is szoktam már én a vászon-cselédtől. Velem egy födél alatt nem lakik az ármányos faj! Csatlós hadnagyom kiseper, megkotyfol; ha nő-rabom nincs, Vetésyné mos rám. Ugy vagyok a nőkkel, mint a tojással. Mióta egyszer Bugyiban, a bíbicz-to-

jás-rátotta megfeküdte gyomromat, azóta a tyuk-tojásét sem eszem. A feleség, különben is ritkán nem fölösség; csábos portéka! megengedem; de nem egyéb mint szépen candirozott keserü gentiana-gyökér!

A nők megszokták már a biztosnak efféle kikeléseit, s beérék most is philippicáira a nők ellen, mosolylyal és fejcsóválással.

Bakator tért vissza. Neki télben aháznál nem vala kényelem a dolga. Jávornak csak egy cseléd-szobája volt, mellyet a nő-cselédség foglalt el; ez pedig több nyilvánitott és begyben megtartott ürügyek alatt, nem igen kapott Ambrus vizitjein. Amazokhoz tartozott az, hogy Ambrus a szenvedélyes pipás, nem vala épen ámbra-szagu; ezekhez az, hogy a jámbor nem igen ajánlatos alakjával nem vala vadra-való. Ugyan is a kalmuk-fő, kétannyi homlok mint arcz, superlativ száj és diminutiv szemek, behorpadt orr, miként földünk golyója a pólusoknál, dobosi nyomott, inkább szélességben mint magasságban terjedező termet- és sár-tapaszos kerék forgásu

nehéz nyelv, nem igen ajánlák őt nők körüli udvarlásra. E mellett Ambrus ignorálni látszott minden hódolást, vagy, mint a nők vélék, természeti apathiájánál fogva, vagy, mint Ambrus vélé, mert az ő zsákja sem akadt a nő-cselédség szobájában a maga foltjára. A vendégszoba rendesen nem fült, a mellette állott kis kamrazug pedig, mellynek szerencséje vala Ambrust éjjeli nyugvásra elfogadni, kályhátlan vala, mellyben a hideget, rendesen, szárastul egy bicskanyél-hosszuságu égő pipája füstjével — hogy legalább orrnak és homloknak legyen jó dolguk — s egy emeritus juhász-bundával szokta enyhitgetni. E szerint Ambrus kénytelen volt nappal, örök zsidóként, szobáról szobára vándorolgatni, dolgot vagy ürügyet keresve és temporizálva, miként egyikében vagy másikában ideiglenesen megszenvedtetett, hogy egy kis meleget szedhessen magába, mellyel beérje mig jókora adagu pipáját, a folyosón, vagy kályhalyukaknál — miknél, miként a kenyér-karajt piritják, testének hol elő- hol utótáját pirit-

gatta — kiszivá. Ambrus majd kérdezni jött be valamit, majd a tisztitandó pár csizmának egyik felét feledé benn, majd ismét a kályhát tapintá körül oldalról oldalra, négyszegről négyszegre, halkkal és fontolgatva: ha valljon férne-e még több meleg beléje? Melly szemlét ha a három szoba utolsójában bevégzé, ismét az elsőre tére vissza. Minélfogva őt a biztos, kemenczék körutazó inspectorának nevezé. Az orvos szobájának leggyakrabban és leghuzamosabban vala szerencséje Ambrus személyéhez, minthogy azt a nők, nappal kissé erős pipa-parfumeje, alkonyat után pedig egy koponyás embercsontváz miatt, melly egy szekrény szomszédságában állott, s mellytől a nők borzadoztak, csak gyéren s csak rövid időre látogaták. Egyebütt Lucza asszony, mihelyt sejté, hogy Ambrus magát némileg nyugvó helyzetbe illeszté, őt azonnal egygyel mással bizományozgatta; ellenben Jávor elmélyedve dolgozó-asztalánál, rendesen keveset tudott Bakator Ambrus szobai existentiájáról.

Ambrus hajdan szabó-inas volt; mesterénél egy évig gombokat vart fel, másik évben gomb-lyukakat vart ki, s a további szabóművészi haladásban megcsökönösödvén talentoma, bucsút vőn mesterétől és mesterségétől. Innen az orvos és barátai, némi kezességet birtak Bakator Ambrus egyéniségében, hogy jelenlétében is biztosan társaloghatnak; mert noha ő épen nem vala agyára esett, s megvolt neki is a maga hétköznapi philosophiája, de mégis legtöbbnyire azok, mik az öt érzék körén kivül esének, majdnem fölérhetlen magasságok valának neki, mik után gibeszkedni volna ugyan kedve — mert ujságvágya kimerithetlen, s azon büszkesége hogy olvasni és nagyszerű sabon-betüket, ha bár kissé hieroglyphice is karczolni tud, több mint önérzet nála, s ez okból Jávor honn nem létében szivesen syllabizált könyveiből, s nem egy receptnek szánt papir-szeletkéjét hieroglyphizálta be, — de az eszmék világában nem igen bira eligazodni. Ez a nőknél nem vala igy. Ők mint sajátos bogarkái az életnek,

repteikben sem igen szokták messze hagyni a földet, s társalgásaikban az öt érzéket; e mellett erkélykéik, miként Avar állitgatja, ritkán állanak apróbb-nagyobb titkok pecsétes zárai nélkül. Nálok tehát a szemfül, bár nem talány-oldozó Ambrus, inkább fölösleges, sőt körülményekhez képest veszélyes tanu is lehete. Annyi bizonyos hogy Jávor házánál, uri büszkeség nem hajhászta Ambrust; mert Jávor, Avar ellenében, ki azt vélé, hogy csak jog és kötelesség tarthatják fenn a világot, ur és cseléd közt kölcsönös kegyeletnek volt barátja, s azt tartá, hogy magában a kötelesség, kegyelet nélkül, csak konczot oszt s határ-hancsikokat hány a felebaráti szeretet birtokaiban; ur és cseléd közt pedig annál inkább, minél rendesebben a gazda részén áll az erőnek és többet követelésnek joga. Legyen a gazda, ugymond, patriárchája háznépének, s számitsa ahhoz családját is! Különben is a társasági osztályok különző egyenetlenségei ugy nem sértik az emberiség egyetemes ro-

konságát, miként földünk gömbölyegségének nem ártanak hegyeink, halmaink!

Ambrus mint emlitém, belépett a nők szobájába. Most nem kályha-őri körutját tevé, hanem összeszedett arczán némi hivatalosság terült el. — Tekintetes orvos ur azt mondta, szóla komoly méltósággal, hogy az esperestus hozzánk fog tartózkodni vacsorára.

Jól van Ambrus, mond Lucza, hát éjjelre?

Arra is. Tens orvos ur meghagyta, hogy a vendégszoba kályháját tegyem alhatóvá.

Lucza asszony, Ambrusnak egy pár szemöld-ránditásán sejtette, hogy nem egészen kész még referádájával.

Mi ujság még Ambrus? kérdé.

Sok, Tens asszony! holnap, mihelyt fölvilágosodik a sötétség, indulásnak eredünk a városba; pedig igen nedvesen esik a hó, és erősen légvonalzik a szél!

Ugy-e? tehát jer közelébb, kösd fel az eszedet és hallgass!

Illy előzményü szavak után, elővette Ambrus, felvont szemöldü eszme-vajudásait, s

egészen szemfül és fontoló állást võn Lucza asszony előtt.

Nagysás Martiál gróf ur nekem egy stiriai kappant igért. Elfogsz hozzája menni — hiszem tudod lakását — tiszteled nevünkkel és mondod, hogy a megigért stiriai kappan átvételével vagy megbizva. Átveszed a kappant és becsülettel elhozod.

Értem! mond Ambrus; majd összekötöm a lábát.

Nem szükség; koppasztva lesz: majd kosarat kapsz.

Nekem meg egy font riskását fog hozni Ambrus, mond Katinka; s pénzt ada neki rája.

Hozz hát pohos, nekem is egy pár török puska-kovát! s pár garast nyujta Ambrusnak által.

Ambrus ismerve a maga kurta pórázu mnemonicáját, hármas csomót köte zsebkendőjére s kifordula bizomány-terhelten a szobából.

Rongyszedő zsidó legyek! mond kaczag-

va a biztos, ha ez a lángész antiposa a három bizományból legalább kettőt, csomós kendőjével együtt zsebre nem rak!

Igaz; mondják, hogy a nagy emlékezőtehetségüeknek nagy szemeik szoktak lenni, monda Lucza; e szerint magam sem sokat várok Ambrustól. Csak a stiriai kappant ne hagyná ki. Ha megérkezik, együtt költsük el, kedves komám uram.

A biztos, ki mint Nimród apródja, szintén gyakran érinté vadjával az orvos asztalát, mellynek gyakori vendége vala, szives meghajtással fogadá el a föltételes meghivást.

Az orvos Ambrus szemhunyorgatásáról és szájcsucsoritásáról sejteni kezdé, hogy a kopott öltönyü és vén szárcsa-húsu expressus egész miségéről, kissé nyomasztott képzete van; nehogy rejtélyes vendégét elhanyagolni találja, ekként szóla Bakatorhoz: Szolgám! az a kis keszeg ember, nagyobb sok más kut-ágasnak termettnél. Ő a szellemiség egyik munkás csatornája, forrásától egész az élvező közönségig. Szavával egész társasságo-

kat igazgat, kik ellene nem szegülhetnek; s mind ezt egy olly szerény zugocskából eszközli, mellybe te, potrohoddal csak csikorogva foglalhatnál helyet!

Ambrus, kinek ura nagy tudományáról és lelki felsőbbségéről, a legmagasbra hangozott fogalma volt, nyitva felejté e' szavakra, nem csekély circumferentiáju száját, s mit azoknak magasságaiból és rejtélyeiből, eszmehorizonjára fölszedhete, az vala; hogy az esperestus nem potom ember, mint eleinte vélé; minélfogva telhetően szolgálatos vala körülte, s éjjelre ugy ráfüté a vendégszoba kályháját, hogy másnapra kelve a vendégnek majd kétfelé szakadt a feje.

III. FEJEZET.

Az ördög völgye.

Másnap az orvos, az expressussal és Ambrussal, korán szánra ültek s hajtattak a város felé. Keményre fordult az idő. Az egész természet hóval volt candirozva, mint valami házi torta: házi, mondom, mert czukrászaink ovatosabbak, mintsem illy vastagon candiroznának. Menett az utasokon semmi sem történt, mit historiograph följegyezhetne; mert hogy Bakator Ambrus, kit uton Jávor kocsi- vagy szántartásra nem igen használt, azon egyszerü oknál fogva, hogy Ambrus rendesen azon oldal hágcsójára szokott felhágni kocsitartás végett, mellyre az dőlni akart — az egész ut alatt, orra és arcza ja-

vára, hideg-háritóul, itt is füstöt eregetve agyvelői müködést elállitó kapa-dohányából, a különben is hering-soványságu, s orvos mellett hátul ülő expressus tüdejét jó formán injuriázgatta, tollra sem érdemes, miután erre a gondolatokban merült orvos nem igen eszmélt, maga az injuriázott pedig szólni átallott; s mi Bakator indiscretióját illeti, azt jó lélekkel menthetjük azzal, hogy ő az expressus köhécseléseit, ennek asszuságával járó bajnak vélte, s távolról sem gyanithatá, hogy azon fű-faj, melly neki olly gyönyör élvezetét nyujtja, másnak sérelem lehessen.

A városba érve, Jávor eltünt szállásáról az expressussal; Ambrus pedig egy darabig, a boltok csinos kirakó-szekrényeit nézeglé, tanakodva magában: mit nem venne meg azok tartalmaiból? azután Martial gróf lakának tartott a kosarával. Az előszoba ajtajánál leoldá zsebkendőjéről az első csomót, melly a stiriai kappant illeté; de belépve s előadva követségét, sehogy sem bira eszmélni a kappan praedicatumára. Szerencsére még jókor kise-

gité őt, miként sok költőnket ha a rím akaratoskodik, az assonance. Tudniillik emlékezék egykor falusi oskolai éveire, mikben Rector uram nem egyszer tőn emlitést a sinai hegyről, mellynek magasságát voltaképen valamint akkor nem, ugy most sem tudhatni, s alig kétkedék, hogy a kivánt kappan, szárnyas korában, nem ezen hires hegy oldalaiban bogarászott volna; különben mi szükség fogna lenni háttérbe szoritni kedveért, Kakasdnak szintén nem megvetendő hizott kappanjait? Tehát a megigért *sinai* kappanra emlékezteté Ambrus Martiát; ki is jóra értvén az emlékeztetést, azonnal meghozatá s kézbesité az exoticus sültnek valót. Szintolly szerencsésen oldá meg Ambrus, minden nagysándori kar nélkül, zsebkendője más két csomóját is, s elpakolván a rist és kovát, a következett nap reggelén, nyugodt lélekkel és felkészült szánnal várta a megyeház udvarán urát, kit az előzött napon alig láthata. Megjött Jávor s utána az expressus, egy fényzett ládikát és egy jókora kosarat hozván utána,

mellyet az orvos gondos vigyázattal tett maga mellé az ülésbe fel. — Isten önnel édes Mikeym! köszöntse addig is, mig láthatom, a Tens asszonyt, mond Jávor kezét nyujtván az expressusnak, s a szán elcsuszott Kakasd felé.

Ambrus ölébe vette a maga kappanos kosarát, s nyugalmas gondolat-pauzában merengett tekinteteivel a téli vidékbe, melly ma derültebb vala, mint tegnap, azonban minthogy hátra tekintgetve észrevette, hogy az orvos némi aggodalmassággal nézeget betakart kosarába, s gyakran gyöngédséggel takargatja annak takarója nyilásait: fölébredt, különben sem szunnyadozni szokott ujságvágya, s egy pipa bármi classicus dohányért nem adja vala megtudhatását annak: mi van az orvos kosarában? Azonban türelem volt dolga mind addig, mignem a szán, egy utra kinyult fa-gyökeren lefarolva, az átellenes hó-torlaszba ütődött, s az erős zökkenésre, az orvos kosarából, élénk gyermek-rikkanás ütötte meg Bakator Ambrus fül-dobját. Rémületnek és csodálkozásnak riadt vegyületé-

vel fordult meg ez olly hirtelen, hogy majdnem lovak közé ejté kappanos kosarát; az orvos pedig ölébe vette a maga kosarát, s nyugasztalgatta annak lelkes tartalmát. — U, hm! gondolá magában Ambrus, és azontul nem is gondola álmélatában semmit.

Lám szolga! szóla Jávor, sejtve annak fölidegzett ujság-vágyát; egy kis családtagot adott nekünk az ég! Ennek gondját viseljük szolga, mint saját gyermekünknek!

Ambrus szivélyesen inte fejével; de a kis családtag adományozóját, a megmérhetlen eget, olly határozatlan, olly tágas adressü ajándékozónak vélé, mellynek eszméje, különben sem sebes forgásu gondolat-kerekét egészen megállitá; majd később sejtemények és gyanitások szállongtak nála elő, miknek egy részét megfejteni nem birá, más részét pedig szinte megbáná, hogy gondolni meré. — U, hm! mondá végre magában, mintegy elvetve sejtemény-vajudásait, mik fárasztani kezdék; én nem törődöm az uj családtaggal, nekem nem teend kárt sem gombóczomban,

sem dohányomban — de tens orvosné asszony! — de tens Lucza asszony! — no az ég legyen irgalmas, ki nekünk a kis családtagot adni kegyeskedett!

Elértek az ördög völgyéhez. Ez két hegyközti olly szoros ut vala, közel Kakasdhoz, mellynek, noha jó hosszan tarta, csak egy pár kitérője volt, egyebütt pedig egy szekérnél több nem fért el rajta; s gyakori volt az eset, hogy egyikét a szembe menő kocsiknak, nem kis vesződséggel hátra kellett vontatni. Elgondolhatni, hogy az efféle mütételek, nem igen szoktak templomi csenddel s felebaráti szeretet symbolumaival lefolyni; sőt szolgabirák és biztosok protocollumai bizonyitják, miként az ördög völgyénél az összezajdulások, hajmeresztő szitkok, káromlások, mint a felbőszült haragnak felnyitott léleklyukai és ventiljei, legtöbbnyire tangentiák, sőt vérengzések is napirenden vannak, s ezen infernalis napirendtől vette a maga nevezetét. Jelenleg a vastag rétegü hó és fuvatagok miatt, a két oldalra felhányt ut, mintegy falakat nyervén, még in-

kább megszorult. Jávor is nem egy vesződséget ért már ezen a szoroson; de a mik csak csiklandások valának ahhoz képest, mellynek most mene elébe. Már távolról iszonyatos lárma zajlott feléje, millyet csak Kleist hallott álmában a pokolból felzajlani; egyszerü és kanyaritott szitkok, káromlások, mikben nyelvünk olly botrányosan gazdag, verdesték az eget, s furkósok, megforditott ostornyelek és vasvillák suhogtak, villogtak a légben, s az orditott, rikkantott szó-habartól, ugy nem vala kivehető az értelem, mint némelly összecsőditett túlnépes orchestrum hang-zavarából a harmonia!

Az orvos megállitván szánját, más két sófuvaros szán mögött, mellyék szintén mint az övé, a partra fölfelé szándékoztak, leszállt pipájával kezében tudomást szerezni magának a species facti felől. Csakhamar tisztába jöve. A partról lefelé jövő nyolcz szán, bort fuvarozott volt, kakasdi fogadós Adut Jakab számára, s most lerakván terhét — Adut bőkezüségéből-e vagy mi inkább valószinü, azon arany sza-

bálynál fogva, hogy nyomtató lónak nem szokták bekötni száját, maga saját önkényes megáldomásoztatásából? — olly széles jó kedvvel hajtott haza felé, hogy még a normális tiz öles országuton sem birt volna megférni a szembejövővel, annál kevésbbé az ördög szorosán. A válogatott replicák, duplicák és triplicák annyira sulyosodának már, hogy minden perczben a döntő hátiratokra kerülendett a sor, a mint Jávor a szinhelyre ére. A borosok nem tudván mijáratát, csak azt látván, hogy part-alulról jő feléjök, s igy ellenfélnek tekintvén őt, sürüen kezdék megérkezésekor, feje fölött suhogtatni a furkósokat. Ambrus, a hű szolga, látván a látványt, s urát életveszélyben forogni vélvén, megriadt, letevé szán mellé a hóra kosarát, s kezébe kapva Jávor csákányos botját, telhetően siete ura védelmére. S valóban el is érte czélját, mert egyszerre villámhárító lőn Ambrus a csatatéren. A borosok nem vélve egyebet, mint hogy Bakator csatázás végett nyujtja ellenök urának a fegyvert, egyenesen rajta

kezdék meg a hátirást, s ujjas mellényre öltött kábátját olly hangosan puffogtatták, hogy a két hegyoldal szinte echózott belé. Nem használtak Jávor békéltetései; s különösen egy a borosok közől, kit Ambrus homlokán ülő diónyi holtteteméről jól megjegyzett magának, kérlelhetlen vala s kifogyhatlan Ambrus kabátja kiporzásában. Ambrus illy veszélyben, hogy legféltőbb kincsét, fejét — mert a fejére mindenki tart valamit — megmenthesse, két kezét fejére boritotta, szabad tánczteremül engedvén széles hátát a diós homloku botjának.

Azonban a mint igy megfordult, még nagyobb rémület fogta el őt. Ugyan is látta, miként a borosok egyik kutyája, mellynek otthon hihetőleg magas vala a konyhája, most, minthogy nem volt érdekelve urai marakodásánál, intermezzós őgyelegtében, alacsonyabb konyhára bukkant — az Ambrus hóra letett kappanos kosarában; a messziről utazott kappant, vagy mint elvesztett, vagy mint elhagyott, de minden esetre nem őrzött va-

gyont — vagy tán mint zár alá vett jószágot, melly egykor nem ritkán vala ügyes foglalásnak tárgya — sietve, nehogy ott érje az inventatio vagy revisio, birtokba vette és szájába fogva elügetett vele a hegyoldalának. Ambrus kétségbe esve és rivalgatva eredt a rabló után, ő utána pedig szitkozódva a diós homloku; melly utóbbi, a mint Ambrus egy hófuvatagban hasára bukott, még egy adag ütleggel vigasztalta meg a szolga kárvallását. Mikorra Ambrus felvaczkolódott, a lakomás eb jókora tért nyert már, s teljes biztosságban bonczolgatta a hegyoldalban prédáját. Ambrust még tovább is üzte volna utána fájdalma és boszuja; de Jávor rákiáltott: hagyná abba a már ugysem használható jószág revindicatióját s magához inté őt.

A diadalmasan övéihez visszatért diós hős, épen abban fáradozott, hogy a bevégzett előörsi csatázást, nagyba en colonne vigye által, a mint Jávornak sikerüle szót nyerni mind a két félnél. — Barátim, kendtek borosak — borfuvarosok, akarám mondani — és kendtek

sósok! ekként emelé szavát, mondják meg nekem: mit nyernének azzal, ha halálra vernék is itt egymást? hátra mozdulnának-e azzal a szekerek, szánok? Hát nincs-e már igazság, méltányosság a földön? nincs felebaráti szeretet, melly itt az ügyet eligazithatná? Lám, kendtek tán sohasem látták egymást, tehát nincsenek haragban egymással, és annak, hogy most szembeakadtak kendtek, ugy nem oka az egyik fél, mint nem oka a másik. Mire való tehát a dühös egymás elleni agyarkodás? Lássuk: mit mond az igazság és méltányosság? A bor-fuvarosok üres szánakkal és szekerekkel jőnek, hegyről lefélé, a só-vivők teherrel fölfelé; nem józan igazság-e tehát, hogy az üres szának, szekerek mozdittassanak hátra vagy félre, mikkel a bánás is könnyebb?

Maga malmára beszél, jó uram! dadogá a diós.

De mi többen vagyunk ám! rikoltá egy másik boros.

Tehát, ha kell, majd megmutatjuk: mi az

igazság? kiálta, furkóst suhogtatva, egy harmadik boros.

Erre felzajdulás és csatarendalaku mozgalmak következtek be a borosoknál. A sósok hadi ereje, noha számra csekélyebb, de egy szálas legény tüzes hevitései által, nem kevésbbé csatavágyó vala. A veszély nőttön nőtt, s csak az első csattanástól függött. Ekkor Jávor valamit sugott Ambrus fülébe, maga pedig egy kis türtőztetést kére, csak addig, mig szolgája, egy igen üdves és szükséges kisegitővel ugymond megjövend. A két fél, noha nyugtalanul, s legnyugtalanabbul a diós; de feszült ujságvágyásban s e miatti határozatlanságában várva mi jövend? mindegyik megadá a kivánt fegyvernyugvást. Ambrus megérkezett a szántól, hozván ölében az orvos sebészi ládáját, melly s kis uti gyógyszertára, mindenkor együtt utazának a megyében vele. Letételé Jávor a ládát egy dombosabb hófuvatra s felnyitá azt. A felek égő ujságvágygyal, nyitott szemmel és szájjal közeledének ahhoz, s kandikálának beléje.

Az orvos egymás után halkkal szedegeté ki a ládából a sebészi szerleteket, ezen rémületes citatoriáit a halálnak, mik a téli napnak a hótul visszavert sugaraiban még rémületesebben villogtak — s miknek akkoron nálunk még csak diák neveik valának — a nagyobb-kisebb, görbe, egyenes és kétélü scalpellusoknak különbféle fajait, a serrulát, volsellát, trepanumot, lanceolákat, cultereket, egy csomó fasciával és tépettel együtt, egy szóval mindazon borzadalmas szereket, mik amputatiókhoz, trepanátiókhoz, scarificatiókhoz s más sebészi mütétekhez szükségesek; megvizsgálgatá a szerszámok éleit, hegyeit, s megtörölgetve, helyeikre visszaraká azokat. A harczfelek rábámészkodának s nem tudák: mit véljenek?

No barátim! szóla végre Jávor, nyitva hagyott ládája fölébe állva, látszható megindulással; látom, vérző szivvel látom kendtek átalkodott elhatározását arra, hogy egymást vérbe fagyba hagyják. Mikor gyilkos fegyverek müködnek egymás ellenében, nincs ha-

talmunkban megállapitnunk, hogy eddig vagy amaddig s ne tovább menjenek azok; akkor a véletlen határoz. Én föltehetem kendtekről, hogy mindnyájan becsületes földmivelő emberek lévén, egy sem kivánna közőlök évekre vármegye tömlöczébe jutni, vérdijt és gyógyitást fizetni, vagy épen akasztófán száradni; ennélfogva egyiknek sincs szándékában egymást meggyilkolni, egymásnak fejét beszakitani, vagy kezét, lábát törni — de miután a lesuhintott gyilkos fegyver öl, szakit, tör, ront, miként jő és nem miként mi akarjuk: én kedves barátim, mint a tekintetes nemes vármegyének főorvosa, im itten állok készen sebészi szerszámaimmal a végre, hogy ha már a csatázást meg nem gátolhatám, legalább a csatában bizonyosan bekövetkezendő sebesüléseket rögtön — mert a téli hidegben minden halasztási percz veszélyes — sebészi operatio alá vehessem, a tört lábakat, kezeket levághassam, vagy lefürészelhessem, a tört koponyák csontjait kiszedhessem, és az agyon ütötteket majdan bonczkés alá vehessem.

Ezt követeli tőlem, mind keresztyéni és felebaráti szent kötelességem, mind főorvosi hivatalom. Most már ha tetszik, kedves barátim, döngethetik kendtek egymást, miként bőszült fuvaros a maga elakadt ártatlan lovát szokta!

A nem várt különös fordulat, tán a rajzolt nem legörvendetesebb kilátások és következmények — miken a bőszült harag rohamai rendesen átszökelnek, — a villogó sebészi szerszámok látása, és a főorvos fájdalmas részvéte, tekintélye, józansága, megdöbbentették a harczvágyó feleket, egymás szemébe néztek, s egymás után esének le fegyvert emelt karjaik.

Béke fiuk és jóakarat, azt megmondom! felkiált egy kifordított juhász bundás a borosok közől, ki legbortalanabb vala, s némi tekintélylyel látszék birni köztök; egy rosz szót se többet! toljuk vissza a szánokat közerővel!

Hunyászan és némán rakák le szánaikba, szekereikbe fegyvereiket mindnyájan, kivéve a legelázottabb és garázdább diós homlokut,

kit szánjába feküdni nyomának le, és látszatos jóvá tenni-akarás hevével láttak egyesülten a szának félreforditásaihoz. Jávor legelőbb is a maga szánját, mint leghátulsót, nem terheltet s partról letolandót ajánlotta e végre, utána a két sós szán következett.

Csakhogy illy békésen ütött ki dolgunk! szóla könnyült kebellel a juhászbundás.

Igy ütne az ki mindenkor, felelt Jávor, ha csak annyi jóakaratos türelemmel is lennénk egymás irányában, mennyit egy tányér rák megevésénél bizonyitunk!

Egy rövid negyedóra multával, elhaladhatott mellettök a boros caraván, békesen, sőt némi jóakaratos isten-áldjonokkal, mit az orvos iránti hálán és jóakaraton kivül, azon való elégültségök is szült, hogy végre is nem az ő, hanem a sósok szánjainak kelle mozdulniok. Az a „nekem volt igazam" olly kellemes és enyhes hájkenetje az emberi hiuságnak! — A lakomáját végzett eb büntudatosan oldalgott távolas körben a szánok után, kikerülve minden emberi találkozást, különö-

sen pedig azon szánét, melly olly dicső villátlan fröstököt nyujta neki.

A hadvészes catastrópha után, Bakator Ambrus olly busan gubbasztott a szán elején, mint egy őszi légy a falon. — Mi bajod szolga? kérdé az orvos; kedved olly dermedt, mintha soha jó napod sem lett volna!

Az ármányos kutya gonoszsága sinai kappanunkkal, igen megviselt, tens uram! nem tudom: hogy állok meg a tens nagy asszony előtt; mert igen scrophulosa!

Tán scrupulosa, Ambrus?

Igen; aztán a diós homlokut a bába fujja fel! olly nagy érzékenységgel tapintgatótt a vállaimra, hogy alig birom a jobb karomat! és valóságos orgyilkos is, mert az orromat betörte!

Fel se vedd szolga! vigasztalá az orvos; te büszke lehetsz elemelt ütlegeidre, mint bármelly hős a maga sebeire. Te mint példánya a szolgai hűségnek, veszélyben vélvén forogni uradat, fegyverrel védésére siettél, s a hűség e dicséretes functiójában nyeréd há-

tadra az ütlegeket, orrodra a potencirozott fricskát. És oka vagy-e te annak, hogy e nemes functió alatt, a sátán egy vörös eb alakjában megrabolt? Az egész dologban csak az sajnálatos, hogy nem az ármányos eb, hanem te érdemléd vala meg, hogy a szép kövér kappant fellakomázd!

Ambrus a vigasznak e szavaira, mik nemes büszkeségét olly nyájasan csiklandák, kiegyenesité ülésében magát, mennyire csak vállainak fájdalma engedé; de asszonyaira gondolva, minél inkább közeledének Kakasdhoz, szorongóbb lőn kebele; igen ollyformán érzé magát, mint azon gyermek, ki eltörvén a korsót, remegtében azt ohajtotta sirva: oh bár csak már megverték volna!

IV. FEJEZET.

A fogadtatás.

Azonban Jávor sem vala ment minden szorongástól, tanakodván magában: miként assentálja a nőknél kisdedét? — Nem bádar dolog-e az a világban, ugy szóla magában, hogy gyakran még jó járatunkban is, remegnünk kell a színt? remegünk néha jobban magánál a bünnél; s e miatt, ha gyöngék vagyunk a kegyelemben, elszalasztjuk a jó tett alkalmát is? Mit fog a világ mondani? ez a göcs! mellynek gyakran nem legszerencsésb megoldója ez: mit sugall jobb magunk? De következzék bár mi, mond határzottan Jávor, én, ártatlan jószágom, hű ápolód leszek, s hű őrje sorsod titkának! Ezzel ölébe vette lelkes

tartalmu kosarát, s csókját nyomá a szunynyadó csecsemő homlokára. Ambrusban, ezt látva, ujabb zavart eszmék támadtak, millyenekkel különben is rakva vala koponyájának tárháza.

Haza érének. Az orvos, mint szokta, egyenesen a nőkhöz lépett be, megcsókolá hitvesét, napáját, s ez utóbbinak, mint tisztelő vő, szokás szerint kezét is. — Mit hozott fiam uram a városból? vala Lucza asszonynak csaknem első kérdése; mert az orvos ritkán szokott utjaiból üres kézzel jőni haza.

Hoztam — valóban hoztam — csakugyan hoztam — felelt zavart akadozással Jávor; ti, kedves Katinkám, Martial gróftól stiriai kappant vártatok! ez ízes pecsenye lehet; de mi egy koppasztott kappan, egy halhatatlan lélekkel biró élő teremtményhez képest? Édes napácskám, szeretett Katinkám, minket az isteni kegyelem egy megbizással tisztelt meg —

Micsoda megbizással? kérdé a napa kissé élesen, Jávor zavarából és praemissáiból, némi sejteményeket meritve.

Mindgyárt kedvesim! mond Jávor, s kifordula a kis vendégért a maga szobájába.

Itt, kedves Katinkám, szóla megtérve kosarával az orvos, egy uj kis családtagot mutatok be neked, kit kegyedbe ajánlok! s fölfedé a csendesen szunnyadó kisdedet.

Mit? uj családtagot? kérdé a napa lángoló arczczal bepillantva a kosárba; ej ej fiam-uram — s itt hangnyomata élesült — hinném, hogy ebbe nejének is lett volna beszólója?

Kétségen kivül! mond Jávor; de az én nőm sohasem volt még megosztott akaraton velem, s legkevésbbé ott, hol keresztyéni kegyelet teljesitése forgott szóban.

Igaz — de — szóla vontatva Katinka.

Való, hogy nejének nem sok akaratja van a háznál, folytatá élességeit Lucza asszony; de mikor egy utczán szedett gyermek becsempészéséről van szó' —

Ne tovább, lelkem napácskám! kiálta megindulással Jávor; nem tudja mit szól? s milly tiszteletes érdekeket sért szavaival! Sejtem 'a bibét; de ezen kisded sorsának tit-

komul szükség maradnia. Legyen elég megnyugtatásukra becsületemmel állnom jót a felől, hogy ezen kisded, — nem testvére Juliskának!

Legalább anyával nem! ejté foga közt, alig hallhatólag Lucza.

Jávor szivélyes szavai, nyugasztalólag hatottak Katinkára. Ő teljes szivéből szerette férjét, és sokat tartott mind tudományára, mint feddetlen jellemére. Azonban maga, azon számos nőinknek egyike vala, kik jók, szerencsés kedély, de nem állapított elvek után, s az illyenek gyakran fél chamaeleonok, sokat kölcsönözgetnek környezettől és körülményektől. Nevezetesen Katinka kegyeletes volt édes anyja irányában is; s ez, habár kerülte is a nyilt csatát vejével, kit mindenki tisztelt, s ki egyedüli gyámola volt a háznak; de ritkán vala apró házi plengirozások nélkül, miket már egykori férje, a grófi kapus korában, mint csaknem korlátlan házvezetőné megszokott volt. Katinka szelid és szótlan kedélyére, nem igen hatottak ugyan anyja plengirozásai,

ha azok szeretett férje ellen intéztettek — ő tiszta derült ég vala házi élete folyama fölött, mellyre csak ritkán hajtott valami esemény apróbb felhőcskéket; azonban ezen felhőcskéket ollykor még is kisded boruvá veré össze nála, azon meg-megvillanó gondolat, hogy Jávor őt nem szerelemből, hanem csak hálából vette nőül. Ezen gyönge gyanakodást, melly ollykor támadt s majd ismét eloszlott keblében, leginkább ápolta Jávornak egykedvü phlegmáján kivül — melly a nős szerelem apró de édes, és ifjuságnál sok varázszsal biró bohóságaira nem is eszméle — annak tudása, hogy Jávornak már az egybekelés előtt, volt egy szerelmi, ha nem kalandja is, de viszonya.

Jávornak harmadik évre járó orvostanuló korában, Pesten, Szetényi Vinczében egy barátja volt. A két ifjunak barátsága, mint mellékdarabja az egykori Dámon és Pythiásénak, mai barátságtalan világunkban, méltán helyet foglalhatna muzeumunkban, az archaeologiai tárgyak között. Vinczének egy

nagybátyja volt, Szetényi Tivadar, hires borkereskedő, ki borai kezelésében a najászokkal soha szövetségben nem állott, s nem kendőzött boraival lelkismeretesen látván el a bel- és külföldi torkokat, végtelen hitellel, s hitel után csaknem végtelen vagyonnal birt, s kinek Vincze, szemefénye vala. Miként a borházasitástól idegenkedett a jó férfiu, ugy maga házasitásáról is azt tartotta, hogy általa a vidor életkedv vagy megeczetesodnék, vagy legalább megpimpósodnék. Ezért nőtlen maradt, s Vinczének, a szemfénynek, nem épen alaptalan reménye lehetett Ignácz bátyja fölött — kit Tivadar bátya nem igen szenvedhetett, és szatócsi kukacznak nevezett — egy nyilandó gazdag örökséghez. Vincze és Jávor, leczke-üres napjaikban, sokat időztek Tivadar budai majorjában, melly időzések Jávor lapos erszényének és nagyböjtös gyomrának, nyájas és óhajtott refrigeriumai valának. Tivadar urnak, voltak némi kifogásai Vincze urfi ellen, nevezetesen annak, mint nevezé, éretlen tüzét és ritka könyelmüségét gyakran

megrovogatta; de az ifjunak szép tehetségei, emberszerető szive, behizelgő modora, vídor kedélye és jovialitása, azon kegyeletes tisztelet, melylyel nagybátyja iránt viseltetett, sőt szerencsés barát-választása is — mert Jávort Tivadar kitüntetőleg becsülte — folyvást megtarták Vinczét a kengyelben.

Történt, hogy gróf Tavay, egy epochális lakomára, drága csemege-borokat vitete Tivadartól. Ez a tömörebb jellemü Jávort bizá meg a pénz átvételével. Jávor átvevé az árjegyzék járandóságát, s miként szegény legény szokott bánni a ritka találkozásu nagyobb pénzösszeggel, a lépcsőkön még egyszer számba vette a fizetést, s ugy találta, hogy a gróf néhány forinttal fölösleg adott kezébe. Jávor visszatére azonnal s kézbesité a fölösleget. A szegény legény szerencserudját, rendesen apró véletlenségek igazitják utba. A gróf figyelmes lőn a becsületes ifju iránt, s minthogy fiának Martiálnak nevelője, épen a nevelést vette legkisebb gondjául, s azt a testi növesztés és illedék szabályai által tel-

jesen kimeritettnek vélte, Jávort vette helyébe fia mellé, már inkább tanitónak és társalgónak, mint nevelőnek. Jávor a már fölserdült ifjat gondja alá fogva, ha bár a külföldi származásu büszke anya által elgyomositott, és nevelő által elparlagitott kertben, drágább növényeit nem foganztathatá is meg már, de legalább szaggata ki abból némelly gyomokat; s az öreg gróf méltatta is ezen érdemét Jávornak, s hogy azt anyagilag is dúsabban nem jutalmazá, csak abban mult, hogy a gróf előbbi rang- és háztartása, a büszke grófné idejében, sűrü hitelező-vizitet idéze a házhoz, miket munkába került az ezüst bunkós botu és medvebőrös hü kapusnak, Árvay Jónásnak, szép módokkal és biztatásokkal elutasitgatnia. A fontos, és más több házainknál is megbecsülhetlen szerepü Árvay, fiatalabb éveiben kulcsár volt a grófi háznál, tizenhárom próbás hüségü cseléd, kit szintén a grófi munificentia házasitott össze Luczával, egyik kis bérlője hajadon leányával: s öregségére lábaira szenvedvén, mint nyugalmas állást

vagyis inkább ülést, fogadta el a kapusságot. A gróf kiismerve Jávor feddhetlen jellemét, munkásságát, némelly számadások, árjegyzékek s a t. átvizsgálását bizta rája; ezek közelebbi érintkezésbe s majd biztosabb társalgásba hozák őt a becsületes Árvayval, s apránként annak kecses Katinka leányával, miből végre is eljegyzés s majdan nősülés következett. Katinka nem titkolá maga előtt, hogy az öreg gróf pártfogásának, s tán mint gyanakodék, rábeszélésének, némi része lehete Jávor eltökélésében, s tán némileg a hálának is, minthogy Árvay váltá vala ki orvosi diplomáját, s a gróf tartá ki egybekelését, mik szegény legényre nézve nem épen megvetendő rovatok; s ezekhez járulván Jávornak régibb ismeretsége egy gyógyszeráros leányával — melly a lyánka kecseskedése miatt szakadt félbe, — vőlegényének jóakaratos, szelid és nyájas ugyan, de jegyesre nézve még is kissé phlegmás udvarlása, melly férjkorában inkább barátságos és bizodalmas mint szerelmes szint ölte magára; nem egy-

szer lepé meg a szelid nőt némi kétkedés forró és osztatlan szivhajlama iránt, általa teljes szivből szeretett férjének.

Katinka, mint emlitők, nyugosztaltatva férje nyilatkozata által, karjára vevé az idegen árvát, s némi gyöngédséggel nyujta emlőt annak. Jávor illetődés mosolyával csókolá meg neje homlokát. — Kit-kit saját keblével áld vagy ver meg az ég! mond Jávor; tégedet megáldott kedvesem!

Hát tán ezt is Katinka szoptassa, fiam? kérdé előbbi éles hangon Lucza.

Nem, napácskám! ennek kénytelen vagyok dajkát fogadni; bár nem örömest teszem.

Más gyermeke inkább is megérdemli, mint saját magáé!

E részben nem érdemről, hanem csak arról lehet szó, megjegyzé Jávor: miként kerüljük ki az idegen vér becsempészését a családba. Ezen szerencsétlen árva most anyátlan, apátlan, és sorsa kényszeriti őt elfogadni az idegen ápolást!

Katinka még szivélyesebben szoritá a kisdedet melléhez s Lucza asszony is elnémula karczolásaival.

Ezen elnémulás azonban csak fegyverszünet vala, s csak Jávor jelenlétében. Lucza asszony hetekig szokta ápolgatni keblében nehezteléseit, noha azoknak lappangásaikat csak azon két nyilvánitásból lehete gyanitani, hogy szokása ellenére, ha Jávor prüszszentett, nem kivánta kedves egésségére, és estveli gyertyagyujtáskor, nem mondott neki jó estvét. E két nyilvánitás beálla most is. A kisded titka, mit a szivét nyelvén hordozó Jávor olly aggódalmasan őrzött, fúrta Lucza asszony fejét. Az ostobaság, gondolá magában, csaknem annyi titkot fedett már fel a világban, mint menynyit a rosz akarat; s beszólittatá Bakator Ambrust. Ez eloroztatott kappanja miatti szorongásában, nemkülönben oldalgott a nők szobájától, mint miként maga az orozó eb oldalog vala a szánoktól. Végre ismételt hivatás után, belépe, delinquensi előretolt arcz-

czal, összenyomott ajkakkal és zsebbe dugott kezekkel.

Ambrus, szavadra vigyázz, ne hazudj! ekként kezdé vallatását Lucza; hol vettétek a gyermeket?

Az uj kis családtagot? kérdé Ambrus, Luczára meresztve szemét.

Azt, azt, bagoly!

Azt nekünk az ég adta! felelt biztos utasitással a szolga.

Füles! kiált nyugtalanul Lucza; azt kérdem: hol? mikor? honnan? ki által? kitől kaptátok a gyermeket?

Ennyi kérdés egyszerre, megviselé Ambrust. Legjobbnak látta egy lélekzettel egyetemesen felelni azokra. — A sovány esperestustól kaptuk!

Ennyi vala és nem több, mit a vallatóné Ambrusból kivehete, azon egyszerü oknál fogva, hogy maga Ambrus sem tuda többet; noha Lucza hajlott, betanitott átalkodottságot sejteni, a szolga butasági álarcza alatt.

Vége levén a benevolum első felvonásának, Ambrus illanni készült a szobából.

Megállj, még! kiáltá Lucza asszony; voltál-e Martial ő nagyságánál?

Tegnap délelőtti tizenegy órakor.

És a kappan?

A sinai kappan? szép, kövér és sárga húsu volt, mint a kikirics; — de egy veres ebnek megbocsáthatatlan ármányos gonoszsága, elemésztette biz azt! rebegé Ambrus.

Elhallgatjuk a válogatott czimeket, mikkel az esemény zavart előadása után — mert Ambrus elbeszélési modorához tartozott; középén kezdeni a történetet, és ugy baktatni hol elejére hol hátuljára annak — a jó szolga megtisztelteték, s mik nehezen lennének, bár eléggé számos levelező könyveinkben is feltalálhatók. Lucza asszony, ki előtt Ambrus már a titokburkolás gyanujával is terheltetek, ujabb kappan-veszteségi ingerültségében, elővette szokott poenitentiaszabását annak irányában; s minthogy Jávor által a háznál, az akkori pofok világában is, tiltva volt cse-

lédnek minden durva illetése, Ambrus egy héti pipaszünetre — melly neki végtelenség vala — sententiáztaték, s öblös pipája végrehajtás utján elcsukaték. Ettől a szenvedélyes pipás Ambrus olly nehezen vált meg, mint az arab, hires leszármazásu paripájától. Efféle inhibitiók által a nők rendesen két legyet czélozgattak ütni. Tudniillik az érzékeny büntetés mellett, kellemetlen parfum-től is akarák, legalább ideiglenesen, óvni szobáikat; mert Ambrust annyira átjárta a szivogatott kapadohány illatja, hogy Lucza asszony őt, midőn utána czukorral vagy borovicskával füstölé a szobát, abaldo-görénynek nevezgeté. Azonban ez utóbbi bajon, nem sokat forditott ez uttal a pipatilalom. Ugyan is a diós homlokunak jól irányozgatott ütlegezése és megczibálása, mindenfelől, miként Ambrus kifejezé magát, lyukas hiányokkal boriták el, a szolga felső, egyetlen és szabókézből már nem imént kikerült kabátját, és azt haszonvehetlenné tevék. Jávor, kártalanitandó a hű szolgát, egyik félviselt kabátjával ajándékozá

őt meg, melly ellen nem igen lehete más kifogás, mint az, hogy egykor egy jó adag pézsma ömölvén el rajta, olly türhetlen illatozással tölté el a szobát, hogy ahhoz képest Ambrus kapadohánya még kölni viz, mille fleurs és es-bouquet parfum-je vala. Minélfogva Ambrus most még örökkébb vándor zsidó lőn a háznál, mint előbb is; mert sáskaként üldözteték szobáról szobára, s legfölebb Jávorében pihenhete meg mindaddig, mig nem, egy nem-örök zsidóval, ráfizetés mellett, cserét tőn kabátjával egy mákszürke öltönyre.

Más két megbizásával több becsületet vallott Ambrus, mint a kappanival. Átadta Katinkának a megrendelt rist, és Avar biztos urnak a kovákat; még pedig nem kettőt, miként rendelve volt, hanem ugyanazon árért, több szép fejér petytyes és izmos kovákat, mik ellen ismét biztos urnak nem lehete egyéb kifogása, mint hogy azok nem török- és nem is puska- hanem aczél-izmos kovák valának, mikre tens biztos ur, gondolá ma-

gában Ambrus, csaholhat aczélával egy pár évig, mig elkoptatja. Biztos ur, ezen kifogását egy nyomatékos szitokkal tevé. — Igy Bakator Ambrus, a három megbizásból, még is egyet cum sufficienti végzett be.

V. FEJEZET.

A keresztelés.

A dajkát megfogadván Jávor, miután az expressus Mikey által értesittetett, hogy a kisded még megkeresztelve nincs, rendelést tőn a keresztelés iránt. — Reménylem mi leszünk keresztszüléi az árvának Katinkám? ekként szóla nejéhez. Ez nem felelt.

Tartsa keresztvizre a bába, vagy az uj dajka a kis urficskát! mond lángolással Lucza; olly gyermekkel, kiről azt sem tudjuk: honnan pottyant le? kár sok ceremoniát csinálni!

Én gondolnám, édes napácskám, szóla mély hangon és ujját fölemelve az orvos; olly árva féreg iránt, ki már első bepillantásában

e nyomoru életbe, elég szerencsétlen nélkülözni a szüléi ápolást, gyöngéd anyai mosolyt és csókot, az emberiség iránti kegyelet, igen is igénybe veszi minden jámbor lélek pártfogását és segélyét. 1771-ben gyermek tételék ki az angol parlament terme ajtajába, s ennek elnöke vállalta el a keresztatyaságot; másik évben a Lengyel király volt egy molnár gyermekének keresztatyja. Ugy szeretjük az emberiséget napácskám, ha az embereket szeretjük!

Elek barátomnak igaza van, mond Avar; a gyámoltalannak gyámollal tartozunk.

Ugy van kedvesim, szóla buzgalommal az orvos; rokonság, vonzalom és szeretet, a mindenség minden erőinek jelszavuk. Tenger öleli körül a száraz földet; ez viszont folyóival, tavaival és forrásaival látja el őt, a miért a tenger hálásán küld esőt, harmatot, nedves párát, növényeire a száraznak. A nagyobb testek szeretettel vonják magokhoz a kisebbeket, vonzalom tartja fenn az égi testeket függéseikben, szeretettel segiti a négy évszak

egymást; s egyedül az emberiség tagadja-e meg, egyetemes szent törvényét a szeretetnek? És jelentkezhetik-e a szeretet kegyeletének szebb alkalma az életben, mint mikor uj gyámoltalan embertársunkat szent frigyünk kebelébe fölveszszük? Hiszen egyedül a kölcsönös szeretet kegyeletei, lehetnek a földi életnek és emberiségnek azon interpunctiói, mellyek mindkettőnek, s igy magasabb rendeltetésünknek, értelmet adni képesek; mikről azok nélkül, vaskos önzés fogná eltörleni az égi nyomatot! És kérdi-e az isteni határtalan szeretet és kegyelem, a maga jótéteményzéseiben: ki fia vagy? honnan jöttél? van-e okleveled? Nem ismeri-e ő el saját boldogitandó teremtményének, az alamizsnás koldus rongyokba burkolt gyermekét szintugy, mint a bársony- és selyempólyájut? Tehát minthogy szüléit nem ismerjük a kisdednek, szánó sziv se akadjon köztünk arra, hogy őt a keresztyén anyaszentegyházba bevezesse? Mi lenne az emberi nemből, a maga sors- és önmunkálta ezernyi nyomoraival,

mellyet már a bölcs természet arra vezet, — első éveiben gyámoltalannak, a későbbiekben pedig számtalan, egyes erőt meghaladó szükséggel küszdőnek alkotván őt, — hogy egymás segélye nélkül el ne lehessen: ha még olly angyali érzelmü lények is, mint Katinkám, szivet csuknak az emberiség és keresztyénség legelvitázhatlanabb kötelessége elől? Képzeljük szeretett Juliskánkat e kisded helyébe —

Az más! vága közbe, noha lassudott hangon, Lucza.

Nem más, jó napácskám! legbiztosabban hozhatunk itéletet más sorsának súlyairól, ha azokba önmagunkat gondoljuk belé. — De nem sürgetlek, kedves Katinkám! mit nyerne kisdedem olly keresztanyával, ki beavattatásával sem hajol szivélyességgel feléje? Azonban Juliska leányom szivecskéje még tabula rasa, mellyre a világi szenvedelmek még nem véstek semmit; gyülölet és szeretet szunnyadnak még abban! Ö legyen a keresztanya, a keresztapa én leszek!

Uj ellenvetések keltek csatára, ezen uj eszme ellen a nőknél, miket leginkább Katinka, megbánva előbbi idegenkedését, támaszta; de Jávor előtt mindinkább nyájasabb szinben tünt fel kedves lyánkájának keresztanyasága; s végre olly föltétel alatt Katinka is megnyugodt abban, hogy Juliska nevében, maga Katinka, és ne a dajka, tartsa a gyermeket a keresztvizre.

Jávor gyakran felhozá Avar Máté barátja előtt, ha ez a nők ellen kikelt, miként egész orvosi praxisában tapasztalta legyen, hogy magyar nőket, a számos diaeteticai ellenszegülések és kijátszások miatt, legbajosabb curálnia, s leginkább veszik igénybe vas-türelmét azok. Most valamint más több alkalommal is, módja volt meggyőződnie a felől, hogy a vas-türelem és kitartás, magyar nők irányában, a házi élet körében is aranyat érő receptek!

A nők demontirozása után: te is koma leszesz, szolga! szóla Jávor, a belépő Ambrusnák vállára ütve; te tanuja valál kisdedünk

beléptének családunkba, légy tanuja egyházunkbai fölvételésének is!

Itt ujra megeredt az ostrom. A nőkben kissé fészkelődni kezdett az aristocratia; de tudva: hogy ezen oldalról Jávor, ki a kegyeletes patriarchális viszony vitatója volt, hozzáférhetetlen, egyedül Ambrus pézsmás kabátjával álltak elő, melly a szertartás tartama alatt, nagyokat és kicsinyeket, kiállhatlan büzzel fenyegete. — Azon segitünk, mond buzgón Jávor; és Ambrus e részben csakhamar megnyeré a segély kivánt alkalmát.

Volt Kakasdnak egy fontos embere, falu inquiese, falu esze, Kakasd mivesi és müvészi lángszellemének összes foglalatja, Pintes Balázs, az ezermester. Ez egykor Tavay grófhoz kinálkozott tanitónak, s megfogadtatott kulcsárnak; honnan pár év mulva Kakasd falujában, melly egyházzal nem birt, gyermek-tanitónak állt be; s e nemben még más tanitókhoz képest is olly jutányos acquisitio vala, miként fizetéséből csak az által tengődheték, hogy mint egykori asztalosmester-

czimet bitorlott legény, mellékes kereset-ágacskákkal is segite magán. Pedig Pintes Balázs a tanitói hivatal mellett, a jegyzőit is szép incompatibilitásban egyesité a maga személyében. Rótta az adót borura derüre, kihagyta a fractákat, mikben nem vala jártas; conscribált, ejectált, computizált, imputált és subducált, miként jött ad calamum et culinam, elkészité a birói számadást, kihagyva a kihagyandókat, s beillesztve a beillesztendőket. Egyszersmind tanitott néhány pár gyermeket, szintén tudása vég-horizonjáig az olvasásig és betümázolásig, sőt még ama horizonon felül is, megtanultatván velök szórul szóra azt, mit maga sem értett. Mert Pintes Balázs csak négy oskolát végzett volt, s azt is olly roszul, miként csak gazdag urfiak tanulhatnak. Azokkal azonban nem vala egy szerencséjü. Mert mìg amazok kitünő osztályzást nyerének az oskolában, ő rendesen a classificatio végén bigygyent meg, váltogatva az utolsó és utolsó előtti helyeket; s mig amazok ősi földet kövéritgetni száguldának haza

az oskola végeztével — mihez különben nem szükséges a philosophia transcendentalis és sublimior mathesis — Balázsnak nem vala földje, hová lehajtsa fejét, sem családi sperativuma, azon emberi virtualitáson kivül, miszerint a halál őt is hat lábnyi földbirtokosnak vala teendő egykor! E szerint Balázs nem győzvén a főoskolában tűrömfüvel a sovány semper-levest, ésazon animalis magnetismust, melylyel a tanárok szorgalmát serkentgették, lábai közé fogá a széles hosszu Magyarországot, és keletről nyugotra, északról délre bevándorlá azt, keresvén mit benyeljen; mignem Kakasdon fennakada ama kettős hivatalnál, melly egyes szájba is alig nyujta valamit.

Minél gyöngébben forgatta Pintes a jegyzői tollat, annál erélyesebben kezelte a tanitói vesszőt, ugy hogy a birák nem épen ok nélkül kezdék a falu berkét vég elpusztulástól félteni, miután Avar biztos ur is, meglehetősen igénybe vette a mogyoróbokrokat; s csak azon eszmélés tartóztatta őket a berek tilalomba-vételétől vissza, hogy a vesszők és

pálczák, nem annyira idegenekre, mint saját falujok lakosira és gyermekeire használtatnak fel, és igy mintegy házi szükséglet czikkei azok. Azonban a járásbeli szolgabiró nyomára jött Pintes ikres lidérczségeinek, s letétete vele tollat és vesszőt. De Balázs mind a mellett nyakán veszett Kakasdnak, mellynek helyiségéhez őt leginkább Adut Jakabnak a fogadósnak italos barátsága kötötte. Élelmét meglehetősen biztositák azon soknemü és oldalu ügyességek, miknél fogva mint asztalos fia és legénye, s molnár nagybátyjának öccse, már gyermekkorában furó, faragó volt s majd mindenhez értett, vagy érteni látszatott, mi kezet, lábat, eszet vagy legalább furfangságot igényelt. Ő butort fényzett, igazitott, esztergályozott, lakatosságban dilettánskodott, hajat nyírt és beretvált; órát reparált, bölcsőt, koporsót csinált, marhát gyógyitott és alkalmi verset készitett, czopfot font, sertést ölt és — tanácsot osztogatott. Birt Pintes némelly heterogén ügyességekkel is, mik már némileg a müvészi világba kacsingattak;

nevezetesen ő a repedezett pipát ügyesebben megtudta kötni, mint háromszor megbukott kereskedő a maga repedezett hitelét; lószőrből csinos és jellemzetes gyűrüket kötögetett, mikkel névnapokra, uj évekre, kegyeket és accidentiácskákat viva ki magának. De mind ezek fölött Balázs festegetett is, nem ugyan ad luxum, sed ad necessitatem, s e részben, elszámitva festményeitől a durva papirt és festéket, némi tehetséget nem lehete tőle megtagadni. Mert Pintes szorosan vigyázott, különösen az arczképeknél arra, hogy a kövért soványnak és soványt kövérnek nem festette; és miután ő csak a testet mázolá el ecsetjével, tultett némelly academicus festészeinken is, kik gyakran a lelket is elmázolják. Igy történt, hogy mióta Pintes a kakasdi tollat és veszszőt vivé, levevegeté az egész falu noblessének arczképeit, egyenként aláirva minden arczkép alá, a könnyen és méltán támadható kétkedések elháritása végett, az arcz tulajdonosának nevét is. Adutnak tiz éves fiacskája, szenvedélyes tanitványa volt,

Kakasd Raphäelének; minek tanubizonyságát adá, nem csak atyjának minden megkaparitható papirdarabkáján és könyvtábláján, hanem még a fogadó falain is, miken több lovas rekruta vágtatott, mint mennyit Kakasd, a hét éves háboru alatt és óta állitott. Adut és Adutné gyakran villogó szemekkel álltak a remeklő fiu fölött és csodálák a lángészsarjadékban önmagokat a törzsököket. Ezen müvészetével vonta Pintes a legmélyebb barázdákat, a fogadós-pár nem épen meddő kegyében.

Munkássága körébe vágyott rántani Balázs a kuruzsolást is, vagy legalább a borbélyi mütéteket; de egy pár tragicus esemény után, ezt Jávor neki megtiltotta; miért is ez nem igen vala embere Balázsnak. Nem hiányzottak nála a mivesi fortélyok is, miket alkalmasint némelly miveseinktől lesett el; tudniillik ugy igazitotta ki a hibás részt, hogy más hibának adjon rést, minélfogva csakhamar ismét rászoruljon a dolgoztató; a munka árjegyzékét nem hozta rögtön nyakára ennek, hogy bizalmat és emberséget tanu-

sitson, azonban beszámitva, mint illik, a várás kamatját is.

Ezen mivesi és müvészi polyhistorsága, Balázst minden uri, és nem uri házainál Kakasdnak bejáratossá tevé; mi őt egyszersmind mindnyájának bel- és külkörülményeibe sőt titkaiba avatá; mikkel aztán más házaknál, hol a hireket szivesen hallák, ujságok gyanánt sugva kedveskedék, melly tulajdonságában ő Kakasdnak lábas hirlapja vala. Gondolhatni, hogy illy lényeges családi appendix számára, nem igen hiányzottak a pohár-borok, és pálinka-kortyok; a minthogy Pintes évek alatt sem ismerkedheték meg a kakasdi viz izével; csak azon nedvek után nyere sejteményt arról, mikkel Adut komája a maga borát, pálinkáját asthenizálta.

Egyébiránt ezermesteri renomméjára s átalában eszére büszkébb volt Balázs, mint bármelly ujonczköltő, kivajúdott versecskéjére, s ugy meg is tudta azt a pórság előtt őrzeni, mint egy hindostáni fakir a maga szentségét. Ha mesterségesebb gép, vagy ma-

gasb mivesi körbe vágó munka iránt szólitták fel: fontos képpel s jelentékeny arczmimicával jártatá meg kissé arczát, s végre azt felelé a várónak: megtudnám biz én csinálni *másval!* Itt okos Bálint azzal a mentalis reservátával élt, hogy azon *másnak*, értőbbnek kellene lenni nálánál. Tán ollyan vala e részben Balázs, mint a kőszén, melly jól ég ugyan, de más nemesebb anyaggal kell meggyujtatnia. Ezen fogás rendesen kisegité őt a hinárból, mert a kivánt „*más*" a faluban nem találkozék. Ha egy tetemes, de minden idomtul meddő kaput tagola össze, néhány lépést hátrálva attól megálla, csipejére tevé két kezét: exegi monumentum — vagy eheu quantus artifex pereo-forma önelégüléssel kiálta fel: sok ez egy embertől! melly demonstrátiójával, szájat-tátó csodálkozásra ragadá a körülálló kakasdiakat is.

Különösen tanácsosztásban kiáradozó vala Balázs, miket kéretlenűl nem ada ugyan ki magától soha, de kérelemre s illendő honoráriumért — mi leginkább boráldomásból álla —

meg nem tagada egyik pór lakosától is Kakasdnak. Az ollykori siker s azon ügyessége a tanácsadónak, melylyel a vesztett siker okát, magától és jó tanácsától elháritni érté, olly rendithetlen hitelre segiték Pintes eszét, hogy noha ő az érdemes birák közé, mint ugynevezett baltás és fél vagy negyed-honorátior, föl nem vétetett, még is azok által, nem ugyan a tanácsházban, hanem mindenkor Adut Jakab ivótermében — hol Balázs, vállalt munkáin kivül, mint törzsvendég, legbiztosabban vala található — a falu bonyolódottabb dolgaiban, rendesen megtudakoztatott bölcs véleménye felől; egyes lakos pedig alig-alig találkozott a faluban, kit tanácsával szárnyra nem segitett, vagy —jégre ne vitt volna. Innen mondhatni: Pintes Balázs, c' est Kakasd! s ennek mintegy tizenöt év ótai chronológiájában, minden epochás és epochátlan eseményeinél, Pintes vivé a fő szerepet. A közvélemény illy hatalmas kifolyását, koránt sem hirlapi kürtölésnek, vagy összesugásoknak, mik némelly tekintély-szerzéseinknél divatozgatnak, ha-

nem fő részben Balázs egyéniségének tulajdonithatni; mert ő egyszersmind szónok is volt comme il faut, s medretlen stilje folyamában sok magas, sőt fölérhetlen szavaknak ura, mikkel Young éjszakáit is megirhatá vala, s ezekben olly gazdag, hogyha megereszté szónoklata fonalát, ritkán akadt többé a végire és sujtásos szavaitól ritkán vala kivehető a posztó maga. Minélfogva Kobak Mátyás a kakasdi öreg biró, őt fölébe helyezé még a mákfalvi lelkésznek is; mert ő tiszteletessége, ugymond, csak ugy beszél mint bármellyikünk, s ő kigyelmét a szószékről nejeink is megértik!

Igen emelé Pintes rudját a falubelieknél az is, hogy ő nem csak járatos vala a földes uraságok és tisztviselők házaihoz, hanem miként szétsugdosa, biztos lábon is álla azokkal; s annyiban igaza is volt, hogy egy illy ő-fajtáju ezermester, faluhelyen nem megvetendő kincs lévén, ritka nap telt el, hogy Pintes, egyik vagy másik uri háznál, egy vagy más minőségben meg nem jelent volna; miknél

aztán rendesen nemcsak nélkülözhetlenné birá magát tenni, hanem mint szemes szétleső, ritkán nem ejté birtokába a házak titkait is. E szerint Pintes némi amphibialis lény vala uraság és pórság között; miért is ollykor apró intermediatiói szerepekkel is tisztelték meg.

Mind ezen előnyök mellett is, csalatkoznék, ki azt hinné, hogy az ezermester vagyonban is gyarapodik; mert az ő támogatott sárfalu háza, kevéssel volt jobban butorozva, mint Diogenes hordója lehete; s azért maradt, mint mondogatá, nőtlen, hogy ugy is nősült már a szegénységgel s fél hogy gyermekül az inséget kapná! De annál jobban gyarapodott Adut Jakab hitel-rovásában, melly már hosszabb kezde lenni eszénél is, mellyet ő maga nem épen kurta réffel méregete. Azonban Adutnál sokat lerovogata munkákkal, fia leczkézéseivel, legkedvezőbben pedig vendégei mulattatásával, kikhez igen ügyesen tudott simulni, s értésükre adni, hogy szomjas.

Bakator Ambrus künn ült a folyosó pad-

ján, s pipátlan unalmában bús volt, mint télre itthon maradt gólya, és sürün ásitgatott, a mint Balázs a kis kapun belépe átvenni kijavitás végett egy fa-gyertyamártót. — Ne nyelj el te! kiálta a nagyot ásitó Ambrusnak, kit felsőbbsége érzetében, a biztos példája után, szivesen szokott ingerkedése tárgyaul fogni. — Mit csinálsz hushegy? nem tudom: miként búvsz egykor által a tű fokán?

Nem is akarok! felelt Ambrus egykedvü ásitással.

Ugyan mellyik harcsának loptad el a száját, jámbor?

Hát mit is ér az ollyan csutoraszáj, mint a kigyelmedé? jó, hogy a szőlőmag fenn nem akad benne!

No, azt hallom megszaporodtatok? kérdé kémlelve Balázs.

Meg ám, egy csecsemőnek ártatlan személyével.

Lesz kivel játszogatni a kis Juliskának.

Lesz, ha engedik.

Hát nem is engednék? hiszen tens orvos-

né asszony áldott egy teremtés! megjegyzé Balázs.

Az ám; de Lucza asszony —

Tán nem kap az uj vendégen, ugy-e Ambruskám?

Ambrus vállat vonitott: tudja kigyelmed, Lucza asszony minden minémüségeknek töviről hegyére szeretne járni.

Ugy-e? mosolyga csalfán az ezermester, s meglehetősen sejté a bibét.

Szép-e a gyermek? kérdé.

Szép bizony és kövérke, mint egy pirosra sütött malacz.

Kihez hasonlit Ambruskám? mondják tens Jávor urhoz.

Kihez? azt kérdezi kigyelmed kihez? — itt megakadt Ambrus; mert átallá megvallani Balázs előtt, kinél örömest szeretett volna fontoskodni ujságaival, hogy még tulajdonképen nem is látta arczát a kisdednek. — No gondolhatja kigyelmed, szóla vontatva, hogy leginkább hasonlit uramhoz, minthogy

a kis ártatlan, férfinemünknek gyönge sarjadékihoz tartozik.

Tán fattyunövésihez, jó Ambrus! kaczaga Pintes.

Folyt még egy darabig a dialog a két férfiu közt, s Ambrus szót ejte a bekövetkezendő keresztelőről, maga érdemes komaságáról, de egyszersmind felöltő iránti szorult állapotáról is.

Se baj, Ambruskám! mondá Balázs; átengedem én a szertartásra neked, egy pár pohár borért, a megyszin haczukámat!

Ambrus örömmel fogadá el az alkut, melly egyszerre feloldá minden aggodalmát.

Avar szintén komaságba hivatott, s minden készület megtétetett a szertartáshoz. Katinka, enyhitni vágyva első idegenkedését, egyforma tiszta, csinos, szalagos pólyába öltöztete keresztanyát és fiut, egyforma csipkézett fátyolkát borita mindkettőnek arczára, s egymás mellé helyezé az ágyra. Egy asztalka csipkés batisz kendővel vala beteritve, s arra porczellán ibrik nyugvék medenczéjé-

vel. Már csak a lelkészre vártak. Az alatt Ambrus, komai összeszedett arczczal motozott vagy állt a szobában, megyszin haczukájában, melly egykor német kabát lévén, átfordittatott magyar haczukává, szintolly ügyetlenül, mint legtöbb német-magyar könyvforditásaink szoktak kiütni. A szálasabb, de sugarabb Pintes köntöse, Ambrus nagyobb periphériáju testén, igen borsóváz-szerü alakot képeze, s kivált kézhajtogatásnál, a szűk varrás mindenütt engedni vala kénytelen, sőt maga a posztó is veszélybe forogni látszatott. A várás intermezzója alatt, mig az urakat, asszonyokat beszéd foglalatoskodtatá, Ambrus nem állhata ellent már Balázs által is felcsiklándott ujságingerének, s látni ohajtván az ég-adott kis családtagot és meghatározhatni: kihez hasonlit a kis jószág? közelébb sompolyga az ágyhoz, nyakat nyujtogata előbb a kisdedek felé: majd észrevéve az uri társaság beszédbe-merültét, továbbá bizva nyerendő komasági privilégiumába, s a szertartás előtt eszközlött tiszta mosakodásába,

fölvevé karjára a keresztelendőt, s fölfedve fátyolkáját, egy pár perczig figyelmesen megtartá physiognómiai vizsgálatát, mellynél végre sem birá elhatározni: urához hasonlit-e az voltaképen, vagy a chinai császárhoz? Azonban jött a mákfalvi lelkész, a társaság felszökdösött ültéből, s Ambrus is mintegy lepetten tán nem illető foglalkozásában, sebtében letevé, majdnem dobá a gyermeket, s ájtatosan helyére állt. Kezdődvén a szertartás, Katinka kezére vette a keresztelendő kisdedet, s majd később kiforditva hátulsó koponyácskáját, ájtatos szivélyességgel tartá a keresztviz alá, a Tivadar nevet kapott gyermeket. A langyos viz nem nyugtalanitá azt; de a mint a szertartás után, Katinka arczára visszafordítá a gyermeket, s főkötőcskéjét fejére visszaillesztni készüle, rémülettel, de az ünnepély tekintélye miatt nyomasztott hangon kiáltá el magát: nagy isten! milly tévesztés! kis Juliskánkat kereszteltük meg!

Tartott kiskorig a zavarodás, s főkép Lucza kifakadását csak az ünnepély kegyelete

tartóztatá vissza. Jávor nyugasztalá a nőket: kellemetlen, ugymond, de nem kárhozatos ezen véletlen tévesztés; emberi gyarlóság, s nem egyéb! mit isteni kegyelem megbocsát!

A lelkész intésére előhozák a keresztségi tulajdonképeni kis candidatust, s buzgó szertartással adák rá az illető Tivadar nevet.

Szertartás után folyt a tanakodás: miként történheték a kisdedek fölcserélése? — Én, ugymond Katinka, magam helyeztem el őket az ágyra, balról Juliskát, jobbról a kis Tivadart, és jól emlékezem, hogy jobbról is vettem fel a keresztelendőt. Én meg nem foghatom! De Avar biztos ur, igen is megfogható a dolgot, s csak mosolyga magában. Az ő jó kedvének szives tárgya lévén Ambrus tevése, hatása, sőt már alakja is, nem kerülte volt ki figyelmét Ambrus a physiognomista, s félloldalt ügyelt rája. E szerint tisztán állt előtte, hogy Bakator Ambrus, jövén a lelkész, nem sokat ügyelt arra: jobbról teszi-e le a gyermeket vagy balról? megelégedék azzal, hogy észrevétlenül ismét az ágyra escamotirozhatá

azt; s igy kétségen kivül balra helyezé Tivadarkát. Azonban Avar, mint jó akaratos kegyura Ambrusnak, hallgatott a nők előtt, tudván, hogy fölfedezésével igen meg fogná borsolni a szolgának, különben is difficultált uj komaságát.

A nőket minden esetre bántotta a tévesztés; mert Jávor gyakran, enyelgve, Tivadar-Juliskának nevezé leánykáját, Avar pedig azt jósolá felőle, hogy egykor nőkorára, joggal megilletendi őt, mint mind a két nem képviselőjét, a kalapviselés a háznál.

VI. FEJEZET.

A komapipa.

A mint a férfiak szobájokba vonultak, Ambrust kárvallottnak bús mogorvaságában lelték a folyosón. Neki nagybecsü fetise volt a pipája, bút, gondot oszlató taliszmánja, munkásságának fő fő-tényezője, nélküle mogorva unalomban vesztegeltek órái. Még Avar tréfái is, csak savanyu mosolyt birtak most ajkára vonni.

Szánom az istenadtát, mond Avar, a mint a szobába értek, s Avar kedvencz játékához, ostáblán a hosszu puffhoz ültek; míg lejár poenitentiája pipavágyban hal el; miként honvágyban a svajczi!

Jávornak is megesett szive a böjtölőn; de

a női kormányzást, nehogy rontson, szokása ellen volt parancsszavakkal gyöngitgetni, — azt tartván, hogy rendetlen lágyság többet ront a cselédon, mint rendes, bár tulmenő szigor is — s megelégedett azt oldalaslag, vagy alkalmas ürügy alatt, enyhitgetni szigorában. Most is egyszerre megvillant agyában egy illy ürügy.

Nem kárhozatos-e az bennünk, szóla Avar barátjához, hogy isten házában és szent szertartásoknál, nagyobbára föl-fölvonogatjuk a rangtartás sarampóit, érezve hogy a mindenható előtt nincs rangkülönbség; de eltávozva a szent helyről, leeresztjük a sarampókat ismét, még pedig ollykor olly robajjal, mintha felvonó hidat csörtetnénk le. A hiuság, ugy látszik, együtt hömpölyg ereinkben vércseppjeinkkel, még pedig proteiformiter kommám, miként némelly makacs betegség symptomái szoktak. Ugy hiszem, legtöbb álarczos bált a világban a hiuság ad, s ő maga rendesen csak a bál vég szünórájában, mikor már a mécsek kialusznak, teszi le álarczát. Szegény

Ambrus, a hű szolga, szinte jövevénynyé válik házamnál!

Barátom! mond Avar, ez a női kormány mutató vége! sajnállak; engem kegyelmesen megszabaditott tőle a jóságos ég. Hidd el komám, a nőnem csak gyöngeségek foglalatja; créme-je a teremtésnek, megengedem; de épen ezért csak csemegének, nem házi kosztnak való!

Legtöbbnyire a férjek józanságától függ barátom, mond Jávor, élet füszerei gyanánt használni föl a női gyöngeségeket. Szólj: nem fogna-e némi hajnalpirt nyerni mostani rideg magányod, ha nőd vagy leányod ápolódnának körülted? s tán unokácskát is ringathatnál térdeden?

Hagyd el barátom Elek! inkább arábiai sáska lepje el házamat.

Kedves Mátém! mond szánalommal Jávor, ollykor az iránytű is elhajlik s hűtlen lesz északhoz; megvessük-e ezért vonzalmi hatalmát? nem legbiztosabb kalauz marad-e ő, mind a mellett is, a végtelen tengereken? Ugy tudom: egykor igen szeretted nődet —

Akkor volt az! felelt borusan Avar.

Az idő, Máté barátom, mindenkor ugyanaz; gyermeke a multnak és anyja a jövőnek!

Avar nem felelt, hanem ujjaival dobolt az asztalon, mi mindenkor tagadó végválasza vala.

Jávor beszólitá a folyosóról Ambrust s igy szóla hozzá: szolga, te hűségedért az asszonyságoktól pipabőjtöt kaptál; nem vagy első, kinél hűség és bőjt testvéresen találkoznak! Mondják a nők: ügyetlen vagy! de mi a te ügyetlenséged azokéhoz képest, kik tanitni akarnak, mielőtt tanultak volna? Mondják: kiváncsi, kandi vagy? de mi a te kandiságod azokéhoz képest, kik hajmeresztő veszélyek közt, erőszakkal tudni akarják: szárazra esik-e a két pólus, vagy jégre? Mondják végre: gondatlan vagy! mert hóra tevéd ki a kappanos kosarat; és ebben van valami igazuk; noha némileg elővigyázó gondosságra mutat azon bölcseséged, hogy a kappanos, és nem Tivadarkás kosarat tevéd ki a hóra. Az asszonyságok fegyelmi parancsa, megmarad a maga erejében.

Nehogy a rák a vetésre menjen! kaczaga közbe Máté.

Hanem te ma koma lettél a házhoz; ez felfüggeszti legalább mára, a büntetés szigorát. Pipád sequestráltatott; tehát fogj fel egyet pipáim közől, töltsd meg ama döbönből jó csetneki dohánynyal, és szívd ki velünk a komapipát!

Ambrus e szavakra fölegyenesedék büszke önérzetében, nem hagyá magának kétszer mondatni az engedélyi parancsot, kiválasztá az orvos cseréppipái közől a legöblösebbet, s megfontolva a már két nap ótai sanyaru nélkülözést és még ezentuli hosszu nélkülözendőséget, a nála különben is ritka élvezésü jó csetnekiből, olly nyomosan tömögeté azt, hogy a pipa falai nem birhatván meg többé a köztök járó jó husos ujjak erejét, Ambrus kínos csodájára, azok alatt búcsut venni s kétfelé válni kénytelenittetének egymástól.

A pipa, tens uram, szólt hunyászan Ambrus, egészen bomladozásnak indult, a dohánynak miatta!

Tán lábbal tapostad belé a dohányt? kaczagott Avar.

Nem tesz semmit, Ambrus koma! mond Jávor; tölts mást!

Megtevé Ambrus, leüle a kályha mellé, s mintegy kárpótlásul a mulasztottért, kéjes élvezetében, csakhamar olly füstfellegbe borítá magát, hogy attól Lucza asszony, ki uzsonnára szólitni a férfiakat, nyitá be az ajtót, nem lehete szerencsés kivehetni a kályhamelletti alakot; de annál szerencsésebbnek tartá ez magát, hogy Lucza asszony nem lehete szerencsés.

Nem határozhatni meg tulajdonképen: intentus vagy csak obtentus finise vala-e, emberbaráti érzelme mellett, Jávornak az, hogy Ambrust a komaság és komapipa által, pártfogóul nyerje meg a kis Tivadarnak? Hihető, mindkettő. Jávor sejtette azt, hogy a kisdednek a nőknél, nem igen leendnek aranjuezi napjai, tudta maga nagy elfoglaltatását; s igy természetes hogy egy lényt kivánt megnyerni a háznál számára, ki némi szivélyességgel for-

duljon feléje. — Az embernek, mint legtársaságosb állatnak, ugymond, szeretet az oxygénje; és miként növény, ha nélkülözi a napfényt, csak sorvad: akként dermed el amaz is, ha szeretet jótékony melege nem ápolja őt! — Annyi bizonyos, hogy Bakator Ambrust, már komai honorátiorsága, jóformán hozzáhajlitá a kis Tivadarhoz; a komapipa pedig, ugy pártfogójává füstölé őt, miként a marhanyelvet izes assietté képezi a kémény füstje.

VII. FEJEZET.

Ambrus rosz fát tesz a tűzre.

A nőknek csakugyan folytonos szálka vala a kis Tivadar. Lucza asszony, ki előtt, volt férjének, a triangulumos, medvebőrös és ezüst gombos kapusnak, csak a kapu alatt volt önálló akaratja, lakában pedig csak az nem történt meg, mit ő akart, miért is végre jobbnak látta nem akarni semmit — nehezen szivelte Tivadarkában, a gyermekszobai uralom megoszlását, és ápolási gond szaporodtát, s még kevésbbé türhetté az idegen gyermek létezési titkát, ő, ki ellensége vala minden titoknak, s annak, ha tudomására jött, — pedig alkalmasint birtokába tudta ejteni, négy mérföldnyi körben az egész vidék titkát — siet-

séges nyaktörője a társaságokban. Most ugyan ezekben, halnémasággal s boszus pironsággal vala kénytelen hallgatni a gúnyos kandiság kérdezősködéseit, czélzásait, sejteni a kétélü mosolyokat, ha a kis vendég verificatiója került szóba; mert hiszen a kinevettetéstől inkább félünk, mint magától a büntől, és tömlöcztől, 's az leginkább, ki örömest nevet mások rovására. Természetesen vejére esett ilylyenkor a neheztelés sulya, s otthon eldobva halnémaságát, miként gátot tört folyam áradozott Katinka előtt kikeléseivel, előtárva alapos gyanakodásait, s azon méltatlanságokat, miket, a sohonnai gyermek miatt — e czimmel vala kegyes megtisztelni Tivadarkát — türni kénytelenek.

Katinka ezen anyai paroxismusok alatt, könynyel szemében hallgatott, sokáig nyomkodta le, miként fájó sebet, fészkelődni kezdő gyanuit; sőt keresztelés után, egész kegyelettel irá be, Juliska neve mellé, bibliája tiszta lapjára: „adott nekünk az ég egy kis Tivadar fiucskát, kit isten neveljen maga dicsősé-

gére"; de végre a folytonos élesztés, az örökös anyai ostrom és apró, különben jelentéktelen házi eseménykék, megtörni kezdék keblének szép hitét. Nevelte a házi bajt Tivadar lomha dajkája is, párja azon szolgálónak, kit Correggio teknősbékán aluva festett le, esküdt ellensége minden munkának, azt tartván felőle, hogy erőt fogyaszt. Ez elvégezte ugyan Tivadarka körül, ugy-amugy, kikerülhetlen teendőit, de nem is többet; s ha Juliska körül adta magát teendő elő, boszontó laconismussal felelé, hogy ő csak egy és nem két gyermekhez szegődött. Lucza asszony, ki már abban is kárhozatos mellőzést látott, hogy az idegen gyermek dajkát nyert, mig a legitimitás, anyai terhes ápolásra szorittatik, gyakran megrohaná ezen rést Katinka hite bástyáin. Némi kevés olajjal szolgált a házi éledező tüzre, Pintes is, ki Ambrus szavaiból sejtni kezdé azt, s csakhamar igazoltnak találá sejteményét. Ő élő hirkelepe volt a vidéknek, ki nem hátára akasztva hordozá meg hirdetményeit, hanem sugdosva szolgála azok-

kal, hol szivesen fogadtatának. Lucza asszony, mint gondolhatni, egyike vala legjobb átvevőinek, s a pohár-borok és borravalók, Pintes javára nem hiányzottak. Ő meghozá a nőknek, mint nem embere Jávornak, rejtett boszuból is, a falu varians lectióit Tivadarka eredete, házhozi állása és körülményei felől, mellyek nagyrészben megegyezének abban, hogy a kis vendég, több mint vendége az orvos házának!

A gyanu svajczhegyi hógúlya, melly kisded leszakadt hópelyhen kezdődik, s majd hengeredtében növekedve, házakat romboló lavinán végződik. Még rohanóbbá lesz az, ha a háznál minden tekintélytelen eseménykét, maga táplaszeréül használ fel. Sürü apró tűszurások, jobban sebzenek gyakran, mint egyes tőrdöfések. Jávor mintegy kötelezettnek érzé magát, kettőzött szivélyességgel pótolgatni Tivadarkának azon mostohaságot, mit irányában a nők nem titkolhatának; Ambrus pedig, még a dajka karjáról is leesengé a gyermeket, ha hozzá férhete, ugy hogy a nők,

már pólyáján is érezni vélék az ocsmány pipaszagot.

Azonban a gyanu legepochálisabb gyúanyagját, Jávornak egy, nem sokára a keresztelés után, Ambrussal tett hosszabb utja nyujtá, mellynek irányát, czélját, szintén titok fátyla fedé. Az ürügy, melly a nők elébe adatott, egy régi barát látogatása volt, melly azonban kevesebb valószinüséggel birt, mintsem azoknak szemébe port hinthetett volna. A mint a férfiak megtértek, és tett utjokról alig emlitének mellesleg egy pár szót, Pintes bizaték meg azon fontos vállalattal, hogy Ambrust kémlélje ki.

Jó Ambrust, épen azon tájban, egy kis baleset aggasztá. Jávor alkonyatkor tért vissza utjából, s miként szokása vala, egyenesen a nőkhöz szólott be. Az alatt Ambrus a podgyászt szállitá le a kocsiról s hordá Jávor szobájába. Az orvos egy jókora levelibékát tartott időjóslóul — mert a jólsvai jós akkoron még nem merült fel — egy létrás széles üvegben a szekrényen. A béka, hihető

tiszta napot jósoltában, kimászott fogságából, szekrényről fel a csontváz oldalbordáin a lyukas koponyába, mellyet mozgatva, épen akkor talála kopogni, midőn Ambrus, Jávornak uti puskáját és táskáját emelé be a szobába. Borzasztó rémületében eldobá mindkettőt és futásra riada, mellyet az eldobott puska roppanása még rohanóbbá tőn. Ambrus eszmélet vesztében, egyenesen a cselédszobának rohant, hol Lucza asszony, a nőcselédséggel, épen gyertyamártás körül foglalatoskodott, miről Ambrus semmit sem tudott. Riadt berohantában, rátört a vesszőkön függő, s lecsepegés végett léczekre és teknőlábakra rakott fris mártásu gyertyákra, s vandalusi pusztitást tőn azokban; maga pedig sulyos teste egész terhével, a fa-gyertyamártó élére esvén, mellyet olvadt fagygyústól felfordita, sérelmes contusiót kapott oldalába, mi miatt félig eszméletlenül terült el a földön. Lucza és a többi nők, fölriasztatva a villámcsapásnál véletlenebb esemény által, elsikolták magokat; Pintes pedig, ki az orvos honn nem lété-

ben domesticusabb volt a háznál, s most a fagygyu-olvasztásnál meghivott segély vala, Ambrus lábraállitásával czipekedett; minek alkalmával, egy nem megvetendő fölfedezés delicti corpusára akada. Tudniillik Ambrus haczukájából, mellnél egy női legyezőnek vége kandikált ki, mellynek finom átvert elefántcsont foglalatja nyilván mutatá, hogy urnői kezek tulajdona lehet. Pintes siete azt Ambrus melléről a magáéra átchangirozni, s kivezeté a tántorgó szolgát maga székhelyére. A háznép összeriada a puskaroppanásra, mellynek töltése szerencsére, csak egy pióczás üveget zúza széllyel, a sikoltozásra és kárfölötti zajütésekre; de időbe került, mig Ambrus szaggatott és nyögéses referádájából, az esemény valódi species factiját kivehették. — A csontember, ugymond Ambrus, megelevenedett, s épen rá akart ugrani, a mint belépett a puskával! — Lucza asszony, ujabb ingerültségében Ambrus ellen, ujabb érzékeny satisfactiókon jártatá elméjét, s a szolga most alkalmasint a pipabőjttel sem fogta volna be-

érni: ha Jávor és Avar-komák, pártját nem fogják az ügyefogyottnak.

A nevelés hiányát vagy ferditését akarja-e benne büntetni napácskám? kérdé Jávor; oh ugy kezdjük önmagunkon, s menjünk végig a széles emberiségen! mert e részben az emberi haladás csak forgószél, felkapja a port, szemetet, mintha tisztára söprené a tájt, pedig a felkapottakat csak más helyeken rakja le ismét. Nevelésünk okozza, hogy minden égi szikrások létünkre is, bizony csak gyarló gubók maradunk mi e földön! Lám Martial gróf, minden neveltetési gond mellett, első dajkája beszivárogtatásai után, hiszi a kopogó lelkeket! Egyébiránt a félénkség magában nem bűn; gyakran nem egyéb az, mint roszszul emésztő gyomornak, és tulérzékeny képzeletnek szüleménye.

Ambrus, lógós keománk, édes komám asszony! szóla Avar, mai baküttésével valóban ártatlan; ha csak valami zugprókátor oda nem birná csavarni tettét, hogy a gyertyákat

azért zúzta össze, mert nem barátja a világosodásnak.

E szerint nem ugyan illetetlenül boszus czimzetektől, de még is büntetéstől szárazon menekült ez uttal Ambrus.

Azonban sorsa még sem volt irigylendő. Pintes ugyan némi hűséggel ápolta a nyavalygót, mert az Ambrus oldala borogatására szánt pálinkát, nagyobbára saját torka kérgességének enyhitésére vala alkalma felhasználni; de mintegy apologizálva Ambrus ijedelmét, annyit hordott neki össze a kakasdi harangláb kukurikoló rézkakasáról és a falu alatti puszta malom kopogó lelkeiről, hogy Ambrus remegtében áldomásigéret mellett, marasztá meg hálótársul Balázst, miután ugymond, magában nem lát alunni az éji sötétségtől.

Az éj hosszában egyről másról dialogizáltak, és Pintes róka simulással közelitett Ambrus titkához.

Látott benneteket Egernél a mákfalvi jegyző, mondá.

Nem arra jártunk! felelt Ambrus.

Tudom rosz utatok volt czimbora?

Kivált visszajövet! az olvadás nehézségekkel látta el kocsinkat.

Jó, hogy föl nem fordultatok!

Közel voltunk hozzá Kisteleknél; egy mocsáros kátyúba zökkentünk, én a kocsisra zuhantam és majd kiütöttem üléséből; a tens asszony muffija is kizökkent a kocsiból.

Ugy-e? mond mosolygva Pintes; tehát tens asszonyka is járt veletek?

Nem — hm — igen no — akadozott, észrevéve fecsegtét, Ambrus; az uton kéredzkedett fel.

Tudom, ismerem folytatá Balázs; vittem már én annak levelet tens orvos urtól.

Nehezen! mond Ambrus, ütközten kémlelve Balázst.

Szép, fiatal, szőke, kékszemü, helyre egy nőcske biz az!

Ambrus felkaczaga, örvendve a kész czáfolaton.

Látja! hogy nem vitt kigyelmed levelet.

Szép, fiatal, az igaz; de szőke, kékszemü! — nem volt szerencséje láthatni kigyelmednek!

Pintes már sokat tudott, de többet vágyott még tudni; forgatta Ambrust, miként jó agár a nyulat; de a főt: tudniillik hol tevék le a nem szőke, nem kék szemü, szép fiatal nőt? sohogy ki nem hozhatá a magára jobban ügyelő, s laconismusába megfeneklett szolgából! — Két fülünk, két szemünk van, Balázs bátya! mond oktatólag Ambrus, és csak egy szánk; tehát kevesebbet kell szólnunk, valamintségesen látnunk és hallanunk!

Pintes hallgatott a legyezőrül, mellyről Ambrus malheurös episodja miatt egészen megfeledkezni látszott; s első alkalommal megvivé a megbizó nőknek, a titok kicsalt részleteit, kézbe szolgáltatva a tanuságot tevő legyezőt is.

Lucza asszony Pintes fölfedezésére lángoló pipacs lőn arczában, Katinka pedig halvány liliom, s könyek peregtek le arczain! — Tehát való, mit hinni nem mertem, nem tudtam volna! igy kiálta fel kulcsolt kézzel,

s Juliskájára borulva. Árvák vagyunk, kedves gyermekem! zokogá; árvák mindketten!

Korán sem, kedves leányom! mond megölelve leányát Lucza: azért hogy drága férjed megfeledkezve mágáról elhagyott is, vannak különbek, kik jobban megtudják becsülni az eldobott gyöngyöt!

Lucza e szavaival, hihető Martial grófra czélzott. Katinka a letiprott virág, fájdalmasan utasitotta el magától anyja szavait.

VIII. FEJEZET.

Martial gróf.

Martial gróf, atyjának és hajadon nővérének haláluk után, összeszedvén a családi vagyon izékeit, Kakasdhoz egy órányira fekvő kutasi jószágára vonult ki Pestről, s az év nyájasabb három szakát itt, a telet pedig Bekeváratt, a megye székvárosában töltötte, hol alig nehányad magával képezte a noblesse-t, haute voléet, crémet. Keresett és utánzott originál vala Martial, a megye sőt megyék ifjainál; mert a csinos külsejü, mindig az utolsó divatu öltözetben, s Pest első szabója remekeiben, s mint élő parfumerie jelent meg a társaságokban, s azokban a tónadó szerepet ritkán engedé másnak. Ő nem volt lángész s

még kevésbbé tudományos, de a fölszedett eszméket könnyen elsajátitotta, s még könynyebbben birta öltöztetni szavakba, s belőlök maga számára, kissé sikamlós életphilosophiácskát raggatni össze, mi is összefogva némelly különczségeivel, neki némi eredeti mázt kölcsönözött. Ő galantériával plattirozott, sikos, de elves finom városi uracs, még falun is, hol kissé unalmasnak és csinatlannak találta a természetet; minthogy ez, ugymond, mindig a régi, a rög és por miatt tiszta lábbelit nem tarthatni, a kertek, erdők gallyai fodrot szaggatnak, s még a gyümölcsöt is a mint adja, meg kell mosni, mielőtt élvezhetné az ember. Jobb keze egyik ujján brilliánt solitair gyűrü csillog; miért is ezen kezével többet ágál, mint bármelly főszerepet vivő szinész. Nagybecsü ereklyéknek van birtokában, miket némi lelkesedéssel gyüjtöget. Birja Vestris tánczosnénak félczipőjét, Viganónak harisnya-szalagát, Garricknak fogvájóját, Cartouchenak bicskáját, Paganinitól egy darab gyantát, Richelieutől burnótszelenczéjé-

nek a tetejét, és több primadonnától hajfürtöket. Derangirozott vagyonságával, nem játszhatta ugyan Martial a nagy urat; de a miben lehete, nem hagyta messze a nagyuraságot: későn evett, későn feküdt, még későbben kelt fel, éjből nappalt csinált s megforditva — és adósságait nem fizette.

Martial összeraggatott életphilosophiájának ugyan, hiuság, vaskos önzés, s még vaskosabb epicureismus valának alkatrészei, de még is be czukorjegesitve némi törvény és emberiség iránti kegyeletanyaggal, mitől a nemértő nem veheté ki azonnal amaz alkatrészeket. Martial grófnak naplóját, későbbi fejlemények következtében, szerencsések lévén kezünkre keriteni, nem véljük fölöslegesnek, annak néhány elves tartalmi pontját megismertetni az olvasóval. Ma már szeretünk elvek emberei lenni, s ugy véljük, nem is épen kiszámitás nélkül; mert elvek mellett ha botlunk, csak elveink hibáztak, nem mi, s ki vagyunk mentve. S nem lehetnek-e többen, kik Martialt választandják mintaképül?

Kivonat Martial gróf naplójából:

Első az, hogy önmagunk tartsunk valamit magunkról, miből csak a szerfölöttit rakjuk be a hátulsó boltba, a többit pedig árulgassuk, kirakó szekrényünkbe rakván ki belőle a csillogóbbat; mert emberek közt, vásáron vagyunk. Az, hogy tartunk magunkra valamit, egy kis pretium affectionist is ragasztván mint illik, hozzája, rugonyosságot és biztosságot ad társalgásunknak, s némi erőszakot tesz részünkre a közvéleményen.

Köz kedvkereső légy az embereknél; mert emberek emelik rudunkat, s alig akad ember, kinek egykor-máskor, egyben-másban, hasznát ne vehetnéd. Az udvariasság, apró pénz ugyan; de gyakran jó vásárt szerez, s nagy pénzt válthatsz be vele. Minden esetre neveli az javadra a közvéleményt, melly ahhoz-értőnek több mint Körmöcz aranybányája. Ezért a közvéleményt karddal se engedd! mert ez a legbiztosabb czégér!

Kegyelet apró gátjain, vagy közlelkek

kishitüségein ne akadj fenn; de törvénytelenséget, gaz tettet, s bünt ne kövess el, mert az megfogná rontani hiteledet s a felőled való közvéleményt.

A nőkkeli társalgás, gymnastikája a társalgási erőnek, s egyszersmind dessertasztala az életnek, azzal kedvesebb csemegeasztalainknál, hogy gyomrot nem ront, sőt az adja meg az igazi étvágyat az élethez.

Élvezés az élet feladata, s eszközeiben ne légy kis hitü; de a leélésben gazdálkodó légy! jusson is, maradjon is!

A női erény körül lábbujjhegyen járj, mintha megvehetetlen várnak tekintenéd; de bizzál az önzés és hiuság árulásaiban, s hitesd el magaddal, hogy a női erény, vagy kedély játéka vagy szín.

A házasság nyüg; ezért vagy hagyd el, vagy ha eszközül szükségeled, ugy kösd azt, hogy megérdemelje a fáradságot!

Illy elvek mellett Martial gróf — ki külföldi utazásában, a Vezuv torkolatánál pipát

gyujtott, Nürnbergben jó pástétomot, Stiriában kövér kappant evett, megkóstolta helyben a lachryma Christit, és a porter sört, csinosan lovagolt, tánczolt, ügyesen vívott, egyéb zenemüvészetet nem győzvén béketüréssel, takarosan fütyölt, nők körüli figyelmeiben és szépségek özönléseiben kifogyhatlan, s a regényliteraturában járatos volt — csak veszélyes lehete a nőknél. Ő már első serdülésében, édelgett Pesten, atyja kapusának csinos leánya Katinka körül, s ez lehete első szerelmi próbafutása; de miként agárkölyök, rendesen el-szokta, nem szokva kapáshoz, szalasztani az első nyulat; ugy Martial sem bira hódolatával egyebet kivívni a lyánkánál, mint tisztelő távolbul bizonyitgatott udvariasságot. Katinkának az erény kedélyébe vala szőve, miként tiszta fehér kelmébe az arany fonal. Vannak nők, s ezek a legjelesebbek, kiknek a röpjellemü ledér ifjak igen is bábszerüeknek tetszenek, s miként a jelesebb szárnyasok, fészekrakásra, nem legsudarabb törékeny ágaikat szemelik ki a fáknak, ha-

nem a birókat: ugy ők is józanul azok felé hajlanak, kik az élet zajaiban és viharaiban, erős és hű gyámkart nyujthatnak feléjök. Katinka, anyjának minden magasztalása mellett, bizonyos eltolódást érze magában, a pelyhes állu grófi udvarlócska irányában.

Jávor, mint egykori tanitója Martiálnak, legjobban tudta mit tartson felőle? s az meglehetős devalvátióban állott előtte és csaknem egyedül abban határozódott, hogy szerencsés kedélyénél fogva, szive Martiálnak nem rossz, és jó óráiban meglepve, nem épen csukott a nemesb érzelmek elől is. Az orvos kész vala elismerni, hogy Martial atyjának köszönheti nagy részét világi szerencséjének, s e hálaérzetét átvitte fiára is; szintén a szivességig udvarias volt iránta, engedékeny gyöngéi iránt, hol kötelezettnek nem érzé magát, ellenterjesztéseket tenni ellenök. Martial ellenben meglehetősen unalmas egy patrónnak találá Jávort, és medvének, kinek orrára rabkarikát tevének föl a kegyeletek. Mindazáltal keble belsejében nem nyomhatá

él azon tiszteletét iránta, mellyet az erősebb lelkek, nyiltan vagy titkon, rendesen kivívnak a gyöngébbeknél magoknak. Azonban tán ezen lelki felsőbbség önkénytelen érzete, tán hajdani tanitványi viszonya is okozá, hogy Martial mindenkor korlátoltabb volt Jávor társaságában, összeszedte magát s nem igen rukkolgatott ki síkos elveivel és szarvasább gyöngéivel.

Leginkább volt embere Martial Lucza asszonynak, ki már férje éltében meg szokván kegyes pártfogójának tekinteni és tisztelni a a grófi házat, folyvást érdemfölötti szerencsének és kegynek tartá Martial leereszkedő látogatásait és leánya körüli figyelmeit. Ezen látogatások egy idő-óta sürübbek kezdének lenni. Gondolhatni, hogy Martiálnak ama síkos elvek mellett, nem igen tartozhaték élvezési oeconomiájához a nősülés, mellyet nem is tekinte egyébnek, mint szintén vas karikának a jámbor férj orrán; azonban az élet zsarnokos ingerkedése, gyakran kinyomja helyeikből az előnkbe szabott elveket, miként

köszvény szokta a csontokat, vagy dobott golyó szökteti ki nyugalmas állásaikból a tekéket!

Ős apáink szűk-gyéren irtak alá adóssági kötelezvényeket; mert világunk nem volt irói világ. Rendesen kéreggé száradt tentartóikban a tenta, meggümősödött a toll, s a papir vagy hiányzott, vagy nem volt előkereshető a háznál. E szerint mig eczettel és korommal fölengesztelteteтt a tentatartó, a toll zsebbicsakkal vagy konyhakéssel adjustáltatott, s zugából a papir előteremtetett, volt ideje az infrascribendusnak meggondolni, milly nyomasztó terhet készül venni magára és családjára; s el-eltologatta magától a bürökkelyhet. Ma már irói világunkban, borzasztólag kéznél áll tenta, toll és papir, s a csődcandidatus, aláfirkantja böcsös nevét, mig egyet prüszszent! Igy volt a dolog Martiállal is. Atyja két kézzel költött volt, s csak izékeket hagya szép vagyonából; de néhány fizetetlen árjegyzéken kivül, passiv-kötelezvény nem terhelte hagyatékát. Martial már közelebb szü-

letvén az irói korszakhoz, aggodalmatlanabbul használta tentáját, tollát, s közel állott azon ponthoz, mellyben, vagyonára nézve, hitelezői, kiadandják neki a consilium abeundit.

Ezen kellemetlen műtétnek elejét veendő, jónak látta egy codicilluskával megtoldani fentebbi elveit, illyetén képen: ha pedig minden kötél szakad, hunyd be a szemed, nősülj és végy gazdag nőt, legjobb a nemesi rendből; mert ez szerencséjének tartandja a mágnást, s cserében szabad kezet enged neked a vagyonában. Illy esetben okosság a nősülés; mert a szurtos szegénység többet fog el élvezési szabadságodból, mint egy nő — ha okos férj vagy! Illy elv-appendix következtében, Martial, Kakasdon lakozó Szetényi Ignácz urnak egyetlen leányára, a kedves Marira vetette szemét.

IX. FEJEZET.

Martial számolása.

Szetényi Ignácz, két testvérével, Tivadarral a borkereskedővel, és Vinczével, ki Pestről, évek előtt ifjui csiny miatt tünt el, budai nyomdásznak, Károlynak vala fia. Atyjáról csak igen mérsékelt vagyont örökölt; mert az ő korában, a magyar nyomtatás mestersége, inkább csak a szérükön mene végbe; a ponyvaliteraturák pedig nem sokat nyujtottak damaszk asztalabroszra valót. De annál dúsabb örökös lőn Ignácz, Tivadar bátyja után, kinek ugyan Vincze, a legfiatalabb testvér, vala szeme fénye és végrendeletében is kinevezett átalános örököse; de annak Pestről eltünte után, Ignácz a végrehajtó előtt tanukkal bi-

zonyitván be Vincze testvérének elhunytát, szintén a végrendelet egyik pontjánál fogva — melly Vincze magva-szakadtának esetére őt rendelé örökösül — mint mondani szoktuk, fülig esett a jóba, s beüle a roppant értékü vagyonba. Ignácz az öröklöttet tetemesen nevelte; mert ő takarékos, s ha a példaszó nem csal, már rég fogatlan, minthogy minden garast fogához koczogtatott. Igy miután vagyongyarapitás eszközeiben nem volt igen aggodalmas, néhány év alatt egyike lett a megye legvagyonosabbjainak. De kincsei közt még is Mari leánya volt a Kohinor-gyémánt, a maga ibolyaszemeivel és liliomarczaival. A kedves lyánka, pénzgyüjtésbe komolyodott vagy komorult atyja mellett, elvonuló magányra kárhoztatva, házvitel, olvasás és virágkertészkedés foglalkozásai közben, némi szelid ábrándozási borongást vont kedélyére; társalgása egyedül Katinkában határozódott, kivel őt a kedély s tiszta erkölcs rokonsága, szoros barátnéi viszonyba füzé. Jávornak Marika szintugy szeme fénye vala, mint atyja

tatárka-dara, mellyet csak foghegyen kóstolt; becsülte a kegyéletes és szilárdabb jellemü leánykát, ki kelletlen atyja mellett, nem épen rózsás viszonyok közt is, csüggedetlenül áll, tesz, és hat, a nélkül, hogy kegyeletét az ütközéseknél sértené. Mari igazi villámhárító volt atyja házánál; ennek zsugoriságból eredt gyakori méltatlanságait, telhetően fátyolt vetve azokra, szűk pénztáracskájából egyenlitgette, soknak elejét vette, többeknek legalább fájdalmaikat enyhitgette. Ezért mindenki tisztelte, szerette Marit a vidékben, s mindenfelől jóakarat mósolygott elébe.

Martial gróf tudta, mit keres. A gazdag egyetlen leány, szálkátlan kedélye mellett, nem fogna megvetendő szerzemény lenni. Különben is, miként elvcodicillusában is emliti, tapasztalni vélé, hogy az elszegényedett mágnás rendesen várat nyer a gazdag nemes leánynyal, ki legtöbbnyire szivélyesebben elmondhatná azt, mit mi aggtalan udvariasságból naponként el szoktunk mondogatni: „ré-

szemről a szerencse!" De Martial gróf jóformán elkésett, a lyánka s ennek accessoriuma — mi a grófnál principálénak is megjárta volna — szép vagyona ostromával. Mari és Bálint, Avar biztos urnak fia, ki alig három évvel vala korosabb a lyánkánál, együtt üzék vala gyermeki játékaikat, mikor még Szetényi Ignácz örökölетlen állapotjában, csak haszonbérben birta azt a kakasdi jószágot, melylyet öröklés után tulajdonává tett. Szomszédban állván lakaik, Bálintnak csak egy szökésébe került a keritésen át, a Szetényi-kertbe teremni, Marikával együtt vidor csevegés közt öntözgetni, kötözgetni a virágokat, mik a lyánkának engedett virágos ágyban diszlettek, vagy abba átültetni azokat, miket Bálint a környék kertészeinél, nőinél, kérelmekkel, apró, tőle kitelhető szivélyességekkel, s ha egyéb nem akart sikerülni, tiz körmön font csínekkel is, játszótársnéja számára összeszerezgetett. E bájos flórai foglalkozásban fekszik alapja azon szenvedélynek, melly Marinál a virágápolás iránt folytonosan megmaradt.

Majd minden virágfajhoz, édes gyermeki emlékek valának kötve, miknek Bálint vala az eméltyüjök, s mik hatályosabban szólának szivéhez, mint azon virágnyelv, mellyet ollykor előtte Martial fejtegetett, s tán utána aestheticai micrologusaink pepecselgetnek. Az ártatlan szerelem, gyermeki játék és foglalkozás közt, ugy beforrta Mari és Bálint gyönge sziveikbe magát, miként gyönge oltvány évek mulva beforrja az oltás helyét, magába zárva a beszivott nemesb nedvet. A serdüléssel mindinkább lelkesedtek a fiatalok társalgásaik, s öntudatban mindinkább constatiroztatott kölcsönös szerelmök; s miután Bálint majd távozott, majd megjött oskolai pályáin, hozzáadta az epedés bánatködöcskéje és viszontlátás derünyilása is a magáét. Ignácz ur eleinte vagy rá nem ért pénzgondjaitól, vagy nem tartotta szükségesnek ügyeletbe venni a gyermekek mulatozásait; vagy nem lévén még oka fenhurozni leányávali kilátásait, nem tartotta Bálintot, a leánytestvér elvesztése után egyetlen fiát

Avarnak, a bár nem terjedelmes, de ősjogu kakasdi birtok tulajdonosának, leányához épen nem illő párnak. Később a dús öröklés után, fentebb látván Ignácz ur a rendes horizonnál, közbejövén némelly compossessori vitályok is, mik ritkán hiányzottak hajdan, a határozatlan közhaszonvételekkel ellátott compossessorátusokban, leereszté ugyan Ignácz a szerelmesek közé a tilalomsarampót, de már későn. Marira csak annyiban hatott az inhibitio, hogy hamu alá takart élő parázs lőn szerelme, Bálintra nézve pedig annyiban, hogy megnyitotta szemeit belátására annak, miként neki vagyonban szegénynek, magának szükség megalkotni pályáját; melly őt Mari birtokára érdemesitse és Ignácz ur előtt jogositsa is. E nézet czélt tűze ki iparának, szorgalmának, melly őt végig kiséré oskoláin, s kikerülvén azokból, a megyénél aljegyzői állást víva ki neki. A fiatal pár, Bálint szünnapjaiban, mikben a székvárosból kirándulhata, csak Katinkánál, ki megbizottjok vala, rövid perczekben láthaták egymást, mik azon-

ban a különben sem hamvadozó tüz élesztésére, több mint elegendők valának.

Martial gróf, az okos számoló, egy csapással két legyet akart ütni Kakasdon. Marika kezét, pénzét elkobzani, volt operatiójának dereka, mellesleges demonstratiója pedig, udvarlás a kedves Katinka körül. Az elsőre nézve, tudva volt ugyan előtte Mari viszonya Bálinttal; de mint illik, teljes bizalommal volt rangjának és dandy-tulajdonainak előnyei iránt, mikkel Bálint alig foghat megmérközhetni, s azonkivül biztatta őt Ignácz ur kegye is, ki mint uj adeptje az uraságnak, szivesen óhajtotta egy agg tekintélyes családhoz vetni meg hátát, s bőséges pénzén visszaváltogatni, annak könnyedén elzálogitott ősi vagyonait, tapasztalásból tudván: milly fontos szerepet játszik nemesi vagyonoknál a jus radicale. Ignácznak már ezen nézetből is, de különösebben abból, hogy leányát Bálint utált hálójából, magának a hálónak egyszerrei szétszakitása által kimentse, óhajtott vő vala a gróf, de annál eltolandóbb vőlegénye Marikának, kinek

szilárd, vagyis miként Ignácz nevezé, makacs idegenkedése gátolta már egyedül a nász ünnepélyét. Marika szivének, eszének szilárd paizsáról, melly hű szerelmét védé, olly könynyen pattogtak le Martial betanult ostromai, édelgései, miként hegyöket vesztett nyilak pattognak le a vitéz pánczéláról; úntig izetleneknek találá azokat, és midőn Bálint miként madár, mellynek kedves fészke körül veszély jár, riadva robogott ki a székvárosból, bizonyost tudhatni: élet-e vagy halál a sorsa? Katinkánál kinél találkozának, Martial gyanakodó fülelése daczára is, szilárd eltökéléssel nyoma a búcsuzási kézcsóknál egy levelkét a bús halvány ifju kezébe, ezen ónnal sebtében irt szavakkal: „bizzál kedves ifju tied marad a sírig Mari!“ Bálint ezen malasztos levelkére, épen ugy érzé magát, miként szép aratást váró gazda, miután termését jégverés ellen, mellytől azt, sűrü égi háboruk között leginkább féltette, assecuráltatá; kéjes vala érzete, de nem teljesen nyu-

godt; mert vetését a jégverésen kivül, aratásig még más csapás is érheté!

Katinka körében, annyival szerencsésebb volt Martial, hogy Lucza asszony által mindenkor szivesen fogadtatott, s magának Jávornak sem valának ellenére látogatásai, ugymint a mellyek az ő elfoglaltatásai között, némi derüsebb élénkséget szőttek a nők monotón napfolyásai közé, s felvillanyozták azoknak unalmaikat; de magánál Katinkánál, megcsalta a csapongót számvetése. Martial, kinek egykori ledér hajlamát, a deli kinyilt rózsává fejlett nő szende bájai s még szendébb jelleme s kegyeletes kedélye, a gyakori látás és társalgás alkalmai ujra fölélesztették, sokat számolt hóditása sikerére nézve, a nők csaknem átalános antipathicus azon érzelmére, melylyel a házi unalom monotóniája ellen viseltetnek, s mellynek felvillanyozásában magát olly mesternek érezé; de még többet számolt Jávor phlegmájára és szenvedélytelen jellemére, mellyet fagyos deresnek véle, s melylyel ellentétesen állitva

fel a maga cráteri lángolásu nyilatkozásait, ha szükség öngyilkolási fenyegetőzéseit is, kétkedni nem tuda, hogy mindezek nem tévesztendik el hatásaikat. Azonban Martial gróf, ugy látszik, csak a külső kéregről itélte meg Jávor beljellemét, vagy nem ismerte azt, vagy ollyasmiről a könnyelmünek fogalma sem volt. Jávor keblét nem átlobbanó lángolások, hanem elvek után ész és férfias érzelem által élesztett, szelid s robbanó lángoktól ment tüz hevitette, minden szép, jó, nagy, s az egész emberiség iránti nemes buzgalom honolt abban, s a csöndes nyugalmas kedély nála, csak arról tett bizonyságot, hogy jelleme, s gondolkozás- és cselekvésmódja, nem alkalmi zajlásoknak, hanem már kivívott és megalapitott elveknek szüleményei. Ő nősülését szerencsésen bevégzett ténynek tekintvén, nyugodt birtokában jázoni arany gyapjának, kedves Katinkájának, nem folytatta ugyan körülte a vőlegényi lázas paroxismusokat, mikkel korunkban az ujházasok mézes heteikben — mikre időkorán

beköszöntnek a kovászosok — sublimált és nem sublimált testiség álarczaiban, s mindaddig zajlanak, mignem a kölcsönös szerelemnek olly szikrázással és robajjal sustorgott röppentyüje teljesen kilobban, s tova löki megrepedezett borékját is; de tisztelte, szerette nejét, gyámola, türelmes mentora volt azon gyöngeségeinek, miket növelés tévesztései raggattak ártatlan kedélyére, örömeit saját örömeihez számitotta, s jólététől, boldogságától, saját magáét tevé függővé. Érte őt bármi kedvetlenség, Katinka abban nem részesittetett, és szobájába mindenkor a nyájas, s hol a családi jólét mérsékelt szigort nem tett szükségessé, az előző és kedvkereső férj lépett be.

Katinka érdemben ugyanazon ragaszkodó érzelemmel volt férje iránt, de formában némi különbözéssel. Minthogy, miként érintettük, szive mélyéről nem bira számüzni némi gyanuködöcskét, melly őt borusabb óráiban kétkedni hagyá: ha valljon férje őt szerelemből-e vagy csupán hálából vette nőül? nem

neheztelt volna férjétől több visibilis szivélyességet, maga körüli édelgést, győző bizonyságaiúl valódi szerelmének. Azonban csendes, magába vonuló és szótlanságra hajló kedélye, s tán női tartózkodása is tilták őt, csak távolról is sejtetni gyanuját és ohajtását; és miután férje higgadt kedélyével időjártával megbarátkozott, a megszokás mindinkább megbádgyasztá fentebbi kétségét. Tisztelete, bizalma, szerelme Jávor iránt, erős szikla gyanánt állt lelkében, női tiszte iránti kegyelete olly szilárd volt, hogy anyja kikelései által fellázitva sem tört ki kebeléből honn vagy társaságban soha, vád vagy panasz férje ellen, erősen meg lévén győződve a felől, hogy a melly nő férje vádolására szivesen kész, ritkán nem keres jóelőre mentséget saját vádoltatásai ellen. Szerelme Katinkának, mindenben, mi férjét illeté, gyöngéded vala. Gondosan ügyelt kedves étkeire, fel- s leölté felső köntöseit, ha betegeihez vagy utra ment, jött; megkimélte őt a házvitel kedvetlen eseményei

tudomásaitól, kényelmeiről szivesen s egészségéről aggodalmasan gondoskodott; ha férje hajat nyiretett, azt gondosan elásta maga, nehogy népi véletnél fogva megfájuljon annak feje; pénteki napon nem könnyen ereszté utnak s a t. S mindezen szerelmi symptomák, milly gyönge nyilvánulásai valának azon megadó tiszta szerelemnek, melly az érzelmeivel szivesen zárkozó nőnek szive fenekén, vesztai tüz lángolásával égett!

X. FEJEZET.

Ne játszál a tüzzel.

Azonban a kis Tivadar megjelenése, s különösen Jávor utóbbi nagy utja s legyező Bakatori története után, kissé borongni kezde Jávor házánál a nős horizon. Nem ugyan, mintha megingott volna Katinka hű szerelme, vagy azon nőink modorjában, kiknek lakodalmi köntöseik gallérjához csak könnyedén férczelve állt a női hűség, ohajtott alkalmat talált volna férje félrelépésében, igazságos boszuból, tromfot tromffal adni vissza; oh nem! sőt inkább a féltésnek nyugtalan férge, a csalatásnak és vesztésnek keserü fájdalma, még némi felzajlással élénkiték szerelmét; melly most már nem boldogitá őt többé —

hanem az boritá el a szelid Katinka házassági szép egét, hogy kebelében az erős szikla, a férje jelleme iránti szilárd hit ingott meg, s azon kétsége, melly szive fenekén, Jávor szerelme irányában leselkedett, most már bizonyos alapot nyert lelke előtt! — Tehát csakugyan való, igy sohajta fel, könyek peregvén le szemén, csakugyan való, hogy egyedül hálaviszonzási ajándék valék neki? mi is birta volna őt nálam, igénytelen csekélységemmel, szerelemre? — S e felsohajtás nem vala Katinkánál a kétszin álhunyászkodása, ő neki valólag magas fogalmai valának férjéről, kit tudománya, szerencsés gyógyitásai s nemes jelleme után szerte magasztaltatni, tiszteltetni és szerettetni hallott, tudott a vidékben, s ki szép állást és vagyont birt, néhány év alatt kivívni magának; s annál szerényebb véleménye önmaga felől, melly csaknem önbizalmatlanságig mene. Ezen érzelmet nála, még leánykorából, Martial grófnak elhalt leánytestvére, Katinka barátnéja, és növendéktársa támasztá, kinek ritka tündöklő tulajdonival és

miveltségével, magát egészen elhomályositottnak érezé vala. Nyomasztó busongás nehézkedett lelkére, melly magába vonuló kedélyénél fogva, nem nyilatkozott ugyan panaszokban vagy szemrehányásokban, de annál mélyebben ette be magát epekedő szivébe. Ő férje irányában a régi előzékeny vala; de halványabb színt öltött szép arczai, a szemesebb észlelő előtt elárulhaták rejtegetett baját, és fátyolozottabb szemei, a gyakori titokbani sirást. Jávor nem igen látszék sejteni a házi borulatot, vagy ha sejtéshez közeledék, nejének egy vagy más előtolt ürügye s erőtetett földerülése, ismét elnyomák sejtelmét.

Martial gróf, ki folyvást sürgeté kettős czélját Kakasdon, már az első látogatásnál, mellyet Jávor házánál, annak tett utja után tőn, meglehetősen sejté a család kedélyében történt változást. Pintes, mint házának egykori szolgája, s azóta is mindenben szolgálatos hive, miben őt használni kivánja, jól értesült commentátora volt sejtelmének. Ked-

vezőnek látván a horoscopot, s elérkezettnek a siker alkalmát, a magyar példaszó ezen javaslata után: „addig verd a vasat, mig tüzes“ majd mindennapi volt Martial Kakasdon; hol lovait jártatá meg, hol uj kocsisával tőn próbát, hol Marit illeté látogatása, hol Jávorékat tisztelé meg azzal, hol felejtett valamit Kakasdon, hol annak ezermesterével volt csináltatni valója, hol pedig valamivel, például válogatott virággal, gyümölcscsel, vagy városi csemegével kedveskedett Lueza asszonynak és Katinkának; egyszóval látogatásai ürügyeiben kifogyhatlan vala. Hogy a fő ürügy s tán czél is Marika kezének s vagyonának meghóditása lehete, igen valószinü; de annyi igaz, hogy mig Marinak egy rövid órai látogatást szentele, addig az aránytalanul hosszabb estvéket, mik ollykor jóformán benyulának az éjszakákba is, Katinka körében töltögette. Pintes azt akarta észrevenni ez utóbbi látogatásokra nézve, hogy ez estvék benyulásai, rendesen azon napokra esnek,

mikben az orvost, hivatalos és orvosi dolgai, Kakasdon kivül tarták.

Martial mindinkább érdekesekké tudta varázsolni a maga kakasdi mulatozásait. Élénk társalgása, csattogó elménczkedései, mikkel elbeszéléseit, városi és vidéki hirhordásait füszerezni tudta, apróbb figyelmek, ajándékok, mikkel a nők irányában tiszteletét bizonyitgatá, társalgójának, egy külföldinek, kit ollykor magával elhozott, s ki sok ügyességgel játszotta a guitarrt s énekelt mellette, mulattatása, de különösen Katinkára nézve, az erkölcs és illedelem mindenkori tiszteletben-tartása — mind olly rugók valának, mik Martial jöttét nem sokára ohajtottá tették a nőknél.

Jávor, kit egy a megyében épen ez időtájban dühöngött járvány, gyakran távol tartott házától, s ki otthon-létében, a megyei egésségi állapot jobb rendezése iránt egy terven dolgozott, csak igen csekély tudomást vőn Martial látogatásairól. — Könnyüszerü vitéz! gondolá magában; tuczetes portéka

az emberek között! női játékszernek való! jobb gyomrúnak émelygős édesség! — Meg nem ütközött abban, hogy Martial látogatásai után nőit derültebbeknek találá, sőt némileg nyugasztalódott ebben; de a sürüen váltogatott drága virágcserepekben, csemegékben végre megütközött még is; s Katinka főfájásáról panaszkodván, némi komolysággal figyelmeztette a nőket, hogy a virágillattal terhelt szoba lége, ártalmasan hat annak lakóira, s a két gyönge érzékü kisdedre még ártalmasabban. Lucza asszony nem mulasztá el ez alkalommal, szót ejteni Martial figyelmeiről a ház iránt, s különösen kitüntető becsüléséről Katinka irányában. Figyelmeztetésének, ugy látszék, némi boszúvágyacska volt a rugója. — Mind jó, kedves napácskám, megjegyzé Jávor; Martial atyja jótevőm volt, s igy fia becsülését is méltánylom, a becsültetést pedig kedves, lelket frissitő italnak tartom; csakhogy édes napácskám, mond fölemelt ujjal mosolygva Jávor, az ital, tisztán csergedező forrásból és ne mocsárból

merített legyen! — Jávor valóban nyugodt volt lelkében, ismérve neje tiszta, szilárd jellemét; Martial látogatásaiban és kedveskedéseiben más veszélyt nem látott, mint azt, hogy azok könnyen kávé-fölötti mendemondákra szolgáltathatnának anyagokat a vidéknek.

S lényegben nem is volt oka Jávornak aggodalomra. Katinkának nem valának ugyan kedvetlenek Martial figyelmei és esztergályozott szavakba foglalt hizelgései, sőt azok némileg visszaadák lelkének csüggedezett rugonyosságát, annak tudásával élesztvén önérzetét, hogy van, ki becset tulajdonit személyének, mellyet férje vagy nem talál benne, vagy méltatlanul mellőz; de Martial betanult, communis locusos divatszerü édelgései ugy nem fogtak Katinka tiszta erkölcsén, jellemén; miként nem a drága gyémánton, rubinton, az üveg karczolásai. Katinka vidorabb volt ugyan Martial élénk társaságában, kissé szellőztetni látszék búfátylát; de kegyében semmi tért nem engede, Martial több

izben s több alakban megkisértett közeledteinek; azon varázs hatalomnál fogva, melylyet szeplőtlen tiszta erkölcs rendesen gyakorolni szokott, a merészkedő hivalgás ellenében, folyvást tisztelő távolságban tudta tartani a csapongót; ugy hogy Martial pár hónap mulva sem dicsekedheték egyéb jelenségével vagy ereklyéjével Katinka netán simuló kegyének, mint — egy kis csinosan himzett zseberszénykével, tárczák még akkor nem divatozván.

Ezen zseberszénykének, mely csak liliputi termetü vala azon patagonihoz képest, melylyet az akkori tisztesek, nadrágszijra hurkoltan viselének — saját hübnere volt. Lucza asszony, a grófi kegyet méltányolva, illendőnek látta azt Katinka részéről, ki jelölt tárgya vala figyelmeinek, valami emlékkel viszonozni, mellynek becset az adóné szivessége kölcsönözzön. Katinka sokáig vonakodott. Van a női tiszta jellemben, mindenkor egy bizonyos, bár ollykor homályos sejtelme a női szemérem illedelmének s becsültetés

féltékenységének, melly miként szellemi mimosa pudica, remegi a megilletést. Katinka férjes nőisége némi megoroztatásának tekintette azt, hogy udvarló nőtlennek emlékkel kedveskedjék, s legalább férje tudtával kivánta ezt tenni. De Lucza asszony kifogyhatlan és lankadatlan volt előterjesztéseiben. — Mi szükség ugymond, zajt ütni csekélységből? A titok kigyódzó ösvényein járó férj, megérdemel egy kis cape nasumot, sőt némi rendreigazitást is. A dologban nincs semmi megrovandóság, a gróf az illedelem és erkölcs határai között társalog velünk, s ha megkisértné tulcsapongni azokon, mindenkor hatalmunkban álland a visszaléphetés. — Sejthető e szavakból, Lucza asszonynak egész tervezeti rendszere. Ő mint jelleme alapjában tisztességes asszonyság, távol volt attól, hogy kedves leányát és annak tiszta erkölcsét, a gróf tolakodásinak martalékul engedje; de Jávor ellenében sarkalta őt egy kis boszúvágy rejtélyességeért, mellynél fogva égett eszére adni neki, hogy más, még pedig tekintélye a vi-

déknek, jobban megtudná becsülni az eldobott kincset. Továbbá nyugtatta őt a sátán azon biztositó-intézeti fogása is, melylyel a bűn első stadiumaiban, nyerendő lelkeit ámitgatni szokta, hogy tudniillik mindenkor szabad fog maradni előttök a visszaléphetés könnyüsége. Katinka végre nem ellenkezett, s a zseberszényke, nagyobbára Lucza munkája, elkészült. Katinka, szép arczait fülig elboritott pirral nyujtotta azt Martiálnak által, ki nem kétkedett a pironságot, hóditása némi sikerére róni fel; mi azonban nem vala egyéb homályos sejtelménél a nem egyenes útoni járásnak. Most már némileg jogositottnak vélé magát, valamivel többet merhetni Katinkánál, s megkisérté az első gyönge kézszoritást, melly azonban nem viszonostatott; de a melly Katinka szemeiből, némi sülyedése érzetében, kifordultával a szobából, a szégyen keserü könyeit facsarta ki.

XI. FEJEZET.

Véletlen látogatás.

Egy nyári estalkonyat felé, a nők a tégléval kirakott hűs előpitvarban ülének varrás mellett. A két gyermek, leteritett szőnyegen, játékszerektől környezetten csuszkált. Rekkenő volt a hőség s a nők sűrüen használták legyezőiket. Lucza asszony Kártigám-regénynek, némelly töredékeit beszélte el Katinkának, terjedelmesen ugyan, de annál zavarosabban; Katinka pedig eleresztgetve fülei mellett a szavakat, varrási szünetek, s ollykor feltolakodott sohajok közt, merengett gondolataiban. Jávor Bakatorral nem vala honn.

Gyönge kétes kopogás után, egy női alak lépett be a pitvar nyilt ajtaján, fekete köny-

nyü fátyollal arczán. Öltözete darabjait, ugy látszék, inkább a szükség, mint izlés vagy kény illesztette össze, halvány arczái, vagy kiállott betegségnek, vagy bánatnak nyomait viselék, de fekete nagy szemeiből élénk érdekes tűz lobogott ki. Kölcsönös idvezlés után, orvos úrról tudakozódék, kitől, mint mondá, mellbajában, tanácsot kérni jöve Gyuláról, s Adut Jakab fogadójában szálla meg. A házi nők előtt feltünő vala az idegennek látszatos elfogultsága, reszkető hangja s őgyelgő szemei, mik azonban leültetés után, a csuszkáló gyermekekre, még a beszélgetés közt is, mintegy szegezve maradának. Rövid értesités után az orvos honn nem létéről, az idegen Katinkához fordulva: kétségen kivül tens asszonyom gyermeke a két kis angyal? kérdé fojtott hangon.

Csak a nagyobbik, felele gyönge pirulattal Katinka.

És a kisebbik?

Könyörületünk tárgya! szóla közbe Lucza.

A nő rölkele ültéből, megcsókolá a kis

Juliskát, Tivadarkát pedig felragadva karjára, mintegy eszméletlenül szorítá szivéhez: szegény árva! sohajtá, s csókjával árasztá el a kisdedet. Majd összeszedve lázadt érzelmeit, letevé a gyermeket, helyére üle, s lassu monotón hanggal mondá a nőknek: bocsássanak meg önök, felzajdult érzelmeimnek, nekem is volt egy gyermekem, s illy korban — megfosztattam tőle! Az utóbbi szavakat csaknem végkép elfojtá ajakin a bánat.

Katinka sejtvén az idegen nő fölhevülését, ki mellkendőjét leölté nyakáról, illetődve kezdé legyezni őt.

E legyező! kiálta hevenyen a nő, a mint a legyezőre esének szemei; de visszaeszmélve magára, elharapá szavát.

Tán ismeri a legyezőt, asszonyom? kérdé Lucza; cselédünk találta.

Igen is; a legyező sajátom, felele az idegen nő, elvesztettem.

Asszonyom! szóla Lucza asszony élesebb hangon s felszökve ültéből, ön nem az, a kinek kiadja magát! Jól vagyunk értesülve!

Ön vőmmel, az orvossal utazott e vidékre, feldúlni egy becsületes család csendes nyugalmát.

Azt nem tevém! felele rángásos ajkakkal a nő.

De tevé asszonyom, és mai illedelmetlen tolakodásával még tetézé bünét.

Ön hevülve van tens asszonyom! mond a nő komoly hidegséggel; a szelid Katinka, ki itt tulajdonképen érdekelve van, reménylem, megtudand bocsátni a szerencsétlennek.

Ezen szavak után, egy pillanat alatt nyakába veté mellkendőjét és sebten kiindúla.

Fogja tulajdonát! kiálta utána Lucza; nem tartjuk el más gyanús vagyonát! s Katinka utána vivé az idegen nőnek a legyezőt.

Katinka! szóla átnyujtáskor a nő, szivéhez szoritva az átnyujtó kezet; legyen meggyőződve, hogy vétkes nem vagyok, csak szerencsétlen!

Oh én is szenvedek! sohajtá Katinka.

Nincs rá oka; higyjen nekem jó lélek, nincs rá oka. Ki olly nemes keblű férjet bir-

hat, mint Jávor ur, szép viszonyát gyalázza meg, ha benne bizalmatlankodni tud. Bocsássa meg, kedves; e családi kis borulatról még csak sejtelmem sem volt!

Az idegen nő távozta után, kitörőbben zajlottak nőinkben a felviharzott érzelmek. Lúcza asszony forró lávát hányó Vezuv vala, nem igen válogatós a czimzetekben, Jávor kárhoztatásában, és Katinka érzelmeinek félkorbácsalásában.

Nyilvános s nem is tagadható, ugymond, a jóféle, hogy ő drágalátos férjednek a titkos kedveltje, s csak a vak nem láthatá, zajgó érzelmeinél a kis Tivadar körül, hogy az édes anya szive mélyéből fakadtak fel azok, csak édes anya szorithatja olly forró szivvel magzatát szivéhez. És e fajult nő merhete szemtelenül s tán gúnynyal is betolakodni hozzánk?

Isten tudja, anyám, nekem ezen nő épen nem látszik olly arczátlannak; azok a nemes vonások arczában, szende tűz szemeiben, szivélyes szavak —

Igen alkalmasok lépezésre! közbe vágott

szavával Lucza; férjed is hihető azokon került lépre. De illy férj, leányom, kimélést nem érdemel.

Katinka érzelmek tömkelegében bolyongott. Eszéhez czáfolhatlanul szóltak azon kedvetlen jelenségek, mik az idegen nőnek zavarából, rejtélyességéből, érzelemzajlásiból és önmagávali ellenkezéseiből előtte fölmerültek; ellenben szivére mélyen hatottak, a nőnek a folyosón hozzája ejtett szavai, és férjének ismert őszinte jelleme. Ez érzelemhabzásban, végre is férje javára fogta volna kivivni kegyeletes kedélye a diadalt, ha Lucza asszony folytatott ingerültségeivel, némileg nem ellensúlyozza azt.

Ha drága férjed, mond Lucza, kinél a *drága* és *drágalátos* epitheton, mindenkor fulánkos mézfalat vala, végre is ártatlan, — mi szükség titokba burkolni előttünk magát? nem egy-e a szoba a kemenczével? Nős életben a titoktartás, leányom; sátáni horog!

XII. FEJEZET.

A lovárda.

Lucza boszúvágyának és rendreigazitásának ürügye, alkalma, csakhamar előadta magát. Jávor mintegy egy hétre az idegen nő látogatása után, — minthogy Ambrust, ki egy tetemes sámsoni görög dinnyét ejtvén lábára, honn kelle hagynia — egy megyei hajdu kiséretében, körutat tőn a megyében. Martial tudva a fészek himje kirepültét, mint szokott, egy délután, jókorabb megjelent ujonnan rendezett csinos fogatával s egy pár cserép ritka rózsával, az orvos udvarában; s idvezlés után nagy tűzzel értesité a nőket, egy a székvárosban megjelent hires lovárda felől, melly általa is meglátogatott két előadásában,

csodákat tőn s önmagát haladá felül; bünnek festé mutatványai elmulasztását és mellőzését a még soha nem látott csodálatosnak. Ő, ugymond szerencsésnek tartandja magát uj kocsiján, lován berepithetni a dámákat a városba és vissza, s részesithetni őket a ritka élvezetben. Katinka, jobb eszméletében az illedelemnek, s női tartózkodásnak, ellenvetéseket tőn s férje honn nem létével is mentőzött; de Lucza és Martial elég ügyesek valának, a legártatlanabb szinben tüntetni elő a kirándulást, sőt némileg a bon ton szükségleteül állitni fel egy olly ritka műtünemény élvezését, ugy hogy Katinka végre megszünt ellenkezni. Tán lehete elhallgatására némi befolyással egy kis könnyelmüségi adag is, melly uj élvezettel kecsegtete; s öntudata tiszta őszinteségének, melly magában kárhozatost nem érez. A kirándulás el vala határozva.

Az alatt künn az udvaron, egy kis episódocska adta elő magát. A befogva állott lovak, grófi cselédvoltára némileg büszke kocsisának, Ambrus, rendelet szerint, egy palaczk

bort vitt vala ki. A bor a kocsisi sziv Gibraltarjának rendesen azon kulcsa, mellyel az bevehető. Ambrus bora is, nem áztatá ugyan el a szomjas lókormányost; de szokottnál discursibbá tette még is.

Ugyan szép kocsijok van kendteknek, bátya! szóla hozzája Bakator Ambrus; és szokott ujságvágyával nézeglé és tapintgatá meg minden részleteit a hintónak.

Az ám, szép öcsém! felele hegyesen bajusz alól a kocsis; még ezen a vidéken nem is igen láttak öt kerekü kocsit; ez az első.

Öt kerekűt? kiálta Ambrus, s nyitva felejdé csodáltában száját. Én csak négyet látok.

Itt az ötödik elül. Ezen az ötödik kereken, öcsém, álltó helyében, vagy sebes mentében ugy megfordul a hintó, mint jó tánczos leány a fris magyarban.

Meg-e? azt nem hiszem, bátya, mond hiedelmetlenül csóválva fejét Ambrus.

Kőhordtát! mindgyárt meglátod öcsém! Hí te! kiálta megragadva a gyeplőt s közikbe suhintva a lovaknak, Miska, egyet kanyarúla

a nem igen tág udvaron; de a sebes fordulatnál, az uj szerzeményü s még összetanulatlan fogatu ostorhegyes, hirtelen kanyarodott hátra, magával rántá a gyeplőst, s a hintó rúdja kétfelé pattant, miként száraz macarónidarab. A grófi inas, ki a kocsis melletti ülésben, kényelmesen pöfékelt, az egész hintót feldőlési veszélytől féltve, nyakra főre törte le magát üléséből, még jókor fogni fel a lovakat; de a hirtelenkedésben súlyt vesztе, s fődre zuhanva lábat ficzamíta. Szerencse, hogy további baj nem történt.

Furcsa portéka az az ötödik kerék! mond Ambrus kétes arczczal, nem tudva: röhögjön-e, vagy kárt bánjon? bolonddá teszi még a régi négyet is!

A kocsis a szitkok minden nemein átrobogva — mikből Ambrus kiváncsisága, méretlen adagban kapta ki a maga illetőségét — vakarta fejét; Martial is értesülve eredményben, noha elferditett praemissákkal a baleseményről, fölgerjedve Lucza asszony sápitásai által is — ki az ohajtott kirándulást

már-már meghiusultnak látá — szép czimzetes kurholásokkal illette Miskát; de mindezzel a bajon segitve nem volt. Azonban, miként tapasztalt emberismerőink állitják, a nő, ha egyszer elősejtelmet kapott valamelly kéjes óra élvezéséről, nem könnyen szokta azt kisiklani hagyni kezei közől. Lucza asszony elfuttatta, vagy inkább döczögtette Ambrust az ezermesterért; és Pintes zsibárosi szekrényéből, vaskarikát, kötéldarabokat, s más efféléket szemelgetvén ki, megeszkábálta olly erélyesen a tört rudat, hogy képes lehessen hatszor olly hosszu utat is kitartani, mint vala Kakasdtól Bekevárig.

A grófi inas ezuttal nem vala használható. Őt le kelle fektetni, ideiglenesen Pintes gondja alá helyezni; Ambrusnak pedig parancs adaték a nőktől, hogy garderobeja s tetszősége erejéig, tegye urias valet de chambre-alakuvá magát. Mennyire teljesitheté Ambrus e parancsot, azok itéljék meg, kik őt már becserélt megyszin haczukájában, leppentyüs lengyel sipkájában, s mákszürke lo-

vagló nadrágában látni valának szerencsések; itt csak azt jegyezzük meg, hogy adjustiroztatásának nem utolsó darabját tevé, azon zsebkendő, mélylyel őt egykor Martial megajándékozá, de a melly egy szerencsétlen órában, Ambrus pipájának kipattant egyik irígy szikrájától körül-belül olly foltot kapott, mint a millyet Ázsia mappáján, a chinai császárság teszen. De okos embernek mester a neve. Ambrus olly ügyesen hajtogatá be a foltot, hogy a kifityegtetett ép végek, nem is gyanittaták a falcidiát.

A társaság behajtatott a lovárda idejére. Ambrus is Martial kegyéből belépti-jegyet nyert; és alkalma adatott, meresztett szemmel és nyitott szájjal csodálhatni a lovasok tánczait a lóhátakon, miket ő a szilárd földön sem birt volna eljárni különben; a betanított lovak tudósságát, mellyek több oskolát látszottak végezni, mint ő maga, vagy Pintes ő kigyelme is. De különösebben egy kis deres vette igénybe figyelmét és csodálatát, melly zsebkendőt apportirozott, az órát kidobban-

totta, ülő nélkül tánczolt, szökött; egy szóval kegyencz tátosa volt az egész közönségnek. Lehetlen volt Ambrusnak megtagadnia kiváncsiságától azt, hogy az első mutatványi szünet után ki ne forduljon a szinkörből, s otthoni házi körülményei között ne láthassa a kis derest, reménylve, hogy érdekes biographiájából is megtudand annyit, hogy hová való? hány éves? mit eszik, iszik? mi árú lehet tudományostul? s hol járta dicséretesen végzett oskoláit? A lovak, nem lévén más hely, csak a szinkör előtti utczán állottak, s a szemfül vizsga Bakator Ambrus csakhamar föllelte a kis derest.

Jó uram! kérdé sipkáját szellőztetve, teljes udvariassággal a kötőféken tartó szolgát; ha merném tudakozni; hanyad füvét eszi már a kis deres a legelőnek?

Az idegen nemzetü szolgának, caviár volt Ambrus kérdése s nem felelt.

Nem eszik az füvet atyafi, szóla helyette egyik a körülálló pórság közől.

Hát? kérdé Ambrus.

Szent János-kenyeret!

Ki nem röhögött, kaczagott a favágói ötletre? Ez azonban Ambrust épen nem aggasztotta, ki folyvást lókupeczi figyelemmel keringve körül a lovat, folytatá tagról tagra, megkezdett szemléjét. Minek következtében történt, hogy a gyanakodó dereske, hegyzett füllel és félszemmel, evidentiában tartván Ambrus mozdulatait, alkalmas perczben olly hatalmas fricskát applicált annak orra tájékára, hogy arczát egyszerre vérbíbor boritotta el. Ki nem röhögött, ismét kaczagott a körülállók közől; pattogtak a vaskos, vaskosabb és legvaskosabb elménczkedések Ambrus rovására; csupán az arra menő exrector vigasztalá őt e szavakkal: Dáriust, jámbor barátom, lónyerités tette királylyá, ki tudja: nem hoz-e kendnek is idővel, ezen lófricska valami szerencsét?

Ambrus savanyodott arczczal itatgatta drága vérével a parádés zsebkendőt, mellynek pipamájas foltja, kezének is juttatott vérfestéket. Az esemény zsibaja, még több

ácsorgót csalt Ambrus körébe, s ezek közt az épen arra menő Avar Bálintot is, a megye aljegyzőjét, figyelmessé tevé a csoportozás.

Hát itt vagytok, Ambrus? kérdé ez a vért nyomkodó szolgát.

Uhu! volt a felelet; bent a comédiában.

Bálint nem vélve egyebet, mint hogy Jávor orvos bátyja, családostul jött be a látványra, karon fogá a csoport szélinél hagyott dámáját, s besiete vele a szinkörbe. Csakhamar fölismeré a Jávor-családot, és ülésére vezetvén dámáját, hozzája siete. Lucza és Katinka, mindgyárt belépéskor a szinkörbe, ráismerének Bálint vezetett dámájában, részint fekete, noha leeresztett fátyláról, részint az ismeretes legyezőről, mellyet kezében vive, a gyanus idegen nőre; noha meg nem foghaták, miként kerülhetett ez Bálint társaságába? kit a Jávorház nem csak különösen becsült, de ki Jávornak, nemes tulajdoniért, szinte kegyencze vala. Ezen, mint vélék, méltatlan ismeretség, némi részt levont Bálint szives fogadtatásából, mit tán némileg elősegitett

a nők részéről, annak átallása is, hogy ezen félincognito kirándulásuk kevésbbé maradhat titok. Bálint a maga részéről, szintén nem kevéssé ütközött meg azon, hogy mint érté a férj távollétében, a nők olly ismeretes Don Juan társaságában hagyhaták el házaikat, mint Martial vala. A két ifju, mint kölcsönösen tudott vetélytárs, különben is igen foghegyen állott egymással szónak.

Szabad-e tudnunk: mi dámát vezetett be uram öcsém? kérdé Bálinttól Lucza.

Egy barátom neje, felele ez röviden, s másra sietett terelni a beszédet.

Ugy látszik, igen akarja tartani incognitóját, megjegyzé Lucza, hogy fátyolát a hőség daczára sem hajtja fel.

Oka lehet rá! kaczaga közbe Martial; ha tán férje előtt is ohajtna incognito maradni.

Hogyan érti azt a gróf? szól tüzesedve Bálint.

No a barátságnak is határai vannak.

Miket, gróf ur, legkülönösebben a férj háztóli távollétében nem volna szabad áthágni.

Most én kérdem öntől, szóla lángolva s olly nyomott hangon Martial, hogy a szomszédság figyelni kezde; hogy érti ezt?

Egyszerüen, felele szilárd hidegséggel Bálint; Jávor tisztelt bátyám nincs hona.

E szavakra Katinka rémhalványan szökött fel ültéből, utána lángoló arczozal Lucza, s elhagyák a szinkört.

Uram! sugá Bálintnak, összecsikorgatott fogai között Martial; holnap tiz órára, elvárom önt a város füzesébe; legyen szives egy segédet hozni magával, és hősiessége czimereül egy fringiát!

Ott leszek!

Martial kirobogott a nők után.

Leirhatlanok valának a visszautban, Katinka érzelmei. Büntudat, szégyen, nőisége sérelmének fájdalma, jó hire sülyedtének remegése, férje bántódása, felváltva dúltak keblében, miket Martial üres biztatásai és mentései, távolról sem birának megengesztelni. A tiszta kegyeletes női kebel önvádolása, kivülről nem czáfolható meg! Lucza asszony

az egész útban paprika volt és pöfögő kása. Kezére járt Martiálnak Bálint kárhoztatásában, kinek neve mellé sűrüen pattogtatá a *pimasz*-epithetont. Ambrus a kocsis mellett gubbasztott, kendőjét nyomva a dereske által tetovirozott arczára, s bennülő urasága látszató bánatjában — noha honnan eredtét meg nem fogható — a hű szolga szinte feledé saját nyomatékos fricskáját.

XIII. FEJEZET.

A párbaj hatásai.

A nők akként jártak lovárdai élvezetökkel, miként az, ki izes falatot eszik, s egyszerre csontban robban meg a foga! Haza érve, Katinka szobájába zárkozott, s asztalkájára borulva, könyzáporral áztatta kendőjét. Martial, ki búcsut venni kéredzik hozzá, viszszautasittaték, s az búcsuvétlen távozék a háztól.

Leányom! szóla később Lucza asszony Katinkához; ne csinálj szúnyogból elefántot! te ártatlan vagy tettedben és érzelmedben; és merhet-e valaki vádolni, hogy megsértéd férjed iránti hűségedet?

Katinka csüggedt szivvel rázott főt. A vi-

lág is vádoland édes anyám; de magam legjobban! Sokat engedtünk magunknak, elbiztuk önerőnk érzetében magunkat; s most megvagyok alázva, hogy bár föld nyelne el szégyenletemben! Egy féreg dúl keblemben, anyám, az — s itt ujra megeredének csuklásos könyei, s többi szavait majdnem egészen azokba fulasztva ejté — az, hogy jó férjem szerelmére, becsülésére méltatlannak érzem magamat, s alig reménylhetőnek bocsánatát!

Lucza minden oldalról megforgatá a maga vigaszait és okoskodásait, hogy Ambrus sem gondosabbban lyukas parádés kendőjét; de valamint ez, ugy Lucza vigaszai is, csak csonkán tüntek fel Katinka sebhedt szive előtt. Nappalai búsak, éjjelei álmatlanok voltak!

A párbaj jelentéktelenül ütött ki. Egy könnyü karczolás Martial keze fején, s egy szintén hamar behegedt könnyü vágás Bálint bal karján, volt az egész eredmény; de füstje nagy volt a kis pecsenyének. Minél monotonabb valamelly vidék napi rende, annál zajosabb intermezzót képez abban minden uj hi-

recske és eseményke, melly ezen monotoniába véletlenül beszökken. A falusi ember, hosszasan élődve, lehetőségig kizsákmányol, minden vidékében történt nősülési, vagy halálozási eseményt, jó vagy balesetecskét; mig a városi elsiet rajtok, mert ujabb meg ujabb események várják őt s igénylik figyelmét. Ezért ifjonta kedvesebb a falusi lakás, hol az élet tartóbb nyomokkal járdal érzelmeink felett, s enged időt édesen fájó ábrándokra, mikben a sors nagy részben szolgáltatja ki örömbeli osztályrészünket; de öregségünkre, melly miként hajó, midőn közel kikötőbe beevezni készül, bevonja vitorláit, városban laknánk szivesebben, hol a sziv időkövezetes érzelmei fölött, bár recsegve, robogva, de majdnem egészen nyomtalanul forog az egymást váltogató események kereke!

A szinköri jelenet s rákövetkezett párbaj is, futó tűz gyanánt szökte meg a vidéket, és szükségeltebb füszere lőn az a lakomáknak a sónál, és kávéasztalkáknak a czukornál. A nők bekocsizását már Pintes a rudmester tu-

datta Kakasddal; a városban pedig Ambrus lovárda-mája, a szinköri párbeszéd s majd párbaj, telegraphi gyorsasággal mentek mondákba által, természetesen miként lenni szokott, több variátiókkal, mint szinpadainkon a házasitások. Annyi azonban bizonyos, hogy Lucza asszonyt, kinek a világ szája nem egy megszólással hitte adósának magát, s most elérkezettnek itélte a visszafizetés ohajtott határnapját, épen nem hagyta ki a monda hősei közől, sőt barátságért, valódi és szinlett szánakodások mellett, némi complicitásba fogta az általánosan becsült Katinkát is.

Szetényi Marika volt az első, kihez Erzsi szobaleánya által, a városba egyért-másért járatos Pintes utján, az esemény egyik variátiója eljutott. Bánatos sőt szivrázó volt az, a szerelmében epedező lyánkára nézve. Avar Bálint, ugymond a hir, Martiállal egy nő miatt vívott párbajt, kit Bálint vezete be a szinkörbe, s ki Martialtól Bálinthoz pártolt szerelmével, megtudva Martial udvarlásait Katinka körül. — Bálint hitszegő? kiálta a

zúzott szivü leányka; hitszegő akkor, mikor az elválasztó ponton állott, együtt nőtt forró szerelmünk? Lehetlen! — Forrón szerető szive, kész vala mentegetni szeretett ifját. Az a legtisztább sziv, melly másról sem képes egyebet föltenni mint tisztát. Azonban csakhamar kényszerüle, több mint gyanúnak venni a kósza hirt. Pintes, ki egy idő óta szivesen keresett foglalkozást a Szetényi udvarban, minek okát csak az ármányos Erzsi sejté, ismét talált egy felpattogzott lapozatu asztalkában kiigazitni-valót. Épen érdekes szivdolgokról társalgának ő és Erzsi, ennek szobájában, a mint Mari a munka megtekintése végett, hozzájok belépett. — Miről foly a beszéd Balázs? kérdé.

A Bálint ur dámájáról, ki miatt a riburió történt, felelt a furfangos ezermester.

Ej, haszontalan pletyka! mond Mari, mélyebben hajolva a kiigazitandó asztalkára, hogy zavarát ne láttassa.

De nagysás kisasszony, nem zörög a haraszt, ha nem fú a szél! Azt a fekete fátylas

csinos asszonykát hetek óta ismerem már én! itt lappang az a faluban, a fölvégen a molnárházban, merre Bálint urral, ha künn van, nem egyszer találkoztam már! Erzsi szintén vélte már látni a faluban ezen asszonyságot.

Mari nem sürgette tovább Balázs referádáját; besompolygott szobájába, hol a keserü fájdalom, féltés és csalatkozott hit, remény, és szerelem, majd szétrepesztették szivét. Noha teljesen nem bira még hitelt adni Pintes szavainak, kit Martial lekenyerezettjének tudott, valamint azt is sejté, hogy a szilárd és őszinte jellemü Bálint nem volt Balázsnak embere soha, minthogy ez őt büszkébbnek tapasztalta, mintsem beszinlelésével nála boldogulhatott volna; de a körülmények összetalálkozása, még is nyomasztólag feküdt, mint malomkő, szivén; bús merengésben ápolta bánatát, mi miatt feledé ápolni kedveltjeit, illatos virágait is, s hervadoztak azok, miként hervadozott maga!

Avar Máté, a biztos volt a második, kihez a hir azon ijesztő változattal jutott el, hogy

Bálint a párbajban veszélyes sebet kapott. Máté, lelke egész erejéből szerette fiát, noha irányában mindenkor mint legszigorubb atya mutatkozott, ki nem egykönnyen vala annak legszebb tulajdoni, legfeddhetlenebb viselete által is kielégithető. A legbecsesebb prémet, nyestet is ki kell porozni ollykor, ugymond, hogy belé ne essék a moly. Titkon azonban s jó baráti előtt, büszke volt jeles fiára, neve örökösére, családja fentartójára, a szép pályát igérő és közkedvességü ifjura. A hir tehát megrázta őt, s már épen fogatni akart a székváros felé, a mint Bálint abból kiérkezék, s az első kósza hirt atyja előtt, személyes jelenlétével rectificálta.

S miféle személy vala az, kit a szinkörbe vezettél? kérdé vont szemölddel Máté.

Egy barátom neje, felelt Bálint.

Reménylem, tisztességes?

A szó teljes értelmében, atyám!

Ugy is legyen, fiu, azt megmondom! holmi utczán szedett sohonnai ismeretségekkel meg ne gyalázd nevemet!

Bálintnak elő kelle az egész eseményt beszélnie.

Mit beszélsz fiu? szörnyedék a biztos; Jávor barátom női, a férj otthon nem létében Martiállal? Szép gazdálkodás! illyen a nőcseléd! és Jávor — de hiszen a házasságban jobb egészen vaknak lenni, mint kancsalitni! Ez minden bizonynyal Lucza asszony remeklése! Egy pár nyomos szitokkal fejezé be Avar a maga philippicáit. De most emeltebb fővel, annál büszkébb volt hősies fiára. Avar Máté ifjonta katonás egy ficzkó volt, bátor, gyakran szinte a vakmerőségig, jó lovas, ügyes kard- és fokosforgató, jó puskás, és biztoskodása elsőbb éveiben személyesen vezérelvén pandúrait, remegett Atillája volt a megye rablóinak, vagyis ugynevezett szegény legényeinek és orgazdáinak, kiknek idioticonjaikban felette jártas volt. Hanyatlottabb napjaira lenehezedett ugyan a lórul, s könnyü szekéren is csak ritkán követheté hadnagyai czirkálásait; de a megszokás s némi viszketege a hiuságnak, fentarták egész testvisele-

tében, modorában és szokásában a katonai tempót, szintén a keresettségig; katonai commandóra szoktatta cselédjét, hadnagyait, tábori egyszerü cynismussal étkezett, kukoricza-héjjal tömött derekaljon aludt, et nequid pompae desit, verbunkos szitkokkal, miket hivatalos haragja léleklyukainak nevezett, adta meg szavainak a kellő energiát. Mindezek s effélék, bizonyos darabossággal, ollykor csaknem durvasággal vonák be Avar Máté külsejét és társalgását, melly az ismeretlenre nézve, elsőbb találkozásokban, ha nem visszataszitónak, bizonyosan éldelhetlennek tetszék. De kinek alkalma lehete őt közelebbről kiismernie, meggyőződék később, hogy Avar csak kérges, de nem férges; hogy a külkéreg alatt nemes sziv dobog a kebelben, melly szigoru ugyan a görbe-ösvényüek iránt, de minden helyesnek és jónak irányában méltányos, emberiség szent ügyeit tiszteletben tartó. Jávor, ki őt becsülte, szerette, diónak nevezte őt, mellynek egy keserü héját kell lehántanunk és

keményet áttörnünk, hogy ízes bélihez juthassunk.

Avart kedvesen lepte meg fiának bátor lovagiassága, melylyel a női becsület mellett fegyverre kelt, még pedig olly ismeretes vívó ellenében, millyen Martial volt, s igen meg volt elégedve Bálint nem sokat jelentő sebével, miután megérté, hogy Martial sem maradt szárazon. — Be kár! felsohajta Bálint kifordulta után, hogy a fiunak különb anyja nem volt! Hogy annak apjával kétszeresen vala megelégedve, természetes.

XIV. FEJEZET.

Jávor megérkezik.

Egyedül tiszta ártatlan lelkeknek tulajdona az, hogy kérlelhetlen birái önmagoknak, s csak magára szinére is a félrebicczenésnek, kész kedélyük, szigorú s gyötrelmes önvádolásra. Tiszta forrás az ő keblök, mellynek kristály vizét, egy a fenék homokjában futó bogárka is felzavarhatja!

Katinka összerezzent, a mint körutjából megtérő férjének kocsija az udvarba berobogott, s halvány lőn mint liliomlevél. Fojtott kebellel és lesütött szemmel fogadta a belépőt és kerülte szembe akadni szemével. Lucza asszony is halkabb és elfogultabb vala az üdvezletnél, mint egyébkor. Gyanúsabb kedély

mint Jávoré, könnyen sejtheté vala a kellemetlen jóslatu symptomákat; de Jávor, noha nem kerülheték is ki figyelmét teljesen, hajlott azokat, valami házi vagy gazdasszonysági közbejött kedvetlenség rovására róni fel. Átszolgáltatá a két gyermek számára hozott játékszereket, és szobájába ment átnézni a távolléte alatt érkezett leveleket.

Hát téged mi lelt szolga? kérdé Ambrust; tán ismét a diós homlokú hizlalta ugy meg orrodat?

Nem, tens uram! az utczán egy fuvaros csikaja érintkezett velem! felele Ambrus.

Átkozott egy ismerkedés, szolga! mondá nevetve Jávor, s házi borogatást rendele a sebre.

Semmi baj a háznál, Ambrus?

Semmi tens uram! kivéve, hogy jámbor leveli békánk szomorodott szivvel kimult e világból.

Mást szerzünk helyébe, szolga! Ezt a legyezőt, mellyet a városból hoztam, átviszed Ilonka tens asszonynak, érted-e? az elveszett-

nek helyébe; mondjad, hogy későn tudtam meg kárát, és ezért késtem el az ujjal.

Hiszen megkerült a régi, tens uram! mond örvendő hevenynyel Ambrus; láttam, hogy a régi legyezőjét vitte kezében, a mint a komédiás házba be méltóztatott sétálni.

Micsoda? mit beszélsz? kérdé szem-meresztve az orvos.

Ambrus, eszmélve, hogy megugratta magát, megszeppent, hol fülig pirúlt el, hol halvány lett mint a fal, s nem felelt.

Micsoda komédiaházat emlegetsz Ambrus? mit kerestél te ott? faggatódzék Jávor, sejtni kezdvén a szolga zavarát.

Ambrus lesüté szemét, s egyhelybeni tiporkálása után, köny szökött szemébe.

Szolga! mond Jávor szelidebb hangon, s Ambrus vállára tevén kezét; te hű szolgám voltál mindig! azt akarod-e, hogy ezentul kételkedni kezdjek benned? neked valami fekszik a sziveden, mi nem bír nyelvedre jőni. Ki vele szolga!

Ambrus sebtén ragadá meg urának ke-

zét, hévvel csókolá azt meg, s igy szóla csaknem csuklások között: a tens asszonyságok titkot ragasztottak a számra; nem tudok én az illyesmivel okumlálni; én tens jó kegyes uramnak, bérrel esküdött hű szolgája vagyok; — isten akárhová tegyen! — én a titkot kiböffentem, ugy a mint van! — Ezzel előadá Ambrus, az egész lovárdai expeditiót, az ötödik keréktől kezdve, le egészen a deres fricskájáig, és ezentul a Bálint és Martial közti párbajig, melly utóbbinak azonban ő csak halló tanúja, és a nők bánattal teljes visszautjáig, mellynek már részvevő szemtanúja vala.

Jávor, Ambrus szavaiból eleget tudott arra, hogy kedélyében elkomolyodjék. Már elutazása előtt, esetlegesen értesült a prezèntes zseberszényke felől. Tudniillik Bakator Ambrus volt az, ki hozzája a himzési mustrát Szetényi Maritól elhozá, szinte ő vala, ki később, a nők kertbeni mulatásuk alatt — mert honn létükben nem igen volt keresnivalója a szobában — vizitet adván a kis Tivadar-

kának, szerencsés vala csodálhatni az erszénykére találva hímezett papagályt; s nem vélhete mást, mint hogy a vő és férj tisztelteten-dik meg India madarával, előre besugá Jávornak, az in petto álló örömet. Jávor várá is nyájas érzeménynyel, főkép születése napján, ebbeli meglepetését, mi azonban elmaradt, s helyébe szinte Ambrus ártatlan referádájából értesült, hogy Martial, ki őt alkalomkor a papagályból, egy peták borravalóval tisztelé meg, lőn a szerencsés donatarius. Jávor, ki nejének kristály-tisztaságu jellemét ismeré, távol volt kedélyében, mind az erszényke, mind a lovárda eseményei után is, a féltéstől; s alkalmasint sejté ezekben a napa kártyakeveréseit; de háza, háznépe, s különösen szeretett neje jó nevére, valamint büszke volt, ugy valóban féltékeny is kezdett lenni. — A meggondolatlanok! töprönkedék Ambrus távozta után magában, nagy léptekkel járva fel s alá szobájában; cseléddel szövetkezni titoktartásra, szövetkezni vő és férj ellenében, s olly titokkal, melly ugy

lehet, már a vidék pletykája! — De kárhoztathatom-e őket? szóla később, megállapodva a szoba közepén; különben cselekszem-e én magam is? nem szövetkezem-e én is titoktartásra Bakatorral, Ilonkára és Tivadarkára nézve ellenök? pedig istenemre! titkom nem könnyebb terhelésü az övékénél! Higgadtan Elek, higadtan! nem te valál-e az, ki gyakran panaszlád, miként mi férjek, az által szoktuk fitogatni világuralmunkat és teremtetési előnyünket, hogy magunknak megengedünk sokat, mit nejeinkben kárhoztatunk, tiltunk? Ember, ember! mikor szünsz meg csak követelni, és nem követni a kölcsönös türelmet?!

Jávor most már megtudta fogni a nők zavarát fogadtatásakor, s lelkében örvendett azon. Nemes önvádolási jelenségül vette azt, mi rendesen biztos kezese a megbánásnak és jobbulásnak. Tudta, hogy nemes lelkeknél, egy botláska bicczenése, gyakran még szilárdítja az erényt, nem különben hatván az rá, mint útunkban ha hátra botlunk, egyszerre

egyensúlyba rántjuk vissza testünket, s szilárdabb tartással és léptekkel ügyelünk azontul járásunkra jobban, hogy valamikép el ne essünk. Jávor elhatárzá magában, hogy a dologról a nők előtt hallgatand, mindaddig, mig nem voltaképen értesül az imputatio fokáról, melly őket terheli; mert még a párbaj valódi okát sem tudá, sem azt: milly terjedelemben veszélyeztetett jó neve háznépének?

XV. FEJEZET.

Nyilvánulások.

Azonban korábban nyittattak fel ezek iránt Jávor szemei, mint vélte volna. Másnap délután, kikocsizott Kakasdra a székvárosból Gépán asszonyság, Luczának leánykori barátnéja, leányával, Holtay postamesternével, s kocsijokkal megállának a kapu előtt. Jávor az ablakon át megpillantván őket: meglep a kedvetlen látogatás, dörmögé magában, mint a nátha! mindazáltal elejökbe sietett, s azt tartván a példaszó; „tömjént gyújts a sátánnak, hogy ne ártson!“ udvariassággal vezeté be őket a nőkhöz, kiket a tüzes vas és forró víz borzasztó birósága sem rémitett volna el annyira, mint épen azon vendégek érkezése.

Gépán asszonyság és leánya, ifjabb de hű alakban vett mása anyjának, azon nők közől valók, kik igen is éreztetik a világgal, hogy léteznek; tollatlan két lábú perpetuum mobiléi a szószátyárságnak, mozgó bitófái a jó névnek, valódi vészmadarak, kik ritkán hiányzanak megkeresni olly házakat, mikben valami baleseměny házi csendet zavart, vagy családnak jó neve tiszta tükrét párával futotta el. Azonban kik ezen asszonyságokat közelebbről ismerék, s psychológiai tapintattal birának, óvakodának a locs-fecs ezen tulajdonát, gonosz szívök rovására róni fel bennök. Azok, a munkátlan henyeség forrásából ki buzgónak álliták azt, miszerint meg nem oldható sem czáfolható kérdésül tűzték ki azt, hogy a henye nők, kik nem kártyáznak — kivéve a vhistet, mellyben szólani tilos — egész napok-hosszatt mit tegyenek unalom-ölőül, ha nem pletykáznak? De Gépán asszonyságnak és hű sarjadékának, más számvetése is volt amaz unalom-űző szenvedélyére nézve. Egyike oda czélzott, hogy

condolentiaival — szivből vagy szinből jövőkkel, mindegy! — mentegetéseivel — mik rendesen csak megforgatott végü bevádlások valának — részvevő felebaráti szivét kitárogatni lehessen alkalma. Másika oda volt számitva, hogy minden eventualitásra, sisakos paizsos mentségekkel övedze magát körül, s pharizeusi mellveréssel ezt kiálthassa a világnak: nézd, mások még gonoszabbul sáfárkodnak mint én! tehát fogd be a szádat. — Mindenkinek meg van a maga életbölcsessége; főző konyhájához szabott éléskamrácskája!

A vendégek markotányosnői robajjal csörtettek be a szobába.

Jó napot Luczám! jó napot Katinkám! rikóltoztak, s czupogtak az üdvözlési csókok!

Tán beteg vagy kedves? kérdé a szánakozás megvont hangjával Katinkát Holtayné; kissé mégsáppadtál.

Oh lelkeim! ugy sajnáltuk, hogy a lovárdai szinkörben nem szólhattunk veletek! hátatok mögött ültünk ugyan a harmadik sor-

ban, de a hordószerü szappanosnétól nem férhettünk hozzátok. S' aztán, veté csalfa mosolylyal utána Holtayné, a grófi csinos gavallértól nem is igen merészeltünk volna —

Miért ne? szóla közbe közönyösen Jávor.

Lucza és Katinka lesüték szemeiket, s az utóbbi föld alá kivánt volna rejtőzni.

De miféle pimasz az a ti Avar Bálintotok, kedvesim? olly sottisokat, mondhatnám impertinentiákat szórogatni szemetekbe! mintha a jó Jávor bátyánk otthon nem létében is, neheztelni tudná a tisztességes mulatozást! Mi majd megpukkantunk mérgünkben, és assecurálhatlak édesim, hogy a fél lovárdai közönség neheztelte az affaire-t.

Hát olly nyilvánossággal folyt le az esemény? kérdé Jávor.

Publique! kedves bátyám uram! hiszen olly lángolással conversáltak a jó ifju urak, hogy a közönség siketei is meghallhaták!

Katinka majdnem összerogyott kínpados szégyenében; Lucza asszony pedig ollyformán érezé magát, mint egyik primadonnája

a szinpadnak akkor, mikor másik vetélytársának tapsolnak, ő pedig nyugalmas kezeknek debutiroz.

Sok zaj semmiért! mond közönyösnek látszó mosolylyal Jávor, kit nejének kínos szorongása szánalomra, a vendégnők nem titkolható káröröme pedig boszankodásra indított; valóban sok zaj semmiért! Az egész dolog onnan ered, hogy én elutazásommal megkértem volt Martial grófot, ki mint egykori növendékem, már ennél, s annál fogva sem idegen házamhoz, hogy nőm is atyjánál növekedett, lenne szives, nőimet, ha ideje engedné, a mindennapi egyformaság unalmának enyhitése végett megkocsiztatni; s ezt ő meg is tevé, miért köszönetemet érdemli. Elvitte nőmet, az az alatt városunkba érkezett lovárdába, jól jegyezve, anyja társaságában, kinek garde de dame-sága mellett különben is elmehet vala. Mi van ebben pletykára való? Az ifjak öszvezajdulásának alapja, asszonyaim, másutt fekszik. Ők, tán tetszik tudni, vetélytársak Szetényi Marinál.

Oh tudjuk! hogy ne tudnók? rikácsolá Gépánné; azt is tudjuk, hogy Bálintnak már fonva a kosár. Hogy is juthat eszébe, egy csinos gróffal állni sarampóba?

A vendég nők láthatólag valának meglepetve Jávor nyilatkozata által, melly vizzel eresztette föl minden kárörömüket. A csalatkozott számvetés zavara szembe ötlő volt rajtok.

Tehát csakugyan egyezésével történt uram öcsémnek a lovárdai séta? Nem mondtam-e meg lyányom, mindgyárt, hogy Katinka nem az a nő, ki illyesmit férje háta mögött tegyen? nem vitattam-e ezt már több társaságokban; de a rossz világ —

Gonosz nyelvü, közbe ugrata Jávor, mellyet miként vadhust, pokolkővel kellene kiégetni! Nem ártana átalánossá tenni azon chinai törvényt, melly szerint a pletyka nőtül elválni szabad!

A vendég nők jónak látták elforditni a beszélgetés rúdját, s Bálintot és Marit kezdék páczba venni. Jávor megmentendő kedvenczeit, távolabb kerese villámháritót.

Hát Miska öcsém mit mível?

A testvérem? kérdé a postamesterné; jőn ő is; új lovát jártatja; már régen készült tenni tiszteletét; oh ő literátor nagyban! Egyre irja a verseket, hogy szinte pattognak, és a románokat. Ugy belé jött már, hogy sokszor mikor tentába mártja tollát, sem tudja még: mit fog irni? még is foly neki mint a víz!

Uh, hm! hm! mint a víz! csodálkozék Jávor.

Való, uram bátyám! már Molnár Borbálával is levelez versekben.

Kétségen kivül kiadandja műveit?

Szándékozik. Most arczképén dolgozik a metsző.

Okosan! az arczkép jó memento leend az utókor számára, melly könnyen megfeledkezhetnék a szerző volt létezéséről; pedig a halhatatlanságot nem a jelen kor adja. Szép Miska öcsémtől, hogy elősegéli a hazai szorgalmat, s munkát ad a papirgyáraknak, nyomdáknak és könyvkötőknek!

Gépán Miska is megérkezett. Egy pár nem épen finomra esztergályozott hizelgés után, melly Jávor tudományát, izlését tángálta, az oldalszobába kéré ezt, s előadván tervben álló szépirodalmi utóbbi nagyszerü müvének némi vázlatát, nyájasan és kötelezőleg kére Jávortól, irányt, tanácsot és ha ugy tetszik, részletes utasitásokat is. Haszonra nem nézek munkámmal uram bátyám, mond Miska; adott az isten nekem eleget; egyedül a hirnév rám nézve, az irói pálya magas czélja!

Jávor türelemmel hallgatta végig Miska literatori kitárlásait.

Édes öcsém; igy szóla azok bevégeztével hozzája; aligha jó helyen kereskedel nálam. Orvos és szép literatúra, igen ollyforma rokonságban állnak egymással, mint vászon- vagy gyapotfestés, a festész müvészi ecsetével. Azonban ha kivánod, laicusi véleményemet megmondhatom. Hogyha megtöltötted éléskamrádat öcsém, jól teszed, ha valami ízesebbet tálalsz a magyar közönség elébe;

mert ha jól sejtem, literaturánk kissé éhes kezd lenni — már írók és közönség részéről értem öcsém! — holmi fagylaltkát, crémecskét kóstolunk ugyan; de jó gyomortápláló házi kosztot gyéren. — Verset, ohajtnám, ne irnál; mert a mostani időjárásban, a vers, kevés kivétellel, igen vizenyősen terem, és az versvíz olly ártékony, mint az, mellytől gugát kap az ember. Regényt irhatsz bármi tárgyról; mert a „miképen" határoz, s mindennek van poézise, a kolbásztöltést kivéve; csak arra ügyelj, hogy a papír, mellyre regényedet írod, rongykorában ne ért legyen többet, mint miután regényedet hordozza. — Az eredetiségen ne aggódjál; megszokták iróink régi lisztből sütni új kalácsaikat. — Azt jól teszed, ha a szokástól el nem térve, már pelyhes állal literátorkodol, tanulás után rögtön tanítván a világot, nehogy el találjon hűlni kemenczéből kiszedett tudományod, s vagy evaporáljon mint a kámfor, vagy lelohadjon mint az állott meridon. De ha korod negyedik X-je előtt keveset nyomtattatsz, igen bölcsen teszed;

annál kevesebb anyagod lesz vénségedre bünbánatra! Különben is tartok attól, hogy ha így megyen, végre is megkeresnek bennünket orvosokat, tanácsért a szépliteratúrai dissentéria ellen!

Ezzel az orvos megveregeté Miska vállait, ki meresztett szemekkel álmélkodott el az adott utasitásokra. — Igazán laicus, mint mondá is, orvos bátya! gondolá magában, s hajló lett volna, ha merné a tisztelettől, azt mondani Jávornak, mit egykor tanitója mondogatott neki, ha nem a kérdésre felelt, mi nem ritkán történt: de lana caprina beszélsz fiam!

Azonban ügyérti nemes hevültében — lehet tán a literátorokban némi bógácsszerűség — nem tágíta a szabadúlni kivánó orvoson, kiránta zsebéből egy papirnyalábot, s meghallgatásért esedezvén, olvasni kezde egy fejezetet legujabb regényéből.

Mit tart a felolvasottról uram bátyám? ha merem kérdeni.

Vannak biz abban, édes öcsém, felelt a kimerült orvos, itt-ott jó eszmék, különösen

azok, mellyek régi ismerősim; a többieket, ha nem csalatkozom, külföldi eszméknek gondolom, miknek regényedben akarod, ugy látszik, megadni a magyar indigenátust. A szándék nem rossz; mert hiszen a jó gondolatok, cosmopoliták!

Miska meghajtá magát.

Jávor és Miska visszatérének a társasághoz. Gépánné nyájas mosolylyal simult az orvoshoz: hogy találta Miska fiamat, kedves uram öcsém? Ugy-e lakik benne valami?

Oh igen! felele ez; ő ragoutban birja a tudományokat, quantum satis, ut fiat indigestio!

Gépánné nem érté ugyan a diák szavakat, de nem kétkedék azoknak hizelgő értelmük felől. — Pedig csak most múlt husz éves! mondá; mi nem válhatik még belőle?

Igaz, felelt Jávor; az illy szakáltalan iróknak az az előnyük van, hogy a világ és élet tapasztalásai, nem avasitják el tudományaikat; ennélfogva olly fris ángolos sülésü rostélyossal regalirozhatják a közönséget, hogy még a nyers vért is láthatni rajta!

A boldog anya, igen elégülten magával, hogy illy fiat szüle, fordúla a társasághoz.

A vendég nők, záradékul még egy pár koholt hírecskével kedveskedtek — akkoron még gyérek lévén az ujdondászok, e fortélyt még nem leshették el tőlök; azt tehát saját eredeti találmányuknak kell vallanunk — azonban miután Jávoréknál nem igen kaptak fel azokkal, szedkőzni kezdének. — Eljár az idő, mond Gépánné; pedig még Szetényi Marihoz is be akarunk szólani. Isten veletek Luczám, kedves Katinkám! csakhogy tudjuk voltaképen a dolgot! ne busúljatok; majd helyre igazitjuk mi a világ nyelvét!

Ezzel bekövetkezett a bucsúcsók-czupogás, mint mikor a halastó halacskái az előjökbe szórt kenyérmorzsákat kapkodják, s végre a búcsu maga. Jávor előbbi udvariassággal vezeté ki a vendégeket s emelé kocsiba.

A mint visszatért s belépett az ajtón, Katinka, fejére kulcsolt kézzel, keserves zokogás

közt borúlt férjének keblére. — Elek! kedves férjem! nemes szívü férfiu! megbirsz-e bocsátani nekem? zokogá..

Legyen feledve minden! szóla szánalommal Jávor; láttam kedves nőm marczongó kínodat, láttam sülyesztő szégyenedet és bünbánói töredelmességedet; ennyi elég arra, hogy jövendőre ferde lépéstől megóvjon tégedet; s ez viszont rám nézve is elég.

Pedig higyje meg, vőm uram, közbeszóla szokottnál hunyászabban Lucza; mi ártatlanok vagyunk!

Kétkedtem-e én abban valaha? mond Jávor; lehetnék-e olly nyugodt, mint vagyok, ha ez különben volna? De édes napácskám, a nőszemélynek szerencséje és tekintélye, nagyobbára a közvéleménytől függ; a nőnek, még erénye felett is, egyedül jó hire neve azon nyomat, melly őt az emberi nemesebb társaságok köreiben kelendő pénzzé teszi; ezen nyomat lekopásával, az illy hamis pénzverők segélye által, mint Gépánék, könnyen a hamis veretű pénzek közé fog vegyittethet-

ni. Ezért a nőnek nem elég csak *lennie* erényesnek, *látszatnia* is kell annak!

Igazad van, kedves Elekem! s jó istenem feledjen engem, ha ézt feledem valaha! szóla szíve teljes mélyéből Katinka! De még van, kedvesem, egy kő szivemen; ennek, hogy nyugodt lehessek, le kell gördülni róla. Én! édes férjem, olly botor, meggondolatlan voltam, hogy egy zseberszénykét —

Hímzett papagálylyal, Martial grófnak ajándékozál? nemde? Régen tudom, veté csalfás mosolylyal utána Jávor; valamint tudtam lovárdai kalandotokat is. Felejtsük, kedves Katinkám, a történteket! irántami tiszta szerelmedben nem tudtam kétkedni soha, s csak arra kérlek: viszonozd irántam e szilárd hitet te is!

Lucza asszonyt elfogta a csodálkozás, meg nem birván fogni: miként juthattak olly aggodalmasan őrzött titkaik, olly gyorsan tudomására Jávornak? De az egészen megkönnyebbült szívü Katinka, csupa tiszteletté, szerelemmé olvadt nemes keblü férje iránt, s

ingatlanul szilárd lőn azontul mind hitében iránta, mind jó híre neve megőrzésében; daczára az elsőre nézve, Lucza asszony ollykori feszengésének. Jávor ismerte szende kedélyét jó nejének; tudta, hogy nőink jobbjai gyémántok, miket csak saját poraikkal köszörűlhetni!

Lucza asszony, mint világ piaczát, közmondás szerint egy garassal megjárt személy, ki már férje életében birta a decisivum votumot, s férje szükkeveset a deliberativumból is, nem kevéssé vala büszke életbölcsességére; s tapasztalás-edzettségére; minélfogva némi tekintélyt követelt magának veje - házánál, gyakran még Jávor fölött is. Ezen ancienneté-tekintélyt, most kissé megingatták, különösen Katinka előtt, a Martiállal történt események, miknek initiativáit Lucza adá és fonalait ő fonogatá. Hiában! a gyarló embernek önzés a lovagló-paripája, és hiuság ehhez a nyolczágú sarkantyú! A sikervesztés Katinka szivére nehezedék, mit Lucza fájlalt, Jávornál pedig sülyeszté a napa garde de dámi tekintélyét, mi Luczát némi szégyenke-

déssel epesztette. Illy lelki hangulatában természetes vala, hogy magát előbbi helyzetébe visszarugonyozni kivánván, ne szünjön meg Katinka előtt Jávort okozni mindenben, ki titok fátyla mögé bújtatja az idegen gyermeket, az idegen nőt, minap tett nagy útját, s innettova csupa rejtélylyé, idegenné válik saját családja előtt. — Hát ha, ugymond, irántadi engedékenysége, nem egyéb mint öntudat, hogy maga sem jobb a diákné vásznánál? — Katinka mindezekre megrázta fejecskéjét: a bün-tudatos, édes anyám, mondá, nem ugy néz ki mint férjem. Neki igaza van, midőn a minap azt mondá, hogy a ki ürügyet keres a félrebicczenésre, már megtalálta amazt és megtette ezt! Katinka szilárdságát semmi sem törheté meg többé!

Bakator Ambrusnak is, meggyűle Lucza asszonynyal baja. Őt ez valódi spionmagnak tekinté, ki minden házi eseménykénél sugdosó spiritus familiarisa vejének. Alkalmasint sejté, miként mind az erszényke, mind a székvárosi esemény titkait ő pat-

tantotta ki ; egyedül abban csalatkozott, hogy a kipattantást árulásnak s Ambrus alattomos ármánykodásának rovására rótta fel; melly megtiszteltetés őt valóban nem illette. Ezen gyanúnál fogva, hogyha Jávor pártolására nem kél, s Luczának irántai szigorát nem paralyzálgatja ,, sűrüen bekövetkeznek vala Ambrusnál a pipaböjtök s egyéb poenitentiák !

Pest, 1855. Nyomatott Landerer és Heckenastnál.

Épen most jelent meg:

TOLDI ESTÉJE.

Költői beszély hat énekben.

Díszkiadás. 16-rét fűzve 1 forint pengő.

Ki ne ismerné Arany „Toldi"-ját?

A ki nem ismeri, ismerje meg, mert az a magyar [illegible] dalom kincsei közé tartozik. — Egy drága költői [illegible] remekmű az. Egy hőskölteméy, mellynek a költő [illegible] a legnagyobb hőse.

Ha saját nemzeti érzetünk nem volna elég arra, hogy e művet meg tudjuk becsülni, a külföld elismerése mutatná velünk, minő irodalmi kincset birunk abban.

A mit a költészet szépségekben adhat, — a mit a képzelet fényeset elő tud állitani, — a minek minden szava a mi vérünkből csöppentett vér; ez mind feltalálható Arany Toldijában. — A miúta a már kézkézen forgó első [illegible] megjelent, közóhajtása volt minden magasabb élvezet után sóvárgó olvasónak: vajha e remekmű irója költeménye második részét is elkészitené. Ez óhajtás most teljesült. A költő befejezte „Toldi estéjét" s a közönség elé bocsájtá.

Mind az, a mi szép volt az első részben, ujra él a másodikban is, s a költői nagyságot itt még egy uj [illegible] eszme is körülvilágitja: a mult nemzeti nagyság ragyogó dicsfénye! Mintha a költő nem tartotta volna elégnek aranyból és drágakövekből dolgozni, hanem még a nap sugárt is lehozta volna hozzájok, hogy szóknak égi [illegible] egészen. — Az olvasó közönségnek nem kell több ajánlat, mint annak tudatása, hogy „Toldi estéje" elkészült és már ki is van nyomtatva. Illy mű, mellynek létrejöttére az [illegible] dalom minden baráti örömmel vártak, csak üdvözléssel üdvözlet elője megjelenésekor.

Ugyan ezen irótól jelent meg ezelőtt:

TOLDI.

Költői beszély tizenkét énekben.

Díszkiadás. Fűzve 1 ft. pengő.

[illegible]

JÁVOR ORVOS

ÉS

SZOLGÁJA BAKATOR AMBRUS.

SZESZÉLYES REGÉNY

FÁŸ ANDRÁSTÓL.

MÁSODIK KÖTET.

PEST, 1855.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

JÁVOR ORVOS ÉS SZOLGÁJA.

MÁSODIK KÖTET.

JÁVOR ORVOS

ÉS SZOLGÁJA,

BAKATOR AMBRUS.

SZESZÉLYES REGÉNY

FÁŸ ANDRÁSTÓL.

MÁSODIK KÖTET.

PESTEN.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

1855.

XVI. FEJEZET.

Ambrus örökséget kap.

Ambrus azonban épen ez időben üle fel, egyet fordult szerencse-kerekének azon legtetősebb búbjára, mellyről sorsa apróbb ingerkedéseit, csak szúnyogcsipéseknek tekintheté. Nagybátyja, egy városkának takarékos szatócsa, ki fonákul gyógyitott májbajban halt el, száz forintot hagyományozott neki, olly kincset, mellyről a pénznemekkel gyér érintkezésü Ambrus, czáfolhatlanul hitte, hogy kanállal éve sem birná elfogyasztani.

Tapasztaljuk, hogy minden államban a néposztályok, állásaiknál egy pár fokkal fölebb meredeznek; a polgár a nemest, ez a mágnást utánozza; sőt még a szakácsné is, ha

nem utolsó divatát is urnéjának, de bizonyosan az utolsó-előttit, nem hagyja messze.

Igy történt, hogy Ambrus is, ellesve az uri bon toni szokást, hogy egyszersmind égő hálájának is rést nyisson, vévén nagybátyja halálának és végrendeletének tudósitását, fátyolt kötött kalapjára, sipkájára, hosszan lelóggót szinte az inaig, megirta a maga jelentő gyászlevelét, és miután Kakasdon nyomda nem létezett, több párban másolta le azt, a falu irástudó házai számára. Ezek valának a gyászlevél szavai:

„Méltóztatott az isteni megfoghatatlan kegyelem, az én szeretett nagybátyámat, Bakator Gergely, becsületes szatócsboltos nagykereskedő uramat, ki veszélyes májnyavalyába keveredvén, leesett lábairól, orvosok nemtudása miatt, ez árnyékos világból más örvendetesebbe áthelyheztetni; mi által engemet szomorú árvaságra juttatott. Én ő kigyelmének az ő jóságát el nem felejtem soha mig élek. Adjon az isten ő kigyelmének, a más világon sokkal hosszabb

életet, mint e sajnálatos mulandóságban dukált neki!

Signatum Kakasd, anno 1801 esztendőben.

Árva Bakator Ambrus,

becsületes inaskodó legény, tek.
Jávor Elek ur udvarában.

Ambrus jó széles tentaszegélylyel látta el gyászlevelét, s maga vala kihordója annak. Jávor és Avar épen együtt valának, a mint ebből példányaikat megkapák. Ej ej, kaczaga az olvasásnál Jávor; Ambrus szolgám igen megtisztelt bennünket orvosokat, a maga „orvosok nemtudása miatti“ kifejezésével. De nincs különben! bizony tapogatózunk mi eleget! Szivesen megbocsátom ezt neki azon szép hálás kegyeletért, melylyel a jó fiu gyászlevelét megirá.

Méltán is Elek barátom! mond Avar; kivált ha eszünkbe jutnak azon számos gyászlevelek, miknek elején „a szomorodott szivvel jelenti“ szavak úgy állanak, miként csillogó aranyos szegek a gyászos koporsón; vagy

mintha istenfélő zarándok vezetne egy garázda zsebtolvaj-bandát.

Szeretném javaslatba hozni, szóla Jávor, hogy némelly illy gazdagon öröklő pharizeusi szomorodott szivüek, rózsaszín papirra nyomatnák gyászleveleiket, hogy ekként helyettök legalább a papir piruljon!

A mint Ambrus az örökséget kezéhez vette, annak egy részét Jávornál depositálta, más részét pedig mellényébe bevarrva hordozta. Azontúl, mintául véve egy pár előtte ismeretes gazdagot, Ambrus kissé hosszabb nyakat s egyenesebb derekat meresztett, és Avar csatlósa, különösebben pedig Pintes Balázs irányában, tekintély-tartóbb kezde lenni, s türelmetlenebb hajdani vaskos tréfáik iránt. Ugy látszik, a gazdagság, ha nem épen tulajdonképeni önbecsüléssel is, de legalább annak surrogátumos mázával, csakugyan be szokta vonni az embereket; legalább hinni merészlik, hogy most már személyük, gazdagságaikkal összevéve, megér hátmögött is annyit, mennyit kincsök tesz. Hiszen szokott

szavak: „X urat ötven, Y-ont mintegy százezerre becsülöm,“ s tudjuk, hogy ezen becsünknél, a személy csak zérus, szám eleibe, nem pedig után a téve!

Pintes, az ármányos, jókorán megszagolá az illatot s alkalmazkodék hozzája, reménylve, hogy Ambrus jóakaratos bizalma még vizet hajtand malma zsilipjére; mert csak e tulajdonságban vala barátja a viznek. Ő ki Ambrus s más magaszőrüek irányában fenn hordogatá orrát, s legnyájasabb szavait is azon hangon szokta kezdeni, mellyen más a czivakodást, most fölebb rukkolva titulaturájával „Kigyelmeddel“ váltá fel a despectivus „te“ czimet, midőn a gazdag Bakator Ambrushoz intézé illedelmesebb szavait, s ügyét ennek szinte magáévá tevén, jó akaratos simulással főzögete vele terveket, jövendő életpályájának mikénti rendezése iránt.

Alig hihetni, hogy a jóságos ég, a maga anyagi tárházának kiöntött bőségét szánta volna az emberek boldogitására! Ugy látszik, többen vannak a szegényebbek közt,

kik megnyugottak, sőt elégültek sorsaikban, mint a gazdagok közt ollyanok, kik elégültséggel ülnek gazdagságaikban! Mintha tantalusi szomj volna az a kincsbirás! Mindenesetre igen szurkos anyag a gazdagság; szerfelett ovatos legyen, kit fekete aggodalmaival a föld rögeihez le ne tapaszszon, s inpenetrábilissá ne tegyen a szellemiek irányában, miként szintén szurkos anyag tilt el minden küllégi behatást a champagnei pezsgőtől! Nekünk ne adj sokat jóságos ég, csak eleget! — persze ez ismét relativ fogalom, mellyet bölcseséged intézhet el legjobban! Mit vesződjünk mi kincseink remegő megőrzésével, gondterhes hová forditásával és aggodalmas felhalmozásával? melly utóbbi gond és szenvedély rendes uszályhordója a gazdagságnak! A komor gond szintugy fölébe ül az aranyhalmaznak, mint Horátznál felkapaszkodik a lovas nyeregkápájába! Most beburkoljuk magunkat, hű barátunknak, a szegénységnek köpenyébe, s gondtalanul alszunk egyik oldalunkon ki világos virradtig!

Nem illy gondtalanul alutt most éjjel Ambrus, s nem is egy oldalon, hanem nyugtalanul forogva jobbról balra és balról jobbra, szinte a főfájásig zaklatva meg agyvelejének idegeit, annak megállapitása végett : mit kezdjen gazdagságával? Végre megállapodának hánykodó tengere hullámai, s az lőn a kivajudott határozat, hogy miután nagybátyja szatócsságból jutott zöld ágra, s tekintetes Szetényi Ignácz urat is ezen kereset tette emberré, ő is szatócsi boltot nyitand. Milly befolyása lehete Ambrus ezen határozatára, az ő kényelem felé graviláló kedélyének? nehéz elhatározni; annyi bizonyos, hogy Ambrus már e régóta, az irigység némi fészkelődésével, sanditgata azon szolgára, kit Szetényi Ignácz ur, boltosává nyoma, csaknem óraszámra látván őt boltja ajtajában kényelmesen üldögélni, testi és lelki nyugalommal potyogtatni pipáját, vagy az elmenőkkel beszélgetni; mert a bemenők épen nem koptatták el a bolt küszöbét. Ambrus tehát, szíve vágya után, képzetének mosolygó

kifestései és Pintes nyájas prognosticonjai között, a szatócsság dicső pályáját tűzé ki élte feladatául; Pintes azt vetvén még csalfa kacsintással függelékül a tervezet mellé, hogy egy jó és minden kellékkel ellátott szatócsnak, szüksége van egy takaros — szatócsnéra is.

Nem esett Ambrusnál szikla közé, Balázsnak elejtett magszeme; miről azonban a jövő fejezetben.

XVII. FEJEZET.

Ambrus megszerelmesedik.

A testiesebb psychologusok, szeretik hideglecéssel hasonlitgatni össze a szerelmet. Mindkettő, ugymond, legátalánosabb betegsége az emberiségnek; és rajtok minden embernek keresztül kell esni, legalább egyszer életében! De alig létezhetik sántikálóbb összehasonlitás, mint épen ez, melly valódi profanatio! A tiszta szerelmet, ezt a szellemi vis attractivának quintessentiáját, a túlvilági boldogok kéjének elősejtelmét, a halandó por angyalodásának rózsaszín jegyét és pecsétjét, az emberiség átalános rokonságának concentrált varázs individualizatióját — betegséggel tenni párvonalba, melly a szív kéjes

melegét hideg borzogatással váltja fel, s pattogzást ver ki azon csiga-szácskára, melly a boldog választottnak ezt súgja : szeretlek! annyi, mint a mindent éltető napot, a borbély kiakasztott réztányérával hasonlítni össze! Azonban annyi igaz lehet a dologban, hogy mindkettőn át kell esnie az embernek, ha csak egyszer is életében; legalább Bakator Ambrus nem tartozik a czáfoló kivételek közé. Ő szerelmes fültől sarkig, léptől májig, és igy hosszában és szélességében, és szerelmébe vőn fel valamit a hideglelésből is; mert paroxismusaiban hideg borzogatás és forróság váltogaták rajta egymást, s átalában Erzsi alakjában lidérczek nyomogaták.

Szerelme azon percz óta datálja magát, mellyben még szegény legény korában, Szetényi Mari kisasszonyhoz küldeték a papagálymustra végett. Akkoron találkozék a folyosón, az ujonnan szegődtetett szobaleánynyal, a nyájas Erzsivel. Minthogy szokásba jött a csinos lyánkákat per diminutiva nevezgetni — hihető, hogy alakjaik megkicsinyité-

seivel, egyszersmind hiánykáikat is megkicsinyitsük — Erzsikének ohajtnók őt nevezni mi is; de bizony jó lélekkel nem tehetjük; mert Erzsi szobaleány, termete magasságában, 3—4 éves jegenyecsemetével versenyezhetett! antichinai lábai, biztosabb testfundamentomok valának, mint millyenekkel némelly, árvizkor romba dőlt pesti ház dicsekedheték, tenyeres kézszoritására pedig, nem egy irósvajkezű urficska — mert mondják, hogy ezeknek is van ollykor közlendőjök a szobaleánykákkal — jajdult volna fel, s átalában egész alakja, egy complét század tartamára látszék számitottnak. Szája, symmetria kedveért szintén nem vala szácska, s az inkább gombócz mint bonbon bejárásaira vala alkotva. De fekete nagy szemei tüzet szikrázának s a nem túlpiros arczáknak nyájas élénkséget kölcsönözének, leeresztett haja — akkoriban még a szobaleány-hajak tűzőfésűt nem ismerének — diszes vérszin szalagba fonva, lábikráit verdeste. Ezen bájai a ficselédségre nézve veszélyhozók lehetének. Am-

brus a mint végig ödönge a folyosón, ennek épen olly pontján találkozék Erzsivel, mellyet a tele zsákok a legszorosabb passussá képezének, elannyira, hogy magának a megáldott testű Ambrusnak is, csak telhető magamegvéknyitásával lett volna az áthatolás lehetséges. Erzsi mint ohajtott dea ex machina, ott termett, szolgálatos készséggel ragadott meg egy buzás tele zsákot, s helyet csinálva, félredobta azt az útból, mint valami pár fontnyi sárga tobákos zsacskót. Ambrus nem minden bámulás nélkül tekintett fel a leányra ollyaténképen, miként törpe pillantna fel a lomniczi csúcsra, találkozék a két fekete szemcsillaggal, a nyájasan mosolygó arczczal, és előző szivességgel, melylyel Ambrus előtt, kisasszonya ajtaját benyitá. Távozáskor Erzsi ismét szives köszöntéssel eresztette el az ifjat.

Mindezek kibicczentették Ambrus szivét rendes kerekvágásából, minélfogva annyi ábrándozásba merült, mennyire csak jó adagu apathiája képes vala. Pipája, legjobb égésében alutt ki, s szórakozásában kanállal

nyult a galuskához, mit különben nem tőn vala. Legátumos kincse átvételével még sulyosodott a baj; mert most már ábrándjai némi tárgyat lelének jövendő életpályájának kiczirkalmazásában. Beképzelé Erzsit, annak nyomos lépteit és markos motozásait, nyitandó szatócsboltjába, magát a boldogot melléje, s a négy szövetséges marok által beveendő nyereséget, zsebébe.

Most elővette és telhetően potencirozta Ambrus, minden szeretetre méltóságát, gondosabban toilettirozott, megyszin avittas öltönyét, salátaszinzölddel cserélte fel, martiusi hóval mosta arczának és kezeinek kissé hoportos epidermiseit; Pintes tanácslása után risporral kendőzött, szőke bajuszát szagos kenőcscsel olly hegyesre pödrötte, hogy a madár sem mert volna, félve a fölspékeltetéstől, szállni rája; bozontos hajának tisztes czopfját pedig egészen uj galandszalaggal keríté körül. Adonissága még Luczának is felötlő vala. — Pénzmagra tett szert a fiu! szóla Katinkához! hadd járja a bolondját,

mig telik! És Ambrus járta is szorgalmasan a bolondját. Ha üres órát nyerhete, majd mindennapi volt Erzsinél, ki naponként bizalmasabb lőn iránta, sőt gyakran enyelgő és évődő is vele.

Majd a Szetényi udvar előtti pad, majd a szatócsbolt lőn az égi kéjű rendezvous-k tanyája, és ritkán hiányzott, hogy Ambrus némi emlékjel nélkül ballagott volna haza. Majd piros almával vagy más gyümölcscsel, majd bekötött fogvájóval, vagy más efféle kedveskedéssel, simult Erzsi közelebb szivéhez, mellyet már rég bevett várának tuda.

Azonban Erzsinek mind ezen kézreadó előzései, — mik közt a leány dévaj kedveiben, egykor-máskor ollyas is fordult elő, mi Ambrusnak szemérmes illedelmességét kissé megzökkentette — sem valának képesek továbbra érlelni az incaminált viszonyt, egy pár kézszoritásnál, melly a megtermett markok közt olly nyomos volt, hogy egy strucztojást is megroppanthat vala. Mert a tartózkodó szemérmetességű Ambrus nem volt azon fér-

fiu, kinek a nyilatkozat szavai, nyelvére birtak volna felvergődni. Százszor indult ő a pad és szatócsbolt felé, a nyilatkozás erős föltételével, s mindannyiszor nyilatkozatlanul tért vissza. Végre Pintes Balázs vevé által a szerelmi intermediatiót. Vele tudniillik több izben találkozott Ambrus a leánynál, s most sokkal nyájasabb barátságát tapasztalá, mintsem titkot birt volna előtte tartani szerelme felől. Pintes kifogyhatlan volt azon symptomák elősorolásaiban, mikből Erzsi viszont szerelmét, több mint gyanitá. — De látja kigyelmed Bakator Ambrus uram, mond Balázs, a leányszivnek is meg van a maga kulcsa, melylyel nyilni szeret.

Kissé érthetetlen világossággal szól kigyelmed! mond Ambrus.

Lássa Ambrus öcsém uram: Erzsi csak mindig sziveskedik kigyelmednek egygyelmással; és kigyelmed még mindeddig zárt marku volt irányában; pedig azóta szépen megáldotta az isten kigyelmedet. A ki szekerét keni, nem mulaszt.

Igaza van kigyelmednek, Balázs bátya! mond magát homlokba ütve Ambrus; illyes mit föl nem érni, az észnek az ő erejével! — De bátya! más itt a bökkenő! ki nyujtsa aranyos kezébe a leányasszonynak, az adományos ajándékot? Én, higyje meg kigyelmed nem tehetem! miért nem tehetem? magam sem tudom; tán inkább megbirnám járni a kopogós lelkű puszta malmot is!

Pintes, baráti nagy lelkűséggel ajánlkozék, az ajándéknak mind megvásárlására, mind átnyujtására. Legelőbb is tehát, szép őszi baraczkokat hozatott Ambrus a városból; de azokról, mielőtt Erzsinél kedveskednék velök, megfeledkezék zsebeiben, s rájok ülve, czefrévé nyomá azokat. Majd izlést kapva Ambrus az idegen nő legyezőjéről, az utat egy takaros legyező törte meg, melly aranyos pillangókkal ugy meg vala hintve, miként szép nyári estvén, apró csillagokkal a gönczöl szekere. Ezt japáni alakokkal nyomott selyem mellkendő követé, mi után csinos ollócska, ezüst gyüszücske s más effélécskék

következtek, mikkel Ambrust és Pintest vándorló sáfrányosok skatulyái láták el. Pintes, ajánlkozása következtében, szorgalmatosan megtőn mind bevásárlást mind átnyujtást; melly ritka barátság Ambrus részéről, természetesen nem viszonoztatható hálátlan elnézéssel és szűkmarkusággal. A borravalók, Pintesnek már vérébe mentek által!

Egyik ünnepnapon Erzsi, Pintes, a postillon d'amour által, görhönyre hivta meg Ambrust. Ez, mondanók, a szerelem szárnyain repült a meghivásra, ha szárny, repülés és Bakator Ambrus, kissé vakmerő s némi incompabilitást magokban foglaló összeállitások nem volnának. Elég hozzá, hogy Ambrus, szárny nélkül is csupán sietséges ödöngéssel ott termett; Erzsi körül, kevés szavakkal ugyan, de annál epedőbb szemekkel sompolygott, kedves kéz-sütötte görhönyt falatozott, hogy semmi se hiányozzék, Pintes javaslatbahozására, mint egyik levele a hármas fűherének, labétozott is, olly zsirplattirozott kártyával, melly egy tál metéltre

vetve, minden további vaj- vagy szalonna-zsirzót fölöslegessé tehet vala. Erzsi nyájas volt és simulva közeledő, a görhöny izes; de a labét kissé megfekünni kezdé Ambrus gyomrát; mert pengő huszasaiból három darab, egymás után sétált Pinteshez által, szerencse, hogy a további sétának, az éjre hanyatlott est véget vetett. Ambrus otthon fejvakarással sejté ugyan bevarrott mellényének, prezentek és labét által okozott némi lohadását; de a szerelmes, mint mondják, ha nem épen ittas is, legalább mámorködös; és az az áldott Erzsi, a labét felett, olly nyájasan tapadó vala! — Ő megfizethetetlen! szóla magában Ambrus; én boldognak fia vagyok! és mi egy körmönfont szatócsnénak, a milylyennek kézzel lábbal megtermett Erzsi, néhány huszas? egy pár nap alatt behajtja! maga kifogyhatlan capitálisul maradván! — Kéjes ábrándok közt, feledve lőn a mellény minden lohadása.

XVIII. FEJEZET.

Foly a szerelmi kaland.

Ha bár Bakator Ambrusnak, elég olcsónak látszék is az idő, minthogy legkisebb teendőinél is jó darabokat szegdelt belőle; végre még is megsokalta maga is, hogy két hónap mulva sem tudhatá tulajdonképen: miként áll Erzsivel? lesz-e a szatócsnéságból valami? s tevének-e prezentjei és kellőleg adjustirozott személye, Erzsinél hatást? Epedett ezt valahára megtudni, de remegett is. Erre csak kölcsönös nyilatkozás vezethete; Ambrus pedig kétségbe esetten érzé, hogy a szemérem hajadoni félénkségével tartózkodó szive, nem birna szavakat adni még tartózkodóbb nyelvére. Sok tusakodás után, egy

álmatlan éjnek közepe tájában, arra szánâ el magát Ambrus, hogy levélben nyilatkozzék, s levélben kérje ki a nászgyürü reményét, vagy a kosarat. Pintes bölcsen javallá a határozatot, s Ambrus iszonyatos vajudással, minden fejizmainak recsegései között — mert, tudja isten! most szerelmében érzé, hogy agya, félre eső putri, mellybe nem igen akarnak betérni a jó gondolatok! — nagyszerű lapidár betűkkel, miknek nyomasztott írásában tolla még inkább recsegett, mint fejizma is, egy billet doux-t eredményeze ki Erzsihez, mellyet, megtisztitva ugyan hemzsegő orthographiai hibáitól, de különben szavaiban hiven közlünk itten.

Nemzetes és vitézlő leányasszonyka!

Mélyen érzett hajadoni virágszál!

Minekutána kigyelmednek dicső látásával, megvakitott két szememet, boldogul szerencséltette, a hajthatlan sorsnak az ő engedelmes keze : annak következésében azóta szivem meg nem szűnő dobogással kopog, valamintségesen egy hámor. Minekokáért, a

midőn kigyelmed liliomszáli termetének nagyszerüségéről, bogár szemeiről, mikről taplót lehetne gyujtani, és piros arczairól, mellyekhez képest a bazsarózsa tündöklő pompája csak fusermunka, unalmas magányomban elmélkedvén, nappal a verőfényen, vagy midőn a sötétség homályától nem látok alunni, csak azt veszem észre, hogy kigyelmed miatt elalutt a pipám, és csaholnom kell. De óh, mik ezen szikrái az érzéketlen kovának, a kigyelmed érzékeny két szemének perzselő szikráival összehasonlitva? Meggyujtják ugyanazok a taplót; de kigyelmed szemszikrái, ártatlan hajadoni szivemet boritották gyuladásos lángokba! Mit tagadjam, mi már kőrűltem a vaknak is szurná szeme világát, hogy én kigyelmedet, nemzetes és vitézlő leányasszonyka, szeretem, ugy annyira, hogy zsinóros dolmányomból, bánatos busulásomban, egészen kisoványkodni törekszem! Ugy van! kigyelmedet, paradicsomi virágszál, szeretem, és ha tetszik, szeretetből hozzám veszem. Szegény vagyok, az való, de gazdag

az isten, és jövedelmes a szatócsság, minekokáért az ész teljességének nálam nem szükségelt képessége, hiszem, megsegitendi a szorgalmatosság egyességének bőséges hozzálátását. Legyen jó, aranyos leányasszonyka, és adja Pintes Balázs uram, hites barátom által bölcs tudomásomra: ha-e? ha nem-e? Ne engedje szerelemmel vérző szivemet megrepedni! és ne felejtkezzék meg rólam, ki vagyok

hűséges szolgája,
Bakator Ambrus,
még tisztességes nőtlenségben élő ifjú.

Ismét Pintes Balázs vala a szerelmi grand ambassadeur, s ugyan ő hozá meg, egy pár nap, Ambrusra nézve örök idő mulva, az ohajtott választ, melly ekképen hangzék :

Nagy becsülésre és figyelemre méltó ifju!
Mélyen érzett Bakator Ambrus uram!

Kigyelmednek szemen szedett fontos szavakkal irt levele, csaknem kiugratá mellemből repeső szivemet. Igen is, én tisztes-

séges pártámat, kigyelmednek jobbjára akasztom, és a jövedelmes szatócsnéságot elfogadom, megosztva kigyelmeddel szivet és boltot. A holnapi ünnepnapra, türelmet vesztve várja el kigyelmedet

hű szolgálója,
Zerge Erzsébet,
pártás hajadon.

A kivánt tartalmu levélke, Bakator Ambrust, kéjnek tengerében usztatá; arcza dithyrambi lángban égett, szemei lyrai epedésben merengtek. Kiemelkedve phlegmás indolentiájából, szoritá melléhez annak hozóját, a magát olly barátságos készséggel érdekeltető Balázst. Varázs egy kéje a szivnek, még durvább keblekben is, az a viszonzott szerelem! az ember hajló többre becsülni önszemélyét, annak tudatával, hogy egy kiválasztott egyénnek szintén választott ideálja lőn. Ambrus is testében, lelkében villanyozott lett, apró szemei villogtak, hegyszakadékkal versenyezhető szája körül folytonos mosoly lebegett, testének és különösen szép lábainak

— mert hiszen, némelly philosophok szerint, a szépséget görbe vonalok alkotják — izmai több rugonyosságot fejtegettek ki, s átalában minden szava, mozdulata, mostani élénkségeikkel némi heterogéneitásban, sőt ellentétben látszottak állani, szokott teknősbékai nehézkességével. A szobában, electrumos mozdulataival, minduntalan székbe, asztalba ütődött, a tányérok csengtek-bongtak keze alatt, a dajkát egy nyomatékos lábtapodással tisztelte meg, nemkülönben a gyermekek egy párszor eltapostatás veszélyében forogtak miatta. De különösen az üvegneműeket fenyegette nála a veszély; ezeket otthoni dolmánya mogyorónyi aczél gombjaihoz olly szerelmesen szoritgatta nagy szórakozásában, hogy a mellyikéből ezeknek kettőt nem csinált, azt legalább is megroppantotta; ugy hogy Lucza asszony, többtől tartva, kénytelen volt őt még távolabb tartani, szobától és töredékenységektől. A fiut, mond Lucza, szász forintja még végre kiugratja bőréből, vagy szélkelepet csinál belőle!

Pintes Balázs azon emberek közé tartozott, kiknek minden mozdulataiknak rugója és corollériuma — áldomás szokott lenni; azt mondogatván, hogy a növény is lekonyul, ha szomjazik. Igénybe vette a nagy siker után, Ambrus nagylelküségét is; s ez kifejtve még mellényéből egy kemény huszast, alkonyat felé megtartá Adut Jakabnál, az áldomásos rendezvoust. Az ivószoba egyik szegletasztalánál iddogált a két barát, két palaczk bor előttök, Ambrus csendes elégedéssel, Balázs zajosabb tempókkal, mik mutaták, hogy ő törzsvendég a fogadóban, kinek több szabad, mint annak novitiusának. Ambrus palaczkja csak halkkal fogyogatott, mert ő novitius vala a borozásban is, de Pintes, tizenhárom próbás torku veterán lévén, csakhamar fenekére tekintett a maga itczéjének, s Ambrus segitségére siete.

Barátom uram; szóla Balázs, biztosan hajolva barátjához; szénánk eddig jó renden áll; de tudja-e kigyelmed: mi most a teendője?

Hát? kérdé Ambrus, feszült várással me-

redve szájára Pintesnek, s kissé félre rántva a magáéból pipáját.

Jegygyürüre van szükség, barátom; addig kell vernünk a vasat, mig tüzes. A leány vadra-való, tapodják körülte a földet. —

Bölcsen értem! felel Ambrus, de most nincs a székvárosba, biztossággal megajándékozandó alkalom —

Nincs is rá szükség, szóla egyet kacsintva Ambrus szemébe Pintes; Jakab gazda! rikkanta a fogadós felé, miután Ambrus itczéje is kiadá lelkét; Jakab gazda! még egy itczét ide a javából, Varga Mihály uramra!

Nehogy gyanuba hozzuk Balázst, mintha a megrendelt itczét, Varga Mihály uram hitelrovására kivánná fölcsempészni, meg kell itt emlitnünk, Pintes Balázsnak azon dicséretes szokását, mellynélfogva ő készitgetvén az egész falu halottjai számára a koporsókat, Adut Jakabnál lévő s jó hosszura nyúló hitelrovásának consolidátiójára, rendesen a kakasdi öreg embereket és asszonyokat szokta legbiztosabb fonds gyanánt, egymás után

beinni; ugymint a kik rövid időn koporsóba szállandók és igy az ő remeklendő kezén átmenendők lesznek. Igy történt, hogy már Kakasdon nem igen találkozott hatvan éves életkoron felűli öreg, kit Balázs már a maga hitele fondsjába föl ne vett volna s most épen az utólsóra, a hatvanadik évébe lépett Varga Mihály uramra került a sor. Adut Jakab, ki az ajánlott fondsot, mindenkor solidnak vette, minthogy Pintesre, az ezermesterre nézve, igen hiányzottak nála a rovás lefaragásának alkalmai, föltevé Pintes elébe a megrendelt bort. Ez már valami ürmösféle dessertbor vala, melly édes csipősségével az ujoncz borivó Ambrus tetszését is kivivá.

Tessék Ambrus uram! kinálkozék Pintes a harmadik pohárral.

Nem szomjazom! felele Ambrus.

Ej, borhoz nem szomj kell, csak torok! s Ambrus nem szabadulhata.

Kigyelmed mindenben szerencsefia, szóla Balázs, a harmadik kölcsönös és Erzsi egésségeért kocczantott pohár után; nem szükség

gyürü után ide-oda járnunk; van nálam megbizásban, egy csinos és becses, Erzsinek is mutattam, majd kilelte érte a hideg; de épen pár nap előtt kölcsönözvén ki pénzét, meg nem vehette. Aztán csekélység is, nyolcz forint az egész drágaság!

Ezzel megmutatta Balázs a gyürüt, mellynek csekélyebb aranyba foglalt koronáján, egy kis türkisz, apró gyöngyökkel koszoruzva, diszelgett.

Hogy az árának alsaja? kérdé Ambrus, forgatva a gyürüt.

Nem alább a nyolcz forintnál, mond Balázs; előmbe szabatott az ára.

Ambrus, már kissé hevülő homlokáról, fölebb taszitá sipkáját. Rezgett keblében annyi pénzre, melly közel félévi bérét vala elnyelendő, a sziv; de Pintes ékes szólására, melly különösen Erzsi kedvtelését emelé ki, a negyedik ürmöspohár kocczantása után, még is megajánlotta a kivánt összeget, s Ambrus átvette a fontos ügy becses symbolumát. A második palaczk ürmös maradékát Pintes

egyedül költé el; mert Ambrus némi földingási symptomákat kezde immár észrevenni maga körül; tehát menekülendő, fölkele ültéből, s nem épen legszilárdabb aequilibrium mellett, haza felé intézé lépteit. Utjában kissé hajló vala morogni Kakásd első fundátora ellen, ki olly szűkre szabta a falu utczáját, a mint egyszerre — maga sem tudá miként? a késő est homályában, egy uri férfi, karján egy asszonysággal, állt előtte.

Hé, hó! ki vagy barátom? kérdé a férfi, megragadva haczukáját.

Én, a jámbor Bakator Ambrus, tisztességes nőtlen ifju! gagyogá, csaknem érthetetlenségig nehezedett nyelvvel, a szolga.

Mennykőbe! te vagy Ambrus? Ej ej barátom, még nem vettem eddig észre, hogy bornemisza vagy! Hát hová a gutába tartottál erre? nézd, nem vagy másfél ölre már a tó szélétől; ha itt nem járok, bizonyosan belé kalimpázol; mert a mint látom, kostánczot jár a lábad.

Még nem tánczolok, tens uram! gagyogá

Ambrus, ki most kissé megszeppenve a tói veszélytől, telhetően összeszedé magát, s fölismeré Bálint urat, a legyezős idegen nővel; még nem tánczolok; majd csak ha Erzsivel összekötnek a szövetség gyűrüjével. Most csak a nagy tisztességü barátom urammal, Pintes Balázs ő kigyelmével, ittunk egy kis — ártalmatlan áldomást, Erzsire — a szövetséges gyű — gyűrüre — no hiszen tudja már tens ifju ur? he, he, he!

Tudom Ambrus, tudom! mond kaczagva Bálint, s utba vezeté a szövetséges és ártalmatlan áldomásos Ambrust.

Most már az igazi utban vala hazafelé; de egyébkor sem nápolyi azúros égderültségü feje, most épen angol sűrü ködben úszván, csakhamar Bálint távozta után, elveszté minden tájékozását. Egyensulylyal küzdő lábai félrecsaptak az utból s a helyett, hogy a falu utczája mentében tántorogtak volna, kifelé tartottak a faluból. A mendegélő, villanyos kedvében aggtalanul dúdolgató, és dalának melódiáját gagyogásba fojtogató

Ambrus elébe, egyszerre két uton-álló rohan, a juhász két fogvillogtató, borzadalmasan ugató s minduntalan megrohanásra készülő szálas komondora képében. Ambrusnak, ijedtében torkán akad a dudolt dal. Ki te! ezoki te! kiált rémült hangon, s nem lévén egyéb fegyvere a dühös cerberusok ellen, kalapját kapja le, s azt tartja paizsul maga előtt. A komondorok nem tágitnak, sőt ugy látszik, sejtve ellenfelök fegyvertelen gyámoltalanságát, mindinkább több-több vérszemet kapnak; már az elejökbe tartott kalapot is kezdik fogaikkal Ambrus kezében rázogatni, s nem valószinütlen, kivált rémült Ambrus előtt, hogy nem sokára Acteon dijára kerül. Illy kinos szorultságában, Ambrus retiráde-t fú és léptenként hátrál oldalvást a garád mellett, valami állvány felé, mit sötétben juhfészernek néze, folytonosan hadazván paizsos kalapjával az ostromló szörnyek felé. Hátrálásában Ambrus egyszerre egy mozgó meleg testbe ütközik, s mintegy neki dől. Uj rémülés rá nézve, melly azonban hamar eloszlék,

miután hátrakapásában, a juhász szamarának ismertető füleire tapinta. A jámbor állat, baráti béketüréssel fogadta oldalánál az ügyefogyottat, meg sem mozdult garádlegelgetéséből, s Ambrusnál majdnem azon gondolat villant meg, hogy hátára meneküljön a jerusálemi paripának. De e szándékáról, mindjárt megvillanásánál letett, meggondolván, hogy e könyörületes paripácska, alig valamivel szálasabb a könyörületlen komondoroknál, minélfogva annyi biztosságot sem adhatna ellenök, mint egy síkra épitett vár, azonfelül, hogy szamáron ülve, meg fogna oszlani védelme a kétfelőli ostrom ellenében.

Az ebek észrevevén Ambrusnak érintkezését a szamárral, az ótalmukra bizott juhakol egyik kiegészitő részével, tán féltve is ezen czimborájokat, kettős dühhel láttak az ostromhoz, melly ellen a már itt-ott fogréseket kapott kalap, nem látszott elegendő torlasznak; miért is Ambrus, iszonyu szorultságában, megválva türelmes barátjától, tovább hátrála a vélt fészer felé; s elérvén azt,

erősen neki tombolá magát, s az ebek felé rohanási demonstrátiót tőn hadazó kalapjával; melly nem várt hősi bátorsága Ambrusnak, kiskorig meghökkentette és hátráltatta az ebeket. Ambrus felhasználva a rövid fegyverszünetet,szokottnál gyorsabban kapott fel az állvány egyik keresztfájára, s onnan felebb, hol dobogott szivének nem csekély megnyugtatására, magát már az ebostrom terjemén felülemelkedettnek érzé.

Azonban Ambrus lábkopogást hall, s az uton egy elhaladó emberárnyat sejt a sötétben. — Hej, ember uram! kiált rá a szabadulás reményteljességével. Az emberárny, Ambrus szerencsétlenségére, faluvégről a kontrás czigány volt, ki sócskáért jára a faluban, s ki a véletlenül jött rémes hangtól megriadván, segélynyujtás helyett fölszedé az irhát, s magát törve rohana putrija felé. Szive nehezére esék Ambrusnak a csalatott remény!

A komondorok most már be nem érték ugatással és acsarkodással Ambrus ellen; a dühösebbik megkisérté ellene még a felszö-

késeket is; miknek következtében Ambrus csizmája sarkát, már ebfogak kezdék korholgatni. Ezen veszélyes jelenségre, miután már fölebb nem hághatott Ambrus, az által kivánt menekülni, hogy az állvány egyik karfájáról a másikára lépdele. Melly kínos commótiója alkalmával történt, hogy egy megkötött kötélre találván hágni, egyszerre rémületes harangszó kondult meg egy párszor fölötte. Ambrus ereiben megfagyott a vér. — Égnek ura! illy sohajtás nyomódott fel összeszorult melléből; a rézkakasos harang-láb alá vetődtem! felriasztom az ármányos kakasrémnek, az ő torkomra forró kukorikolását! Elvesztem!

Ambrust most már kettős félelem kinzá; nem tudta: mellyik veszély semmisitendi őt meg előbb: ebfogak-e? vagy réz kakas sarkantyúi? Hideg veríték ült ki homlokára!

Azonban a harangkondítás kiriasztá a szomszédos juhászt, ki ebeit a harangláb felé dühös ugatásban hallván, egyenesen arra felé tartott. A komondorok, urok érkeztére, meg-

kettőzteték hüségpróbás ugatásaikat, fel-felszökdelve a haranglábra. A juhász, a sötétben ki nem veheté az ugatott tárgyat, mig nem Ambrus egy köhentéséből embert gyanítá a harangláb alatt lappangni, s legalább is juh- vagy báránytolvajt, miután a mult héten is megkergetett egyet.

Ki van ott? kérdé dörgő hangon, s nagyot üte izmos juhászbotjával a haranglábon.

Jámbor Bakator Ambrus vagyok! szóla ez hunyászan, nem tudva: barátot adott-e az érkezettben neki az ég? vagy ujabb ellenséget?

Te vagy Ambrus öcsém? rikólta kaczagva a juhász; mi a manót keresesz a haranglábnál? tán a réz kakas kukorikolását hallgatod? Nincs ma nagypéntek!

Dehogy hallgatom, bátya! mond örvendve Ambrus; parancsolja el csak kigyelmed az ármányos ebeket alólam; majd elbeszélem nyomoruságomnak sajnálatos esetét.

A juhász rendre igazitá ebeit, Ambrus még mindig reszketeg lábbal leszálla a ha-

ranglábról, s már nem épen érthetetlen gagyogással — mert a remegés csaknem egészen kijózanitá — értesité mentőjét a történtekről.

A juhász, Ambrus kérelmére, haza kiséré a kalandjártat, ki az uton is, az utánok kullogó ebekre, tartózkodva tekintgete hátra, nem egészen bizva a megkötött békében.

Ambrus eljuta végre kamrájába és erősen felfogadva, hogy soha sem szövetkezik többé olly itallal, melynek ura lenni nem bir, bedőle ágyába, mellyből epimenidesi álom után' másnap későn, erősen kopogó főfájással kele ki.

XIX. FEJEZET.

A jegyváltás.

Pintes reggel pontosan megjelent, a gyűrüért kialkudott pénz átvételére.

Nem igértem-e estve kigyelmednek többecskét az elégnél? kérdé a habozó Ambrus.

Egy fillérrel sem, barátom uram; annyi a rám parancsolt ár; nekem becsületemre mondom, egy krajczárom sincs mellette! Aztán ne sajnálja kigyelmed; hiszen az egész gyűrüs kéz a kigyelmed sajátja leend, tehát a drága gyűrü is.

No csak azért kérdem, mond Ambrus; mert lássa kigyelmed, tegnap estve, az ármányos ürmös kissé kibicczentette az utból,

értelmességemnek az ő rúdját! Mennyi is hát a gyűrü árának alsaja?

Nyolcz forint.

Ambrus, noha az egész gyűrüs kéz rá nézett s annak jövendő birtoklása némi nyájassággal csiklandá is keblét, igen ollyforma képpel bontogatá ki még egyszer kincses mellényét, mint millyennel lelki s testi barátunktóli elválásunkkor búcsuzunk, s asztalra leszámlálni kezdé huszasait.

Vegyen ki kigyelmed egy pár huszast, a ma estveli labétra is! mond Balázs.

Nem, nem, tisztességes barátom uram! labétot nem játszom! azzal antipatikám van! az ember attól a tökfilkótul, makkcsákótul, Erzsivel, értelmiségnek egy bölcsebb szavához sem juthat!

Pintes, a mai esténék, s azon bekövetkezendő jegyváltás ünnepélyének, epochaliter fontos, ritka, s ezért szokatlanul fényesen megülendő alkalmát feszegeté, s végre csakugyan rábirá Ambrust, egy pár huszasnak, jegyváltásos labétra szánására.

Estvefelé Ambrus, garderobjának egész erejéig feladonisírozva, kimosva, haját, bajuszát modernizáltan kikenve fenve, szemérmes kézcsókolás mellett, elkéredzkedék urától ez estvére, mellyen, ugymond, életpályája fontos teendőségének nagy határozatu pontjára ereszkedni kiván; s a munkával elfoglalt Jávor, ügyeletlenül a szolga látszatos zavarára, további kérdezés nélkül, adá meg neki az ohajtott engedelmet. A jóslatteljes gyűrüt legkisebb ujjára biggyesztve, dobogó kebellel és hajadoni szeméremmel, nyitá meg Ambrus, Erzsi szobaleányos szobája ajtaját.

Kőlcsönös idvezlések után, Pintes emele kérői minőségben szót Erzsi előtt; megemlité Adám és a patriárchák nősüléseiket, s lejöve egész Bakator Ambrus, tisztességes nőtlenségben élő ifjuig, ki meggondolván bölcsességében: miként nem jó embernek egyedül lenni, Zerge Erzsébet, hajadoni pártában lévő személyre veté szemeit, s nála fenn is akada a szerelem horgán; minélfogva őt most általa, szive és élete párjául fölkéri. sat.

Ambrus, ki nem tudá, hogy Balázsnak ezen gazdagon megsujtásozott mondókája — melly egykori oskolafalak körüli forgásának olly kiáltó jelét adá — olly járomszege neki, melylyel a faluban körül-belül kilenczvenkilenczet fogott már be hymen gyönyörteljes igájába, nyitva felejtett szájjal csodálta a szónoklat e remekét. Rája Erzsi, a szemlesütött menyasszony felelt, szemérmesen megvallva, hogy a szerelem horgán az ő szivecskéje is rángatódzik; minélfogva megigéztetvén Bakator Ambrus uramnak látható és nem látható szép tulajdoni által, eltökélé magában, vele karöltve lejtni le az élet kajla, s egyes személynek nem kevéssé göröngyös ösvényén, sat.

Uj álmélat, e körmönfont beszédre, Bakator Ambrus részéről, ki most némi hátborzongással eszméle, hogy a kétfél takaros szónoklata után, illenék neki adnia meg az omne trinum perfectumot, s kétkedék, ha sikerülend-e neki felülmulnia, vagy legalább fölérnie remeklő elődjeit. Már akár mit ad isten,

benne volt a jámbor, sajnálva magában, hogy előre nem tudván ezen ünnepélyességet, nem czirkalmazhatott ki ehhez és magához méltó szavakat, miután kissé kiköszörülte torkát, elszántsággal neki hajtott a szónoklásnak, illyeténképen :

Fényesen tündöklő hajadoni carbunculus!

Az, a mit kigyelmed aranyos szájával, és felsrófolt bölcsességének ékesenszolásával, tisztességes barátom uram előtt, két figyelmező füleim hallására, nyilatkozni tetszett, a véghetetlen gyönyörüségnek az ő folyó illatos balzsamával, ugy elöntötte árva szivemet, mint — mint — kiáradó Tisza. Igen is, kigyelmed, miként tulipános szavaiból pedzem, az enyém, és én is, mióta csak szemem láthatárába ütközött, kigyelmedé vagyok és leszek, még az örökkévalóság határának legtulsóbb határkövén túl is! Együtt fogjuk élni a jövő kort, szerelemben és takarékos szatócsi szorgalmatosságban; és ha a fátumnak az ő irigységes keze kiszólit ez árnyékos világból bennünket — bennünket — világból

bennünket — itt kissé megakadt szónoklatával Ambrus, hihető azért, hogy Erzsi csalfa mosolya, melylyel a szonoklónak szemébe vágott, némi antithézist képezett az árnyékos világbóli kimulással, kiszólit mondom, ez árnyékos világból bennünket — erőködék még egyszer Ambrus. — Én fogom elkészitni, jámbor pár számodra a kettős koporsót! közbevága Pintes, pótolgatója Ambrus fenakadt nyelvkerekének, miként Áron pótolgatá egykor Mózes nehézkes nyelvét. Közbeugratásával befejezé Balázs, az Ambrus homlokára izzadásnak cseppjeit idézett szónoklatot. Ekkor átvevé Ambrus ujjáról a türkiszes gyűrüt, s felváltá azt Erzsi karikagyűrüjével.

A domesticus szertartás végzetével, uzsonnához ülének, mellynél Ambrus eleinte, szónoklatának kudarczvallásában, szégyenes komoly volt. Ő tartott valamit arra, hogy egy pár megyei közgyülésbe, ura után betolakodván, néhány süheder szónoklónak sujtással jó pazaron ki hányt szónoklatát hallhatá, s Kassándrából és Argerisből Lucza asszony

könyvtára bővölködött, s mikhez ollykor közelérhete ő is, lapozott, s mindezekből némelyeket, alkalmi használásra és ferditésre elsajátitott; ezért restelte szive fele előtt, történt fenakadását és Pintes kéretlen közbeugratását. Azonban Erzsi nyájasságára csakhamar felüdült Ambrus, miként martiusi fagy a nap nőtt erejére. Erzsi őt most nem görhönyre, hanem kinálkozólag kisütött rétesre várta, s olly mértékben emelt szivességgel és nyájassággal kinálkozott Ambrusnál belőle, milly mértékkel áll a rétes a sovány görhöny felett. Az asztalra egy öblös henger bor is volt föltéve, s Ambrus nem csekély ütközéssel vevé észre, hogy menyasszonya férfias erélyességgel üritgete poharat pohár után, a jövendő szatócsnéságnak nem legörvendetesebb prognosticonjául. Evének és iddogálának tréfa és csevegés közt, mik Ambrust bizalmasabbá tevék, s végre az áldott labét állt elő. Tüzzel folyt a játék, s Ambrusnál már a második huszas izéke járta, a mint a kártyájába merültet egyszerre hátulról a vállán egy izmos kéz

tapintá meg. Hátra tekinte Ambrus, s hajszálai ég felé meredeztek! és arcza halványabb lőn a krétaföldnél; mert maga fölött, komor borulatra vont szemölddel látja állani a — dióhomlokút!

Mit keressz te itt, bagolyfiu? asztalhulladékos! dörögé ez feléje, olly iszonyatos hanggal, mint megeresztett lőcsei orgona; hallom, Erzsi lyányom körül taposod a földet; azzal felhagyj paviánmajom! mert kitaposom a párát belőled! Ismersz már az ördög-völgyi fölöstökömrül! tudom, hogy feladtál volt a commissáriusnak, adósod vagyok érte. Ennek a háznak köszönd, hogy még egyszer meg nem oldalgatlak; de a mi halad, nem marad el! Most lódulj! marsch! — S a rémületes termet olly öklöket nyujta Ambrus felé, mik mellhez-szegzettebb szivet is megrezgettethetének, mint az övé vala. Bús búcsupillantást vetve most már quasi jegyesére és tisztességes barátjára, kisiete Ambrus az ajtón s hátra tekintgetve : nincs-e nyomában a rettenetes? inkább rohant haza, mint futott.

Ambrus nem volt épen olly feje lágyára esett, hogy most már be ne látta volna az egész ármányszövedéket; csakhogy kissé későn. A jó fiu alkalmasint ki vala gyógyitva, s eszére józanulva szerelmi mámorából; de szegény legényre nézve, nem épen csekély tanulópénz kárvallása után. Leginkább retiradája alkalmával vetett bucsupillantása nyitá fel szemét, minthogy azzal mind Erzsinek mind Pintesnek, nyomkodott ugyan, de még is el nem titkolhatott, s kaczajnak készült mosolyaik találkozának. Megjártatá eszét szerelmi kalandja egész folyamán, s mindinkább valószinü lőn előtte orrlánczoni tánczoltatása. — Tehát diós homloku uramnak leánya, ő kigyelme? isten neki! süsse, főzze gyönyörüséges magzatát ő zsivánsága! épen nem kapok a szép rokonságnak az ő beplántázásán! ekként duhoga magában Ambrus; majd sértettnek érzé Erzsi és Pintes által büszkeségét — mert mindenki tart magáról valamit, sőt valamicskével többre is becsüli magát, mint a mennyit ér — majd

lohadt mellényére tapinta, s keseredéssel kiálta fel: Gazok! miattatok emberséges sem lehet az ember!

Igazad van, emberséges Bakator Ambrus! mondaná urad Jávor orvos ur, ha nem szégyenlenéd panaszkodni neki; a gazok, a paradicsom szép kertjének gyomai, mérges növényei, csalánjai, tövises királydinnyéi, mérges pókjai és kigyói! miktől a jóravaló, sebzés nélkül alig léphet! Nem fognánk-e legalább is félangyalok lenni, ha szintén félangyalok hemzsegnének körültünk? a nyiladozó sziv elébe mindenfelől rokonos szivek nyiladoznának, s minden arczról jóakarat mosolygana ránk? mig most igazolt bizalmatlanság és gyanu, minduntalan arra intenek bennünket, hogy ovatosok legyünk, ne higyünk a csalékony külszinnek, jókor zárkozzunk keblünkkel, s tegye ember, ember ellenében, védő helyzetbe magát! Igazad van emberséges Bakator Ambrus, a gazok röppenték fel e földről a mennyországot! — De ne gondolj vele szolga! vond be ismét csigahé-

jadba magad, s ha tükörbe pillantasz ezentul, ne hegyesre pödrött bajuszodat és risporod hatását csodáld, hanem örvendezz azon, hogy belőle emberséges Bakator Ambrus kandikál ki! Mi ezen önérzethez képest, a bajuszok minden bajusza, és risporok összes fabrikája?

Ambrus, szerelmi catastrophája után, visszarogygyant kedélyének előbbeni apathiájába. Ollyan volt ő, mint a tejes serpenyő, melly parázs tűzön állva felduzzad és kifutni készül; de csendre lohad, mihelyt levetted a parázsról. — A fiu, mondogatá fejét csóválva Lucza asszony, bizonyosan nyakára hágott már a száz forintjának!

E részben Lucza asszonynak nem volt igaza; Ambrus pénzének nagyobb része Jávornál álla letéve; mihez nyulni, Ambrus szentségtörésnek fogta volna tartani.

Pintes Balázs darab ideig kerülte a Jávorudvart, mignem munka végett hivatott. Ambrus azonnal neki hajtott indemnizatiója követelésével, miután abban is bizonyossá té-

teték, hogy drága jegygyűrüje helyett, Erzsitől csak futtatott rézkarikával tisztelteték meg. — Elmentek nálad hazulról öcsém? morgott szitkozódva Balázs; kért tőled valaha a leány valamit? nem jó szántodból küldéd-e ajándékaidat neki? És mi a jegygyűrüt illeti! hol van az megirva, hogy a efféle jegyek egyértéküek legyenek? Különben is Erzsinek adott gyűrüd már zsidókézben van!

De gondolnám Balázs bátya, miután az egybekelésnek az ő sora fölbomladozott, a becsület hozná magával —

Becsület? az annak való barátom, a ki már megfogta anyját! az ráér bábozni vele! A becsület, tudd meg bagoly fiu, finom irósvaj ugyan, de magában nem eheted s nem ihatol rá; szükség, hogy karajkenyered legyen hozzája; tehát kenyér az előbbvaló, mert azt magában is eheted s ihatol is rá! érted lapun hizott csiga?

Nem akarom érteni Balázs bátya! mond főt rázva Ambrus; de volt már nekem kigyelmednél, más tisztességteljesebb titulusom is.

Volt, de nem lesz többé! Lássa az ember ezt a gömböczöt! ez aztán a köszönet sok fáradozásomért!

Ekként duhogott még darab ideig Pintes Balázs, kifogyhatlan lévén Ambrus despectivus czimzéseiben; mikre Ambrus philosophi megvetéssel fordult el tisztességes barátjától; jobbnak látván, magában fájlalni el kiármánykodott veszteségeit.

XX. FEJEZET.

Uj párbaj.

Martial gróf, a lovárdai eclatant esemény óta, ludas ovatossággal oldalgott Kakasdtól; de most nagy szándékkal hajtatott be Jávor udvarába. Kimért udvariasságu volt fogadtatása a nőknél, kikről rövid tisztelgés után, átment Jávor szobájába.

Tens orvos ur! egy nagy kéréssel jöttem — kezdé, némi zavarát elölni törő hanggal, szavait.

Talán ismét lovárdába kéri nőmet a gróf? kérdé félgúnyos mosolylyal Jávor.

Az orvos ur, egy kis baküt́és vala tőlem, megvallom; de egyszersmind tanuja a ház iránti tiszteletemnek.

Értem; miként leitatás, a forró barátságnak.

Orvos ur! szóla begyzett hanggal Martial.

Hagyjuk azt gróf ur! már megtörtént! — mivel szolgálhatok?

Én, — mint tán már tudni méltóztatik, — szeretem Szetényi Mari kisasszonyt —

Nem, azt valóban nem tudom; igen azt, hogy megfordult körülte gróf ur.

Mindig jobban! mellőzöm a szálkákat, orvos ur. A leány atyja részemen van, de a kisasszony vonakodik igen-ét adni. Önnek, a mint tudom nagy tekintélye van a lyánka előtt; esedezném: méltóztatnék elvállalni részemre a kérőséget.

Hihető ezen komoly diversio, mellyel Martial bebizonyithatni reménylé Jávorék előtt, hogy nem Katinka volt czélja kakasdi látogatásainak, vala az, mi őt Jávorhoz közelitni bátoritá.

Én? gróf ur, ki tudom, hogy Mari Avar Bálintot szereti?

Mit sem tesz, orvos ur! kinek a szerencse szolgál, az viszi haza a menyasszonyt.

Ezen avítt példaszó nem jöhete szivéből, Martial! én legalább lelkismeretet csinálnék magamnak abból, hogy leányt vegyek el nőül, kinek szive másnak sajátja.

Ön házam barátja, s ennélfogva tudni fogja, hogy engemet körülményeim kényszeritnek.

Ezeknek tehát feláldozzuk az ártatlan leányt? ki méltó bármi kedvezményére a sorsnak?

Ugy hiszem, Tavay grófnévá lennie, épen nem fogna lenni rá nézve szerencsétlenség.

A mint veszszük gróf ur; magunk becséhez szeretjük hozzá toldani a pretium affectionist is. A sziv veszteségét nem pótolja ki a külszin! Szóljunk nyiltan : Avar Bálint egy ritka képzettségü és deli ifju, ki lelke teljes erejével csügg a lyánkán; ön Martial! a könnyü csapongásokhoz szokott, körülményeinek kivánja feláldozni ezt.

Elég, orvos ur! szóla eltüzesedve Mar-

tial; átlátom, hogy önnek Bálint a kegyencze, és keserű sértegetéseit, tán fellázadt féltés, vagy boszú okozza. Csalatkoztam, hogy házam barátjára számoltam; én kinőttem már nevelői ferulája alól, s mint férfi és gavallér, másnemű és illedelmesebb elégtétellel is szolgálhatok!

Ugy-e, gróf ur? ez ismét kihivás akar lenni, nem-e?

A mint venni tetszik!

Jól van! mond hideg mosolylyal Jávor; látom némelly ember ugy van a becsületével, mint a csiklandással; maga magának nem csiklandós, de igen is az, ha más nyul hozzá. Az efféle ifjui szélkelepség nem hozzám való már; azonban hogy meggyőzzem önt, mikép szivem helyén van, mint kihivott, nem választok sem kardot sem pisztolyt, sem az egyszeri orvos példája után, mérgezett lapdacsokat, hanem im itt ezt a pár koczkát, mellyel az ostáblán hosszu puffot szoktam játszani. Vessünk mindketten, s a mellyikünk kevesebbet dob, háljon egy éjjel maga egyedül, a kakasdi puszta malomban!

Mit? kérdé Martial elsápadva, a kopogó lelkek között?

Ám legyen szabad fegyvert is vinnünk magunkkal! mond Jávor.

Hiszen a kopogó lelkeket nem fogja a fegyver!

Ezen impenetrábilitásaikról mit sem tudok; azonban ha ugy van, annál jobb, annál több dicsőséggel lesz egybekötve párbajunk. Kard és pisztoly ellenében száz ezerek állanak a csatákban; ez vitézség ugyan, de nem ujság; hanem olly veszély mellett, melly ellen fegyver sem védhet, lábra kapott vélettel, babonával szállni szembe, — ez már több, ez már nem mindennapi dolog, s nem is minden hétköznapi szivecskének a dolga!

Én semmi szövetségben nem állok a lelkekkel! mond Martial halkitott hanggal.

Nekem sem rokonim azok, sem nem lakomázgattam velök, mond kaczagva Jávor; de párbajkísérletünk, minden esetre megérdemlendi a fáradságot. Vagy megtérendünk nyaktörő éji kalandunkból, s ez esetben nya-

kát szegjük a vidék babonájának, és igy közrehasználunk; vagy ott hagyjuk fogunkat, s ez esetben csak az fog velünk történni, mit magunk kerestünk, s mi minden párbajnak bekövetkezhető alternativája.

Martial nagy léptekkel járt a szobában, mik belsejének tusáját tolmácsolák. Egyszerre megállapodék Jávor előtt, s kezét nyujtva annak: bocsásson meg kedves orvos ur, éretlen tüzemnek, szóla megindulással; ismerheti meggondolatlanságaimat, mik gyakran megfeledkezésimet okozzák ott is, hol mint most, gázolok tartozó hálámon is! — Jávor nyájasan fogadá a nyujtott kezet s kebléhez szorítá volt növendékét. — Ismertem szivét Martial! mond Jávor; tudtam, hogy nem sokáig leszünk ellenfelek!

A béke kihütése után, több józansággal tanácskozhatott a két férfiu, s Martial csakhamar hajlott a méltányosság felé. Abban állapodtak meg, hogy Bálintnak adatván meg, mint előjogu praetendensnek, az őt illető elsőség, ő tegye meg maga részéről, az első kérői

kísérletet, s annak történhető kosárelemelése után, Martial számára nyiljék meg a vásár.

Martial távozta után, félénken nyitá be Jávor ajtaját Katinka. — Zajos hangokat hallék ki szobádból, édes Elekem! nem történt semmi? kérdé szorongó kebellel; Martial szeles, tüzes. — És merész vivó a becsületért, mellyet ha kevésbbé keresne, jobban feltalálna, édes Katinkám, mond mosolylyal Jávor; de most az egyszer megóvtak tőle a kopogó lelkek; vélet majd mindig hatalmasabb a valóságnál! — Katinkának valóban szüksége vala ezen nyugtatásra, mert férje iránt, hallván az indulatos zajt, annál inkább nyugtalankodott, minél kevésbbé szünt meg magát vádolni, mint a nevelő és növendék közti kedvetlen zsurlódás okozóját.

XXI. FEJEZET.

Avar tusája.

Ha festész volnék, kitárt karokkal festném, a szeretet után epedező emberfajt, de ezernyi ezer érdektől, sündisznótövisek alakjaiban, sürüen övedzett testtel. Ezen átkos tövisek gátolják őt, hogy forrón, szorosan ölelhesse embertársát magához! Oh mikor jövend el számára, az egy akol és pásztor aranykora? melly egy összetapadó nagy continenssé forraszsza a szaggatott ember-szigeteket!

Avar Máté, a biztos, erősen vágva nádbotjával a hat vágást, olly nagyitott mértékü léptekkel, mikből kettő, jóval meghaladá az ölet, tartott Jávorék udvarának, viharborus

szemölddel lépett be az orvos szobájába, s egy zsellyeszékbe veté magát, csillapitni vadkani fuvását.

No mi baj, Máté barátom? letéve tollát Jávor; tutti ki vagy véve sodrodból.

Ki, Elek barátom! a bandérium óta, midőn Pesten, a fejér farkasban, ujdonnanuj kabátomat körülnyirték, meg nem boszankodtam igy — hogy azt a Szetényi Ignáczot még gyermekkorában be nem fojtotta nyomdász atyja a kinruszos kádba! Ennek az embernek ármányos telhetetlensége, utoljára még saját lakunkból is kiszorit bennünket! Igy van az! Némelly ember, ha felkapott az ugorkafára, azonnal ugy rázza azt, mintha a legizmosabb kármán-körtefa derekán állana! Nem elég, hogy cselédemet elfogadja, egymást éri nála az invagiátiói pör; nem elég, hogy kétségtelen sajátomat, a kakasdi malmot pörbe fogta, s most koboldok tanyáznak benne — évenként tovább tolja földemre a megyéket, hancsikokat, könnyebb a lelkének, ha rétembe egy pár kaszavágással bejebb

rukkolhat, árkait minden őszszel, tavaszszal ujittatja, pár lepéssel kijebb avanciroztatván széleikêt, kerteket kerittet a közösből, s minden órán utczánkat szántatja fel. Ez az ember, ha a holdat nyerné meg, a napot kivánná! Most, gondold el barátom, cselédudvarom és házam alá, a maga telkéről pinczét ásatott, s mikorra az ürgefoglălást megtudtam, már kész volt vele! De beszaggattatom, az ebhordtát! ha addig élek is!

Ezzel Máté felugrott ültéből, s ismét tüzzel kezdte meg bothadazását és gradivus lépteit.

Igazad volna hozzá, Máté barátom; de én helyedben nem tenném még is, mond Javor; ládd-e : némelly ember ki akar venni apait anyait ezen a világon, s eszébe sem jut a kurta élet, és hogy egyes embernek mi kevés szüksége van benne; de a sors rendesen ugy szokta keverni az illyennek kártyáját, hogy a második, harmadik játéknál elveszti azt, mit az elsőnél nyert. Ki tudja : nem kerül-e innéttova jogos tulajdonosa kezére

vissza, az a sok jogtalan mesgye, a sok átcsempészett kaszavágás és aláminázott pincze, mikkel most véredet zurbolgatja Ignácz ur? Bálint fiad birja leánya szivét, s egy improvisált házasság, a legohajtottabb compromissum, vagy amica fogna lenni!

Avar ujjaival az asztalon dobolt, jelül, hogy nem inyére szólt barátja. — Hagyd el Elek barátom! mond kedvetlenül! tudom a fiunak botor esengését a leány után; inkább szeretném, az egri hóhér leánya körül járna! Szegény legény vagyok; de egy pénz-kösz-vénycsukott markunak rokonságán nem kapnék, ha tallérokkal rakatná is ki az ország utját!

Megbocsáss Máté barátom; itt nem rólad, hanem egyetlen fiad boldogságáról van szó; nász uraimék ám vágjanak, ha találkoznak, minél savanyubb képeket egymásnak, csakhogy gyermekeik éljenek kölcsönösen boldogitó szerelemben. A lyánka, barátom, ollyan, a millyet csak szerencsés apa nevezhet menyének, s melléje a nehány száz hold és ne-

hány ezer forint sem megvetendő accessorium!

A leány ellen nincs kifogásom, mond Avar; de ha Ignácz uram, az utóbbi accessoriumot, afféle ugorkafára-felkapottak dölyfével kivánná fiamnak felróni, azt csakugyan kikérném magamnak. Egy Avar sem szolgált még Szetényit; ha nem-e megforditva? nem tudom. Nem szenvedhetem a kevély gazdagot, és a disznósajtot!

Ezen szavak közben, ismét megkezdé bothadazását Avar.

Hiu a világ, mond nevetve Jávor, szinte a koporsószegig! Jó ellene ollykor némi antidotumot használni, Máté barátom, nehogy erőt vegyen az emberen, mint a makacs hurut. Az orvos és csillagász előtt legnevetségesebb az ember pöffeszkedése; ők leginkább tudják: milly silányság, milly parányiság ő! Ládd, én orvos létemre, miután jobbra balra, majd hálás, majd hizelgő, majd magasztaló encomiumokat hallék szerencsés curáimról, mély tudományomról és széles praxisomról, kissé

bokrosodni kezdék, s kísértgetve lejtegetett körültem a hiuság vigyorgó daemona. Mittevék? Meggyüjtém éveken keresztül, minden volt s elhalt patiensemnek gyász- vagy ugynevezett partit-czéduláját, beköttetém azokat, s most, ha a vigyorgó daemonka ismét lejteget körültem, elég megforgatnom halotti czéduláimat arra, hogy messze üzzem magamtól őkemét. — Hány lehet, gondolom ekkor magamban, eme boldogultak között, kiket nem a természet rende, hanem saját tévesztésem, tehát Ambrus szerint orvosa nem tudása, idő előtt expediált a jobb életre! Hány van köztök ollyan, ki jobb vala, s többet tőn az emberiségért nálamnál, és még is a sirásó kapája letüntette a föld színéről minden érdemüket, s alig mutatja volt létezésüket is egyéb, mint — halotti czéduláim! Miben hiuskodol tehát porszem, te nyomorú candidátusa a rothadásnak? Ekként s e szavakkal, curálgatom én magamat, barátom, az emberiség amaz átalános kórja, a hiuság ellenében. Te Máté barátom, e részben

szerencsésebb vagy Szetényi Ignácz ellenében; mert fiad jövendő boldogsága, képes lefegyverzeni minden hiuságot kebledben. Hagyd te Ignáczot Ignácznak lenni; neki olly jellemsajátja, egyetlen leánya számára, vagy gazdagot vagy tekintélyest ohajtni, mint vadásznak inkább esengni, szarvas vagy őz mint nyul vagy huros után. Majd megadja magát, s a gyermekek boldogok leendnek.

Avar, mint szokott mélyebb deliberátiói alkalmaival, botjának elefántcsontját szájára nyomva, nagy léptekkel járt fel s alá a szobában; végre megállva Jávor előtt, isten hirével! barátom Elek; de meglásd, az a pénzkukacz, csufosan fogja elutasitni fiamat, s akkor mérgemben megbetegszem, mit soha sem cselekedtem!

Bizd rám Máté, mond Jávor; fiad kérője én leszek.

No lelked rajta, Elek! legalább füle a kosárnak a tied leend! Azonban szép móddal szemébe loccsanthatod Szetényi uramnak, hogy az Avarnemzetség, nem holmi szemétен sze-

dett familia; eleim az Avarokkal jöttek be az országba, és Baján vezér alatt, egyik ősöm csapatot vezénylett, és egy falut Erdélyben, még ex primaeva divisione birtunk. Igen, igen Elek barátom, hiában mosolyogsz; ez ugy van; még a nagyapámtól tudom, kitől a genealogiát is birom. Aztán a fiu, a mint indult, s a millyen kedvességben áll Főispán és Rendek előtt, még fölviheti alispánságig is. Nem hiszem, hogy második alispánunk is megtagadná tőle leányát; pedig csaknem régibb család az ország hegyeinél és folyóinál, s van is mit apritni a tejbe.

Csak bizd rám a dolgot! mond Jávor; minden győződést vivó oknak külön szabálya van, mit annak személyességéhez szükség alkalmaznunk, ki ellen vivunk vele. Majd kilesem én, Ignácznál, e szabály alkalmazását!

Csak azt sajnálom, Elek barátom, mond Avar, öklével az asztalra ütve, hogy a nők, azok a pokol pozdorjái, minden ősi ékszeremből kiraboltak, és ha maholnap találna lenni valami Bálintom dolgából, a fiu mi ősit sem

tudna adni jegyajándékul menyasszonyának. Volt egy párta közte Elek, olly gyémánttal, mint egy verebtojás, és olly gyöngyökkel, mint egyegy mogyoró! Még szép anyámnak, Hoporsorum Margitnak az ékszere volt! Óh a nő, Elek barátom, nem ok nélkül maradt ki, mint silány portéka, a teremtés hat napjából! Átkozom —

Ne átkozódjál Máté barátom, a külszin csalhat; hát ha a nők ártatlanok? A férj és apa átka, nem kölcsönkenyér, hogy visszavehessük, a mikor tetszik!

Csak attól tartok, mond borúsan Avar, hogy Ignácz, a fiu anyján fog fenakadni. Hja! ez ifjui bakütés volt, róla nem tehetek! busásan meglakoltam érte!

Légy nyugodt barátom; a sors sülyeszt és emel, s nem ritkán egy csapással teszi mindkettőt; — Szetényivel majd ellátok én.

XXII. FEJEZET.

Jávor, Ignácz urnál.

Alkalom után Jávornak nem sokáig kelle várnia. Ambrus jelenté, hogy cseléd érkezék Ignácz urtól, minthogy ugymond, tens Ignácz ur beteg lenni méltóztatik, és gyönge egészséggel dicsekszik. Jávor orvos urat hivatá, minthogy a buzamérésnél áthütötte magát, s oldalában, mellében nyilallásról panaszkodék. A mint Jávor hozzája belépett, Ignácz urat, egy hosszu pongyolában, asztala mellett, zsellyeszékben ülve találta; kezében ón volt, melylyel számolgatott, rajzolgatott, oldala és melle, meleg ruhákkal valának bekötözve; mi miatt savanyu arczvonásival igen ollyforma alakot mutatott, mint

egy törődten és kedvetlenül hazatért marhakereskedőé lehet, kinek rosz vására volt, s el nem kelt marháit, még tovább is drága takarmánynyal kell tartania.

Isten hozta komám uramat, köszönté az orvost; tessék ide mellém ülni, egy tervecském van! nézze ez a fölvégi téglavetőm, telke, kertjével együtt, most illy fatalis girbegurbán kanyarodik, szeretném egyenesre vonni, ha a compossessoratus nekem megengedné a közös legelőből ezt a falatkát felfogni; én helyette át-ellenben ezt a csucsokot szabaditnám fel.

De a csucsok, a mint látom, jóval kisebb, megjegyzé Jávor.

No valamivel; de lelke ám a földnek; ellenben a felfogandó rész csupa buczka. A többi közbirtokosság, tudom, nem teend ellenvetést; egyedül Avar ur ellenszegülésétől tartok, ki szivem nem kis fájdalmára, nem legjobb akaróm.

Mi nem volt, lehet még! mond Jávor.

Tudja komám uram, az igyekező ember-

nek hamar akad irigye, gáncsolója, ki hajló elhitetni magával, hogy az ő, vagy legalább mások rovására boldogul.

Bizonyossá tehetem komám uramat, mond Jávor Szetényi vállára tevén kezét, hogy Avar ur ezek közé nem tartozik.

No majd meglássuk a téglavetőnél, nem járok-e ugy vele mint a puszta malomnál, melly iránt már öt éve perlünk egymással; pedig jogom világosabb a napfénynél.

Itt Ignácz ur előadá hosszában és szélességében, az egész malompör genesisét, folyamát és documentátióját, az első donatarius korától kezdve, le egész saját magáig, s teljesen ki fogta volna meritni Jávor türelmét, ha szerencséjére ennek, de maga szerencsétlenségére, előbb önmagát nem meriti ki a sok beszéddel, s elő nem veszik oldal- és mellnyilallásai, utána köhögés és fuldoklás, mik miatt pörinformatióját félbeszakitni lőn kénytelen.

Kimélje magát komám uram! inté Jávor; erősen át kelle hűtnie magát.

Erősen orvoskám, s épen a legrosszabbkor. Nyakamom a nyomtatás, csépeltetés és főkép méretés, mit tisztre bizni nem igen tanácsos. Az embernek illyenkor a két szem kevés. Már csak minél rövidebb curáért esedezem, kedves komám uram!

Jávor egyelőre csekélynek találá a bajt. Izzasztót s nevezetesen hársfavirágthét, s melléje még egy más, erre szolgáló szert rendele.

Ejnye, ejnye, szóla főt csóválva Ignácz ur; hogy nem tudtam! Kertemben két nagy terepély hársfa áll; meg lehete vala szedni virágát!

Nem drága szer, mondá Jávor.

Ez a másik szer kétségen kivül drágább?

Nem épen a belehalásig! mond mosolygva az orvos.

Mert azok a latin konyhások, az uti laput is cordubai bőr árán adják; pedig mondhatom, drága időt élünk; huszonöt magyarforintot fizetek a naturálén felül ispánomnak és csaknem — szabad lopást!

Nem vélném, hogy ez utóbbi salarium-függelék igen jövedelmes lehetne, illy szemes gazdánál, mint komám uram?

Igaz, éjjel is csak a fél szememre alszom; de mindenfelé nem lehetek!

Illy előzményes dialogizálások után, Jávor közelebb simult czéljához! Kifejtette emberéhez alkalmazott ékesszólással, milly kivánatos lenne pör nélkül intézni el a puszta malom és téglavető ügyeit; milly hajlékony kedélyü, minden külhóbortossága mellett, Avar, a régi avar vezérek egyikének, nem is épen vagyontalan ivadéka; milly jelesen képzett, s még nagyra menendő annak fia Bálint; milly üdvös segélye, mondhatni jobb keze, s kétszem-ráadás fogna ő lenni Ignácz urnak és vizsga kétszemének; de mi legfőbb, milly boldog fogna lenni az ifju pár, melly halálba szereti egymást — ha Ignácz ur, mellőzve egy pár régibb zsurlódást, meg nem tagadná összekelhetésöktől atyai beleegyezését. Ő, tudnillik Jávor, mint barátja a biztosnak, és pártfogója Bálintnak, bátorkodik ezennel

megkérni ennek számára, Mari kisasszony kezét.

Ignácz ur a megkérés alatt, hol oldalához, hol melléhez kapkodott, mintha nyilallásai rohamosabbakká váltak volna, majd köhögésnek adta magát.

Hagyjuk ezt, kedves komám uram! szóla végre komoran; tisztelem, becsülöm a kérőt, s az ifju Avart is; de leányomat, mig élek, meg nem kapja soha!

Ezen nyilatkozat, szóla nevetve Jávor, kissé csiklandós az ifju párra nézve; könnyen kisértetbe jöhetne óhajtni, hogy minél előbb költözzék el komám uram a dicsőültekhez; mert a szerelem, kivált olly lelkeknél, mint Marié és Bálinté, nem kámfor, hogy egyhamar elpárologjon!

A leány engedelmességre született, mond Ignácz; s abban neveltem Marimat is; tudatni fogom vele szilárd határozatomat, s ő engedni fog.

S egész életére boldogtalan leend!

Hogy is ne, komám uram? A leányi sziv

transito-kereskedést szokott űzni a maga érzelmeivel; túlad egyen, s mást fogad be. Marinál is lesz előbb kisírt szem, azután csendes ábrándozás, azután visszatér a mosoly, tovább-bad a nevetés, még tovább a tréfa, s végre az enyelgés, s tán egy kis dévajság is! Ekkor magábatérve örvendezéssel fogja bevallani, hogy apjának több esze volt mint neki.

Veszélyes egy kísérlet, komám uram, főkép atyára nézve, kinek leánya egyetlen gyermeke. Ellenkezőleg is üthet ki a kísérlet, s Marikánál, ha őt jól ismerem, valószinüleg ugy is fog kiütni. Marika mély folyó, melly nem zuhog, nem áradoz, de annál mélyebb medret csinál.

Folyt egy darabig az apa és kérő közti párbeszéd, mellyből Jávor meglehetősen sejtegeté Ignácz ur bibéit. Vette észre, hogy az Avar biztos urrali zsurlódáson kivül, különösebben Martial gróf fényes neve s, miként Ignácz hivé, még mindig tekintélyes vagyonsága keveri a kártyát; minélfogva a földi javakhoz tapadt Ignácz, maga részére ezt az

alternativát látta maga előtt, hogy vagy Martiálnak adva leányát, fényt áraszszon a maga uj sütésü nemzetségére, s egyszersmind ment maradjon költséges kiházasitástól és leánya appanagirozásától — mik egy vagyonos gróf irányában, fölöslegesek fognának lenni — vagy Bálintot választva vejének, miután Avar Mátétól sok nem telik, csuportól üstig egészen uj háztartást rendezzen leánya számára. Illy alternativai keresztuton, egy Szetényi Ignácznak nem lehete kétes a választás. Jávor, ki kegyencz ifju párjának szerelmét s földi boldogságát, most egy hajszálon függni látta, nem késett habozásával, hanem telhető kimélettel Martial személye s háza iránti hálája irányában, megismerteté Ignácz urat a gróf vagyoni körülményeivel, miként azok valóban állottak, több példák után tudva: miként számtalan házasság bomlásának vagy poklának magvát hinté már el, az előljáróban fondorkodott vagyonsági mystificatio. — Ignácz ur csodálkozó szemet mereszte Jávor előadására, mely-

lyet Jávor szájából meg szokott hitelesnek venni.

Hm, hm! mond főt ingatva, ezt nem hittem volna; nekem Pintes másként beszélt.

Illy fontos dologban, kedves komám uram, mond Jávor, mosolygva veregetvén meg Ignácz vállát, kissé biztosabb és hitelesebb referensre van szükség, mint borravalós férfiu. A dolog ugy áll, miként előadám, e szerint Marika kiházasítása és jövendőrei segélyzése, kétségen kivül annyival kerülend többe, mennyivel egy grófi család háztartása költségesebb a nemesénél, nem is számitva az infrascriptusokat.

Pedig honnan? kiálta kétségbeesve, oldalához szoritott kétkeze tenyerével hadazva s vállát összehuzva Ignácz ur; a drágaság nagy, a jövedelem csekély, a költség sok, az ember a mindennapit is alig birja kiteremteni! Ömlött Ignácz ur szájából a panasz és sopánkodás, daczára bár mellyik falusi bérlőnek.

— Higye meg, szeretett komám uram, folytatá szavait; mindig borsódzik a hátam, vala-

mikor lyányom kiházasitására gondolok. Hiszen a mostani botor divat szerint, az apák egész boltokat kizsákmányolnak, hitvány menyasszonyi rongyokért, mik mielőtt az unokához jutnának, vagy megszakadoznak, vagy megsárgulnak az állásban mint a viasz, vagy kiavulnak végképen a zsarnok divatból. Ma már egy kiházasitás, több mint egy-egy sáskajárás! Apáink e részben okosabbak voltak; kiadták az ősi ékszert, s egy pár ezüst kanalat hozzá, s punctum!

Igaza van komám uramnak; de épen ezen ujabb pazar allaturás divatocska okozza aztán a „veteres migrate coloni-t“ s azt, hogy Szetényi Ignácz ur beülhete az agg Hetyey-család örökjébe!

Igaz, igaz, mond erőtetett mosolylyal Ignácz; de ugyan ezért kell kétszeresen járnom eszemen, hogy ujabb migratio ne következzék be nálam is. — Hm, hm! a dolgot jobban meg kell fontolnom!

Tán hosszabb fontolgatás nélkül is, ráakadhatnánk a gombolyag végére, komám

uram, mond Jávor, elmejártatási jelenséggel, homloka közepébe szurva ujját; Bálint csak a lyánkát akarja; jótállok érte, hogy vagyona, igen mellékes dolog előtte; Avar biztos ur pedig, ha nem épen gazdag is, de nem is vagyontalan; mit tetszenék rá szólani, ha Bálint irásban lemondana, komám uramnak egész élete fogytáig, minden, nejét illethető allaturáról és appanageról? Ezzel nem tenne ujat. Lycurg törvény által szabta meg, hogy a menyasszony jegypénzt ne kapjon; Chinában pedig még a vőlegény fizet a szüléknek, jegyesének neveltetése fejében. Ugy hiszem, holta utánra különben sem kivánja komám uram, egyetlen leányát kirekeszteni?

Ments meg Isten! kiálta Ignácz ur, csaknem neheztelő gesticulatióval.

Ignácz ur arczát, Jávor eszméjére, némi derücske futotta el; nem vala képes eltitkolni, hogy annak némi rámosolygó sugarai vannak.

No no, szóla egy kis hallgatás után, melly alatt, ugy látszék, inkább ejtendő kife-

jezésein, mint a dolog velején jártatá elméjét — mond valamit komám uram! az ollyas lemondó iráska, jelenlegi pénzszükségemben, nem megvetendő közvetitő fogna lenni, miután tudnillik az ifju pár is halálba szereti egymást; de —, de — de — még is van a dolognak egy kis bibécskéje!

Hogy, hogy?

Miként is fejezzem ki magamat? a rosz világ szivesen fur, farag rágalmacskát minden eseménykéből; én nem tudom, hol veszi? hol nem veszi? alkalmasint, hogy a kevésből keveset adok ki, nálam halmozott kincset hisz! Tartok attól, hogy szó nélkül nem fogja hagyni, ha egyetlen leányommal pénzt nem szórok ki!

Jávort e nyilatkozat, egy földiekhez tapadtnak szájából, még inkább megerősitette azon hitében, hogy még a süllyedettebb jellemüek keblében is, fojtva bár, pislog a jobbnak, a nemesnek, a méltányosabb és igazságosabb érzeménynek némi szikrája, melly miként napsugár áttör ködön és borulaton,

első alkalomkor feltör a kebelből, minden őt fojtva tartott álérzemények közől. Nem lebeg-e ezen ember lelke előtt tisztán, gondolá magában, az apai gyöngéd köteleztetés érzete? nem remeg-e silánynak tünni fel a világ előtt, ennek elhanyagolása miatt? Óh az ember gyarló lehet a maga földhöz szegődéseiben; de égi származását egészen nem tagadhatja meg soha!

Jávor, közel látván már a révpartot, mellybe kérői sajkája behajtandó vala, megfeszité minden erejét, Ignácz ur fontos aggodalmának eloszlatására; mi neki részint a lemondó iráska miként fogalmazásával, részint azon tervezésével, hogy Mari minden esetre, és Ignácz ur rosz világa szájának betömésére vigyen, Bálinthoz, egy pár nagyanyai hagyományokkal, vagy költségbe nem kerülő szérdékkel megtöltött bőr-ládát, vagy szekrényt, végre sikerült is. Ignácz ur beleegyezését adá leánya boldogitásába-e, vagy bálványozott vagyonkájának megkiméléсébe? Jávor kérőre nézve közönyös dolog vala s

ugy hivé, közönyös magára a szerelmes párra nézve is, melly jelenleg kölcsönös szerelmében a világot birá, jövendőre pedig ugy is tulajdonos leend Ignácz ur aggodalmasan, és lelki törődéssel megkimélt vagyonában.

Most Jávor Marikát szólittatá be, nála is megteendő kérői tisztét. Ezt inkábbára csak forma kedveért tevé; mert Mari beleegyezésében bizonyos vala, azonban vágyott is mielőbb legelni a lyánka égi kéjén, mit a szerelem kivivott boldogsága, egész lényén elöntendő vala. A lyánka halk léptekkel lépett be a szobába, s Jávor megdöbbent annak arcza halványságán, s azon aléltságon, melly egész alakján a szenvedésnek nyomait viselé. Jávor megfogván a lyánka jobbját, előadá kérői járatát, jó atyjának beleegyezését, s kikéré az övét, mint fő személyét, kit Avar Bálint, minden földi boldogságának gyülpontjául tüze ki. Mari földre szegezve meredező szemeit, gépileg szótlanul állott egy ideig; majd váró Jávorra vetvén bádgyadt tekintetét: a körülmények megváltoztak, ked-

ves uram bátyám, szóla lassu és hideg hangon; én Avar Bálint ur jegyese nem lehetek soha!

Jávort kinos álmélat fogá el, a nem várt villámcsapásos nyilatkozatra, min Ignácz ur sem bira eléggé csodálkozni.

Mari, az istenért! szóla Jávor, az elválasztó ponton állunk! szóljon: mi történt? honnan e változás?

Engedje azt titkomul maradni! csak kimélet az, a mit kérek, miként kiméletet nyujtok magam is!

Jávor előidézé rábeszélő szónoklatának minden erejét, hogy a lyánkát más határozatra, vagy legalább a rejtélyt földeritő nyilatkozatra birja; de zárt szekrény marada; s végre csak megeredt könyei felelének Jávornak. Baljával kendőjét szemeire nyomva, jobbját pedig kinosan dobogó szivére szoritva, távozott Mari tántorgó léptekkel a szobából.

Ez más! szóla Jávor, halk bus komolysággal Ignácz urhoz, ki határozatlan álmé-

latban üle, nem tudva : örvendjen-e a véletlen fordulaton? vagy aggódjék rajta? — Ez más! itt valaminek kellett történni! Halászszuk a dolgot, komám uram ; a szerelmesek gyakran borongnak csak azért is, hogy annál inkább örülhessenek a derületeknek!

Ignácz ur, maga részéről szint igy vélekedék; különben is tanácsosnak látván, a téglavetőre nézve, jó láboni állását Jávor urral.

XXIII. FEJEZET.

Mari vádoltatásai.

Jávor, hazamentében, mindenfelé jártatá elméjét azon: mi történhetett a szerelmesek között? Kegyencze volt mindkettő, s tiszta jellemeiket, valamint szilárdságaikat is évek óta ismeré. — És még is gyarló az ember! ezt gondolja magában, s különösebben a női kebel, mellynek olly hajtogatója a hiuság, mint tengeren utazó hajónak a szél, melly nélkül vesztegelnie kell! Nem ingathatá-e meg a lyánka szerelmét a grófi udvarló? egyszerü nemesi ház ellenében a pompás kastély, a fény, a vagyonosság? hiszen Ignácz ur is hiedelmében álla ez utóbbinak!

Egyenesen Avar házának vette utját. —

Kérőben jártam a Szetényiháznál! szóla komolyan a biztoshoz.

S kosarat hoztál Ignácz urtól? nem-e? tudtam előre! nem megmondtam? Zápor söpörjön el minden pénzkukaczot!

Ignácz urtól nem, hanem a leányától!

Lyányától? kiálta Máté, s álmélkodva mereszté Jávorra szemét: no, no, leányától! veté ingerülten utána; értem; Ignácz keveri a kártyát, s leánya játsza ki a tromfot!

Csalatkozol Máté; szavaid mutatják, hogy a ki iránt keserüség lappang kebleinkben, ritkán menekszik még alvásában is, gyanusitgatásaink elől. Ignácz ur ugy viselte magát a dologban, mint egy becsületes fukar, ha léteznék illyen!

Jávor előadá egész kérői járatát.

Emberem, vagy Elek! riada az előadás végeztével Avar, s zajos tomboltában ollyat üte öklével az asztalra, hogy a legtetemesebb alaku tentatartó és porzó, mit esztergályos készithet, szinte tánczolának rajta, s majdnem kiadák tartalmaikat. — Emberem vagy Elek!

hogy fejéhez csapád ex-szatócs uramnak, miként Avar Máté Baján avar-vezér ivadéka, ha szegény legény is, nem szorult az ő leánya allaturájára, sem élelmi pénzére! A leányt tisztelem, becsülöm; de ha kevésli fiamat, tartsa meg pártáját, akár itélet napig!.

Ne légy barátom, magistratualis személy létedre, Claudianus császár, kiről Seneca azt jegyzi meg, hogy gyakran hozott itéletet néha csak az egyik fél kihallgatásával, néha egyikét sem hallgatva ki. A gyermekek közt valaminek kelle történnie, vagy a sátán hinte konkolyt közzéjök! Hallgassuk ki Bálintot!

Beszólittaték ez, ki épen a székvárosba készüle, fixumokra vissza. Az ifju, megértve szerelmi ügye romos állását, megrázva egész lényében, s szivére téve kezét nyilatkozék, hogy közte és Mari közt, kivel mostani egész künmulatása alatt nem találkozhaték — mert Mari most megszünt látogatni Jávor házát is — semmi sem történt, mi a leánynak csak ürügyet is nyujthatna az elpártolásra.

No ugy a grof fur fejében! kiálta tüzesen

Máté; vesd ki szivedből, fejedből fiam a léhát! Elég nagy a világ! van benne leány elég szebbnel szebb, jobbnál jobb! badarság olly szekér után járnunk, melly föl nem vesz bennünket!

Puffogott, zajgott, hadazott Máté egy ideig, nyilást keresve boszus fájdalmának, s egyszersmind hogy kikeléseivel, szoborszerü meredezésben álló fiát boszura s megvető lemondásra birhassa; de ez utóbbi nem akara sikerülni neki. Bálint, mintegy kiforgatva magából, gépi meredezéssel vőn bucsut atyjától és Jávortól, s csaknem eszméletlenül ült fel szekerére. Máté, a szekér elrobogta után; egy nyomatékos szitkot intéze a Szetényiház felé; Jávor pedig nedvesedett szemmel tére házához vissza.

Könnyelműség-e az bennünk, vagy véges elménk rövidlátósága? — mert hobbeismusi vonásnak nem örömest hinném — hogy kedvetlen eseményeinknél, rendesen hajlóbbak vagyunk embertársainkat vádolni, mint a véletlent, vagy okok sorozatát; önmagunk vádolására pedig — hála érte drága önszerete-

tünknek! csak akkor kerül a sor, ha minden más okozhatásokból kikoptunk. Ha nősülésünk roszul ütött ki, vagy a szüléket kárhoztatjuk, kik inpracticabilis életpárunkat nevelék, vagy a tanácsadókat, kik bennünket összeboronáltak, vagy a konkolyt hintő cicisbeót, a bejáratos vén veneficákat sat. de kedélyeink, hajlamaink, kedvteléseink össze nem hangzásairól szó sincs, s még kevésbbé hibáinkról s tévesztéseinkről. Miként vakondok szem nélkül, a sötét földrétegekben, ugy mi halandók is mindenkor csak közel orrunk előtt turkálgatunk!

Az események, kedélyünk tükrében verődnek vissza, derüsebb vagy borusabb sugarakkal, a millyen reflexalapra találnak.

Máté és Jávor nem birtak mást vélhetni, mint hogy Marit Martiál ragyogóbb állása s e maszlaggal a női hiuság tántoritotta meg; de milly különbözéssel hitte ezt a két férfiu! Máté kárhoztatása kiméletlenül zajos volt, mellynél a fájdalmas apa és őskevély katonás férfiu szerepelt! csaknem a nyalánk Évánál

kezdte, lenézőleg kurholni a nőnemet, mellynek különben sem vala embere, s igy jöve le Szetényi Marikáig, ki, ugymond, egy szállal sem jobb a többinél! Bothadazása és földmérői léptei, most még indulatosabbak voltak, Ignácz elleni pöreihez lángoltató fuvóval látott, s az aláásott pincze beszakittatásáról alig birá őt leverni Jávor. Ellenben az orvos szivhangulata fájdalmas volt inkább mint boszus. — Óh mi, igy kiálta fel, a gyarló embernek minden szilárdsága erényben és igazságban egyéb, mint reggeli köd, melly hirtelen elenyészik. Állunk, mig rosz óránkban kellőleg meg nem kisértetünk! Valóban az ember, nem ok nélkül nyujt illy imát az uri imádságban : ne vigy uram kisértetbe! És egy gyönge lyánka, e töredékeny nádszál, milly könnyen megingathatja ezt, az élet csábos elébe-mosolygása, s az ellesett vagy rábeszélt atyai kilátások és ohajtások! s főkép Marit, a mindenben kegyeletest! Fájdalmasan jártatá meg elméjét Jávor, azon végtelen keserüségeken, azon számtalan inséges

órákon, miket két olly sympathiátlan sziv és kedély összeforrasztása és csalatott remény kétségtelenül szülendnek, ha Martial és Mari egybekelendnek; azon örökre vérző sebeken, életkietlenségeken, miket olly tiszta, ártatlan, egybehangzó sziveken és kedélyeken, a szerelemnek eltiprott boldogsága, szaggatni s elárasztani fog, mint Bálinté és Marié vala! — Ég vegyen ótalmába szerencsétlen pár tégedet! sohajtá Jávor busan; tégedet pedig kétszeresen boldogtalan leányka! óvjon meg egykor a késői bánat és szemrehányás marczongó kigyóitól!

Egyedül Bálint volt az, kinek rendithetlenül álla hite Mari hű szerelme iránt. — A kegyeletes lyánka, igy szóla magában, atyja nagyralátásának s tán fukarságának áldozatja! Tegye őt az ég Martiállal boldogabbá, mint én tehettem volna! Ezt sohajtá a zuzott keblű ifju; noha a kebel mélyében élt hite, hogy a ledér Martiál, őt Marinál ki nem pótolandja soha!

XXIV. FEJEZET.

Mari kalandja.

És mind a három férfiu lényegesen tévedett Mariban. Ő egy pillanatig sem habozott Martiál fénye és személye irányában, kit igen ollyformán szenvedhet vala, mint pókhálót szobájában. Atyjának Martiál felé hajlását ismeré ugyan; de általa még nem sarkaltaték, minthogy Martial is, nem birván tisztába jőni a leány hajlamával, még formaszerint nem nyilatkozék az atya előtt. Más sajtolta az ő szerető keblét, más munkás féreg emésztette életerejét. Sokáig nem birt ő kétkedni Bálint hűségében, szilárd jellemében, sokáig némi hősiességgel mosolyogta ő meg a cselédi hirhordásokat, tudva: milly kész szol-

gálatosak és hűségeskedők azok ollyforma híreikkel, mikkel uraságaik érdekeihez közelebb simulni vélnek, és sejtve, hogy Bálinttali viszonya alig titok előttök, Pintes és Erzsi referádaikat, csaknem közönyöséggel eresztette el füle és szive mellett ; de a székvárosi párbaj körülményei, és Ambrusnak azon tudomására jött estéje, mellyen széles jó kedvében, Bálinttal és az idegen nővel találkozék, végre még is figyelmessé tevék őt. —

Egy csendes szép estvén — nyugtalansága, ujságvágya, vagy homályos sejtelme sürgették-e őt? bajos elhatározni — Erzsi kiséretében, sétálni indult Mari, az idegen nő mondott szállása, a Pintes által is leirt exmolnárház felé, közel a faluszélhez. Alája érve Mari már elhaladóban volt, a mint a szélkelepes Erzsi, kandian betekintett, folyókával befutott ablakán a molnárszobának, mellyben világ égett. Kisasszonyához futva, s érdekes látványnyal biztatva őt, az ablakhoz csalja a félig akaró, félig átalló leánykát. Betekint Mari és szive

elszorul, vérhagyott arczczal mered a látványra. Egy asztal mellett közel az ablakhoz, ül Bálint, keblére hajtva fejét, tartván átkarolva az idegen nőt!

Légy nyugodt, kedves Ilonkám! szóla gyöngéd szivélyességgel Bálint, s csókot nyoma a nő homlokára; rövid idűn kideriti isten dolgunkat, s még boldogok leszünk!

Te Marival talán! én nem soha! sóhajta busan a nő.

A molnárné gyermeke futott be a szobába, s véget vetett Mari kinos oculatájának; de a szerencsétlen eleget látott, hallott már arra, hogy megcsalatottnak, s végtelenül boldogtalannak érezze magát.

Lehetséges-e, igy sohajta fel, visszaérve szobájába; Bálint hütlen? irántam hütlen, kinek ő volt mindene? Óh ha ő is! ugy a hű szerelem nem lehet egyéb csalóka ámulatnál, mellyel a sziv egyideig bábozik, hogy ráunva elvesse azt! Isten hozzád lelkemnek szép hajnala! boldogságomnak nyilt ege! hű szerelem szép hite! ezentul éltem kietlenének

elsorvasztott virága vagy te! Bálint elveszett! és Marit bár a sirhant fedné már!

Keble kínos hullámzásaiban, kerülte Marit az éji álom s nappali foglalkozás kedve; csak a bú virrasztott vele, s tétlen meredezés fásitotta el nappalait. A nő szép, igézőleg szép? sohajta; s igy menthető Bálint eltántorodása! Legyen vele boldog! Mari kitérend utjából, ha szive megszakad is belé!

És e pillanat óta sziklaszilárdságu lőn határozata : lemondani az ifjuról. Szive mélyében nem dult ugyan keserüség szeretett Bálintja iránt; de annál élénkebb, az idegen nő irányában, kit hajlandó vala némi kaczérsággal vádolni. — Hiszen szavaiból tudom, igy szóla magában, hogy ismerte Bálinttali viszonyomat, és még is! és még is! — Fájt lelkének az is, hogy jelleme iránt Jávornak, kit mindenkor tisztelt, s kit szerelme pártfogójának hitt, most nem birhata tisztába jőni. Nem vala titok előtte, hogy az idegen nőt Jávor hozá magával a faluba, sőt ennek egy pár látogatásáról is a nőnél, értesitteték.

Föltevé Mari magában, hogy a szivén ejtett sebet, zárva tartandja Jávorék előtt; miért is ez időóta nem járt hozzájok által.

Jávor, maga részéről, minden esetre jónak látta, nem siettetni Marinál a dolgot, mert, ugymond, legbiztosabb rejtélyfölderitő, szeszélycsillapitó és sebhegesztő az idő!

XXV. FEJEZET.

Rablás.

Hiában! akarjuk, nem akarjuk, a lábra kapott divatnak, többé kevesebbé hódolnunk kell. Ha sarkig lenyuló kabát a divat, nem ölthetünk ollyat, melly térdünket verdesi; ha csak az utcza gyerekeit magunk után csődítni nem akarjuk. Az olly házról, melly képes lenne, a lencsefőzeléket, szombatról hétfőre, vagy töltött káposztát vasárnapról keddre tenni által, mi is képesek volnánk föltehetni még azt is, hogy nála a gyermekek ujabb divatot taposva, a barátságos bizodalommal nem tézik szüléiket, hanem régi kiavult magyar szokás szerint, tartalékos tisztelettel czimezik őket.

Mi is erősen föltettük magunkban, hogy épületes könyvecskénkből, a lehetőségig kiszoritjuk az emberi salakot, mellyről azt hisszük, hogy kissé piszkol, mint a bécsi korom; de átláttuk végre, hogy a szerfelett ovatos erkölcsi és felebaráti purismus, az elhatalmazott regényirói divat ellenében, olly éldelhetlen füszerellenes homoeopathicus olvasmánynyá teendi könyvünket, mint a tulhajtott philologiai purizmus, gyakran érthetetlenné szokta tenni a könyvet; ezért egy kis emberi salakot, egy kis szájízjavitót a Sue-féle pézsmások számára, nem véltünk kikerülendőnek.

Egy pár hét mulva Jávor szerencsétlen kérősége után, egy viharos éjjel, mellyen az orkán, tremolo fortissimot játszott ajtókkal és ablakokkal, Szetényi Ignácz ur háza megraboltatott, s majd minden ezüstnemüéből kifosztatott. Infandus lőn Ignácz ur rémülése és fájdalma, mikkel a baleset megtudtával, kezeit feje fölött kulcsolgatta. Azonnal megfutotta a hir a falut, felgyült Ignácz urhoz a

noblesse vénebbje és fiatalabbja oculátára, véleményezésre, és gyanu s teendő iránti consultátióra. Különösen Avar biztos, illető hivataloskodásába vágónak tartva az eseményt, többszörös érdekkel látott a nyomozáshoz; ugymint először: hivatalos kötelességének teendő eleget; másodszor: megnyugtatandó a kakasdi lakosság aggályát és megingatott személy- s vagyonbiztosságát; és harmadszor: nemeslelküleg bebizonyitandó Ignácz ur előtt azt, hogy in officiosis, vértezett melle valamint nem atyafiságot, barátságot, adományt és más kedvező emberi tekinteteket, ugy haragot s gyülölséget sem ereszt magához közel, szigora mindenkor egyaránt kérlelhetlen, miként az idő és öregség bekövetkezése. A több mint hat lustrumos tisztviselő, gyakorlott tapintattal állitotta egybe a rablás körülményeit és helyiségi symptomáit, s végre négy szem közt igy szólott Ignácz urhoz, ki forrázott salátafej gyanánt gubbasztott, s áhitattal leste az eredményt: a megrablott szobába csak

az ebédlőn által, s ebbe csak az előpitvaron keresztül lehete bejutni; az ajtókon feszités, törés nem látszik; a megrablott szobában több láda, szekrény, s asztalfiók is létezett, de csak az ezüstöt-tartó feszittetett fel, hihető, mert ennek tartalma volt legbiztosabban ismeretes a rablók előtt. Mindezekből azt következtetem, hogy a háznál lappang vagy a rabló, vagy orgazdája.

Ignácz ur nagy szemet meresztett e szavakra, s eszmélni kezde, hogy ezüstözött csiga-burnótszelenczéje, szintén e napokban veszett-el, Mari pedig egy gyöngyházból csinosan készült etuisjének, még a boldog időkből Bálint becses ajándékának elsikkadtát fájlalta. A gyanu leginkább a szobaleányt, Erzsit terhelte, s a biztos ennek holmijének nyomoztatását kivánta. Erzsi beszólittatott, Avar által szokott szigorusággal benevolizáltatott; de a leány sürü könyek és kéztörések között erősitette ártatlanságát, s hajadoni becsülete sérelmét, neheztelő daczoskodással védte. A mint ládája kulcsát kivánta a biz-

tos, azzal mentőzött, hogy ládája nincs. Majd szemébe mondatván a cselédség által, hogy szolgálatba álltakor volt ládája, azt vallotta, miként volt ugyan ládája, de eladta; kinek? tudni nem akará. A gyanu sulyosodék, miután a leánynak Pintes Balázszsali gyakoribb s biztosabb társalgása nem vala titok a faluban, a biztos egyenesen Balázs lakára mene egy hadnagygyal, s a megdöbbent Balázstól, kemény hangon követelé Erzsi ládája kiadatását. A véletlenül meglepetett ezermester, azt vélve, hogy a láda holléte már tudatik a törvény urai által, remegő kezekkel vonta elő, nyoszolyája alól a ládát. Kulcsa, mint állitá, a leányasszonynál van, mit Erzsi ismét tagadott. A biztos nem sokat aggódott ezen, hanem a Szetényi házához vitetett láda zárának felnyitását, markos hadnagyának baltájára bizá. A ládának és fiókjának tartalmát, szép heterogéneitásu dolgok tevék. Egy pár durva ing mellett, finom gyólcsvásznuak, rásaszoknyák és nyomott perkálok közt, drága selyem kelméjü előkötők, kendők;

ugynevezett bécsi pirositó rongy mellett, finom parfumerie-carmin, réz gyüszü szomszédságában, ezüstből vert; rongyszedői gyűrük közt, aranykarikák sőt drágakövesek is; s izmos kan polturák s krajczárok közt, csillogó huszasok s egy pár koronás tallér is, és egy kis csinosan kötött imakönyvecske. Végre Ignácz ur örvendő bámulatára, kikerült ládafenékről a csigaszelencze és gyöngyház etuis is.

A drágább czikkek iránt Visky tanácsosnénak, kinél Erzsi legközelebb hat hónapig szolgált, irt lovas hadnagya által a biztos, s attól azt a választ kapá, hogy az előszámlált jószágok mind sajátjai, természetesen a kétfaju pirositókat kivéve. Azonban jutott a kutató inventátióból Avar Máténak is egy bökkenőcske. A láda fiókjából, egy papirkába betakargatott gyűrücske került napfényre, Ambrus boldogtalan emlékezetü jegygyürüje, a gyöngyökkel koszoruzott türkisz. Avar álmélattal veté rá szemét, s egyszerre fölismeré abban, volt nejének tulajdonát, mellyel még a mézes hetek előkorában vala

hajdan előzékeny megtisztelni őt. Miként jöhete ehhez a leány? meg nem fogható. Vallatására Erzsi Ambrusra utalt, kitől a gyűrüt nyeré; mi képviselet alatt? ovatosan elhallgatá. Ambrus előidézteték.

Ismered e gyürüt Ambrus? kérdé szokott vallatói nyerseségével a biztos, melly a megrezzent szolgának nyakát egészen vállba zsugorítá be, miként teknősbékáét.

Ismerem, rebegé alázattal, nem tudva czélját a vallatásnak; jegyváltási ármányos elcsábitásnak az ő cerimoniájára ajándékoztam Erzsi leányasszonynak.

Jegyváltás? hol jár az eszed ficzkó?

Nincs másképen, tekintetes Avar Máté biztos ur. Szégyenlem is, bánom is; mert megbánta a koholmányos és rászedő álnokságot nehány forintom!

Ambrusnak el kelle elejtől fogva végig beszélnie, szerelmi és vőlegényi kalandját, melly az ő sajátos és panaszos modorában, mosolyt vona még Avar officiosus arczára is.

Tehát Pintestől vetted a gyürüt? kérdé ez.

Tőle, ha az áldomást kihagyom is, nyolcz forinton.

Pintes szembésittetvén Ambrussal, nem tagadá, hogy a gyűrü általa jutott Ambrushoz s ettől Erzsihez; de a gyűrüt, ugymond, az idegennőtől, ki egy idő óta a kakasdi molnárféle háznál tartózkodik, több más ékszerekkel együtt, miket egy székvárosi zsidónak adott el, vette által eladás végett.

A dolog, ezen vallomás által még bonyolodottabbnak tetszék Avar előtt, ki a benevolizálás után, ekként szóla Ignácz urhoz: a rabló, tolvaj, és orgazdás complottnak alkalmasint nyomában vagyunk! de az ugy látszik, elágazóbb, mint eleinte véltem. Most már majd házamnál, nyomatékosabb szigorral látok az inquisitióhoz. Annak az idegen nőnek sem igen hiszek én. Ugy látszik, igen szereti az incognitót; mi csak igen nagy uraknak áll jól!

XXVI. FEJEZET.

Fölfedezés.

Avar maga házához rendelte az inquisitusokat, s elhelyezte őket hadnagyi őrség alatt, Erzsit egy üres kamrába, Pintest a pinczébe, melly szerencséjére a viziszonyos delinquensnek, jelenleg nem tartalmazott vizet. Ambrus, kinek a Balázs és Erzsi elquártélyozásai, némi elégtételt látszottak nyujtani, szintén a biztoshoz rendelteték, de tisztes tanui minőségben, s ő élénk kandisággal lesve a történendőket, künn a hadnagyok egyikével eredt párbeszédbe.

Mondja meg kigyelmed, bátyám uram, mi lesz vége Balázs és Erzsi baleseményes

álnokságainak? kérdé Ambrus, a falmelletti lóczán ülve s égő taplót téve pipájára.

Felakasztják őket! felele a hadnagy kurtán, enyelgve ismert emberével.

Ambrus e szavakra ugy hátrahökkent rémültében, hogy feje szinte koppant a falban és sipkáját egészen orrára rántotta alá; pipája pedig tüzestül esett lábaihoz.

Felakasztják? irgalmasságos isten!

Fel biz ott, még azt a jóféle dámát is, ki itt a faluban, a molnárháznál lakik; már el is ment érte a másik hadnagy.

Most Ambrusnak — ki teljes ismeretlenségében a bünvádi eljárásokkal és fegyelmekkel, kivált mióta a vidékben, egy rablógyilkost felakasztottak, melly esemény az egész környéket és őt is borzalommal töltötte el, minden bünténytől és epochális büntetéstől borzadozott — rémülete a legfelsőbb fokra hágott; mert az idegen nőről tudta, hogy Jávor és Bálint uraknak pártfogottjuk volt, s ugy okoskodott, hogy a kit illy derék urak pártfogolnak, nem lehet illető madara

az akasztófának. Nem esett többé Ambrusnak jól a pipa, bus meredezésben járt, kamraajtótól a pinczeajtóig, szánva azoknak ideigleneseit, és bánva maga parasztos vallomását, mellyet az akasztófa egyik kötelének hitt.

Az idegen nő nem vala honn. Avar előtt gyanusnak tűnt fel a nőnek lappangása, Pintesseli viszonya, s különösebben ékszer-elsikkasztásai; minélfogva annak távollétét hivatalos de egyszersmind magán-érdekes buzgóságában is arra használta fel, hogy a nő szobáját személyesen megmotozza. Milly lőn csodálkozása, a mint abban Bálint fiának guitarrejára, asztali tükrére, zenedarabjaira, néhány könyveire s más apróságaira talált, s Pintes utólagos kihallgatásából értesült, hogy a nő és Bálint közt szorosabb ismeretség létezik, sőt a lovárdai párbajnak is, az idegen nő vala fő, vagy legalább egyik rugója. — A nő jóféle kaczér személy lehet! gondolá Avar magában; mert mondják, szép, s a boldogtalan fiu hálójába esett! Egyszerre keresztül villant most lelkén azon sejtelem,

hogy miután a Bálint és nő közti viszony, rajta kivül, csaknem az egész falu tudomására jöhetett, nem ez okozá-e Mari kikosarazását is? Ingerültsége az idegennő iránt, ez által a legfelsőbb fokra hágott.

A nő délfelé váratott vissza. A biztos, házához rendelé hadnagyát, azon parancscsal, hogy a megérkezőt azonnal kisérje hozzája. Alig is szálla ez le kocsijáról, a hadnagy megszokott nyerseséggel adta tudtára a parancsot. A nő szembetünőleg rezzent össze arra, s kérdé: mi végre hivatja őt tens biztos ur?

Semmi jó végett, asszonyom! felele a hadnagy; miután az asszony szobáját megmotoztuk. —

Szobámat? mi joggal? kérdé a nő, nyugtalan zavarodással.

Azzal mi nem sokat szoktunk törődni! mond durva röhögéssel a hadnagy.

Jól van! szóla, magát összeszedve az idegen nő; várjon a pitvarban, mig felöltözködöm.

Az nem megyen, asszonyom! mond még

mindig kaczagva a tolvajkergető; nem szoktam messze hagyni madaraimat; tessék előttem ruházkodni!

Hallja kend! szóla büszke haraggal a nő s állásba tevé magát; rab még nem vagyok s nem is leszek! itt keresztvas van az ablakban, tehát nem szökhetem; parancsolom kendnek, mindjárt takarodjék kend ki a pitvarba!

A határozott sziv-jelenlétnek és bátorságnak, rendesen döbbentő és uralgó hatása szokott lenni a közlelkeken. A nő méltóságos tekintete, hangnyomata s elszántsága, meglepték a durva rabfogót, s hunyászan morogva: megyek, no! kiballagott a szobából. Öltözködését végezve a nő, kiindult: ne felejtse kend, barátom, szóla a vele indulni akaró hadnagynak, hogy még rab nem vagyok, s nem is leszek; tehát nem velem, hanem tiz lepésnyire utánam fog kend jőni, érti-e?

Értem, asszonyom! felelt a hadnagy, s a nő tekintélyes szavainak ismét engedett.

A mint Ambrus, az idegen asszonyságot, hadnagygyal maga mögött érkezni látta, megeredt könyekkel futott elébe kézcsókolásra.

O tens asszony! sohajta csuklások közt; illy virágos és hajnalos ifjuságnak az ő kellő közepében, akasztófára jutni! istenem! istenem!

O hó! még arra nem értem meg, Ambrus gazda! mond a nő mosolygva.

Azonban ezen biztositásra sem tágitott Ambrus kinos nyugtalansága; átfutott urát értesitni a veszélyről, melly kegyencz asszonyát fenyegeti.

Az idegen nő, beléptével tisztelő meghajtással köszönté a biztost. Ez darabig szótlanul vizsgálta a belépőt; mert ugy tetszett neki, mintha látta volna őt már valahol. Nem emlékezvén erre, ekként kezdé meg vallatását.

Biztos. Hová való az asszony?

Nő. Szegedre.

Biztos. Van-e passusa?

Nő. Nincs.

Biztos. Ho, ho! tehát kóborló?

Nő. Nem vagyok; rokonimhoz jöttem fel, miután azon szinésztársaság, mellynél szegődtetve voltam, eloszlott.

Biztos. Tehát comediásné?

Nő. Pór elnevezéssel igen; miveltebb körü czimzettel szinművésznő.

Biztos. Ismerem a látszatnak e művészetét és e deszkahadat; addig bábozik a virtusokkal, mig egészen elkoptatja azokat, hogy maskarának se használhassa többé, és otthon zsibvásáros rongyokba buvik! A görög nyelvben, mint tudom, hypocritának nevezik mind a szinészt, mind a kétszinüt! — Van férje az asszonynak?

Nő. Nincs; hajadon vagyok.

Biztos. (kaczagva) Tehát szabadszemély? prosit!

Nő. Tens uram! —

Biztos. No, no! ki cserényben született, nehezen lesz bibliothecárius! E szerint megengedhető, ugy-e? hogy Bálint fiam körül vetegeti ki hálóját? nem-e?

Nő. Erre nem felelhetek.

Biztos. (fellobbanva) De felelnie kell, leányasszony! Tudja-e, hogy súlyos gyanu alatt áll, és olly hivatalos férfiu előtt —

Nő. Ki szigorú ugyan, de igazságos. Én mindenben ártatlan vagyok!

Biztos. Ismeri ezt a gyűrüt?

Nő. Sajátom volt; Pintesnek adtam által eladás végett, ki hat forintot hozott nekem érte.

Biztos. Tán nyolczat?

Nő. Csak hatot; mint állitá, annyiért adta el.

Biztos. Hol vette a leányasszony a gyürüt?

Nő. Szegény anyámtól kaptam.

Biztos. És az hol vette? ingyen vásárlotta, nem-e?

Nő. Tens uram! anyám és én szerencsétlenek voltunk ugyan, és sok szükséggel küszdők, de mindenkor becsületesek. — Egy rezgő köny a nő szemében, majdnem kihozta szigorú hivataloskodása sodrából a biztost.

Jávor belépett, s futólagosan köszöntve a

nőt, és kezet szoritva a biztossal, félre fogott ülést az ablakban. Avar folytatá vallatását.

Biztos. A leányasszony több ékszert is adott Pintesnek eladni által; mi ékszerek voltak azok?

Nő. Azok részint szintén anyám hagyományai; részint pedig a kolosvári aradi és szegedi közönségek ajándékai voltak, mikben ollykor a szinésznők részeltetni szoktak.

Biztos. Kivált ha szépek és lágyszivüek, nem-e?

Nő. Ezen észrevétel, tens uram, engem nem illet.

Jávor mosolygva mozgott székén.

Biztos. És miért esett kegyed olly nyakra-főre, ezen drága ereklyék elsikkasztásának?

Nő. Mert pénzre vala szükségem, egy Szegeden maradt beteg rokonom fölsegélésére.

Biztos. Hát Bálint fiammal mi viszonya kegyednek?

Nő. Bálint becsül engem, s én viszont őt végtelenül.

Biztos. Ugy-e? becsüli kegyedet? végtelenül? tán szereti is?

Jávor felkaczagott: Kétsegen kivül, Máté barátom!

Avar rámereszté szemét. — Megbocsáss Elek barátom! szóla némi nehezteléssel; most in officiosis foglalatoskodom.

S egyszersmind in privatissimis is, Máté barátom! Ládd-e, az orvos igen ovatos biró a bűnvádaknál, tudva, hogy nem ritkán öröklött betegségi anyag az, mit isteni szikra gázolásának keresztelünk. — Pauzálj kissé kérlek!

Ezzel Jávor behozatá Ambrussal azon fényzett kis ládikát, mit egykor a székvárosból hoza ki, s letéteté azt az asztalra. Avar a mint ráveté a ládikára szemét, egyszerre fölismeré azt, és sejtelemmel közelite ahhoz. Jávor felnyitván a ládikát, egy irást nyujta belőle Avarnak által, mellyen reszketeg vonásokkal, e rövid sorok valának irva: Kedves Mátém! sírom szélén irom e sorokat hozzád. Ha istent ismersz, bocsáss meg bünbánó

szerencsétlen nődnek, ki sokat szenvedett saját vétke miatt; vagy ha nekem megbocsátni nem birnál is, fogadd atyai kegyedbe ártatlan leányunkat, Ilonkát vissza! halála óráján esdeklő nőd, Erky Júlia. Egy pár sor utóirat is volt utánok vetve a fentebbi soroknak, de ez már olvashatlan vala. A ládika fenekén, Avartól nehány hajdani levélke feküdt, miket vőlegényi és házassági hajnalpírjaiban irt volt menyasszonyához és nejéhez, s egy ezüst vonalokkal és kapcsokkal kötött imakönyvecske, szintén Avar egykori ajándéka.

Boldogtalan asszony! szóla olvasás után, lassu mély hangon Máté, s a ládikára szegzé bús tekintetét. Tehát elhalt? én tudom, miként szerettem őt! Legyen megbocsátva vétke! bocsásson meg neki az isteni kegyelem is!

És áldjon meg tégedet is, Máté barátom szóla Jávor; ki nem ügyeletlenül hadarod el az úri ima ezen szavait: miképen mi is megbocsátunk ellenünk vétetteknek! és ki nem

búvtatod férfiui szilárd jellem álarczájába, az egyszer vett sérelem meg nem bocsáthatását; nem, állhatotosság alakjába, a gondosan ápolt gyülölséget! Mi is fogna lenni a világból és emberi életből egyéb, mint viszályos inség tanyája és csatamező, ha ember, ki a maga ezerféle érdekeivel és szenvedelmeivel, untalan felebarátjának érdekeivel és szenvedelmeivel áll szemben és zsurlódásban, meg nem birna engesztelődni, hogyha e zsurlódásban sérülni talál? Csalatkóznám, ha nem hiuságnak, s magunk túlbecslésének mive volna bennünk, az engesztelhetlenség; jobbaknak véljük magunkat, mintsem megbántani tudnánk másokat, és érdemesebbeknek, mintsem megbántatásunkat megbirhatnók bocsátani!

Avar e szavak alatt, erős tusában érzelmeivel, nagy léptekkel járt fel s alá a tágas teremben; egyszerre, mintegy eszmevillanatra, megállt az idegen nő előtt, merően szegzé rá szemét, s annak vonásira egyszerre megrohanta lelkét a sejtelem.

És e személy? kérdé Jávorra tekintve.

Ilonka leányod, kedves Mátém! felele az.

Gondolatnál előbb Máté lábainál térdelt Ilonka, s forró csókokkal hinté el atyja kezét.

Szegény anyámnak megbocsátott jó atyám! bocsásson meg, sokat szenvedett leányának is! esdekle Ilonka.

Jó, no leányom; hiszen te ugyszólva ártatlan is vagy anyád hibájában! mond Máté, s fölemelé leányát. De tedd szivedre kezedet leány! s felelj : jártadban, kőltödben, azon a kisérletes és sikos komédiás pályán, megtartottad-e mindenkor becsületességedet? tisztességes voltál-e? s nem gyaláztad-e meg nevemet?

Ilonka, szivére tette kezét, s egész szivélyességgel nyugtatta meg atyját ez iránt; azt vetvén még szavai után, hogy mind anyja, mind ő álnév alatt szinészkedtek, nehogy még inkább szembeszökjenek, a honfiaknál még csaknem átalános előitélettel a szinészet iránt. Aztán, mond Ilonka, kerültük tán jó atyánk haragját is súlyositni irányunkban az

által, ha nevét hordozzuk; hiszen szinészetnél és irodalomban, szokásos már az álnév.

Tudom az elsőnél, mond kaczagva Máté; álnév, álérzelem, álszerelem, áldicsőség, egyszóval teljes álarcz! csak pénz és ajándék, legyenek valódiak, és húlljanak borura derüre, mint a manna!

O jó atyám! szóla szeliden Ilonka; minden fának megvan a maga ép és férges gyümölcse! Volt módom ismerni a szinészetnél lelkeket, kik diszei lehettek az emberiségnek.

No, no, transeat! kitolnám ezeket egy talyigán a falunkból!

Lehetséges Máté barátom, hogy csak szemüveged hibás; megjegyzé Jávor. Látod, mi ketten könnyen csalatkozhatunk az emberek megitéléseiben. Te az emberiség lelki nyavalyásságaival, apróbb-nagyobb elferdüléseivel bajlakodván untalan, könnyen megszokod a gyanakodást, s gyakran delinqvensnek, vagy legalább büncandidátusnak tekinteni vagy hajló az embert; s néhány kèzeden átment példányról, himet varrsz egész tes-

tületekre; én mint orvos, az emberiség testi nyavalyáival vesződöm, s hajló vagyok halálcandidátust látni minden sáppadt emberben, s lappangó vagy bekövetkezendő nyavalyást, a kissé túlpirosban.

Avar biztos keblét olly érzelem szállta meg most, mellyről önmaga sem tudott számot adni magának. A szivéből kiszokott atyai érzelem, mintegy elvesztettnek tartott leánya irányában, korának estvéje felé, nyájasan fészkelte magát abba vissza. Idegenszerü volt ugyan megszokásainak ezen érzelem, s eleinte némileg feszitő is; de kedves még is, naponként megszokottabb s napjait derítő. A bölcs természet, ugy látszik, felosztotta a szülékre nézve, a kiáradó gyönyörüket a fiu- és leánygyermekekben. Örülnek a szülék, ifjonta tán jobban a fiaknak, neveik, nemzetségeik fentartóinak s tán fényderitőknek azokra; hajlott koraikra, szelid leánymagzataik felé simúl szivök, kik házaik, sze mélyeik, napi eseményeik körül motoznak folyvást és unatlanul, mig a fiakat a világ

zaja tova ragadja és tartja tőlök; leánykáikat szoritgatják édes gyöngédséggel kebleikhez, kik napi szükségeiknek, ohajtásaiknak, megszokásaiknak és kedvteléseiknek gondos ellesői és nyájas előzői, kik gyöngélkedéseiknek olly részvevő, ügyes és fáradhatlan ápolónéi. Tapasztaltad-e jámbor atya? ha még nem, tapasztalandod, hogy betegágyadnál, csak vánkosodat sem birja más lény, ha csak gyöngéd nőd nem, olly kedvedre fejed alá tolni, mint szeretett és szerető leánymagzatod!

Ilonka számára, az annyi éveken keresztül át nem lépett küszöbű jobbfelőli szobácska takarittatott ki és illesztetett fel; élet szállt a merevény nőtlen házba. Ilonka, kinek már deli termetén, s nem mindennapos szépségén gyönyörrel legelt az apai szem és storge, mindinkább közelebb tudott simulni Máté petrificált megszokásihoz, izléseihez s mindinkább szerencsés lőn kivánságai elleséseiben. Különösen meglepte Avart, azon ritka és sok oldalu ügyesség és életrevalóság, mit Ilonka a házvitel majd minden ágaiban kifej-

tett, azon takarékosság, mellyel a ház naponkénti szükségleteit ki kiállitgatta; ez azon vándor életnek, mellyet korában szinészeink vittek, és a folytonos szűkülésekkeli küzdésnek, melly szinpadon kivüli szereplésüknek fő részét tevé, természetes következése vala. Máté ur végre kénytelennek érzé magát, engedni valamit nők elleni, különben is inkább ingerültségi; mint győződési antipathiájából, s megvallani, hogy még is vannak dolgok, mikre a nő is alkalmatos!

Alig egy pár hétre, a mint Ilonka Kakasdra érkezett, lamentabilis levelét vevé Mikeynek, a társaság sugójának és Ilonka családja edzett hivének, mellyben az sulyos megbetegedését, s az ujabb társaságnál gagejának elmaradása miatt, szükölködő inségét panaszlá. Az ő fölsegéllése vala az ok, melly Ilonkát, némelly nélkülözhetőbb ékszerének pénzzétételére birá. Jávort, kinek már is sok szivességével élt, untatni átallá, Bálinttal pedig, ki akkoron a székvárosban tartózkodott, még nem volt alkalma fölismertetni

magát. Pintest, mint a vidék minden kulcs-lyukán bejáratos ezer mestert és sensált, házi asszonya, a molnárné ajánlá néki.

A pokróczos hadnagy, ugrott most Ilonka szavára kettőt is, mintegy jóvá teendő elkövetett durvaságát. — No István! nem lesz kend már tán olly szigoru őröm, mint volt? kérdé mosolygva Ilonka. — Hiszen ha tudtam volna kilétét kisasszonyka! felele sompolygva István.

Illyen az ember! gondolá magában Ilonka; nem az emberiség joga elleni botlását, hanem ennél is, a társadalmi illedelemben vagy viszonyban történt tévedtét, veszi szépitésül latba!

Lám, megmondtam Ambrus gazda, hogy nem értem még meg az akasztófának! mond Ilonka nyájasan veregetve meg a szolga vállát.

Kár is lett volna arra a gonosz magasságra! felelt örvendezve Ambrus; én tudom, hogy egész életem lefolyásának rendében, meg bőjtöltem volna a felakasztásnak az ő napját.

Mindenki tegyen annyit, a mennyit tehet! gondolá Ilonka magában. Azonban Ambrusnál, az évenkénti bőjt önkényszerü ajánlása, épen nem fogott volna csekély önsanyarnak tetszeni azok előtt, kik az ő megáldott superlativ étvágyát ismerék.

XXVII. FEJEZET.

A nagy expeditió.

Ilonka feltaláltatása, vagy politicus müszóval : verificátiója, senkinél sem okozhatott, olly nyilt égbe ragadó hatást, gloria in excelsist, mint Szetényi Marikánál. — Tehát nővére Bálintomnak, s én — én, a méltatlanul bizalmatlankodó, az ok nélkül gyanakodó, könnyelműleg tiprottam össze szerencsémet, s tán visszahozhatlanul bántottam meg jó ifjam önérzetét! Ekként töprenkedék, epekedék magában Marika, s a mint Jávort érkezni látá, dobogó kebellel rohant elébe kedves bátyám, esdekle neki, az istenért kérem : tegye jóvá meggondolatlan hibámat! én Bálinté voltam, vagyok és leszek míg élek,

és senkié másé! Egy pár szóval értesité az orvost tévedte felől, mit ez már Ilonka vallatásánál sejte. Jávor megigéré pártfogását; azonban ennek most más bökkenője akadt. Ignácz ur hivatá az orvost; mert az átfázásból s oldal-nyilallásból alig felüdültet, igen ártékonyan hatotta meg szenvedett kára, minek kikerülhetéséhez még remény sem mutatkozék. Jávor vércsillapitót rendelvén a betegnek, sietett Mari ügyére terelni a beszédet, s értesitni Ignácz urat, Mari változott határzata, s Bálinttali egybekelés iránti beléegyezése felől.

A dolog lényegesen változott komám uram, válaszola mosolylyal Ignácz ur; a testvér megérkezett, s a fél avar-vagyon nem adja ki egyezkedésünk föltételeit; pedig magam is, sohajtva veté utána, egy pár ezer forintocskával szegényebb lettem a rablás után!

Jávor, minden rábeszélésével sem bira keresztül hatni Ignácznak fukar számitásain, s minden mit kivivhatott, az vala, hogy Mari várni fog még egy évig további szerencséjére,

melly Martialnál különben sem igen reménydúsan mutatkozik. Mari kedélyét, ezen uj fordulat egészen le fogta volna verni, ha Jávor derült biztatása s a nyert évi respirium, melly alatt sok történhetik, némileg nem élesztgetik csüggedését. Mit tudunk jobbat tenni bajainkban, miken a jelen nem segithet, mond Jávor; mint a hatalmas időtül várni? — Jávor, a lyánka forró kérelmére, magára vállalta Bálint kiengesztelését.

Avar biztos, megszigoritott buzgósággal folytatta a rablás fölötti visgálódást. Elkövetett annak kideritésére mindent, felfogott minden fonalszálacskát, s miután a tortúrák nemei már akkoriban is tiltvák valának, nem mulasztotta el ezek helyébe inquisitusainál, — némi vallatási sanyarokat is használni, mikben a joviális Avar ismeretesen leleményes vala. Ezeknél azt a tapasztalati és gyakorlati elvet szokta ő követni, hogy minden erős gyanúval terhelt rabot, antihomoeopathice azzal kell sanyarni s vallomásra birni, a mivel kedélye vagy rögzött megszokása, kisebb-nagyobb

ellentétben áll. E szerint Avar a hájfejü, de nyugtalan Erzsivel, naponként egy-egy currenst, vagy a kalendáriomból egy-egy hónapot, minden vallásfelekezet névnapjaival és ünnepeivel együtt, tanultatott be s mondatott fel; a víziszonyos Pintesnek pedig, naponként egy pár kanna vizet kelle lekortyogtatnia, vagy minthogy ezermesteri munkákhoz szokott, a cseléd szobában, ügyelet mellett, néhány marok tollat megfosztania. A sanctio mindkettőnél, szoros, kenyér és viz melletti bőjt vala. Nem mutatának sikert e sanyarok is. A hájfejü leányasszony, jó sürüen bőjtölt ugyan leczke nemtudásért, s meg is vetkezett testében; de makacsul megmaradt tagadásában. Pintest pedig a szokatlan hallé, eleinte végig-végig borzogatta ugyan; de később az még étvágyát is nevelte, mellynek kielégitésére, valamint a tollu-fosztás kijátszására is, az ármányos és hadnagyokkal régóta czimboráskodott ezermester, könnyü módokat talált.

Már-már csüggedezni kezdett Avar re-

ménye, a mint véletlenül egy fonalka akadt kezébe. Ritka bünténynek, legyen az bár milly rejtélyesen gombolyitva, nem sorsa az — mi az igazságos gondviselésnek egyik csalhatlan bizonysága — hogy rendesen a gombolyagnak legalább egyik vége künn felejtetik; vagy a szerfölötti aggodalom s tán zaklató öntudat is, eszet veszittet a büntevővel; vagy végre az idő kimossa a bün szálait, nem különben mint zápor, a szakadékos hegyoldalokbul, a századok óta föld gyomrában lappangott mammuthcsontokat. Erzsi, harmadik vármegyebeli árvának adá ki magát a vallatásnál. Azonban mintegy két hétre befogatása után, megjelen a biztosnál, egy szomszéd falubeli, mákfalvi lakós, s a leány atyjának adja ki magát; egy ritka metszetü és anyagu tajtékpipával s egy pár körmöczi aranykával kisérti meg, lyánya javára, a biztos szigoru becsületességét. Avar, mihelyt ráveté az emberre tekintetét, azonnal fölismeré benne az ördögvölgyi bajnokot, Ambrus ütleges keresztatyját, és kezén többször meg-

fordult typusos rabot; mert a homlokán kiálló holttetem, a mellyről homlokát, a biztos, akkori diákos divattal, caput malae speinek nevezé, igen is bélyegzé őt. A biztos, több mint századnegyedes praxisa után, meglehetősen ismeré a vidék, sőt megye jó madarait és gyanúsait, s a diós homloku már régóta ezen utóbbiak sorába vala nála följegyezve, ki csak pauzánként vala, s az is reggeli első órákban józan fővel, kitől, mint szegény baltás embertől, a dologtalan dőzs élet nem igen telt, s ki már több izben állott törvény előtt, de próbák hiánya miatt, mindeddig ki tudott búvni a büntető igazság körmei közől.

S Erzsi szobaleány a te leányod?

Igen, tens uram!

Hiszen ő maga, bácsmegyeinek mondá magát.

A vén róka megdöbbent erre: tán ijedtében, tens nagy uram!

Hol vetted ezt a pipát? tán csak nem a mákfalvi zsidóboltban?

Nem; a bekevári vásárban hordta egy zsidó, attól vettem.

Hihető, pálinkás pohárnak? mert egy mákfalvi baltás, mi egyéb hasznát tudná venni az úrias pipának? vagy már előre, ügyes-bajos megkisértésre szántad vételedet? nem-e?

A diós, nem számoltában arra, hogy még olly szép ajándéknál is benevolizáltassék, megzavarodott, ütölt-hatolt; a zsidót, kitől a pipát vette, nem ismeré, lakását nem tudá, barnának gondolá és sovány közép termetűnek rémlék előtte.

Aranyaidat hord el gazember! mond dörögve a biztos; a pipa, további kisütésig itt marad; lyányod a megye hűvösébe fog sétálni, magad pedig, további rendelésemig itt maradsz.

Elsompolygott, eleinte leverten a vén Zerge János; de künn csakhamar megembe-relve magát, egy pár huszast nyomott az őrhadnagy markába, ajánlván kegyébe ár-tatlan leányát; egyik komájának pedig azt

sugta fülébe a kapuban: no, no, a vármegyénél okosabb urak ülnek, mint kenetlen szekerü biztos uram! majd ellátok én azokkal!

A biztos, később jónak látta, most még be nem fogatni, puszta, noha erős gyanura Zergét; helyébe inkább szoros cernirozás alá fogni házát és személyét. Jelenleg Zergét csak addig tartóztatta udvarában, mig mákfalvai házát, a már ismeretes durvaságu, de biztos hűségü hadnagya, másod magával megmotozza. Semmi gyanura-valóra nem akadtak ezek.

Tisztán tartja maga lyukát a vén róka! mond kaczagva a biztos; de nem tágítok rajta. Haza eresztè Zergét; de különösen éjjel, legbiztosabb átöltözött embereivel, kellő távolságból, tartatá őrszemmel. Az első éj, nesz nélkül folyt le; nem igy a második. Egy pár kiforgatott subáju lovas osontott be éjféltájban Zerge házába, s csakhamar hárman siettek gyalog ki a kert ajtaján. Oldalt, ugyan azon irányban követék őket Avar emberei. Bujkált ugyan a hold fellegek közé és közől; de a kétes homályban is kiveheték ezek,

hogy a három férfi, a legelőn keresztül; a kakasdi puszta malomnak tart, mellytől alig valának már egy puskalövetnyire. Egyike Avar embereinek, félhurutban szenvedvén, a hűs éji légben, néhányszor elköhentette magát. Amazok erre megállapodtak, s rövid tanakodás után visszafordultak Mákfalva felé. A hadnagyok utjokat állták. Ezeknek: megállj! rikkantására, fokosokat rántottak elő a gyanúsok; de megrettenve a biztosi hadnagyok szegzett pisztolyaitól, futásban keresének menedéket. Egyet közőlök első lövésre lepuffanta István hadnagy, másikát máskettő nyomá földre; a harmadik szerencsésen megugrott. Mind a hárman vászon álarczban voltak, mit lerántván képeikről, a lepuffantottban főlismerék Zergét, a másikban pedig Szetényi pusztai csikósát. Zergének balczombját érte a golyó, miért is iszonyu káromlással tractálta megkötözés-közben a megye kutyáit, miként czimezé a hadnagyokat. Avarhoz kisértetének s külön kalitkákba záratának a jó madarak; és Mákfalváról,

még ez éjjel áthozatának, Zerge udvarából, az ott hagyott nyerges lovak.

Más napra kelve megkezdé a biztos önkényes és önkénytlen vallatásait; olly nyilvános, súlyos és csak bevalláshiányban fenakadt bünbetudásnál, Avar minden esetre vélt magának valamit a túlszigorra nézve megengedhetni; mire őt a befogottak átalkodott makacssága is, némileg feljogositni látszék. Elővételék a benevolumi 20—25 bot, minden tagadásra egy-egy hadnagyi pof, kurta vas és végre gúzs. Egyike sem használt; a vallattak vagy nem feleltek a tett kérdésekre, vagy olly felforgatott feleleteket adtak azokra, hogy a biztos végre kimerült minden türelméből és vallatási szigoraiból. Végre István ráakadt Colomb tojására, arra figyelmeztetvén biztos urat, hogy ő szemlét tartva ma reggel a puszta malom körül, attól Mákfalva felé, a legelőn keresztül, egy nem igen nyomott ugyan, de még is kivehető gyalog ösvényt vett észre; a három jó fée is, ugymond, a pus ztamalomna ktartott,

— mert mit kerestek volna Kakasdon? — és igy a puszta malomban kell feküнni a nyúlnak!

Avar nagy valószinűséget látott István összevetésében. Azonnal megindúla a maga fegyveres embereivel a puszta malom felé. Ambrus, kit a kiváncsiság naponként átfuttatott Avar udvarába, minthogy némi szorongással leste a felakasztások lefolyásának stádiumait, épen jelen volt a csapat kiindulásán. Látta a szép számu embert és fegyvert, s elég biztosnak hitte magára nézve, a kinálkozó alkalmat arra, hogy égő s régóta borzadálylyal ápolt kandiságát kielégithesse, s valahára szemről szemre láthasson egy — kopogó lélektanyát. Tehát ő is a szemlecsapathoz csatlakozék; s utközben, derült kedvében még pipát is cserélt az egyik hadnagygyal — mi az alrendű magyarnál divatos első ismerkedési jelenség — de a mint a puszta malomhoz közeledének, mindinkább szorúlt Ambrus szive, és szemmel tarta minden padláslyukat, kéményt, nem reppen-e ki azon

valamellyike a felriasztott kopogó lelkeknek?

Avar megerősödék gyanujában az által, hogy noha a rozzanó félben álló malom, évekóta nem nyitogattatott a perlőfelek által; a kopogó lelkek erős hiedelmű babonája pedig, minden jámbor lelket — mert jámbor és „együgyü," gyakran synonimek a világban! — távoltartott attól; még is az ajtó kulcsyukán némi csiszoltság látszék, mi gyakoribb nyitogatásnak vala jelensége.

A mint a malom ajtaja nyikorgva benyilt, Ambrus halványan rezzent össze, s csak szégyen, iszonyú kandisága, és attóli remegés, hogy künmaradtában, vagy visszautjában, még inkabb négyszem közt találkozhatik valamellyik kopogó lélekkel, tartóztaták őt a hátramaradástól; azonban siete közepébe jutni a belépő caravánnak, hogy mindenünnen fedezve legyen. Benn nem látván egyebet rozzant garadnál, korhadt deszkázatnál, s egyéb efféle jelentéktelen avultságoknál, mindinkább bátorodék, igy okoskodván magában: ennyi érdemes férfiat — kik közé

mint illik, magát is számítá — gondolom, csak meg fognak kimélni a kopogó lelkek is! aztán nem ellenök portyázunk mi, hanem az ármányos gonoszság ellen! — Mind e mellett vizsga előrelátással vett szemügyre minden padlatdeszkát, a mellyre lépendő vala, nehogy cseles sülyesztő lappangjon alatta; s a garadba, mellyet legalkalmasabb kopogólelki nyoszolyának gondolt, csak többek példája után mert bepillantani.

Alul semmi gyanúsra sem akadván, felhága a csapat a padlásra; szétszaguldoztak a hadnagyok ittis, szoros kutatás alá véve minden zeget zugot; nem mutatkozék semmi! Végre egy rozzant hambárban akadt meg szemök, mellynek fedele és deszkái berogytak már, s csak a padlás vég deszkafala felőli oldala állt még épen. A szemfül biztos észrevevé, hogy a hambár előtti padlódeszkákon, erős korholás látszik, jelenségeül annak, hogy a hambár gyakrabban előre tolatik helyéből. Kivonatá azt; de alatta és körülte sem mutatkozék semmi. Ambrus, a hambár kimozditása után,

belülre lépett a padlás deszkafala felé! s nagy kiváncsisággal szegezte szemét a kutatásra. Egyszerre egyike a hadnagyoknak, a padlás jobb szegletéből, egy cziczáit szoptatott czirmos macskát ugrat ki, melly rémületes miaukolással szökik a keresztgerendára fel, s onnan ki a padlás ablakán. Ambrus a véletlen kirobbanásra, képzete impregnálva lévén kopogó lelkekkel, annyira megrémült, hogy teste egész súlyával a háta mögötti deszkafalnak dőlt, s azt beszakitván, nagy csörtetéssel hátra esett, lábainak talpait ég felé meregetvén. A biztos nem kevéssé ijedt meg jámbor Ambruson, azt vélve, hogy a beszakitott deszkafal már szélen áll, s igy a szolga, az alant folyó patakba lenne lezuhanandó; de csakhamar meggyőződvén arról, hogy a fal a padláson, csak egy kis rekeszt zára el, fölemelteté hadnagyaival a felforgatott arczu Ambrust, s miután visgálat után tapasztalá, hogy a rekesznek szokott ajtaja nincs, hanem csak egy csavarral megakasztott lecsappanó deszka szolgál bebuvóul abba, élénkült gya-

núval látott a rekesz mindenfelőli motoztatásához.

Nem sok időbe és munkába került ez. A rekesz egyik szegletében, mindenféle omladék kő- és tégladarabok, malomhulladék és szemet állott felhalmozva, mit a biztos széthányatván, végre ráakadt az ohajtott delicticorpusokra. Összevert deszkaládákban és zsákokban hevertek a halmocska fenekén, az elorzott kincsek, ezüst, ékszer, ruha-kelme- és vászonneműk, s egyebek, miknek értéke nem megvetendő összegre rúghatott. Pénzre nem akadtak; hihető, azzal könnyebben eshették meg, a czimborák közti osztály.

XXVIII. FEJEZET.

Fortély, erősebb az erőnél.

Siker után zajosabb kedvvel tért vissza, a felkutatott jószággal a csapat. — A nap hőse te valál Ambrus! szóla, botjával vállára legyintvén ennek, a biztos; csaknem példátlan eset, hogy valakit félénk gyávasága üssön hőssé! veté kaczagva utána.

Érzem is a máját, tens nagy uram! nagy confusiót kapott a derekam! panaszkodék Ambrus.

Semmi, szolga! vigasztalá Avar; tied az érdem; te rántottad ki napfényre amaz akasztófára-valókat!

Avar vigasztalni akarta Ambrus derekfájását, s helyébe mély aggodalomba, búba

ejté szegénynek szivét. Csak az akasztófát ne emlitette volna! Jámbor Ambrus lelke nem birhatá meg azon gondolatot, hogy embertársa, különösebben pedig Pintes és Erzsi, kik gazok ugyan, s alája vizes pokróczot teritének, de még is egyfalubeli ismerősök, az ő befolyása vagy épen egyenes eszközlése által, olly kínosan felmagasztaltassanak; sőt ha rajta áll, ő még az ütleges keresztatyát, a diós Zergét sem szánja ezen operatióra. Ujra egészen elbúsulta magát, szinte a megyei törvényszék itélet-hozásának idejeig, ugy hogy majd levetkezé husát; mig nem a halálos itélet elmaradása, ismét meghozá ételét és álmát, melly utobbinál gyakran megnyomák őt, lidércz-alakban, köteles nyakkal, Pintes, Zerge és a jegygyűrüs leányasszony!

A' sikerült fölfedezésnek, sok jubilate-következményei valának Kakasdon. Legelőbb is Ignácz ur lelke örvendezett, elannyira, hogy lelki örömében, egyszerre feledé minden testi baját. Kára, csaknem az utolsóig megkerült, sőt a szobaleány ládájából még

olly veszendőség is, miről nem tudott. Avar lelke még mélyebben merült az örvendezésbe. A puszta malom portékái között, megfejthetlen álmélatára, némelly olly ezüstneműire és ingóságaira talált, mik egykori sajátai valának, s mik felől erősen hivé, hogy házát elhagyott neje által vitettek el.

Vén Zerge, a criminális zaklatás minden zugait számtalanszor átbútt róka, tapasztalásból tudta az átalkodott tagadás hasznait, még e jelenségekre is tagadott mindent. Ő, ugymond, feléje sem volt a puszta malomnak soha, mellytől minden jámbor lélek — és igy ő is — irtózik. A többi befogott, ugymint a csikós és Erzsi, mint gondolhatni, hű tanitványi lévén az öregnek, szintén makacsul megmaradtak tagadásaik mellett. Sikert vesztének nálok, minden ujra elővett vallatási szigoritások; s a béketürésébő1 kivett biztos, már azon jártatta eszét, hogy pinczéjét vizzel eresztesse tele, s az aquae frigidae judiciumot kisértse meg velök.

Jávor épen e tanakodására lépett be szo-

bájába. Ez a mint barátja fenakadását megértette, egy kis gondolkozás után ekként szóla hozzája: itt Máté barátom, legczélszerübbnek látom, psychologice nyúlni a dologhoz. Nem árt néha sortirozni az embereket mint a gyapjut. A három inquisitus közt, kétségen kivül Erzsi a legujonczabb, 's már neménél fogva is legtörékenyebb kedélyü. Engedj egy kisérletet tennem vele!

Isten hirével, Elek barátom! de előre tudom, megtörsz ezeken a vas fejüeken! Én már abban hagynám, ha nem szégyenleném, hogy kifogtak rajtam. Uf! egészen kiizzadtam erőködésemben! szinte csepegek, mint stilizált szalonna!

Jávor, a biztos beléegyezése után, áthozatá villanygépét, egy asztalkára helyezé s erősen megtölté villanyanyaggal, kellőleg elrendezé a gép conductorát, a nagyasztalon fölnyitá a vaskos és terjedelmes corpus juris egyik kötetét, egy gyógyszeres üvegecskébe tiszta vizet helyezett melléje, s behozatá Erzsit. — Hallod-e leány! igy szóla ünne-

pélyes hanggal Jávor, a felnyitott könyvet véve kezébe; te minden nyilvános jelek daczára is átalkodottan tagadsz mindent; nem gondolva lelked üdvére és az isten mindentudóságára, ártatlanságod mellett még esküt is ajánlasz; most tehát magadnak köszönd, ha nálad a végső eszközhöz nyúlunk, mit ki nem fogsz játszhatni semmiképen! Ime itt van a legbölcsebb persa csodatevőnek, Ferdúzi-Deddin-Attárnak, hatalmas könyve, mellyet a véle szoros barátságban élt alvilági lelkek sugallásaiból irt meg. Ebben azt mondja 249 lapon: hogy ha valaki az elkövetett bűntényt tagadja, tétesse a biró annak kezét egy bűntelennek kezébe, és ha valóban bűnös, azonnal karjába fog nyilalni a büntudat; és ha még továbbra is magátalkodnék tagadásában, mosassa meg a biró annak arczát, Kagúr-Szadi csodatévő nedvével, és ha valóban bünös a vallatott, azonnal el fogja annak arczát lepni olly nagyszerü hólyagos himlő, mint egy-egy májusi cserebogár, mellynek lehulltával, nem különben fog látszatni arcza, mint öreg

méhkasnak fekete lyukacsos sejtje! Értetted-e?

Erzsi kétkedve mosolygott, s hajló volt félenyelgésnek venni a dolgot. — Értettem! felele.

Jávor. Tedd tehát kezedet kezembe, ki büntelen vagyok! — Igy! Most ujra kérdelek leányzó: bűnös, vagy részes vagy-e a rablásban?

Erzsi. Nem vagyok! felelt Erzsi kissé szorongó hangon.

Jávor az alatt érintette szabad kezével a villanyt, s Erzsi egyszerre olly súlyos ütest kapott karjába! hogy rémültében élesen sikóltotta el magát.

Látod rosz leány, mond dorgálva Jávor; most látjuk, hogy megátolkodott bűnös vagy, ki kimélést nem érdemelsz. Tartsd arczod; Kagur-Szadi bűvös ezen nedvével fogsz megmosatni; hogy légy csúf arczodban, miként csúf akarsz maradni lelkedben!

A leány elhalványodék s egész testében remege; hatott rá Jávor szinlett komolysága,

mély tudományának hire, tekintélye, s mellyik nő áldozná fel szivesen szépségét? s mellyike nem tartana valamit szépségére? Erzsi szótlanul meredeze egydarabig maga elébe, majd könyekre fakada, s meggondolván, hogy ha a persa bűvész gonosz tanácsának első része olly foganatos volt, ki állhat neki jót, hogy a másik is be nem üt? hunyászan megvallá a szetényiféle rablást, mindenkörülményeivel.

Elek barátom, szóla a vallatás után kaczagva Máté, megadom magamat! te jártasabb vagy a nők körül, mint én. A női hiúság ezen hatalmát, megvallom, nem ismertem. Ugy látom, a hiúság, erkölcsi tyúkszeme az emberiségnek, s a nőnek kétszeresen. A leány, azt hiszem, tán anyja gyilkolását is befogta volna vallani, csakhogy arcza kátyúkat ne kapjon!

Barátom, mond Elek, Erzsinél a „szeget szeggel“ magyar példaszót használtam; rosz nevelés-maradványu babonát, rosz nevelésmaradványu erkölcssülyedés ellen. Mert a

rosz nevelés valódi veteményes kertje a tömlöczöknek, miután a kegyeleteket sülyeszti alá. Félek, hogy végre is a kegyeletek sülyedése, vonja meg az emberiségnek a lélekharangot!

Erzsi, a milly makacs tagadó volt előbb, olly körülményes valló leve most, s szembesíttetvén a csikóssal, az előadott részletes körülményekkel ugy megzavarta azt, hogy végre ő sem menekülhete. Elkésettnek tekintvén már minden tagadást, megvallotta Szetényi kirablását Zergével, s Erzsi zárnyitogatása segélyével, valamint az avarféle ingóságok előmutatására azt is, hogy elhalt atyja, Zergével és Szetényinek mostani pusztai gulyásával — ez vala a harmadik megugrott álarczos — ez előtt néhány évvel, épen azon éjjel rablák ki Avar házát, annak honn nem létében, mellyen neje és leánya elhagyták a házat. Ők, ugymond, mint atyjától hallotta, a ház őreül rendelt hadnagyot alva, s magát a lakóházat embertől pusztán lelék. Az ajtókat Zerge volt ügyes közkulcs-

csal felnyitogatni. Végül még, rávezeté a hadnagyokat, a malomban elrejtett álkulcsokra is.

Zerge megkisérlette még egyszer a tagadást; de szembesíttetvén leányával és a csikóssal, s később azon székvárosi orgazdával, kinek a csikós vallása szerint a holmiket,s köztök avarféle vagyont is eladták, és előmutattatván neki az álkulcsok, megvallott mindent.

Noha Avar kárának alig egy harmada került meg, végtelen lőn még is lelkének könyebbülése.

Egy mázsa búteher gördült le szivemről, Elek barátom! ekként szóla Jávorhoz, hogy nőm elhagyott, ha nem megemészteni is, de jobb óráimban, mikben saját hibám öntudata élénkebben szállott meg, némileg menteni tudám; mert érzem, hogy az emberiség salakjai közti vesződségeim, tán egy kis büszkeség, hiúság, s mit tudom én? megnehezíték kedélyemet, és sok darabosságot csúsztatának ember- és nőbánásom közé; de hogy nőm, egykor olly forrón szeretett nőm, olly aljas-

ságra vetemedhetett, hogy megrabolni bírt, mélyen sebhette szivemet, s mindig némi kérlelhetlenséget táplálgatott keblemben. Most teljes kibéküléssel mondhatom: adjon isten csendes nyugodalmat, a szerencsétlen boldogúlt hamvainak!

Ha azokkal, kiknek irányában, félre értésből, vagy szívkeményitésből, megszakadt viszonyaink valának, ki nem engesztelődhettünk: kegyeletes szivünk rendesen azok felé hajtja, némi jóvátevés vágyában jóságunkat, kik megbántottainknak kedves hátrahagyottjai, sőt gyakran csak érzéketlen ereklyéi. Igy Avarnak most minden gyöngédsége Ilonka felé fordult, kit anyja is szivére kötött; noha e gyöngédségét igen szerette némi szilárd férfias, vagy miként tartá, katonás mázzal bevonogatni, nehogy elasszonyosodott érzelgőnek tartassék.

Mi lőn további sorsuk a befogott raboknak? történetünkre nem tartozik. Elég annyit megemlítnünk, hogy Pintes, az ezermester, nem sülvén rá Erzsiveli egyértés a

rablásban, csak egynegyed évi börtönre itéltetett a megye törvény-széke által. Azonban Kakasd faluja ezt is sokallotta; miért is a biró Kobak Mátyás tanácsot hirdetvén, határozatba hozatta, miként Pintes Balázs iránt, kérelem nyújtassék be a megyének, azt tartalmazandó „hogy miután kakasdi lakos Pintes Balázs, köz és méltányos nevezettel az ezermester, részint a faluban egyedüli koporsó-és bölcsőműveszete, részint az egész falubeli iparnak és kézmivességnek, általa 15 éven keresztül dicséretesen viselt képviselése miatt, egyátalában nélkülözhetlen tagja, sőt sine qua nonja Kakasd falujának, ugymint a kinek három hónapos falunkivűli raboskodása alatt, nyugodt lélekkel sem nem születhetnék, sem meg nem halhatna a kakasdi ember: legyen kegyes a tekintetes vármegye, vagy elengedni, az egész falura nézve sérelmes büntetést, vagy annak kiállhatását a falu határában hagyni meg, akként házasitván össze a törvényes igazságot, Kakasd faluja égető szükségével és méltányos kivánatával,

hogy Pintes Balázs nappal a falubelieknek szabadságban dolgozhassék, éjjelre azonban a törvény részére, fogságba csukassék. Ezen arány szerint nem difficultálják a kakasdiak, ha a három hónap, még egy párral megtóldatik is.“

A vármegye, miként később értesültünk, nem vala hajlandó, a Kobak Mátyás-inditványozásu crimininális amicát elfogadni. Minélfogva az volt boldog Kakasdon, ki a büntetéses három hónap alatt, sem nem született, sem meg nem halt ottan!

XXIX. FEJEZET.

Kakasdon epocha nyílik.

Ősz felé hajlott az idő. Céres betakarított adományaira, készitette Bacchus a maga áldomását; tarkult már a szőlőgerezd, miként tánczvigalomban, fejér hölgyek között a barnább uracsok.

Estve Jávor, a nőkkel, a maga kertében mulatott, a mint a kert ajtaja megnyilt s rajta egy kis sovány alakocska simult be, s olly súlytalan léptekkel tartott a kerti társaságnak, hogy azok alatt tán a fűszál sem hajlott volna meg. Jávor egyszerre fölismeré benne Mikeyt, a súgót. — Isten hozta kedves Mikeym! idvezlé; még mindig a régi madárhúsu? Tán bizony Philéta költőnek családjá-

ból való, kiről azt regélik, hogy ólmot kellé kötnie lábára, nehogy elkapja a szél?

Legalább sorsrokona vagyok, tens orvos ur! felelt Mikey; én a költő szavait súgom; e szavak pedig, az első szájnak is keveset nyújtnak, hát még a másodiknak! A szegénységgeli küzdés, folytonos torma-reszelés!

A férfiak külön vonulának a kert tulsó sétányára, s a nők észrevevén fontos beszélgetésbe merültöket, nem háborgaták őket. Egy idő múlva visszatérének a nőkhöz.

Édes napácskám! Katinkám! szóla derülten Jávor; holnap estvére Mikey ur társasága, egy nagy és ritka színi mutatványt adand Kakasdnak, Adut Jakab helyiségében; arra el megyünk, ha kedvetök tartja!

Ez utóbbi szavakat bízton el is hagyhatá vala Jávor; mert hiszen falun az efféle monotóniai intermezzo, igen olly kedves tünemény szokott lenni, mint hetes esőzés után, a kiderült nap!

Mikey a házak falaira és utczák szegleteire, valamint Kobak bíró tekintélyes háza

falára is, zajütő afficheket ragasztatott, e szavakkal:

MA VASÁRNAP,

a kakasdi hotelben,

rendkivüli, Kakasdon, sőt a megyében, sőt egész országban még soha sem látott, nagyszerü

CHINAI BÜVÉSZETI ÉS VARÁZSLATI ELŐADÁS

fog tartatni két szakaszban, chinai máguszjelmezekben; vagy is mutatványok a felsőbb és alsóbb mágia köréből, mellyek a nagy csodálatnak és bámulatnak miatta, minden szemet meresztve és minden száját nyitva tartandnak; s mellyekre Kakasd falujának nagyérdemü noblesse és más közönsége, tisztelettel megkéretik, azon biztositásunk mellett, hogy megjelenendő közönségünk, azon egy pár órát, mit nálunk jól tölt, nem fogja tölteni otthon.

Előadó személyek:

Tschun-müng — a nagy mágusz.
Quan-Lizang — a kis mágusz.
Young-Su-lári — szinésznő.
Misi-Lári — kis fia.
Kong-Bong — a büvész-bohócz.

Bemeneti ár, tetszés szerint, a kakasdi szegények javára.

(A chinai személyek magyarúl fognak beszélni; mi magában is, csodával határos dolog.

Kezdete pontban 6 órakor.

Az affichek és színi lapok, nyomda hiányában, csak irva valának, mikről azonban a kakasdi pórság, noha átalában csak nyomtatást tudott olvasni, annyit, egymással közölve a dchiffrált szavakat, lesyllabizált még is, hogy Kakasdon, a mai napon, valami rendkivüli komédia történendik; de hol? ez iránt egyideig kétely közt forogtak; mert a „hotelben" szót nem értvén, mindnyájan „hitelben"-t olvastak helyette, melly varians lectió, némellyeknek épen nem volt ínyök ellen. Azonban az Adutnáli nagyszerü készületek, és az ivóságnak az ivószobábóli kiszorittatása, s a színbe történt átköltöztetése, csakhamar értesiték a falut, hogy ma a hoteles, hiteles fogadó leend Tháliának, vagy inkább az eleusisi titkoknak temploma.

Tudniillik Mikey társasága, kibérlé Aduttól jó áron az előadás napjára, a terjedelmes ivószobát, a belőle nyíló lakszóbával együtt. Az ivóteremnek ezen szoba felőli vége, színpadnak rekeszteték el, s fölkészítteték a szükséges bútorzattal és függönyökkel, non ad

luxum, sed ad necessitatem, miként az a társaság saját emberségéből és Kakasd falujától, különösebben Jávor házától telék.

A társaságnak, miként látszék, vídor kedvű igazgatója, illy utasitást adott Adut Jakab fogadósnak: számunkra pörkölt húsod, fiatalabb legyen magadnál, borod idősebb, tojásaidat ne a kotlós tyúk alól szedegesd elő, csirke helyett ne az anyját rántsd ki; kétszeresen sürögj, forogj, de csak egyszeresen számolj! — Mit tartott meg ezekből Jakab gazda? nem tudhatni; annyi bizonyos, hogy ő mindenkor igen méltányosnak találta, miszerint ritkán fordulván meg nála úri vendégek, a jövők fizessenek a nem jövőkért is.

Mikey személyesen hordá el szinlapját s meghívóját a kakasdi úri házakhoz. Jávor szives volt elkisérni őt Ignácz urhoz és Avarhoz, és gyámolitni meghivásait. Ignácz ur tanakodék előbb, de Mari kérelmére, kit Jávor titkon Bálint kiérkezése felől értesite, és megértve a bemeneti ár önkénytességét, megigérkezék. Nem különben Avar, megjelenendé-

sét igérte leányával, de titkon ezt súgá Jávornak: ezeket a pénzcsalókat, kasszakapakerülőket, szemmel fogom tartani; aligha jóban törik fejöket! A mint ez a soványság mondja, álarczban fognak játszani, s az egészre nézve bizonyos rejtélyességet sejtek nálok!

A hivatalos szem nem fog ártani! felelt mosolygva Jávor.

Ilonka gyermekesen örült az előadásnak.
— Teljék kedve a bolondságban! mond Avar; még motoz benne a komédiási féreg!

Estveli 6 órakor meggyujtatának a lámpák a teremben, a gyertyák az extemporizált szinpadon, s omlott a nézőség mindenfelől. Falun az illy ritka élvezet, epochális szokott lenni, mellytől török hegyraként számittatik gyakran az időjárat. E nevezetes napig a kakasdiak, azon híres, ezelőtt 14 évvel történt medve-teve- és majomjárattól számitották az időt és eseményeket, mellynek alkalmával az olasz majma, szép veres dolmánykájában, az örökös bírónak, Kobak Mátyásnak, vállára szökött, és a nézők oldalnyilallásos kaczajára,

annak tisztes kucsmáját maga fejére tevén profanálta, s majd a földhöz vágta. Ezen kakasdi aërát, a mai mutatvány, némi feledésbe-döntéssel fenyegette.

Ömlött a nép, elannyira, hogy Kakasdon a legtöbb ház és udvar, egyedül a házi komondor gondjaira hagyaték, s a koldus egy batkányi alamizsna-nyerhetés nélkül énekelhette volna végig a falut. Megjelent Jávor is egész háznépével, s Lucza asszony, mint Kakasd matrónája, azonnal igénybe vette a fő-fő úri páholyt képviselő zsellye-széket, mellyet különben is Jávor engedett, a maga szobájából által. Ignácz ur szintén megjelent a színi pénztárnál, négy polturát szánva annak, önkénytes bemeneti díjul, mit azonban, közbetolakodván Mari ,a maga sajátjából egy pár huszaskával kárpótola. Avar, elkongván a hat óra, szólítá leányát; de Ilonkát már nem lelé honn, s vélve, hogy kétségen kivül Jávorékkal menend a látványra, egyedül indult meg a fogadóba, és Jávor barátja mellett fogott ülést. Megjöve Bálint is, s Ma-

rika közelébe fúrá magát. Utána Gépán és Holtay asszonyságok, ez utóbbi pompás bonnetben a la paysanne, drága heron noir tollakkal, biczegének elő, biztositásul, hogy egy pár nap mulva, az egész megye tudandja a kakasdi színlátvány, minden látott, hallott, sejtettés ráfogott részletes körülményeit. Ezekre Lucza és Katinka olly szemekkel tekintének, millyenekkel azon kőre vagy rögre szoktunk hátratekinteni, mellyben megbotlottunk.

Gépánné és Holtayné után, Gépán Miska a literátor kullogott be, ezüst lánczos atillájában és árvaleányhajas kalapjában. Szétnézett az úri vendégek koszorúján, s megpillantván ebben Avart, egy folio-ívet nyujta neki által. Magas reptű költemény vala ez, melylyel Avarnak, leánya szerencsés feltalálására örvendezett. Avar és Jávor, felvonás előtt átfuták azt.

Bocsássa meg bűnömet szent Apolló! ha ugyan hirével esett e költemény, mond Avar; de én ugy vagyok vele komám, mint Ambrus szolgád a sokasággal, mellyet a sok embertől

nem láthatott. Én is ezektől a sallangós szavaktól, nem birom kivenni az értelmet.

Nem is épen lényege ez, komám, a mai versnek, felele Jávor; igen szeszes dolog az az értelem; a költői ihletés lelkesüléseiben könnyén elszokott az párologni.

Currenseim mellé teszem, komám, mond Avar; majd betanultatom vallamellyik makaes delinquensemmel! hogyha meg nem szakad belé!

Azonban a biztos, méltatva a jóakaratot, köszönetet inte az árvaleányhajas költőnek, ki most egy laicus biráló helyett kettőt nyere költeményére; olly szerencsétlenség, melly nem épen példanélküli szépliteratúránkban.

Mindazáltal bízva tett remeklésében, meg nem állhatá Miska, hogy mielőbb Jávorhoz ne sompolyodjék, megtúdhatni reménylett kedvezőbb itéletét.

Már nyomják, kedves uram bátyám! súgá elégüléssel az orvos fülébe.

Mit öcsém? ezt a költeményt? vagy a mit a minap felolvastál?

Nem; ez utóbbit megégettem!

Milly üdvös gyermekgyilkolás!

Hanem szeszélyes regényemet nyomják.

Szeszélyest? No ez már nem tréfa! mond Jávor. Ha szeszélyed bő erű, a méltányos olvasó kegyes leend utángondolni azt is, mit kihagytál; ha pedig nem vagy legénye a szeszélynek, ugy ohajtni fogja, hogy bár kihagytad volna azt is, a mit ki nem hagytál. — Hanem regényed beköttetésére teszlek figyelmessé öcsém! Ha regényirói divat szerint, olly léha pongyolában küldöd is szét könyvedet, hogy csak különös vigyázat mellett, állhat az ki egy olvasást, kérd meg még is előszavadban a közönséget, kegyeskedjék idővel keménybe köttetni azt; mert noha több olvasásra számolnod, némi szerénytelenség fogna lenni, de minthogy az előfizetett vagy megvett regény, a sem elő, sem utófizetők között, rendesen nagyobbszerü olvasmányi körútat szokott tenni nálunk, mint Cook János a világ körül, tanácsos, hogy annyi strapácziát biztosan kiállható köntöst nyerjen. Csakhogy

arra is figyelmeztesd közönségedet, hogy a kötés ne vászonba történjék; nehogy valami kéretlen vagy kérlelhetlen biráló, ekként találjon felkiáltani regényedre: kivül rongy! belül rongy! jaj pénzem!

Miska kaczagássá potencirozva Jávor mosolyát, követni igéré az adott tanácsot. — Hát költeményemre mit mond uram bátyám?

Látszik édes öcsém, felelt ez, hogy kitettél magadért; mert ha nem csalatkozom, nem csak Pegazust nyergelted meg, hanem melléje mind a kilencz múzsát is!

Miska jóra vette a bókot; mert mondják, a költőcskék hiúbbak a költőknél, s meghajtván magát, ülésére tért.

Sajnáljuk, hogy költeményét sorainkban nem közölhetjük, minthogy az egy jótékony czélra kiadandó Album számára volt már anticipando szánva. Bátrak vagyunk olvasóinkat, ebben az X és Y alatti incognita quantitású jegyekre utasitani; Miska ezen jegyek alatt tartja saját incognitóját is.

XXX. FEJEZET.

Nagyszerű mutatvány.

Az előadáshoz orchestrumúl fölrendeltetének faluvégről a hindostániak. Ouverture képviselőjéül, játszának ezek egy bánatos magyart, bánatost tudniillik annak, a ki hallá. Azután felgördült az ágyteritői függöny, és Tschun-müng, a nagy mágusz, varázslói hosszú, napokkal, holdakkal, csillagokkal, és chinai patkós betűkkel sűrün meghintett, s derékon átövedzett costumben, csúcsos tarka föveggel, álarczásan kilépve, a közönséghez ezen prológot tartá:

PROLÓG.

Megjártuk a czopfok s piczinke lábak,
És mandarini nagy körmök hazáját;
Láttunk rhinóceróst, tigrist, tevét;
Szörpöltük a szép drága findzsiákból,
Az ízes és becses császártheát;
Sajkánk uszott sárga s kék folyókon,
Mik ott arany fövenynyel gazdagok.

Jelen valánk, midőn az ég fia,
Császárja Chína számos czopfosának,
Arany ekével hasgatott barázdát,
S arany reménymagot szórt el belé.
Ott is, miként itt, tarka a világ,
S ki nem bolondja másnak, a magáé!

Agg divatnak hódol e tartomány;
De agg tudásokat is rejteget.
Bölcs máguszok világa fénylik itt,
Kik ellesék természet titkait,
S mutatnak olly csodákat egyre másra,
A mikre száj és látó szem eláll!

Nyomoztuk e tudásokat mi is,
Behatni törtünk a bölcs rejtekekbe;
S készüljetek csodálni mit hozánk!

Álarczosan adandjuk a csodákat;
Mert ez divat szokása bölcs Chinában.

Hírt és dicső nevet nem ad maga
Az érdem; ahhoz még szerencse kell
Miként halászathoz, s ezt nem birók!
Nem volt Chinában kedvező szerencsénk!

Az volt bajunk, hogy mind valánk soványak!
Pedig Chinában a pohos tiszteltetik.
Ezért bejöttünk a szives magyarhoz,
Meghízni jó boron s makkos szalonnán.
Tehát ezekhez hogy juthatni bírjunk,
Fogadjatok, mint illik, pártfogással!

Ha csak csodálni fogtok, nem leend
Teljes müértéstök; ki istenít,
S dicsőitésre már szót nem talál,
Mutatja, hogy valódi mütanár,
S ha varju is, de ám — károgni tud!

Egy pár „éljen“ hangzott a prológra; de Avar elégületlenül fordult Jávorhoz: barátom, ezt súga neki; nem akar nekem tetszeni ez az álarczoskodás! meglásd: végre is gaz czimborák lesznek ezek!

Meglehet, barátom, felelt Jávor; legalább is víg czimborák. Csak lessük el!

Az elsőbb szakaszt nagyobbára Quan-Li-zang, a kis mágusz, egy kisded sovány embercse tartá ki, sok ügyességgel, az alsóbb mágia köréből, mik közé azonban egy pár physicai és vegytani műtét is vegyíttették. Tojást főzött meg keze között, elégett fonalon gyűrűt tartott függve, szájából tüzet okádott, égő gyertyát tartott víz alatt, tojás-héjban, tűz nélkül, érczet olvasztott, égő gyertyát evett, egy óra alatt petreselymet növesztett; különbféle, ámulatig sikerült kártya- és számmesterségekkel mulattatta a közönséget, s nem egy tapsban részesült.

Kong-bong, a büvészbohócz, a kaczagtatás és illetőleg röhögtetés üsztökéje és hőse vala, s iszonyatos orral ellátott álarczájában, annyi bohóczi ügyetlenséget, bámész csodálkozást és ijedezést fejte ki, hogy a nézők szinte kétkedni kezdének: utánzott és tettetett-e a szerepe? vagy saját természetét játsza? Comicumát minden esetre hatalmasan segíté elő, testének, a kis mágusszal ellentétes hordószerüsége.

Az első szakaszt érdekesen kivánván berekeszteni a kis mágusz, égő csillagokkal, kigyókkal hinté meg köntösét, arczát és haját. Lángba látszatának borúlni ezek. Kong-bong elrémültnek mutatá magát e jelenetre, mellyet a nézőség csodáló zaja is emele, kiriada a mellékszobába, s egy felkapott kupavízzel, sans façon leönté a tüzveszélyben forgani vélt Quan-Lizangot, ki egyszerre lucskosabb lőn a kiöntött ürgénél. A közönség a pukkadásig kaczagott, Quan-Lizang pedig némi szitokformát mormogott foga között. Az öntözködő Kong-bong azonban, az erős mozgásu műtétben levesztė képéről az orros álarczot, s maga természeti becses személyében mutatá be magát a közönségnek, melly előbb szörnyü bámulatára, majd még szörnyebb kaczagására és illetőleg röhögésére — Bakator Ambrust ismeré fel abban!

Hogy kerül ez a fiu a banda közé? kérdé a függöny legördűltével Jávort a biztos.

Szolgálatra kérték el tőlem ez estvére, fe-

lelt nevetve Jávor; s láthatod: milly lelkismeretes szolga ő a bandánál is.

Ej ej, Elek barátom; szemfényvesztőkkel czimborálni —

Csak lessük el, Máté barátom, ha mutatkozik-e nálok valami sátáni köröm?

Mintha szagolnám, mond Máté, hogy comitivával fogom beküldeni ezen zsebmetszőket a megye hűvösébe!

Még nem érdemlik, barátom; mert nem tagadhatod, hogy ügyesek.

A sátánt is ügyesnek mondják a csábitásban!

Lucza asszony szintén nem vala élégedett, házi szolgája, mint nevezé, profanáltatásával.

A fentebbi dialóg, közönségi zsibaj — melly a látottak recapitulatiojából, s azokra tett észrevételekből keletkezett — és előbbeni vonó, ferdén vonó, félre vonó zene után, mellyre egy kis rossz akarat mellett, hajló lehetett volna a közönség zeneértő része, egy kis, ha csak ideiglenes chiragrát is ohajtani

az orchestrum karjaiba — ismét felrántaték a függöny, s most a második szakaszban, Tschunmüng, a nagy mágusz foglalá el a közönség figyelmét és osztatlan tetszését. Mutatványai a mágia magasabb köréből valók voltak, miknek titkaik a természet sym- és antipathiáiban rejtőznek, s többnyire physicai és vegytani ritkább tünemények, s a magnetismus, mesmerismus és voltaismus rejtélyeiben gyökereznek.

A nagy mágusz tetszetes alakja, formás álarcza, ritka ügyessége, és könnyü világos előadása, egészen megnyerék részére a közönséget. Maga a scepticus Avar is „éljen"re kényszerült ollykor, meglepőleg sikerült mutatványaira.

Hogy tetszik komám uramnak a nagy mágusz? kérdé Jávor Ignácz urat, ki harmadik sorban ült előtte.

Meglehetősen, felele Ignácz; de csak nem akar jőni az, a mit vártam.

Jávor. S mit várt komám uram?

Ignácz. Hogy aranyat készítsen vasból,

vagy rézből. Ez volna az igazi mágia; a többi csak szemfényvesztés!

Jávor. Oh aranycsináló bűvész van elég, csakhogy mi nézőség, vagyunk a vas és réz hozzá!

XXXI. FEJEZET.

Szellemidézés.

Az egész előadás záradékaul hagyatott a legcsattanósabb mutatvány, s mindenki szem és fül vala, égő várakozásában rája. A nagy mágusz, értesitvén a közönséget, hogy befejezésül, Quan-Lizang, egy nő elhalt férjének szellemét adandja életben vissza, lelépett a szinpadról, és Quan-Lizang, varázslói öltönyben, hosszu, térdig érő szakállal, kezében varázsvesszőt tartva, lépett fel arra.

Egy talpig gyászba öltözött halvány álarczu nő, kis gyermekét vezetve karján, jelen meg a mágusz előtt, s tiszteletteljesen hajtván meg magát, ekként szól hozzája:

Nő. Nagy mágusz, a kinek dicső nevét
Harsogja nagy China, s nagy — Hortobágy!
Hahogy való, mit rólad hallok én,
Hogy jó kegyes szellem vagy, s a nyomottnak
Pártjára kelni kész, légy az ma is!
Im bánatos magyar nő áll előtted,
S kér halld meg őt kegyelmes fülekkel!

Máguss. O hó! a mint látom, tudod te is
A szépiralmi czéhes bűvölést:
Bálványnagyot csinálni a kicsinből!
Piczin vagyok, csak kis mágusz vagyok,
De ám, miként borsszem, csipős, erős.
Hagyd értenem bajod szép asszonyom;
Szép nő Lizangnál nem könyörg hiában!

Nő. Szivem szerette férjem elhagyott,
S kelt messze, messze fekvő tengerekre,
Epedni hagyván hátra jó nejét,
Nejével édes árva gyermekét!
Több éve már, mióta róla hírt
Szív-enyhitésre nem vevék sehonnan!
Add vissza kérlek, óh add nékem őt!
Ha élve meg nem adhatod nekem,
Tedd: halva bírhassam jó férjemet!
Bizonytalanság, a kinok tetője!

Máguss. Jó, ám legyen! de szép nő kérdelek:
Megőrizéd-e hű szerelmedet,

Mellyel kegyelt férjednek tartozál?
Mert nő sirása gyakran könnyü víz,
Letörli szemről, s ezzel másra pillog!

Nő. Nem a magyar nő, s én magyar vagyok!
Uram! való az én mély bánatom,
Sürü könyem kifogyhatlan patak,
A testesült hüség vagyok magam!

Máguss. Többet hivő lennék kevesbb bizonynak!
De ám legyen! hiszek neked, noha
Vaktában hinni a hüségszavaknak,
Nőktül, tudom, veszélyes egy dolog!
Figyelj! előteremtem férjedet,
Ha járna is túl a földsarkokon,
Vagy hant födözné is már hült porát!
Ha él, olajfaággal látod őt,
Ha halt, csak árnya lebbenend el itt,
S bizvást sirathatod a boldogúltat!
Azonba vidd el innen gyermeked,
Rémülni fogna tán látványainkra!

(A nő elviszi gyermekét s azonnal visszatér.)

A gyermek, ki álarcz nélkül lépett fel, elvitetése-közben hátra tekintett, s Lucza asszony azonnal fölismérte benne a kis Tivadart. — Az az én vőm, szól boszúsan

Katinkához, végtére mindnyájunkat beavat a bűvészbandába! — Csak még Juliskánkat is föl ne léptesse! aggódék Katinka.

A mágusz viaszgyertyákat rakott az asztalra, egy szegletasztalkára pedig tágas edényt, mellybe varázsfüveket és szereket vetvén tűzre, a színt sűrü füstköddel borította el. Ekkor varázsvesszejével kört vona maga körül; majd feje fölött kanyarítván meg a vesszőt, iszonyatosan zúgó vihart, villámzást és dörgést idéze elő. Egy rémületes villámcsattanásra egyszerre elaluvának a gyertyák, egyedül a medenczéből lobogott fel egy halvány lángocska, melly a színnek kétes lidérczi fényt kölcsönöze.

Ekkor a mágusz fölemelvén varázs vesszejét, halk hangon e szavakat mondá:

Szellem! kiért a bús nő hőn eped,
Hahogy te is híven kedvelted őt,
Siess deritni fel borúlt egét;
Légy bár halott, vagy élj távol vidéken,
Jelenj meg itt, hahogy nem vagy bitang,
Jelenj meg! úgy akarja Quan-Lizang!

E szavak után ismét szélüvöltés, villámlás és dörgés; mik alatt szellemárnyak vonúltak el a szinpad hátterében; utánok megjelent, közelebb az előtérhez, az idézett szellem élő nagyságban, halványan, s megállapodott a nő előtt. Egy rémületes ujabb villámcsattanásra, egyszerre rózsaszin lángba borúlt a szinpad, az idézett férj arcza, élőnek viruló szinében tünedezett elő, s nyájas mosolylyal terjesztette ki olajágát neje felé, ki keblének zajgó örvendezésével tárá ki karjait elébe.

Szeretett férjem! kiálta a nő.

Szetényi Vincze! kiálta néhány hang a közönségnél.

Vincze! kiálta fojtott hangon Ignácz úr; s legördült a függöny. Ugy látszik Ignácz urat érte a büvészi villámcsapás; mert aléltan hajlott leányára, s ezzel és Avar Bálinttal, ki tántorgó lépteit gyámolítá, legelőbb hagyá el a szinhelyet.

Barátom, mi volt ez? kérdé Jávort bámulva Avar Máté, csakugyan hasonlított

valamit az előidézett szellem Szetényi Vinczéhez? mert én nem ismertem.

Mint tojás a tojáshoz! felelt Jávor.

Kőbe! ez még is valami! Ezek nem mindennapi mákvirágok! vagy igen ismerik körültünk a dörgést! Ugyan fülőbe dobák Ignácz urat! csak még ez éjjel rád ne szoruljon!

Hamis tréfa, az igaz, egy földhöz-ragadottra nézve! — Tán mennénk át, Máté barátom, kissé szemügyre venni a büvészbandát; mert nem tagadhatom, magam is szagolok valamit!

Ugy-e? nem jövendöltem meg? mond kaczagva Máté; s a két férfi átmene Adut szobájába.

A mint benyiták az ajtót, az idézett szellemet, a legvidorabb életjelenségű időtöltésben lelék; mert épen akkor nyoma csókot, bánatos nejének homlokára, ölében a kis Tivadarkát tartván.

Barátom, a mint látom, rosszkor jöttünk! súgá Jávornak Máté; most kezd beállni a szinfalak közti bűvölés.

Sőt à legjobbkor! felelt mosolygva Jávor.

A nő, most már álarcz nélkül, épen nem bánatos mosolygással tekintett a belépőkre hátra.

Csikorgós! — kiálta Máté, elharapva szitkának nyomatékát; hát még is tart a belzebúbi szemfényvesztés? Ilon! te vagy? vagy bűvös szellemed?

Magam vagyok testestül lelkestül, jó atyám! felelt, kezet csókolva Ilonka; s ez itt visszatért férjem!

A bűbájos? kérdé Avar, bámulat és méreg majd elfojtván szavát.

Nem bűvös ő, jó atyám! hanem Szetényi Vincze.

Ki kegyeért esdeklik, imádott neje atyjának! rimánkodék Vincze.

Imádott? még is tengerekre ment kószálni tőle?

Mindennek van oka foka, kedves atyám, mond kérlelve a férj.

De csak reménylem, szóla szigoru arcz-

czal Máté; törvényes a házasság, nem pedig holmi szinpadi surrogatum?

A legtörvényesebb, atyám! ím itt a bizonyitvány, papi és világi tanútételekkel, ál és valódi neveinkkel ellátva.

Máté átfutotta a nyújtott bizonyság-leveleket.

Helyén van a dolog! szóla végre; de boldog isten! mennyi álkodás! az ember végre alig bír kilyukadni köztetek!

Ugy! kiált egyszerre Máté, egy gondolat villanván keresztül agyán; ezen kis Ascánius itt? Tivadarkára mutatván.

A mi kis sarjadékocskánk, édes atyám, ki szépen kezet csókoland nagyatyusánál, s a kis Tivadar, atyja által Mátéhoz vezettetve, tisztelettel csókolá össze kezeit. Máté magához ragadá fel a gyermeket, s csodás érzelem zajával halmozá el csókokkal, miket a szúró bajusz, a kis Ascaniusnak kissé sajnosokká teve. — Azért szerettem hát mindenkor olly sejtelmesen ezt a porontyot! szóla Máté! S valóban Avar folyvást hajlammal volt

Tivadarka iránt, már annálfogva is, hogy némi katonás tüzet vélt sejteni a gyermek élénkségében, s nem egyszer lovagoltatta őt térdein.

Keresztlevele a gyermeknek nálam van, a legérvényesebb alakban; mond Jávor.

Máté ugy annyira el vala halmozva, apai, ipai, nagyapai örömekkel, hogy végre megkelle adnia magát, s némi, eddig nem érzett kéjmámorral vitte házához a bűbájos bandát, hol egy kis hevenyészett lakoma után, mellyre Jávorék is megmarasztattak, kölcsönös vidor felvilágositások és ömlengések között, késő éj vetette ágyba a gazdát és vendégeit.

XXXII. FEJEZET.

Visszapillantás.

Nehogy történetünk mysteriumaiból, valamit zsebre rakni láttassunk, érintnünk szükség némelly pontokat a multból is, mikből az olvasó bölcsen megérthesse, hogy nem volt szándékunk, némelly regényirók modorában, születlenségeket kötni az orrára; vagy ráfogni eseményekre olly halmozott valószinűtlenségeket, mik nem hogy megtörténtek volna, de meg sem történhetének vala, nagy és kis mágusz, földalatti vagy fölötti szellemek, alchymia, astrológia, daemónia s abracadabra segélyeik nélkül. Ugy hiszszük, a költői valószinüségnek is, legalább az egyik lábbal, földet kell érintenie; s a költői szabadságnak szintugy

megvannak a maga határai, mint Kakasd falujának.

Vincze azon vérmesek közé tartozott, kik mindenhez tűzzel látnak, de kiknek türelmi fonaluk hamar szakad. Felfogása, elsajátitása a tudás mezején, könnyü volt és helyes, sőt lángésznek is adá némelly jelenségeit; de a mélyebb nyomozásokhoz sem kedve, sem ideje; mert az utóbbit tőle mulatozási kedvtöltései, különösebben játékszin, tánczvigalmak, társalgások rablák el. Pajtás, czimbora volt elég, majdnem fél Pestvárosa; mert Vinczének, nagybátyja kegyéből, költőpénze volt elég; de barátja csak egy — Jávor Elek, kihez szívvel lélekkel ragaszkodott, s kinek szilárd, feddetlen és kegyeletes jellemének, peldadásainak és baráti tanácsainak köszönheté, hogy erkölcse és jelleme a maga tisztaságában megmarada, és becsületességét minden kisértetek közt, miknek magát könnyelműleg kitevé, megtartható. Tapasztaljuk, hogy különböző, de romlatlan kedélyek, többször szőnek szoros és állandó barátságot, mint

egyezők. Igy lőn a dolog Vincze és Elek közt is. Ezen két, némellyekben elágazó kedély, sokban kiegyenlíté magát. Elek szilárd jelleme, szorgalma, emelé a szilárdabbaknál s köztök Tivadarnál, a borkereskedőnél is, Vincze hitelét; mig ellenben ennek vidor-könnyelműsége, gyakran kiránta Eleket, tudományos, száraz és monotón elmerültségeiből. Azonban Vinczének forró vérét és könnyelműségét, a gyakori bakütésektől Jávor sem óvhatá meg. A könnyelmű, ha elfogadja is némi karfául a szilárdul szigorút; gyámszalagúl nem igen szokta elfogadni őt. — Eleknek más a kedélye, ugymond magában Vincze; ő békavérü és szegény, kinek nyomosabb kenyértudásra van szüksége; én tüzes véremmel, és nagybátyám után teendő öröklésemmel, élvezésre vagyok, természettől és sorstól hivatva; barátsága szent ereklye nekem, de útaink elágazók.

Vincze jurátuskodása alatt, egy bűvész jelent meg Pesten, ki ritka ügyességével ’urórét csinált a városban. Vincze, jó dolgá-

nak jó kedvében, szép pénzért leczkéket vett a büvésztől, s ügyesen elleste legtöbb darabjait. Társalgási körökben szívesen csodáltatá azokat, a gyakorlat nevelé ügyességét, s kedvet hoza neki különösebbben a physicához és vegytanhoz. Megszerzé büvészi gépkészülete mellé, amazoknak szerleteit is; magokban pedig a fentebbi tudományokban, nagyobbára Jávor, ki örült azon, hogy e kedvtöltés, barátját elvonja a sok léha társalgástól, tevé őt jártasabbá.

Vincze, czím nyerésül inkább, mint kenyérpályaul, ügyvédségre készült. Akkoron s még később is, divatban állott ez honunkban, miként hajdan Francziaországban az abbéság. Már letette volt Vincze az ügyvédi esküt, midőn egy véletlen, vagy is inkább könnyelműsége, őt egészen kizökkenté, különben sem legszerencsésebben választott pályájából. Két primadonna működött akkoron a pesti szinpadon, éles vetélytárs egymás ellenében mindkettő, melly a közönséget két pártra osztotta. Vincze az egyik primadonnának udvarlója volt, s egy, a má-

sika körül szintén udvarlólag tipegett éltes nagy úrra, éles gúnyiratot készitett; nevetségessé tevén abban udvarlót és udvarlottat. A sok elménczséggel tömött pasquill, villámsebességgel futotta be a várost; a Vinczepártiak és közönyösök halálra kaczagtak, az ellenfelek pedig pukkadoztak mérgökben. E siker és az ünnepelt primadonna hálás mosolya, még többre bátoríták Vincze könnyelmüségét. Egy kies nyári estvén, szerenádot rendele a dicsőitettnek, és macska-zenét az öreg úr primadonnájának. Tolongott, zajgott, ordítozott a nép ez utóbbinak ablaka alatt; Tháliának felbőszített papnéja, nem legválogatottabb epithetonokat szóra le ablakából, mikre kődobásokkal feleltek Vincze hívei; a vaskos feleletre zajos hangok, majd zajosabbak és legzajosabbak álltak be, miket végre botokat szorított kezü demonstrátiók rekesztettek be.

Vinczének nem volt szándékában, ennyire menni hagyni a közbotrányt; feszített erővel csillapított ő, kért, intett, csatázókat rángatott szét; mind hiában! felbőszült ifju kedé-

lyeket egyszerre akarni lecsillapítni, annyi, mint ellőtt nyilvesszőnek visszarántását kisértni meg. A viharos botrány nem csillapult mindaddig, mignem egy rokonát a pasquillos nagy urnak, a vinczeiánusok ütleges emberségéből, mind mondani szoktuk, lepedőben vitték haza. Szétoszlottak erre a művészeti túlbuzgalom hősei, s Vincze tele kinzó aggodalmakkal osontott haza!

Jávor, értésére esvén az esemény, Vinczéhez riadt. — Barátom, szóla felháborodva, félre kell állnod Pestről; még ez éjjel kell félre állnod, ha azt nem akarod, hogy meglepjen a vihar, mit meggondolatlanul idéztél magad fölébe. Tele a város gúnyiratoddal, tudják, hogy egyik primadonnának udvarolsz, a szerenádot, macskazenét te rendelted meg, s igy természetesen rovásodra róvják a következményeket, sőt tán azoknak szántszándékait is; a megsértett öreg ur, gazdag és tekintélyes, családja hatalmas, s most annak egyik tagja körül, utólsó kenettel járnak! Szöknöd kell, legalább egy időre!

Vincze átlátta Jávor tanácsának helyességét; sebtében két bocsánatkérő, töredelmes levelet írt atyjához és nagybátyjához, miket Jávor barátjánál hagyott kézbesités végett, összekapkodta becsesebb s könnyen vihető ingóságait, magához vevé saját pénzkészségét és Jávorét is; noha a kettőből is nehezen veheté vala meg a pesti váczi utczát; s miután értesülének együtt: hová küldje Jávor, a netalán érkezendő válaszokat és tudósitásokat, forró öleléssel és könyező szemmel vett Vincze búcsut szíve barátjától és Pesttől!

Szegednek indult, hol bevárta atyja és nagybátyja válaszait. Kevés vigasztalót foglaltak magokban azok. Atyja az exnyomdász, Vincze iránt, már vásott gyermek korában némi ellenszenvvel viseltetett, különösen éretlen csínjei miatt. Eleinte, mig nagyobbra nem vágyott, nyomdájában kivánta őt, jövendő factornak kiképezni; de nem boldogúlhatott vele. Pajzánul forgatta el Vincze a kiszedett betűket és szavakat: *másolta* helyett

másolta, *tudós* helyett *tüdős* szavakat tett; *forditotta* és *igazság* szavakból kihagyta az első betüket; *költemények* helyébe *tölteményeket*, *pöema* helyébe *poenát* és *előfizetés* helyébe *elfizetést* csempészett be; s gyakran a legnevetségesebb sületlenségek kerültek a közönség elébe. Az exnyomdász, egy köszvényes mogorva öreg, ki fia levelének vételekor súlyosan beteg is volt, szerfelett nagyravágyó kedélyü vala, ki nem nyughatott, mig nemességet nem szerzett s miként nevezé, családját meg nem alkotá. Miután öregebb fia, Szetényi Ignácz, csupán kereskedési pályán feneklett meg, Vinczében szögellett össze minden nagyralátási reménye, idővel tán még királyi táblai ülnököt, s tanácsost is várván belőle. Imé most értesül, hogy ezen fia ellen vizgálódások, tanúvallatások rendeltettek, sőt mint hallá, ezeknek következtében, neve az ügyvédek sorából is kitöröltetett. Ingerült válaszában azt írá fiának, hogy többé szeme elébe ne jöjön, s meggyalázván Vinczét, az általa fény-

nek indított Szetényi nevet, azt neki viselni, szigorún megtiltá.

Tivadar bátyjánál, nem a családi hiú büszkeség dolgozott; mert hiszen ő ellenzette, sőt gúnyolta volt, bátyjának nagyralátását, s maga megmaradt tisztességes polgári állásában; de annál többet tartott becsületes jó nevére, s annak minden legkisebb homálytóli magóvására szerfelett féltékeny vala. Ő meg tudá Vinczének, ki szeme fénye vala, bocsátni ifjúi baktüttéseit, miután azokban jellemsűlyedést nem vett észre; meg, nem épen megvetendő összegű költekezéseit, mik az ő erszényéből teltek ki; de hogy botránynak, gyalázatnak tevé ki tisztességes nevét, ledér nővel köté magát össze, egy köztiszteletben álló ur ellen, sőt még gyilkossági bűnténynek gyanuját is voná magára — mind ez sok vala rögtöni megemésztésre szivének; s igy minden, Vincze iránti kegyessége mellett is, azt válaszolá volt kegyenczének, hogy rá többé ne számoljon, s inkább azt ohajtná, hogy tengerek választnák el tőle; igy tán könnyebben

feledné; mi kedves volt Vincze neki! Végsegélyül levelébe rekeszt ezer forintot, úti költségül, ha netán Vincze Bukarestben, anyja testvérét, ki ott aranymíves, kivánná meglátogatni, mit javasol is neki, mint legjobbat körülményei között.

Vinczét mélyebben hatotta meg nagybátyjának, mint atyjának levele; mert megszokta ezt inkább kötelesség-érzésből tisztelni; amazt hálából és szivrokonságból, szeretni is. — Meggyalázám tehát nevetöket, jámbor férfiak? igy sohajta fel. Legyen! mint illik, és kivánjátok, lakolok bűnömért, s tisztességes nevetöket többé czégérül nem hordozom! Moliéreként magam vívok ki nevet magamnak! Igy történt, hogy Vincze ezentúl álnevet vett fel, azt terjesztvén s terjesztetvén Jávor által is, hogy Szetényi Vincze a Tiszába fúlt, s nincs többé az élök között! A hírnek, némelly rendezett apró körülmények, némi valószinűséget kölcsönözének. Tanakodás után, elhatárzá Vincze, saját tehetségeire támaszkodni, s egyelőre szinészi pályára lépni,

melly gyermeksége óta némi varázszsal bírt előtte. Kolosvárra ment, hol meglehetős sikerrel működött egy nemzeti társaság. Ott találta Avar nejét, és Ilonka leányát, kik közől az első, akkoron még ritka fokú művészeteért csodáltatott; ez pedig kedves játéka mellett, szépségeért osztatlanul kegyencze volt a közönségnek. Vinczére erősen hatott Avarnénak mély bánata, melly szinte odáig terjedt, hogy soha víg szerepet nem vállalt és mosolyát nem látta soha senki; de még erősebben Ilonka szépsége, lelkes kedélye és szilárd erényes jelleme.

Avarnét a szinpadról vette volt nőül férje. Megyei irnok korában, egy heroínai szerepben látta őt először s látni kivánta többször, sokszor, mindig. Avart is, a hadisteni tekintetűt, szívesen látta maga körül a szinészhölgy; az ismeretség mindinkább szorosabb csomóra kötődött, mig végre, daczára Avar némi ősbüszkeségének, a párból férj és feleség lőn. Ollykori dörgő ugyan, de nem villámhullásos viharkákat kivéve, bol-

dogúl éltek néhány évet, mig nem a már biztos Avar kedélye mindinkább nehezedvén, némi darabosságot kezde őlteni magára. Avarné szinészeti lepde pályáján, nem képezte magát falusi gazdasszonynak, sem gondos, sem takarékos háztartásu nőnek. Elég józan volt ugyan ő belátni, miként első életbölcsesség, valódilag megismerkednünk körülményeinkkel s azokhoz alkalmazkodnunk; igyekvék is teljes erőből, beavatni magát a háztartás foglalkozásiba; de a megszokott ifjusági gondtalan pálya, nehezen válik később gondossá s mindig rángat valamit a régi gondtalanságból, ügyeletlenségből elő. Előbb ez vala gyakori szálkája nős életüknek, majd az ősbüszkeség föléledt férge kezde rágódni a férj kedélyén, ki nem egy társaságban vala kénytelen tapasztalni, az akkoron még divatos előitélet hatalmát a szinészi pálya ellen, és nejének mellőztetését. Illy alkalmakkal élénkebben kezdé fúrni Avar fejét, szivét, Baján, az avar Khán, s illy őslázi rohamaiban; nem ritkán lőn jogtalanul méltatlan neje

iránt. Egy véletlen eset, szakadásra érlelé a felidegzett szomorú viszonyt. A megye főispánya, tánczvigalmat ada a székvárosban, mellyre a tisztviselőségen kivül, hivatalosok valának a megyének mindkét nemen lévő tiszteletesbjei. Avarné szenvedélyes örömmel rendezgeté báli öltözékét, örömmel ragadván meg az alkalmat, egy pár jó órát tölthetni társaságban, unalmas s akkoron még társalgástól meddő faluján kivül. Avar azon nap ingerült volt cselédjére, kinek elkövetett hibáját, neje rovására róvta fel, s tán ismét őslázi rohama is lehetett; elég hozzá, hogy a készülő nőnek, éles szavakkal adá tudtára : miként tegyen le a készületekről, mert a tánczvigalomba nem viendi, miután nincs kedve komédiásnéért pirúlni a báli dámák előtt!

A nőnek, e durva nyilatkozatra, fellázadt minden nemesb önérzete és büszkesége; különben is egy ünnepelt szinésznő, ritkán feledi teljesen egykori fénypontjait, mikben közönsége által bálványoztatott, s ritkán elégedett olly cserével, melly által csak egy

hódolót nyere ezrekért; jelen esetben annál kevésbbé, hogy ezen egy sem látszék megérteni becsét. Érzé, hogy fejthetlen talány vala ő férjének, ragyogó brilliánt pórnak ujján. S mi lehet bántóbb, sértőbb házas félre nézve, mint tudni, hogy házas fele őt szégyenli? Hideg szótlan szoborszerűséggel tette Avarné félre báli készületét, más készületeket vett elő, s egy rövid búcsúlevelkét hagyva férje számára hátra, azon éjjel, mellyen ez a főispán báljában mulatozatt, Ilonka leányával, kinek számára férjénél, illő képeztetést ugy sem remélt, elhagyta annak házát!

Érintve volt, hogy a bál éjét, Zerge tolvajbandája, Avart és családját a bálban mulatni vélvén, annak kirablására használta fel.

Vincze és Ilonka mindinkább szorosabban fűzék a szerelem lánczát, mig végre megismerkedvén egymás családi körülményeivel, nősülének. A társaság, mellynél szegődtettek, mindinkább kezde hanyatlani, a szalmatüzek kialudoztak, s a tagok naponkénti szűkülésnek estek martalékul. Lármás kürtölésekkel

adattak különbféle látványok, bengáliai tüzű tableaux-k, tánczok, énekek, sőt füttyök is, a szomorú, víg darabok, bohózatok mellé; mind hiában! a közönség feledni látszott az útat a szinház felé! — A társaság nagyobb része más vidékre szagúldott. Vincze maradt, mert az igazgatóval, ki egykor függönyrángató volt, de most értő vala: miként kell jó drámát irni, és előadni? többféle összekocczanásai valának, miknek következtében, könnyelműségből ollykor csíneket is követett el rajta s előadásain, mik őt méregboszúra ingerlék. Igy egyik szinészcollegájának, ki halottat játszott, paprikával hintette meg szemfedelét, s őt a közönség zajos kaczajára, egyre prüszszentni késztette; majd egy alkalmatlan súgó kéziratából titkon kivett egy levelet, mi miatt amaz másnak szerepét súgta a szinésznek, s nem kis zavart okozott; mellynek azonban az a kivánt következése lett Vinczére nézve, hogy csínjével, Mikey barátjának helyet készített.

Vincze is elővette utólsó segédeszközűl a maga bűvészeti talismánját, futtában beta-

nitotta Mikeyt, a társaság sugóját, néhány mutatványi darabokba, s nehányszor nem megvetendő sikerrel máguszkodott. Azonban csakhamar apadozni kezdett ezen új segédforrás is. A szükség mindinkább aggasztó kezde lenni Vincze családjánál, s maga Vincze előtt únott a szinészi mostoha és hálátlan pálya. Fájdalmasan volt kénytelen tapasztalni, hogy más a szinészi élet a szinfalak közt s más a szinpad deszkáin! Amott a szükség, hiúság és vetély ármányai, álkodások és szerelem profanátiói, legtöbbnyire letörlik ezen nemes művészetről azon varázs porzatot, mit a szinpad deszkái, titkai, rejtélyei, olly bájosan hintnek rája!

Igy történt, hogy Vincze kijövén Erdélyből, családjával és Mikeyvel Szegedre, s ott is néhány büvészeti előadás után kimeritvén minden jövedelem-forrásait, eltökélé magában, hogy nagybátyjának tanácsát követi, s anyja testvéréhez utazik Bukarestbe. Pénzzé tette, mi tehető vala, Jávor számára levelet hagyott hátra, mellyben a nőket és leendő

gyermekét, visszatérteig pártfogásába ajánlá, s nehéz szívvel, de erős határozattal: nem térni előbb vissza, mig jobb sorsot nem nyújthat övéinek, eredt utjának. A sors ugy akará, hogy ez időben, mind Jávor változtatván lakását, mind Vincze Kolosváron kivül, Erdély kisebb városain keresztül, folytonos vándorlásban lévén, miután Vincze elmulasztá felvett álnevét is tudatni Jávorral, nem értesülhete az otthon történt nagy változásokról.

Nehány hétre Vincze távozta után, lebetegedvén neje, a nők insége a legfelsőbb fokra hágott. Avarné régóta betegen vánszorgott; Ilonka pedig korai fölkelés következtében, veszélyesen esett ágynak. Illy inségükben egyedül Jávorba veték reményüket. A bereges Avarné, egyik barátnéja ápolására hagyva leányát, Mikey kiséretében, a gyermekkel kétes útnak indúlt Pest, s ott nem lelvén Jávort, Bekevár felé. Itt mint tudjuk, miután a kimerült Avarné átadá Jávornak a gyermeket, bevégezte hányatott életpályá-

ját. Később Ilonkát Jávor Kakasdra szállitotta által.

Vinczét nem sokkal segíthette bukaresti bátyja, hanem egy tekintélyes és gazdag bojárháznál, nevelői pályát eszközle ki számára, mi néhány hónap mulva módba tevé a nyugtalan ifjat, odább kiserteni meg szerencséjét. Velenczében megismerkedék az elhírhedett s már elhalt Cagliostro volt szép nejének, Feliciani Lorenzának egyik rokonával, s Cagliostro volt famulusával, kit kis Kophtának neveztek volt. Egy keresetre álltak, s Vincze ettől, a csodálatig tökélyesítette bűvészetét, a nélkül azonban, hogy miként Carlo famulus reménylte, annak pénzcsaló ámitásaiban részt vett volna. Compagnonja egyre árulgatta a szépség vizét, a hosszú élet cseppjeit, fölfedezgeté a bölcsek kövét, s Enoch és Eliás egyptomi titkos társulatba tagokat avatott fel. Ezen csalásait mély rejtélyességgel űzte ő s azokat Vinczének csak sejtenie lehete. Számos városait kóborlák be Európának, dolguk jól folyt s Vincze egy kis vagyonkának ju-

tott már birtokába, a mint Francziaország egyik nagyobb városában, famulus ur egyik csinje, melylyel egy tekintélyes háznak ifját megmellesztő, szemet szúrt a rendőrségnél, s a mellesztő befogatott. Vincze jónak látta, nehogy collegatusba essék, odább állni láb alól, nyakába vette Európa szárazának városait, majd a tengereket s azok kikötőit; büvészkedett sikerrel és a nélkül, s végre ángol kereskedőkkel elvetődött Cantonba is, Chína egyik nevezetes kereskedő városába. E szerint, nem volt egészen légből kapva chínai büvészete, mellyet, czéljához azért választott volt, mert azt tetszése szerint módosithatá a nélkül, hogy valódiatlanságoknak szemérelobbantásaitól tarthatott volna; mert akkoron, ezen magát isolált világrész, még ismeretlenebb vala, mint korunkban is.

A magyar, honvágyban rokonos a helvetával. Vincze is sok kalandozása után, minek azonban sok szép ismeretet, tapasztalást köszönhete, ha vagyont csak mérsékelten hozhatott is haza, honába vágyódott vissza. Itt

Mikeytől megértvén a részére kedvező változásokat, sietett övéinek karjai közé.

Vinczének Pestről távozta után, betegen hagyott atyja csakhamar elhalt, s alig egy évre utána, szélütésben Tivadar nagybátyja. Jávor mindent elkövetett, hogy barátja jó nevét és szerencséjét megmentse, és számára atyjának és nagybátyjának bocsánatát kieszközölje. Annyiban sikerült is ez neki, hogy Vinczét a botrányos verekedés lényegére nézve, a viszgáló bizottmány előtt, ártatlannak bizonyítá be, s igy miután a lepedőben hazaszállított nagy úri rokon is szerencsésen felépült, ügyvédségbőli kitörőltetését meggátolhatá; minek következtében nagybátyját, kinek Vinczeért forrott vére, ugy sem birt vizzé válni soha, kiengesztelheté; de már súlyosan beteg atyjánál fáradozása elkésett. Igy Vinczére kettős örökség is várt, még pedig nagybátyjáról átalános; azonban Ignácz ur jónak látta, némi valószinűség mellett, azokba, mint saját birtokaiba, ülni be.

XXXIII. FEJEZET.

A testvérek.

Nem ugy telt estvéje és éje Ignácz urnak, mint Vincze testvérének és az Avar-családnak. Nem volt ő olly zsindelyezett fejü, hogy át ne látott volna a szitán, s meg ne értette volna az arrangírozott bűvészet czélzását, és valódi mivoltát. Vagyonhozi ragadása, vesztési kínokkal gyötrötte keblét. — Koldus vagyok! kiálta belépve lakába, s kezeit törve. Vinczéjé mindenem! Jó leányom, Marim, házról házra fogsz koldúlni vezetni!

Odáig nem jut a dolog, uram bátyám! biztatá Bálint; míg én élek, fogok tudni gondoskodni Marim atyjának nem csak szükségeiről, hanem kényelmeiről is!

E nyilatkozat, közelebb hozta az ifjat Ignácz ur szívéhez.

Aztán édes atyám, mondá Mari, Vincze bácsit mindenkor jó szivűnek, bár könnyelműnek hallám; nem fogja ő elviselhetni szívén, hogy bennünket mindenünkből kifoszszon.

Erre csak fejét rázta Ignácz ur. Érezte magában, hogy ő illy esetben, nem sokat lenne képes engedni a magáéból, s per analogiam, Vinczéről sem tőn fel sokat e részben.

Édes valami az az *enyém!* szóla búsan; és olly csemege, melylyel nem egykönnyen telik el az emberi étvágy!

Reggelre kelve, Vincze Ilonkájával és Tivadarkájával karjain, látogatást tőn Ignácz urnál, kinek halvány és zilált arczvonásai, mindgyárt belépténél, szánalomra indíták a testvért. Belső megindulással nyújtá Vincze neki kezét, mellyet Ignácz gépszerüleg fogada el.

Mit határoztál felőlem, öcsém? kérdé lassú hideg hangon.

Testvéresen megosztozunk bátya, mintha nem is léteznék végrendelet; felelt Vincze. Hagyd nekem Kakasdot, hogy közel lakhassam enyéimhez, s bírd a többi, mint tudom, jóval nagyobb részeket. Csak az egyet kötöm ki föltételűl, hogy Avar Bálint öcsénknek s Mari húgunknak kezeiket add össze, üresen bátya, egészen üresen; kiházasitásukat én tartom, s ők, míg élsz, egy fillérrel se búsítsanak tégedet.

Ignácz, testvérének e nem várt nagylelküségére könyekre fakada, és szokatlan hévvel szorítá öccsét és családját kebeléhez. Bálint és Mari kezeiket összeadá, s ezt nem sokára követte a papi áldás is. Azonban a szívhajlam rendesen csak buvósdit játszik a gyarló embernél, eltűn ollykor kis ideig, de első alkalommal jogába tér vissza. O a gyarló ember, semmiben sem hagyja olly könnyen cserben emberi méltóságát, sőt ollykor halhatatlan lelkét is, mint midőn *enyém* és *tied* fölött tusáz. Ignácz ur, Kakasdot elhagyandó, ismét némi fukarkodással kezde kétkedni: mit hagyjon

a gazdaságnál és háznál, s mit vigyen el magával? s végre is, Avar és Vincze megmosolygására, egyetlen, a falból ki nem vonhatott nagy tűkörszeg vala az, mit Kakasdon hagyott!

A titok kifejlése után, Tivadarka, Jávor háza nőinél, nem hágott, de szökött a kegyben. Lucza asszony még azt is követelte postlimínium magának, hogy sejtelme lévén, a gyermek jó házbóli érvényes születése felől, mindenkor különös sympathiával viseltetett iránta.

Nyúgodt vagy-e már, kedves Katinkám? kérdé derűlt nejét Jávor.

Katinka boldog kéjjel nyújtá neki kezét.

Példád is mutatja kedvesem, mond Jávor, megölelve nejét, hogy ki kegyeleteket ápol, ha ámúl is ollykor mellettök, jobb és boldogabb, mint ki óriási eszével, kegyeleteket és ámúlatokat szaggat szét.

Hál' istennek, már tisztában vagyunk! mond Lucza, mutató ujjával Jávor felé fenyegetve; de fiam uram, a titkokkal csak szűken, jobb épen sehogy! A nős életnek nyílt

könyvnek kell lenni, a nős felek közt — kölcsönösen!

Ugy van, édes napácskám! mond csalfás mosolylyal Jávor; ki is kerülöm ezentúl a titkokat házamnál, félve a nőcskék kétszeres repressáliáitól! De a lefejlett titok nem vala sajátom, azzal Vincze rendelkezett; s ha itt a háznál azt nyitott könyvűl hagyom, nem ok nélkül tarthatok attól, hogy idő előtt a fél vármegye olvasandja!

Lucza asszony, érzetében, hogy veje az igazi szegre ütött, hallgatással nyelte el a kesernyés lapdacsocskát.

XXXIV. FEJEZET.

Pour la dame.

Mi természetesebb, mint hogy a kegyes olvasó, a regény végfonala megszakadta után is tudni vágyjék: mi történt életfogytig, annak érdekes személyeivel? Erre regényiróink, azt vélvén, hogy váltig eleget tettek feladataiknak, ha a szerelmes párt — post tot discrimina rerum — végre összeboronálhatták, s tán ki is fogyván adataikból, házasság-szerzőink dicséretes példája után, egész aggtalansággal illyforma szavakkal szoktak felelni, s berekeszteni regényeiket: „végre tehát Póka Kleofás, csakugyan elnyerte a maga imádott Kakas Euphrosináját, s most is boldogúl élnek, ha meg nem haltak.“

Mi azonban szíves olvasóink fentebbi kiváncsiságát nem csak természetesnek, hanem méltányosnak is találjuk. Mert ha szerencsések valánk regényi személyeinket, nagy ügygyel bajjal becsempészni olvasóink, olvasónéink kegyébe, kötelességünk ezeket meg is nyugtatni a felől, hogy regényünknek, összeházasitásokkali befejezte után sem kezdtek váló pert — mi különben is csak prózai életünknek divatos attribútuma, s ugy nem illik költői regénybe, mint nem, fényes soiréeba a véres hurka — hogy meg nem fogyott kenyeres kosaruk és barmaik tenyészése, nem áztak, fáztak s a t.

Szerencsénkre, mi krónikánk emberségéből, szolgálhatunk adatokkal arra: miként végződtek a kakasdi catastróphák.

A kakasdi úri családokat rokonság, szerelem és barátság, egy szíves családdá forrasztották össze, melly már e földön anticipálta a túlvilági boldogságot, s melly saját boldogságában, nem hagya egy boldogtalant is a faluban; ugy hogy évtizedeken át, szin-

te a mai napig, nem történt Kakasdon egyéb szerencsétlenség , mint hogy a kakasos haranglàb, egy viharos éjjel, kakasostúl együtt kidőlt, s véget vetett a nagypénteki kukorikolásnak ! Ezen rémületes nagy esemény után, harmadnapra Kobak Mátyás, Kakasd perennizált bírája is elhalt ; melly kettős nagy eseményt, hajlók valának a kakasdiak némi összeköttetésbe hozni. — Vincze vídor jovialitása, új életet derített Kakasd fölébe. Mi magyarok, rendesen privát házi életünkben és társalgásunkban is, azokkal kérődzünk, mikkel hivatalainkban és közéletünkben foglalkozunk. Vincze átrontott jovialitásával ez egyhangúságon s csapongó elménczségével, összesimúlóbb , átalánosabb társalgási aërát alkotott. Juliska a keresztanya, és Tivadarka a keresztfiú, miként hajdan együtt sírdogáltak pólyáikban, ugy most együtt örvendeznek, meglehetősen kedvező sorsaikban.

Mikey, hanyatlott korára, ha testében nem hagyhatá is már messze Philéta költő könynyüszerüségét, de megnyughata végre lelké-

ben még is, Vinczénél holtaiglan táplalást és ápolást nyervén. Azonban akadt véletlenűl egy kis mellékkeresete is. Szerencse és szél, a legjobb hajókormányosok. Egy forró nyári nap utáni estén, megfürdött a kakasdi terjédelmes tóban; de nem sokáig labodázott abban. Ugyanis lábszárain annyira megsereglettek az étvágyas pióczák, hogy kiriadtával a vízből, alig bírt menekülni azoktól, s csak vérmeddőségének köszönheté, hogy testén a megnyitogatott vérforrásokat kiapasztgathatá. — Ho, hó! kiálta az élelmes és szemfül embercse; a kakasdi pióczák remek állatkák lehetnek a magok nemében; miután csontbőr lábszáraimon is, olly hatalmasan megbírtak ragadni! Kár ezeket tétlenségben hevertetni! — Igy Mikey, hajdani szinházi súgó, s költészetnek segéd napszámosa — pióczakereskedő lett. Kezdtek ugyan már akkoriban a pióczák műutazásokat tenni a külföldre; de Mikey szerényen megelégedett a beltöldi passív-kereskedéssel, melly által eszközölte, hogy városainkban, mikben eddig inkábbára csak

a fogadókban és uzsorásoknál találtattak pióczák, ezentúl egyebütt is, bővebben lehessenek találhatók azok.

Martiál gróf, csakugyan gazdag nemes leányt tőn nejévé, mi okozá, hogy álszemérmből, állásához méltatlannak tartván megszokott háztartásának némi megszorítását, csődje kiütését még is elhúzhatá szinte késő vénségeig, s berekesztését még azon túl is.

Pintes, kiszabadúlta után a megye hűvösébőI, még sokáig el vala tökélve, hitvesül venni Zerge Erzsit; de ez olly húzamosan élvezé a vármegye kosztját, hogy az alatt Balázs meggondolá magát, miután főfájások, szegezések, szaggatások, pálinka-üst csőjéhez pírban hasonlatos orr és arcz, mintha hónapokig hevertek volna a szomolnoki rezes vízben, s más efféle bachusi ajándékok, emlékeztették őt, hogy azon kor, mellyben a házasságért pezsgeni szoktunk, tőle már búcsuzóban van; s nőtlen maradt. De ezermesterségét a faluban, és Adutnál hitelrovását, ezentul is nagy sikerrel folytatá, a bölcsőket, koporsókat ké-

szíté; miért is most ismét nyugalmasan születhettek és halhattak a kakasdiak. Hogy kimúltával, ki nem fordúlt sarkából Kakasd, csak az volt az oka, hogy a világ senki halálával nem fordúl ki abból. De nehogy remeklési közt, maga pad alá essék, még éltében elkészíté saját koporsóját is, interimaliter halálaig, eleséges szekrénynek használván azt.

Bakator Ambrus ingyen kinyeré Vinczétől, a Szetényi kastély szegletboltját, és abban Jávornál letett pénzéből s az uraságok fölsegéléséből, megnyitá szatócsi nagykereskedését. Boltja táblájára ráfesteté a falu dobját s magát ütőivel fölébe, emlékeül a kakasdi epochás bűvészetnek, mellynél ő idézte a dobon elő a máguszi dörgést és villámcsapásokat; melly nevezetes világeseményre Ambrus nem keveset tartott. Ő e részben, ugyan azzal a büszke önérzettel állott meg Vincze és Mari kivívott boldogságuk előtt, melylyel a lúd állna meg a bibliothéca ajtajában, mondván: és mindezen könyvhalmaz, lúdtollal iratott össze! — A bolt fölébe e sza-

vakat iratá, hosszabb betükkel, mint pipája szárastul: *Bakator Ambrus szatócsi nagykereskedése*. Tivadarka szorgalmas látogatója volt boltjának, s csakhamar jobban tudá magánál Ambrusnál: hol áll a füge és sárga czukor?

Miután Ambrus, időjártával beleokúlt a kalmárkodásba – mellynél azonban, a fontot, latot, hagyá fontnak és latnak lenni, s a portékát sem bolygatá valódiságában — még vagyonosodni, és testében annyira golyószerüleg gömbölyedni kezdett, hogy megfeszült kabátján, minden prüszszentésére egy-egy gomb szakadt le, és egykor a kakasdi úgynevezett várdombon megcsúszván, fenn nem tartóztathatta magát lehömpörgésében, s meg nem állapodott, míg nem az alj bokraihoz ért. Minélfogva Avar őt gyakran azzal vádolgatá, hogy ő nyelte el Faraó hét kövér tehenét. Maszszájának ezen áldásos öregbülését, hatalmasan segíté elő, azon test- és szivbeli nyugalom, melylyel Ambrus, zöld szalaggal szegett taplós sipkájában — melly annálfogva, hogy

ha pipára gyújtott, csak feje búbjához kelle nyúlnia, egy ütetnyi tapló-csippentésért, mindaddig kényelmes és kedves födele vala fejének, míg nem Avar biztos ur, egyik joviális kedvszusszanásában, jónak látta, égő taplót értetni a sipkához, mellynek végveszélyben forgását, majdan a haj pörzs-bűze juttatá tudomására Ambrusnak — boltjának legfelsőbb lépcsőjére ülepedve, sűrű pipafüst-gomoly közől, teljes gondolat-pauzában, végig tekintett egész kereskedelmi körvidékén, melly Kakasd határdombjainál határozódott. Azonban széttekintett Ambrus, tudákos órái meglepéseiben, ezen határdombokon túl is; még pedig széles Europán végig, egy avit földképén Európának, mellyet Jávortól nyere ajándékban. Ezen térképeni merengéseiben, gyakran nem győzte csodálni, hogy orra előtt egy légy, pár percz alatt annyi országot befuta, mennyi alatt ő boltját sem lépné végig. Ma már a telegraphok, igen illyforma gyors legyek; de miket Ambrus még nem ismert. Szívnyugalma is a jámbornak, háborithatlan

vala; mert Zerge Erzsivel történt nászkodása óta, föltevé erősen magában, s meg is tartá határzatát, hogy szatócsboltjában két veszélyes szert nem tartand soha, úgymint: puskaport és — feleséget, miután amahhoz égő pipával, ehhez olly jámborúl égő szívvel, mint az övé vala, közelítni nem tanácsos!

Él-e még a jámbor, becsületes nőtlen ifju — de bizony őszbe csavarodott szürke legény lehet már ő kigyelme! — nem tudjuk. Ha él, legyen szíves, ezen felszólitásunkra, szatócsboltjából, a dob mellől, jelenteni magát; mi kegyes olvasóinknak, a veendő tudósítást, híven annoncírozni fogjuk!

Pest, 1855. Nyomatott Landerer és Heckenastnál.

Nyomtatás-közben néhány értelem-zavaró hiba csúszott be, mit inkábbára elgyengült szemeim rovására róvhatni fel. Azokat, ezek szerint kérem kiigazíttatni:

I. KÖTET.

A' 8. lapon 7. sorban *inti* helyébe *hinti* olvasandó.

12. lap 11. sorban, e helyett: *még csak ember-alakot*, ez olvasandó: *még is csak ember-alakot.*

13. „ 3. sor *nálamnál* helyett: *nálánál* értetendő.

18. „ ezen szó: *műtétein* után, a vonás kihagyandó.

20. „ 8. sor *minthogy* helyébe: *mint hogy* teendő.

21. „ 17. „ *történetem* helyett olv. *történetünk.*

24. „ 21. „ *történetemkori* helyett, olv. *történetünkkori.*

49. „ utolsó sorban, *termet* után nem — hanem vonás teendő.

51. „ 13. sor *parfume-je* helyett, olv. *parfumje.*

65. „ 7. „ *válogatott* helyett, *váltogatott* álljon.

79. „ 10. „ *mint* helyett, *mind* olvasandó.

85. „ 11. „ *fiam* után, az *uram* szó kimaradt.

128. „ 11. „ *székhelyére* helyett, olv. *fekhelyére.*

138. „ 13. „ *lább* helyett, olv. *láb.*

176. „ 11. „ *fődre* helyett, olv. *földre.*

186. „ 6. „ *keredsik* helyébe *kéredsék* teendő.

II. KÖTET.

11. lap 15. sor *e* kihagyandó.
31. „ 11. sor az *igen* szó előtt, kimaradt ezen szó: *nem*.
46. „ utolsó sorban, ezen szavak helyett: *Argerisből* olv. *Argénisből, mikkel.*
47. „ 1. sor *közelérhete* helyébe tégy: *közelférhete.*
48. „ 5. „ *dió homlokút* helyett érts: *diós homlokút.*
52. „ 7. sor *a* helyébe, *az* olvasandó.
62. „ 14. „ ezen szó: *kérdé* kimaradt.
78. „ 8. „ ezen szó: *egy* kimaradt.
98. „ 11. „ *a* kihagyandó.
101. „ 18. „ *nyomoztatását* helyett olv. *motoztatását.*
134. „ utolsó sorban, a szavak betüi elszaggattattak.
142. „ 10. sor *tudta* helyett, *tudva* olvasandó.
182. „ utolsó sorban, *urórét* helyett, olvass: *furórét.*
185. „ 6. sor *mind* helyett, *mint* teendő.
211. „ utolsó sorban, *taplós* helyett, *tapló*-olvasandó.

A szerző.

Épen most jelent meg :

A szegedi boszorkányok.

REGÉNY.

Az „ESZTHER" sat. szerzőjétől.

Három kötet. — Fűzve 3 forint pengő.

A ZÖLD VADÁSZ.

REGÉNY.

Az „Eszther" sat. szerzőjétől.

Három kötet. — Fűzve 3 forint pengő.

A MAGYAR NEMZET

TÖRTÉNETE.

Irta

JÓKAI MÓR.

Egy kötetben 2 ft. pengő.

Heckenast Gusztáv.

Pest, 1855. Nyomatott Landerer és Heckenastnál.